

Art H. Hagan CBS News Magazine A 11/76

КОБЗАРЬ

ТАРАСА ШЕВЧЕНКА.

Струни мої, струни золоті! заграйте мнѣ стиха,
Ачѣй козавъ не тяжище позабуде лиха!

(Такъ звичайно надписується надъ малеванимъ запорожцемъ-кобзаремъ зъ бандурою.)

(ТИПОМЪ ЧЕТВЕРТИМЪ)

КОШТОМЪ

Д. Е. КОЖАНЧИКОВА.

САНКТПЕТЕРБУРГЪ.

ТИПОГРАФІЯ ИМПЕРАТОРСКОЙ АКАДЕМІИ НАУКЪ.

(Вас. Остр., 9 лив., № 12.)

1867.

ПЕРЕДМОВА.

Нашого незабутного кобзаря Шевченка щирая слава надто велика, щобъ, видаючи єго співи, потрібно було розвѣдитися про те: що вінъ бувъ, що вінъ є и чимъ вінъ вічними часи бути має. За помічю шановного пана Кожанчикова, що не тільки яко книгарь, але яко правдивий колісь приятель покійниківъ, прийнявся за сю справу, друкуетця теперъ усє, що можно було знайти и надруковати; а що теперъ не перейшло черезъ редакцію до друку, мусить зоставатися до иншого часу. Де-які стихи може не-до-ладу: се тимъ, що покійникъ де-чого не покінчавъ, де-чого не налагодивъ, а де-чого, може, и овси не хотівъ друковати; але, добвши писані власною рукою єго твори відъ щирого друга єго покійного Михайла Матвіевича Лазаревського, намъ, шануючи Тарасове им'я и пам'ять, хотілось, щобъ кожна іота зъ єго писання, на скільки було можно, стала відомою безъ жодної одміни; бо хто жъ одважитця Шевченка одміняти?

Велика, тяжка журба, а часомъ навіть злѣба видніетця у співахъ Шевченковихъ, и може скажуть, що вінъ уже надто, ажъ до зануди, співає про невѣлю, та про недѣлю, та про кайдани; треба зауважити, що вінъ живъ тоді, якъ нарѣдъ бувъ у крѣпацстві; самъ вінъ бувъ зъ рѣду крѣпацького и добре на собі самімъ досвідчивъ усєго, що сердешний людъ терпівъ підъ тимъ ярмомъ, зъ которого вислобонила єго добрая воля Государя Императора. На Шевченка

треба глядіть, якъ на свого часу поета; въ ёго співахъ відмалёвалось житте-битте тії громади, що посередъ неї доля присудила ёму родитися, працювати, думати, терпіти и боліти. Тимъ-то у ёго співахъ знайдеться и такє, що теперъ, мѡже, вже не сучасно: то поезія прѡйшлого. Нехай вона и застається, якъ прѡйшлого часу пам'ятка дітямъ и внукамъ и правнукамъ!

Зъ кобзаремъ Тарасомъ, здається, завершилась и покінчалась та українська поетична література, що, зародившись на підставі народнихъ пісень, єдиного власного поезії джерела, не інше що другеє мала творити, якъ тільки споминати, зъ сердечнимъ жалемъ, про старосвітську козацьку волю, та оповідати про людське селянське житте, та виявляти селянського и хуторянського українського люду чутте и поглядъ. Шевченко, намъ здається, вибравъ и вигрібъ усє, що ховалось у народного серця скарбівниці. Народа доля змінилась; повинна змінитися и ёго слова и думокъ ёго стежка. Після Шевченка, хто зхоче на тій же кобзі грати, наврядъ чи скаже що-небудь нове и наврядъ чи стануть ёго слухати. Минули поезії часи: наставъ для науки черідъ. Коли народъ перейде черезъ науку и обновиця, помолодіє и іншимъ власнимъ життемъ зацвіте, тоді, мѡже, у ёго з'явиться и новий великий співець; тільки ужє не на той ладъ вінъ співатиме, якъ колись Тарасъ Шевченко, котрий не перестане бути великимъ и славнимъ; бо не старіють такі великі народні співці ніколи.

1847 рікъ, змінивший и долю и музу Шевченка, взято за основу для розділа ёго творівъ на дві часті. Не по виписі редакції, хронологічного порядку не мѡжно було видержать, якъ слідъ; за тимъ у оглаві и показано, де було звісно, коли щѡ написано.

ОГЛАВЪ.

Часть перша.

	Стр.
• Думи мої, думи.....	3
• Перебєдня.....	6
• Тополя.....	11
• Утоплена.....	19
• Причинна.....	26
• На вічну пам'ять Котлярєвському.....	34
• Думка: Вітре буйний, вітре буйний.....	39
• » Тяжко-важко въ світі жити.....	41
• » На що мині чорні брови.....	43
• До Основ'яненка.....	45
• Іванъ Підкова.....	48
• Тарасова Нічъ.....	51
• Тамалія.....	56
• Катерина.....	63
• Н. Маркевичу.....	91
• Наймичка.....	93
• Гайдамаки.....	119
• До мєртвихъ и живихъ, и ненарождєннихъ земляківъ моїхъ.....	210
• Частина изъ поезми.....	218
• 1849. У тиєї Катерини.....	221
• Минують дні, минують нѡчи.....	224
• Не женися на багатій.....	226
• Не завидуй багатому.....	227
• Не хѡчу я женитися.....	228
• За думою дума рѡдемъ вилітає.....	230

	Стр.
Чого́ мині тяжко? чого́ мині нудно?.....	231
Вітеръ въ гай нагиняє.....	232
1849. У неділеньку у святую.....	233
Послание славному П. І. Шафарикові.....	236
Невдльникъ.....	240
Пустка.....	264
Черниця Марьяна.....	266
Назаръ Стодоль.....	278

Часть друга.

1847. Думи мої, думи мої.....	323
— Княжид.....	324
— Відьма.....	338
— Лілея.....	355
— Русалка.....	358
— Хустина.....	361
— Иржавецъ.....	364
— Ще якъ були ми козаками.....	367
1848. Чернець.....	368
1847. Одишь у другого питаємъ.....	373
— Самому чудно. А де-жь дітись.....	374
— Ой стрічечка до стрічечки.....	375
— А. О. Козачковському.....	376
— По-надъ підлемъ идє.....	381
— Згадайте, братія мой.....	383
— Ой одна я, одна.....	384
— За байракомъ байракъ.....	385
— «Не кидай матері!» казали.....	387
— Мині однаково, чи буду.....	389
— Каліна.....	390
— Ой три щляхи широкі.....	393
— Вєчіръ.....	395
— Въ певолі тяжко, хоча й вді.....	396
— Пустка.....	397
— Чи ми ще зійдемося знову.....	399
— Не спалося; а нічь якъ мдре.....	400
— Сдице заходить; гори чорніють.....	403
— Мині тридцятій мпцавъ.....	404

	Стр.
1847. То такъ и я, тепєрь пишу.....	406
— Сонъ	407
1848. А нумо знову-виршувать.....	413
— Варнакъ.....	415
— На батька бісового трачу.....	421
— Ой гляну я, подивлюся.....	422
— Та не дай, Господи, нікому.....	423
— И досі снитця — підъ горюю.....	424
— И станомъ гнучимъ, и красюю.....	425
— И золоті, й дорогі.....	427
— Огні горять, музика грає.....	428
— Ми въ купочці колись росли.....	429
— Ми въ-осені такі похжі.....	431
— Не знаю, якъ тепєрь ляхі живуть.....	433
— У Бога за дверьми лежала совіра.....	436
— Добро, у кдого е господа.....	439
— Буває, іноді старий.....	440
— Готво! Парусъ розпустили.....	441
— Не для людей и не для слави.....	442
1849. Неначе степомъ чумаки.....	444
— За сонцемъ хмаронька пливє.....	445
— О. М. Лазарєвському.....	446
— Якъ маю я журитися.....	448
— Козацька доля.....	449
— Ой крикнули сірі гуси.....	451
— Якъ-би тобі довелось.....	453
— Зацвіла въ долині.....	457
— Мати-покритка.....	458
— На велікдень, на солді.....	461
— Мовъ за подушне оступили.....	462
— П. С.....	463
— На Вєраїну.....	465
— Якъ-би зустрілися ми знову.....	468
— И небо невміте, и заспані хвилі.....	469
— Неначе праведнихъ дітєй.....	470
— Ой сяду я підъ хатою.....	471
— Изъ-за гаю сонце сходить.....	472
— Коло гаю, въ чистімъ полі.....	473
— Якъ-би мині черевіки.....	475

	Стр.
1849. И багата я.....	476
— Полюбилася я.....	477
— Породила мене мати.....	478
— По улиці вітеръ віє.....	479
— Закувала зозуленька.....	480
— Ой люлі, люлі, мой дитино.....	481
— Туманъ, туманъ долиною.....	482
— И широкую долину.....	483
— На горді коло броду.....	484
— Якъ-би мині, мамо, намісто.....	485
— Утоптала стѣжечку.....	486
— Не вернувся изъ походу.....	487
— Ой умеръ старій батько.....	488
— Швачка.....	489
— Ой чого ти почорніло.....	491
— Сѣтнень.....	492
— Зарослі шляхи тернамп.....	509
— Було роблю що, чи гуляю.....	511
— Маріна.....	513
— Міжъ скілами, неначе злодій.....	524
— И вірись я на чужині.....	530
— Ой я свого чоловіка.....	532
— Ой вигострю товариша.....	534
— Ой не п'ютьця пива-меді.....	535
— На улиці невесело.....	537
— Ой пішла я у яръ за водою.....	538
— Не таєъ тії вороги.....	539
— У перетну ходила.....	540
— У неділеньку та ранесенько.....	542
— Не топдю високую.....	543
— Чума.....	544
— И зновъ мині не привезла.....	546
1850. Лічу въ невѣлі дні и нѣчи.....	548
— Хатина.....	550
— Петрусь.....	552
— Мині здаєтця — я не знаю.....	560
— Ми заспівали розійшлись.....	562
— Буває въ невѣлі иноді згадаю.....	563
— Титарівна.....	565

	Стр.
1850. Заступила чорна хмара.....	573
— Ну, що-бъ, здавалося, слова.....	576
1848. Чи то невѣля та невѣля.....	578
— Хибѣ самому написати.....	580
1849. Сичі.....	583
1857. Въ невѣлі, въ самоті немає.....	584
— Москалева криниця.....	585
— Неофіти.....	599
1858. Дѣля.....	618
— Муза.....	619
1859. Слава.....	621
— Сонъ.....	623
— Мій Бѣже милий.....	625
— Марку Вовчю.....	627
— Радуйся нівѣ неполігата.....	628
— Поставлю хату и кимнату.....	630
— Пісня.....	631
— Ой маю, маю я очинята.....	632
— Сестрі.....	633
— Колись дурною головою.....	635
— Якъ-би то ти, Богдане п'яний.....	636
— Во Іудеї, во дні дни.....	637
— Антонію Сові.....	639
1860. Дівчя любе, чорнобриве.....	640
— Подражаніє Сербському.....	641
— Колись то ще, во врѣмя оно.....	642
— Плачъ Ярославни.....	643
— Зъ передъ-світа до вѣчора.....	645
— Въ Путівлі граді, въ-ранці рано.....	647
— Надъ Дніпровдоу сагдою.....	648
— Рослі у-купочці; зрослі.....	649
— Моя ти любо.....	650
— Н. Я. Макарову.....	651
— Не нарікаю я на Бога.....	652
— Минули літа молоді.....	654
— Титарівна-Немирівна.....	655
— И тутъ, и всюди — скрізь погано.....	656
— Въ ночі и ожеледь и мряка.....	657
— Якъ би съ кимъ сісти хліба ззісти.....	658

	Стр.
1860. И день иде, и ніч иде	659
— Течє вода зъ-підъ явора	660
— Зійшлись, побрались, поєднались	662
1861. Чи не покинуть намъ, небдго.	663
1845. Заповіть	666
1844. Чигиринъ	667
Автобіографія. (Письмо къ редактору Народнаго Чтенія)...	671

ЧАСТЬ ПЕРША.

МАРКУ ВОВЧКУ,

НА ПАМ'ЯТЬ 24-ГО СІЧНЯ 1859 РОКУ.

Думи мої, думи мої,
Ліхо міні зь вами!
На що стали на папері
Сумними рядами?
Чомъ васъ вітеръ не розвіявъ
Въ степу, якъ пиліну?
Чомъ васъ ліхо не приспало,
Якъ своєю дитину?

Бо васъ ліхо на світъ на сміхъ породило,
Поливали слези... чомъ не затопили,
Не вїнесли въ море, не розміли въ полі?
Не питали бъ люде, щò въ мене болить,
Не питали бъ, за що проклинаяю долю,
Чогò нужу світомъ?... «Нічого робить»,
Не сказали бъ на сміхъ....

Квіти мої, діти!
На що жъ васъ кохавъ я, на що доглядавъ?
Чи заплаче серце однò на всімъ світі,
Якъ я зь вами плакавъ?... Може, и вгадавъ...
Може, найдетця дівоче
Серце, карі очи,
Щò заплачуть на сі думи —
Я більше не хòчу.

Одну слезу зь очей карихъ —
 И панъ надъ панами!
 Думи мої, думи мої,
 Ліхо міні зь вами!
 За каріи оченята,
 За чорни брови
 Сєрце рвалося, сміялось,
 Виливало мову,
 Виливало, якъ уміло,
 За темни нєчі,
 За вишнєвий садъ зелєний,
 За ласки дівочі....
 За степі, та за могїли,
 Що на Україні,
 Сєрце мліло, не хотіло
 Співать на чужині....
 Не хотілось въ снїгу, въ лісі,
 Козацьку громаду
 Зь булавами, зь бунчуками
 Збірать на пораду....
 Нехай думи козацькі
 Въ Україні витають —
 Тамъ шїроко, тамъ вєсело
 Одъ краю до краю....
 Якъ та воля, що минулась,
 Днїпръ ширєкий — море,
 Степъ и степъ, ревуть пороги,
 И могїли — гори, —
 Тамъ родїлась, гарцювала
 Козацькая воля;
 Тамъ Шляхтою, Татарями
 Засївала поле,
 Засївала трупомъ поле,
 Пєки не остїло....

Лягла спочить.... а тимъ часомъ
 Віросла могїла,
 А надъ нею орєль чорний
 Сторожемъ літає
 И про неї добримъ людямъ
 Кобзарі співвають,
 Все співвають, якъ діялось,
 Слїпі небораки, —
 Бо дотєпні.... А я... а я
 Тїлько вмїю плакать,
 Тїлько слєзи за Україну...
 А слова — не має....
 А за ліхо —... Та цуръ емұ!
 Хто єго не знає!...
 А надто, той, що дивитця
 На людєй душю —
 Пєкло емұ на сїмъ свїті,
 А на тїмъ...

Журбю

Не наклїчу собі дєлі,
 Коли такъ не маю.
 Нехай злидні живуть три дні —
 Я їхъ заховую,
 Заховую змію люту
 Коло свого сєрця,
 Щобъ ворогї не бачили,
 Якъ ліхо смїєтця....
 Нехай думка, якъ той вєронь,
 Літає, та кряче,
 А сєрденько соловєйкомъ
 Щєбєче, та плаче
 Нїшкомъ — люде не побачуть,
 То й не засмїютця....

Лягла спочійть... а тимъ часомъ
 Віросла могила,
 А надъ нею орёлъ чорний
 Сгòрожемъ літає
 И про неї добримъ людянь
 Кобзарі співвають,
 Все співвають, якъ діялось,
 Сліш неборакі, —
 Бо дотєні... А я... а я
 Тільки вмю плакати,
 Тільки слези за Україну...
 А слова — не має...
 А за лихо — ... Та цуръ емұ!
 Хго єгò не знає!...
 А пàдго, той, що дивитця
 На людєй душою —
 Пєкло емұ на сімъ світі,
 А на тїмъ...

Журбю

Не наклїчу собі дòлі,
 Колї такъ не маю.
 Нехай злїдні живуть три дні —
 Я їх заховāju,
 Заховāju змію лїоту
 Коло свого сєрця,
 Щобъ ворогї не бачили,
 Якъ лихо смїєтця...
 Нехай думка, якъ той вòронъ,
 Літає, та кряче,
 А сєрденько соловєйкомъ
 Щєбєче, та пла.
 Нїшкомъ — люде не бєчугь,
 То й не засмїютця....

Не втирайте-жъ мої слєзи,
 Нехай собі льютця,
 Чужє пòле поливають
 Що-дня и що-ночі,
 Пòки попї не засїплють
 Чужїмъ піскòмъ очі...
 Оттакє-то... а що робїть!
 Журба не помòже.
 Хто-жъ сиротї завїдує —
 Карай тогò, Бòже!

Думи мої, думи мої,
 Квіти мої, діти!
 Вироставъ васъ, доглядавъ васъ, —
 Дє жъ міні васъ діти?
 Въ Україну идїть, діти,
 Въ нашу Україну,
 По-підъ тїнню, сиротамцї,
 А я — туть загїну.
 Тамъ найдете щїре сєрце
 И слово ласкàве,
 Тамъ найдете щїру правду,
 А ще, мòже, й славу...
 Привїтай же, мой нєнько,
 Мой Україно,
 Моїхъ дітокъ нерозумнихъ,
 Якъ своєю дитїнну.

ПЕРЕБЕНДЯ.

(*Е. П. Гребенкь.*)

Перебендя старий, сліпий, —
 Хто ёго не знає?
 Вінъ усюди вешгаеця
 Та на кобзі грає.
 А хто грає, тогò знають
 И шукують люде:
 Вінъ імъ тугу розганяє,
 Хоть самъ свігомъ нудить.
 По-підъ тінню сиромаха
 И днїє й почує;
 Немà ёму вь світі хати;
 Недоля жартує
 Надъ старюю головю,
 А ёму байдуже;
 Сяде собі, заспівàє:
 «Ой не шумї, луже!»
 Заспівàє, та й згадає,
 Що вінъ сиротїна,
 Пожуритця, посумує,
 Сидячи підъ тїномъ.

Отгакїй-то Перебендя,
 Старїй та химерний!
 Заспівàє про Чàлого —
 На Гóрлицю звèрне;
 Зь дівчàтами на вїгонї —
 Грїця та веснянку,
 А у шинкù сь паробка̀ми —
 Сèрбина, Шинка̀рку;
 Зь жонàгими на бенкетї
 (Де свекру̀ха злãя) —
 Про топлю, лиху̀ долю,
 А пòтїмъ — У іаю;
 На базàрї — про Лàзара,
 Абò, щòбъ тè знали,
 Тяжко-ва̀жко заспівàє,
 Якъ Сїчъ руйновàли.
 Отгакїй-то Перебендя,
 Старїй га химерний!
 Заспівàє, засмїєця,
 А на слèзи звèрпе.

Вїгеръ вїс-повівàє,
 По полю гуляє.
 На могїлі кобзàрь сидїть
 Та на кобзі грає.
 Кругòмъ ёго степъ, якъ мòре
 Шпрòке, синїє;
 За могїлюю могїла,
 А тамъ — тїлько мріє.
 Сївпїй усъ, стару̀ чупрїну
 Вїтеръ розвівàє;
 То приляже та послухà,
 Якъ кобзàрь співàє,
 Якъ сèрце смїєтця, слїпї оци плачуть....

Послуха, пові. . . .

Старій заховавсь
 Въ степу на могилі, щобъ ніхтò не бачивъ,
 Щобъ вітеръ по полю слова розмахавъ,
 Щобъ люде не чули, бо то Бòже слово,
 То сèрце по волі зъ Бòгомъ розмовля,
 То сèрце щєбєче Господнюю славу,
 А думка край свѣта на хмарі гуля.
 Орломъ сизокрилмъ літає, шпряє,
 Ажъ нєбо блакитне широкими бє;
 Спочине на сонці, єго запитає,
 Дє вонò ночує, якъ вонò встає;
 Послухає мòря, щò вонò гòвòрить,
 Спитà чòрну гòру: чòгò ти нима?
 И зндву на нєбо, бо на землі гòре,
 Бо на ий, широкій, кутòчка нєма
 Тому, хто все знає, тому хто все чує:
 Щò мòре гòвòрить, дє сонце ночує.
 Ёгò на сѣмъ свѣті ніхтò не прийма.
 Одинъ вінъ міжъ ними, якъ сонце висòке.
 Ёгò знають люде, бо нòсить земля;
 А якъ-бї почули, щò вінъ одинòкий
 Співà на могилі, зъ мòремъ розмовля, —
 На Бòжєє слово вони бъ насміялись,
 Дурнимъ би назвали, одъ сєбе бъ прогнали.
 «Нехай по-надъ мòремъ», сказали бъ, «гуля!»

Дòбре еси, мій кобзарю,
 Дòбре, батьку, рòбишъ,
 Що співати, розмовляти
 На могилу хòдпшъ!
 Хòди собі, мій гòлубе,
 Пòки не заснуло
 Твоє сèрце, та виспівуй,

Щобъ люде не чули.
 А щобъ тебє не цурались,
 Потурай імъ, брате!
 Скачай, враже, якъ панъ каже:
 На те вінъ багатий.

Оттакій-то Перебєндя,
 Старій та химєрний!
 Заспівàє весільнои,
 А на журбу звєрне.

Т О П О Л Я.

(П. С. Петровскою.)

По дібрòви вітеръ вїе,
Гуляє по пòлю,
Край дорòги гне топòлю
До сàмого дòлу.
Станъ висòкий, листъ ширòкий —
На що зеленіє?
Кругòмъ пòле, якъ те мòре
Ширòке, синіє.
Чумàкъ идє, подівитця,
Та й гòлову схїлить;
Чабàнъ вь-рànці зъ соплàкою
Сядє на могїлі,
Подівитця — сєрце нїє:
Кругòмъ ні билїни!
Однà, однà, якъ сиротà
На чужїні, гїне!

Хто жь вїкохавъ тонкù, гнучкù
Вь степù погїбати?
Пострївàйте, все розкажù.
Слùхайте жь, дївчàга.

Полюбила чорнобрива
 Козакà дівчина,
 Полюбила — не спинила,
 Пішовъ, та й загинувъ.
 Якъ-би знала, що покине, —
 Була бъ не любила;
 Якъ-би знала, що загине, —
 Була бъ не пустила;
 Якъ би знала, не ходила бъ
 Пізно за водою,
 Не стояла бъ до півночи
 Зъ мѣлимъ підъ вербодю;
 Якъ-би знала! . . .

И то лихо —

Попереду знати,
 Щò намъ въ світі зострінетця.
 Не знайте, дівчата!
 Не питайте свою долю
 Самò сèрце знає,
 Когò любить Нехай вьяне,
 Покй закопають!
 Бо не довго, чорнобриві,
 Кàрі оченята,
 Біле личко червоніє
 Не довго, дівчата!
 До полудня, та й завьяне,
 Брови поливають
 Кохайгесья жъ, любігесья,
 Якъ сèрденько знає.

Защебече соловейко
 Въ лузі на каліні, —
 Заспиває козаченько,

Ходя по долині.
 Виспівує, поки виїде
 Чорнобрива съ хати;
 А вінъ її запитає:
 «Чи не була мати?»
 Стануть собі, обіймутця, —
 Співà соловейко;
 Послухають, розійдутця, —
 Обде раденькі.
 Ніхтò тогò не побачить,
 Ніхтò не спитає:
 «Де ти була, щò робила?»
 Самà собі знає.
 Любилася, кохàлася,
 А сèрденько мліло:
 Вонò чуло недоленьку,
 А сказаць не вміло.
 Не сказало — остàлася,
 День и нічъ воркує,
 Якъ голубка безъ голуба,
 А ніхтò не чує.

Не щебече соловейко
 Въ лузі надъ водою,
 Не співає чорнобрива,
 Стоя підъ вербодю;
 Не співає, — якъ сиротà,
 Білимъ світомъ нудить.
 Безъ милого батько, мати —
 Якъ чужий люде;
 Безъ милого сонце світить —
 Якъ ворогъ сміетця;
 Безъ милого скрізь могїла
 А сèрденько бьєтця!

Минувъ и рікъ, минувъ другий —
 Козакà немає;
 Сòхне вона, якъ квіточка, —
 Ніхтò не питає.
 «Чогò вьянешъ, моя дòню?»
 Мати не спитала,
 За сгарòго, багàтого
 Ніщечкомъ еднала.
 «Идì, дòню», каже мати:
 «Не вікъ дівовати.
 Вінъ багàтий, одинокий —
 Будешъ пановати».
 — «Не хòчу я пановати,
 Не підù я, мамо!
 Рушникàми, що придбала,
 Спусти менè вь яму.
 Нехай понì заспівàють,
 А дрùжки заплàчуть:
 Лèгше мишì вь труні лежàть,
 А ніжъ ёгò бачить».

Не слухала старà мати,
 Робила, щò знала;
 Все бачила чорнобрìва.
 Сòхла и мовчала.
 Пішла вь-ночі до ворòжки,
 Щобъ поворожити:
 Чи довго їй на сїмъ світі
 Безъ милого жити?
 «Бабусенько, голубонько,
 Сèрце моє, ненько!
 Скажи мишì щїру правду,
 Дè мїлий серденько?
 Чи живъ, здоровъ, чи вінъ любить,

Чи забувъ-покинувъ?
 Скажи жь мишì, де мїй мїлий?
 Край світа полїну!
 Бабусенько, голубонько,
 Скажи, коли знаєшъ!
 Бо видає менè мати
 За старòго замїжъ.
 Любить ёгò, моя сїза,
 Сèрце не навчити.
 Пішла бь же я утопилась —
 Жаль дүшу згубити.
 Коли не живъ чорнобрìвий,
 Зроби, моя пташко,
 Щобъ додому не вернулась....
 Тяжко мишì, тяжко!
 Тамъ сгарїй где зь сгаростàми....
 Скажи жь мою дòлю.»
 — «Дòбре, дòню; спочїнь трòшки....
 Чинї жь мою вòлю.
 Самà колїсь дівовала,
 Тее лїхо знаю;
 Минулося — навчилася;
 Людямъ помагàю.
 Твою дòлю, моя дòню,
 Позаторїкъ знала,
 Позаторїкъ и зілячка
 Для тòго придбала.»

Пішла старà, мовъ каламарь
 Достала сь полиці.
 «Ось на тобі сєгò дїва!
 Підì до криниці;
 Пòки півні не сцївàли,
 Умїйся водою,

Випий трішки с'єгò зілля —
 Все лихо загоїть.
 Вип'єшть — біжи, яко мòга;
 Щò бь тамъ ні кричало,
 Не оглянсья, пòки станешъ
 Ажъ тамъ, де прощàлась.
 Одпочинешъ; а якъ стàне
 Місяць середъ нєба,
 Випий ще разъ; не приде —
 Вь-трєтє випить трєба.
 За пєрший разъ, якъ за той рікъ,
 Б'удешъ ти такòю;
 А за др'угий — середъ стєпу
 Т'упне кінь погòю.
 Колі живий козàченько,
 То зàразъ приб'уде.
 А за трєтій . . . моя дòню,
 Не питай, щò б'уде.
 Та ще, ч'уєшъ, не христ'єся,
 Бо все піде вь вòду.
 Тепєрь же йди, подив'єся
 На торішню врòду.»

Взяла зілля, поклонилась:
 «Спасибі, баб'усю!»
 Вийшла сь хàти: «Чи йти, чи ні?
 Ні, вже не верн'єся!»
 Пішла, вмилась, напилась,
 Мовъ не своя стàла,
 Вь-др'уге, вь-трєтє, та, мовъ сòнна,
 Вь степу заспівала:
 «Плàвай, плàвай, лебєдонько,
 По синєму мòрю,
 Ростй, ростй, топòленько,

Все вгòру, та вгòру!
 Ростй тонка та висòдка
 До сàмої хмàри,
 Спитай Бòга, чи дїжд'ю я,
 Чи не дїжд'ю пàри?
 Ростй, ростй, подив'єся
 За синєє мòре:
 По тїмъ бòці — моя дòля,
 По сїмъ бòці — гòре.
 Тамъ десь мїлий-чорнобривий
 По пòлю гуляє,
 А я плачу, лїта трачу,
 Ёгò виглядаю.
 Скажи єм'у, моє сєрце,
 Щò смїютця лòде;
 Скажи єм'у, що загину,
 Колі не приб'уде.
 Самà хòче мене мàги
 Вь зємлю заховàти...
 А хто якъ її голòвоньку
 Б'уде доглядàти?
 Хто догляне, роситàє,
 На стàрієть помòже?
 Мàмо моя, дòле моя!
 Бòже мїлий, Бòже!
 Подив'єся, топòленько,
 Якъ нема — заплачешъ
 До схїдъ сòнця рапсінько,
 Щòбъ нігò не бачивъ.
 Ростй жь, сєрце топòленько,
 Все вгòру та вгòру;
 Плàвай, плàвай, лебєдонько,
 По синєму мòрю!»

Таку пісню чорнобрива
 Въ степу заспівала.
 Зілля діва наробило —
 Тополею стала.
 Не вернула додому,
 Не діждала пари;
 Тонка-тонка та висoka —
 До самої хмари.

По дїбрїві вітеръ вие,
 Гуляє по полю,
 Край дороги гне топлю
 До самого дому.

УТОПЛЕНА.

Вітеръ въ гаї не гуляє —
 Въ ночі спочиває;
 Прокїнетця, — тихесенько
 Въ осокї питає:
 Хто се, хто се по сімъ бoці
 Чеше кoсу? хто се?...
 Хто се, хто се по тїмъ бoці
 Рве*на собі кoси?...
 Хто се, хто се?» тихесенько
 Спитає - повіє,
 Та й задрїмà, пoки нeба
 Край зачервонїє.

«Хто се, хто се?» спитаєте
 Цїкаві дївчата.
 Отò дочка по сімъ бoці,
 По тїмъ бoці — мати.
 Давнò колїсь те діялось
 У насъ на Вкраїні.
 Середъ селà вдова жила
 У новїй хатїні,
 Білолиця, кародка

И станомъ висѡка,
 У жупані; кругѡмъ пані,
 И спереду й зѡдку.
 И молодà — ні врѡку їй, —
 А за молодѡю,
 А надто ще за вдовѡю,
 Козакі ордѡю
 Такъ и хѡдягъ. И за нею
 Козакі ходіли,
 Пѡки вдова безъ соромà
 Дочкѹ породіла:
 Породіла, га й байдѹже;
 .Пѡдямъ году вàги
 Вь чужімъ селі покинула:
 Оттакà-то мàти!...
 Постривайте, щѡ ще бѹде!
 Годувàли пѡде
 Малѹ дочкѹ, а вдовіця,
 Вь неділю и вь бѹддень,
 Зь жоцàнми, сь паробкàми,
 Пилà та гуляла,
 Пѡки лѡхо не спіткàло,
 Пѡки це та стàла:
 Не счѹлася, якъ минѹли
 Лігà молодіі...
 Лѡхо, лѡхо! мàти вьяне,
 Дочкà червоніе,
 Виростає.... Та й вѡросла
 Гàнна карѡдка,
 Якъ топѡля середь пѡля,
 Гнучкà та висѡка.
 «Я Ганнѹсі не боїюся!»
 Співàє матѹся;
 А козакі якъ хміль отой,

Вьютця кругъ Ганнѹсі.
 А надго той рибàлонька,
 Жвàвий, кучерявий,
 Мліе, вьяне, якъ зострїне
 Ганнѹсю чорняву.
 Побàчила старà мàти,
 Сказїлася лѹга:
 «Чи бачь, пѡгань росхрїстана,
 Байстря необѹте!
 Ти вже вѡросла, дівѹешъ,
 Сь хлопцями гуляешъ....
 Постривай же. ось я тобі!...
 Менє зневажàешъ?
 Ні, голѹбко!»

И одъ злѡсти

Зубàми скрегѡче.
 Оттакà-то булà мàти!...
 Дє жь сєрце жїнѡче?
 Сєрце мàгери?... Охъ, лѡхо,
 Лишенько, дївчàта!
 Мàти — станъ гнучкїй, висѡкїй,
 А сєрця — не мàти.
 Изогнєтця станъ висѡкїй,
 Брѡви полїнїють,
 И не счѹетесь; а лѹде
 Сміючїсь згадàють
 Вàши лїтà молодїі,
 Та й скàжуть — ледàщо!
 Тяжко плакала Ганнѹся,
 И не знàла, зà щѡ,
 Зà щѡ мàги згнущàетця,
 Лàе, проклинàє,
 Своє дитя безъ соромà
 Байстрямъ нарикàє.

Катувала, мордувала,
 Та не помогло:
 Якъ маківка на городі,
 Ганна росцвітала;
 Якъ калина при долині
 Въ-ранці підъ росдою,
 Такъ Ганнуся червонила,
 Милася слездою.
 »Заворожена!... стривай же!«
 Шепче люта мати.
 «Треба тріти роздобути,
 Треба йти шукати
 Стару відьму!»

Найшла відьму

И тріти достала,
 И трітою до східъ сонця
 Дочку наповала.
 Не допомгло.... Кляне мати
 Той часъ и годіну,
 Коли на світъ породила
 Нелюбу дитину.
 «Душно мині; ходімъ, дочко,
 До ставка купатись.»
 — «Ходімъ, мамо.»

На березі

Ганна роздяглася,
 Роздяглася, роскинулася
 На білій сорочці;
 Рибалонька кучерявий
 Мліе на тімъ боці....
 И я колісь.... Та цуръ ёму!
 Сѳромъ — не згадаю.
 Якъ дитина, каліною
 Себѳ забавляє,

Гне станъ гнучкій, розгинає,
 На сонечку гріє.
 Мати дивитця на неї,
 Отъ злѳсти німіє;
 То жовгіє, то синіє;
 Росхрістана, бѳса,
 Зъ рѳту піна; мовъ скажѳна,
 Рве на собі кѳси.
 Кінулася до Ганнусі
 И въ кѳси впилася.
 «Мамо! мамо! щѳ ти рѳбишь?»
 Хвіля роздалася,
 Закипіла, застогнала,
 И обѳхъ покріла.
 Рибалонька кучерявий
 За усієї сіли
 Кінувся въ воду; пливѳ, сіню
 Хвілю роздирѳє,
 Пливѳ, пливѳ.... отъ-отъ допливъ!
 Пуриувъ, виринѳє —
 И утоплѳну Ганнусю
 На берѳгъ винѳситъ,
 Изъ рукъ матери заклятихъ
 Виривѳє кѳси.
 «Сѳрце моѳ! дѳле мой!
 Роскрій кѳрі ѳчи!
 Подивѳся, усміхнѳся!
 Не хѳчешъ? не хѳчешъ!»
 Плаче, пада коло неї,
 Роскривѳа, цілуѳ
 Мѳртві ѳчи. «Подивѳся!...
 Не чѳє, не чѳє!»
 Лежѳть собі на пісѳчку,
 Білі ручѳнята

Роскїдала; а за нею
 Старà люга м̀ати:
 Очі вївело изъ л̀оба
 Одъ страшнòї м̀уки;
 Втерєбіла вь пісòкь жòвтий
 Старі сїні р̀уки.
 Дòвго плакавь рибалонька:
 «Немà вь мєне рòду,
 Немà дòлі на сїмь свїті, —
 Ходїмь жїти вь вòду!» —
 Пїднявь її, поціловàвь....
 Хвїля застогнàла,
 Роскрїлася, закрїлася,
 И слїду не стàло....

Сь тогò чàсу ставòкь чїстий
 Зарїсь осокòю;
 Не купаюця дївчàта,
 Обходять горòю;
 Якь углєдять, то хрїстятця.
 И зовуьгь заклягїмь....
 Сумно-сумно кругомь єго....
 А вь-ночі, дївчàта,
 Впливàє зь водї м̀ати,
 Сяде по тїмь бòші;
 Страшна, сїня, росхрїстана,
 И вь мòкрїї сорòчці,
 Мòвчки дївїтця на сєй бїкь,
 Рве на собї кòси....
 А тїмь чàсомь сїня хвїля
 Ганнусю винòсить.
 Голїсїнька, стрепенєтця,
 Сяде на пісòчку....
 И рибàлка впливàє.

Несє на сорòчку
 Баговїння зелєного;
 Поцілує вь òчи, —
 Та и вь вòду: сорòмитця
 На гнучкїї дївòчий,
 На стань гòлий подивїтьця....
 И нїхтò не знàє
 Тогò дїва, щò творїтця
 Середь нòчи вь гàї:
 Тїлько вітерь зь осокòю
 Шєпче: «Хтò се, хтò се
 Сидїть сумно надь водòю,
 Чєше дòвгї кòси?»

ПРИЧИННА.

Ревè та сгòгне Дніирь ширòкий,
 Сердїтий вігерь завивà,
 Додòлу вèрби гне висòкі,
 Горàми хвїлю підіймà.
 И блідний місяць на ту пòру
 Изъ хмàри дè-де виглядàвъ,
 Ненàче чòвентъ вь синімъ мòрі,
 То виринàвъ, то потопа́въ.
 Ще трèті півні не співа́ли,
 Ніхтò нігдè не гомонівъ,
 Сичї вь гаю переклика́лись,
 Та́ жєсь разъ у разъ скришівъ.

Вь такú дòбу підъ горòю,
 Біля тòго гаю,
 Що чорніє надъ водòю,
 Щось біле блукàє.
 Мòже вийшла русàлонька
 Мàтері шукàти,
 А мòже жде козàченька,
 Щобъ залоскотàти.

Не русàлонька блукàє:
 То дівчїна хòдить,
 Її самà не зна (бо причинна),
 Щò такèе рòбить.
 Такъ ворòжка поробїла,
 Щобъ мєнше скучàла,
 Щобъ, бачъ, хòди о півночі,
 Спàла й виглядàла
 Козàченька молодòго,
 Що торікъ покинувъ.
 Обіщàвся вернùтися,
 Та, ма́бутъ, и згїнувъ!
 Не китàйкою покрились
 Козàцькї очи,
 Не вїмили біле личко
 Слізоцькї дівòчі:
 Орєль вийнявъ карі очи
 На чужòму полї,
 Біле тїло вовкї ззіли, —
 Такà єгò дòля.
 Дармà, що нічъ, дівчїнонька
 Ёгò виглядàє.
 Не вєрнетця чорнобрївий
 Та й не привітàє,
 Не расплетє довгу кòсу,
 Хùстку не завья́же,
 Не на лїжку, вь домовїну
 Сиротòю ля́же!

Такà її дòля... О Бòже мїй мїлий!
 За щò жъ ти караєшь її молодù?
 За те, що такъ щїро вона полюбїла
 Козàцькї очи?... Простї сиротù!
 Кòгò жъ їй любїти? ні бàтька, ні нєньки;

Однà, якъ та пташка въ далèкiмъ краю.
 Пошли жъ ти їй дòлю, — вонà молодèнька;
 Бо люде чужїї їй засміють.
 Чи винна жъ голубка, що голуба любить?
 Чи виненъ той голубъ, що сòкiль убивъ?
 Сумує, воркує, білимъ свiтомъ нудить,
 Літає, шукає, дума — заблудивъ.
 Щаслива голубка: висòко літає,
 Полiне до Бòга — мiлого питає.
 Когò жъ сиротiна, когò запитає,
 И хто їй розкаже, и хто тее знає,
 Де мiлий ночує: чи въ тёмному гаю,
 Чи въ бiстрiмъ Дунàю коня наповà,
 Чи, мòже, зъ другòю, другòю кохàє,
 Її чорнобриву ужè забувà?
 Якъ-би то далися орлини крiла,
 За сiнимъ би мòремъ мiлого знайшла;
 Живòго бъ любила, другòу бъ задушила,
 А до неживòго у яму бъ лягла.
 Не такъ сèрце любить, щòбъ съ кимъ подiлiтьгця,
 Не такъ вонò хòче, якъ Богъ намъ дає:
 Вонò жп. не хòче, не хòче журитьця.
 «Журiсь», каже думка, жàлю завдає.
 О Боже мiй милъ! такà Твоя вòля,
 Такè їй щàсте, такà їй дòля!

Вонà все хòдить, зъ утiть нi пари;
 Широкий Днiпръ не гомолить:
 Розбивши вiтеръ чорнi хмари
 Лiгъ бiля мòря одпочиць,
 А зъ нèба мiсяць такъ и сiє;
 И надъ водою, и надъ гàємъ,
 Кругòмъ, якъ въ ўсi, все мовчiть.
 А жъ гулькь — зъ Днiпра повиринàли

Малiї дiти смiючiсь.
 «Ходiмо гритьця!» закричали.
 «Зiйшло вже сонце!» (Гòлi скрiзь:
 Зъ осокi кòси, бо дiвчàта)

 «Чи всi ви тута?» клiче мàти.
 «Ходiмъ шукати вечèрять.
 Пограємось, погуляiмо,
 Та пiсеньку заспiваймо:
 Ухъ! ухъ!
 Солдмяний духъ, духъ!
 Менè мàти породiла,
 Нехрещèну положила.
 Мiсяченьку!
 Нашъ голубоньку!
 Ходi до насъ вечèряти:
 У насъ козàкъ въ очерèтi,
 Въ очерèтi, въ осокi,
 Срiбний пèрстень на руцi;
 Молодèнький, чорнобрóвий;
 Знайшли вчòра у дiбрòвi.
 Свiтi дòвше въ чiстiмъ пòлi,
 Щòбъ нагулятись доволi.
 Пòки вiдьми ще лiтають,
 Пòки пiвнi не спiвають,
 Посвiтi намъ. . . . Онъ щось хòдить!
 Онъ пiдъ дубомъ щось тамъ рòбить.
 Ухъ! ухъ!
 Солдмяний духъ, духъ!
 Менè мàти породiла,
 Нехрещèну положила.»

Зареготàлись нехрещèнi. . . .
 Гай обiзвàвся: галасъ, зигъ,

Ордà мовъ ріже. Мовъ скажені,
 Летягъ до дѹба.... нічичіркъ....
 Схаменулись нехрещені.
 Дівлятця — мелькає,
 Щось лізе вверхъ по стѹвбуру
 До сàмого краю.
 Отò жъ тая дівчинька,
 Що сѹнна блудила:
 Отакѹ-то їй причину
 Ворѹжка зробила!
 На сàмий верхъ на гілечці
 Стàла.... вь сѣрце кѹле!
 Подивилась на всі бѹки,
 Та й лізе додѹлу.
 Кругѹмъ дѹба русàлоньки
 Мѹвчки дожидали;
 Взяли її, сердешную,
 Та й залоскотали.
 Дѹвго, дѹвго дивѹвались
 На її урѹду....
 Трєті півні кукуріку —
 Шелєснули вь вѹду.
 Защебетàвъ жайворонокъ,
 Угѹру летіючи;
 Закувала зозѹленька,
 На дубѹ сидячи;
 Защебетàвъ соловейко —
 Пішла лунà гàемъ;
 Червоніє за горѹю;
 Плугàтирь співàє.
 Чорніє гай надъ водѹю,
 Де Ляхи ходили;
 Засинили по-надъ Дніпрѹмъ
 Висѹкі могїли;

Пішовъ шєлєсть по дїбрѹві;
 Шєвчуть густі лѹзи.
 А дівчина спить підъ дѹбомъ
 При бїтїй дорѹзі.
 Знатъ, дѹбре спить, що не чѹє,
 Якъ кує зозѹля,
 Що не лічить чи дѹвго жить....
 Знатъ, дѹбре заснѹла.

А тимъ часѹмъ изъ дїбрѹви
 Козàкъ виїжає;
 Підъ нимъ кѹникъ воронєнький
 Насїлу ступàє.
 «Изнемїгся, товàршчу!
 Сегѹдні спочїнемъ:
 Близько хàта, де дівчина
 Ворѹта одчїнить.
 А мѹже вже одчинїла
 Не минї, другѹму....
 Швїдче, кѹню, швїдче, кѹню,
 Поспїшай додѹму!»
 Утомївся воронєнький,
 Идє, спотикнєтця, —
 Коло сѣрця козàцького
 Якъ гàдина вьєтця.
 «Ось и дубъ той кучерявий....
 Вона! Бѹже мїлий!
 Бачъ, заснѹла виглядàвши
 Моя сизокрїла!»
 Кїнувъ коня та до нєї:
 «Бѹже ти мїй, Бѹже!»
 Кліче її та цілѹє....
 Нї, вже не помѹже!
 «Зà що жъ вони розлучїли

Менє исъ тобю?»
Зареготавсь, розігнався —
Та въ дубъ головою!

Идуть дівчата въ поле жати
Та знай співвають идучі:
Якъ провозжала сина матери,
Якъ бивсь татаринъ у-ночі.
Идуть — підъ дубомъ зелененькимъ
Кінь замордований стоїть,
А біля ёго молоденький
Козакъ та дівчина лежить.
Цікаві (нігде правди діти)
Підкралися, щобъ излякати;
Колі подівлягця, що вбитий, —
Съ переполоху пу вікати!

Збіралося подруженьки,
Слізоньки вгиряють;
Збіралося товариші,
Та їми копають;
Прийшли попи съ корогвами,
Задзвонили дзвони.
Поховали громадою,
Якъ слідъ, по закону.
Насіпали край доріги
Дві могили въ житі.
Нема кому запитати,
За що їхъ убито?
Посадили надъ козакомъ
Явіръ та яліну,
А въ головахъ у дівчини
Червону каліну.
Прилітає зозуленька

Надъ ними кували;
Прилітає соловейко
Що-нічъ щебетати;
Виспівує та щебече,
Поки місяць зійде,
Поки тії русалоньки
Зъ Дніпра грітись вийдуть.

НА ВІЧНУ ПАМ'ЯТЬ КОТЛЯРЕВСЬКОМУ.

Сонце гріє, вітеръ віє
 Съ поля на долину,
 Надъ водою гне зъ вербю
 Червону калину;
 На калині одиноке
 Гніздечко гойдає.
 А де жъ дівся соловейко?
 Не штай, не знає.
 Згадай лихо — то й байдуже,
 Минулось, пропало;
 Згадай добре — сєрце вьяне,
 Чому не осталося.
 Ото жъ гляну, та й згадаю:
 Було, якъ смеркає,
 Защебєче на калині, —
 Ніхтò не минає:
 Чи багатий, кого дòля,
 Якъ мати дитину,
 Убрàє, доглядає, —
 Не минє калину;
 Чи сиротà, що до свѣта
 Мусить уставати,
 Опинитця, послухає, —

Мовъ батько та мати,
 Роспитують, розмовляють,
 Сєрце бєєця любо,
 И свѣтъ божий, якъ великъ — день,
 И люде, якъ люде!
 Чи дівчина, що милого
 Що-дєнь виглядає,
 Вьяне, сòхне сиротю,
 Де дїтись не знає, —
 Піде на шляхъ подивитця,
 Поплàкати вь лòзи;
 Защебєче соловейко,
 Сòхнуть дрібні слєзи,
 Послухає, усміхнєтця,
 Піде тємнимъ гаємъ...
 Ніби зъ мїлимъ розмовляла.
 А вінъ знай співàє,
 Та дрібно, та рівно, якъ Бòга благàє,
 Пòки вийде злòдій на шляхъ погулять
 Зъ ножємъ у холяві — піде лунà гаємъ,
 Піде та й замòкне — на щò щебетàть?
 Запєклюю душу злòдія не спинить,
 Тільки стрàтить гòлосъ, добру не навчить;
 Нехай вінъ лугує, пòки самъ загине,
 Пòки безголòвья вòронъ прокричить.
 Заснє долина, на калині
 И соловейко задрімà.
 Повіє вітеръ по долині,
 Пішла дїбровою лунà,
 Лунà гуляє — бòжа мова,
 Встануть сердеги працєвàть,
 Пійдуть корòви на дїбрòви,
 Вийдуть дівчàта воду брать,
 Вігляне сòнце. Рай та й годі!

Верб'а смієтця, — свято скрізь!
 Злодій заплаче, дарма що злодій.
 Такъ було першъ; теперъ дивись:
 Сѣнце гріє, вітеръ віє
 Съ поля на долину;
 Надъ водою гне зъ верб'ю
 Червону калину;
 На каліні одинѣ
 Гніздечко гойдає.
 А де дівся соловейко? —
 Не питай, не знає.

Недавно, недавно у насъ въ Україні
 Старий Котлярєвський отакъ щебетавъ;
 Замовкъ, неборака, сиротами кинувъ
 И гори, и море, де перше вітавъ,
 Де ватагу пройдісвіта
 Водивъ за соб'ю;
 Все осталося, все сумує,
 Якъ руїни Тр'і;
 Все сумує, тільки слава
 Сѣнцемъ засіяла;
 Не вмере кобзарь, бо на віки
 Їго привітала.
 Будешъ, батьку, панувати,
 Поки живуть люде;
 Поки сѣнце зъ неба сїє,
 Тебѣ не забудуть.
 Праведная дѣше, прийми жъ мою мову,
 Немудру та щиру, прийми, привітай,
 Не кинь сиротю, якъ кинувъ дїбр'ови,
 Прилини до мене хочъ на однѣ слово,
 Та про Україну мині заспівай.
 Нехай усміхнѣтця душа на чужині,
 Хочъ разъ усміхнѣтця, — дивлючїсь якъ ти

Всю славу козацьку за словѣмъ єдинимъ
 Перенісь въ убѣгу хату сироті.
 Прилинь, сїзий ѓрле, — бо я одинѣкий
 Сирота на свѣті въ чужѣмъ краю;
 Дивлюся на море ширѣке, глибѣке,
 Попливъ би на той бїкъ — чѣвна не дають!
 Згадаю Энєя, згадаю родину,
 Згадаю — заплачу, якъ тая дитина;
 А хвилі на той бїкъ идуть та ревуть;
 А може я й тѣмний, нічого не бачу,
 Може мой дѣля на тїмъ бѣці плаче,
 Бо сироту всюди люде осміють;
 Нехай би сміялись, та тамъ море грає,
 Тамъ місяць, тамъ сѣнце яснїше сїя,
 И зъ вітромъ могїла въ степу розмовляє,
 Тамъ неединѣкий зъ нєю бувъ би я.
 Праведная дѣше, прийми мою мову
 Немудру та щиру, прийми, привітай,
 Не кинь сиротю, якъ кинувъ дїбр'ови,
 Прилини до мене, хочъ на однѣ слово,
 Та про Україну мині заспівай.
 Течє вода въ сїне море,
 Та не витікає,
 Шукà козакъ свою дѣлю,
 А дѣлі немає.
 Пішовъ козакъ свїтъ за ѓчи;
 Грає сїне море,
 Грає сѣрце козацькеє,
 А дѣмка говорить:
 «Куди ти йдешъ, не спитавшись?
 На кѣго покїнувъ
 Батька, нєньку старєнькую,
 Молодѣ дівчїну?
 На чужині не ті люде, —

Тяжко зь ними жїти!
 Нї съ кимъ бѹде поплакати,
 Нї поговорїти.»
 Сидїть козакъ на тїмъ бѹці, —
 Грає сїне море.
 Дѹмавъ, дѹля зустрінегця, —
 Спїгкалося гѹре.
 А журавлі летяць собї
 Додѹму ключама.
 Плаче козакъ, — шляхї бїтї
 Зарослї тернама.

ДУМКА.

Вїтре буйний. вїтре буйшїй!
 Ти зь моремъ говоришь, —
 Збуди єгѹ, заграй ти зь нимъ,
 Спитай сїне мѹре.
 Вонѹ знає, де мїй мїлий,
 Бо єгѹ носїло;
 Вонѹ скаже, сїне мѹре,
 Де єгѹ подїло.
 Коли мїлого втопїло,
 Розбий сїне мѹре;
 Пїдѹ шукать мїленького
 Втоплїю своє гѹре,
 Втоплїю свою недѹленьку....
 Найдѹ єгѹ, пригорнѹся,
 На сєрці зомлїю.
 Тогдї, хвїле, неси зь мїлимъ,
 Кудї вїтеръ вїе!
 Коли жь мїлий на тїмъ бѹці,
 Буйнєсенський, знаєшь,
 Де вїнъ хѹдить, щѹ вїнъ рѹбить:
 Ти зь нимъ розмовляєшь.

Коли плаче, то й я плачу;
 Коли ні, — співаю;
 Коли жь згінувъ чорнобривий,
 То й я погибаю.
 Тоді несї мою дїшу
 Тудї, де мій милий,
 Червоною калиною
 Поставъ на могїлі.
 Буде легше въ чужимъ полі
 Сиротї лежати:
 Буде надъ нимъ ёго мїла
 Квіткою стояти.
 И квіткою й калиною
 Цвістї надъ нимъ буду,
 Щобъ не пекло чужє сонце,
 Не топтали люде.
 Я въ-вечерї посумую,
 А въ-ранці поплачу.
 Зійде сонце — утрї слїзи,
 Ніхто й не побачить!
 Вітре буйний, вітре буйний!
 Ти зь моремъ говіришь, —
 Збудї ёго, заграй ти зь нимъ,
 Спитай сїне море . . .

ДУМКА.

Тяжко-важко въ світі жити
 Сиротї безъ роду:
 Нема кудї прихилїтьця, —
 Хочъ зь горї та въ воду!
 Утопився бь молодєнький,
 Щобъ не нудить світомъ;
 Утопився бь, — тяжко жити,
 И нема, де дітись.
 Въ того дїля ходить полемъ —
 Колоскї збірає;
 А моя десь, ледащїця,
 За моремъ блукє.
 Дїбре томї багатому:
 Ёго люде знають;
 А зо мнїю зострінутця —
 Мовъ не добачають.
 Багатого губатого
 Дівчїна шанїє;
 Надо мнїю, сиротїю,
 Смієтця, кепкїє.
 «Чи я жь тобі не вродливий,
 Чи не въ тебе вдався,

Чи не люблю тебе щиро,
 Чи съ тебе сміявся?
 Люби жъ собі, моє сѣрце,
 Люби, когò знаєшь,
 Та не смійся надо мнѣю,
 Якъ коли згадаєшь.
 А я підѣ на край свѣта
 На чужій сторѣнці
 Найдѣ крапцу, абѣ згину,
 Якъ той листъ на сѣнці.»

Пішовъ козакъ сумѣючи —
 Никѣго не кинувъ;
 Шукавъ дѣлі въ чужімъ полі,
 Та тамъ и загинувъ.
 Умїраючи дивївся,
 Де сѣнечко сїє . . .
 Тяжко-важко умїрати
 У чужѣму краю!

ДУМКА.

На що мині чѣрні брѣви,
 На що карі ѣчи,
 На що лїта молодїї,
 Весѣлі дївѣчі?
 Лїта мої молодїї
 Марно пропадають,
 Очи плачуть, чѣрні брѣви
 Одъ вігру лїняють.
 Сѣрце вїяне, нѣ дить свѣтомъ,
 Якъ пташка безъ вѣлі.
 На що жъ мині краса моя,
 Коли нема дѣлі?
 Тяжко мині сирѣтѣю
 На сїмъ свѣті жити;
 Свої люде — якъ чужїї,
 Нї съ кимъ говорити:
 Нема кому роспитати,
 Чѣгѣ плачуть ѣчи;
 Нема кому розказати,
 Чѣгѣ сѣрце хѣче,
 Чѣгѣ сѣрце, якъ голѣбка,
 День и нїчь воркѣс;

Де кровъ ляха, татарина
Мѳремъ червоніла
Вернітєся!».

Слѳва не поляже;
Не поляже, а роскаже,
Щѳ діялось въ свѳті,
Чий правда, чий кривда
И чий ми діти.

Нѳша дѳма, нѳша пісня
Не вмере, не загине
Отъ де, люде, нѳша слѳва,
Слѳва України!

Безъ зѳлота, безъ кѳменю,
Безъ хитрої мѳви,
А голоснѳ та правдѳва,
Якъ Господа слѳво.

Чи такъ, бѳтьку отѳмане?
Чи правду слѳваю?

Эхъ якъ-бѳ то Та що й казѳть?
Кєбѳти не маю.

Не потурай, мѳже, скажешъ,
Та що сѳ тѳго бѳде?
Насмѳютця на псалѳмъ той,
Щѳ вѳллю слѳзѳми;
Насмѳютця! Тяжко, бѳтьку!

Поборѳвся бѳ.
Якъ-бѳ мѳлось сѳли;
Заспѳвавъ би, — бувъ голосѳкъ,
Та пѳзички зѳли.

Оттакѳ-то лихо тяжке,
Бѳтьку ти мѳй, дрѳже!
Блужѳ въ снѳгахъ та самъ собѳ:
«Ої не шумѳ, лѳже!»
Не втну бѳльше. А ти, бѳтьку,
Якъ самъ здоровъ знѳешъ;
Тебѳ люде поважѳють,
Дѳбрѳй гѳлосъ мѳешъ;
Спѳвай же імъ, мѳй гѳлубе,
Про Сѳчь, про могѳли,
Кѳли якѳ насѳнали,
Кѳгѳ положѳли.
Про старинѳ, про те дѳво,
Щѳ булѳ, минѳло
Утнѳ, бѳтьку, щѳбъ нѳхотѳ
На весь свѳтъ почѳли,
Щѳ діялось въ Україні,
Зѳ що погѳбѳла,
Зѳ що слѳва козѳцькая
На всѳмъ свѳті стѳла!
Утнѳ, бѳтьку, ѳрле сѳзний!
Нехай я заплачу,
Нехай своѳ Україну
Я щѳ разъ побѳчу;
Нехай щѳ разъ послѳхаю
Якъ те мѳре грѳе,
Якъ дѳвчѳна пѳдъ вербѳю
Грѳця заспѳвае;
Нехай ще разъ усмѳхнѳтця
Сѳрце на чужѳнѳ,
Пѳки ляже въ чужѳ зѳмлю,
Въ чужѳй домовѳнѳ.

ИВАНЪ ПІДКОВА.*(В. П. Штернбергу.)*

I.

Було колісь — въ Україні
 Ревіли гармати;
 Було колісь — запорозці
 Вміли панувати.
 Панували, добували
 И славу, и волю;
 Минулося — осталися
 Могіли на полі.
 Високі ті могіли,
 Де лягло спочити
 Козацькее біле тіло,
 Въ китаїку повіте.
 Високі ті могіли
 Чорніють, якъ гори,
 Та про волю нишкомъ въ полі
 Зъ вітрами говорять.
 Свідокъ слави дідивщини
 Зъ вітромъ розмовляє,

А внукъ косу несє въ росу,
 За ними співает.

Було колісь — въ Україні
 Лихо танцевало,
 Журба въ шинку медь - горілку
 Поставцємъ кружала.
 Було колісь добре жити
 Нашій Україні...
 А згадаймо! може, сєрце
 Хочъ трєхи спочине.

II.

Чорна хмара зъ-за Лиману
 Небо, сонце криє.
 Синє море звірюкою
 То стогне, то віє.
 Дніпрà гирло затопило.
 «А нуте, хлопьята,
 На байдаки! Море грає —
 Ходімъ погуляти!»

Висипали запорозці —
 Лиманъ човні вкрили.
 «Граї же, море!» заспівали, —
 Заінілись хвилі.
 Кругомъ хвилі, якъ ті гори:
 Ні землі, ні неба.
 Сєрце мліє, а козакамъ
 Тогò тільки й трєба.
 Пливуть собі та співвають;
 Рибалка літає...
 А попереду отаманъ

Ведє, куди знає.
 Похожає вздовжъ байдака,
 Гасне люлька въ роти;
 Поглядає сюди - туди —
 Де - то будь робѣти?
 Закрутивши чѣрні ўси,
 За ўхо чуприну,
 Піднявъ шапку — човні стали.
 «Нехай вѣрогъ гїне!
 Не въ Синѣпу, отамани,
 Панѣве - молѣдці,
 А у Царьградъ, до султана,
 Поїдемо въ гѣсті!»
 — «Дѣбре, батьку отамане!»
 Кругѣмъ заревіло.
 «Спасїбі вамъ!»

Надївъ шапку.

Знѣву закипіло
 Сїне мѣре; вздовжъ байдака
 Знѣву похожає
 Панъ отаманъ, та на хвилю
 Мѣвчки поглядає.

ТАРАСОВА НІЧЬ.

(П. И. Мартос.)

На роспїтї кобзарь сидїть
 Та на кобзї грає;
 Кругѣмъ хлопці та дївчага —
 Якъ макъ процвітає.
 Грає кобзарь, виспївує,
 Вимовляє словами,
 Якъ москалі, орда. ляхї
 Бїлись съ козаками:
 Якъ збиралась громадонька
 Въ недїленьку въ-ранці:
 Якъ ховали козаченька
 Въ зелєнімъ байраці.
 Грає кобзарь, виспївує —
 Ажъ лихо смїєця

«Встає хмара зъ-за Лиману,
 А другає съ поля;
 Зажурїлась Україна —
 Такъ її дѣля!»

Зажурилась, заплакала,
 Якь малà дитина.
 Ніхтò її не рятує
 Козачество гине;
 Гине слава, батьківщина;
 Немає де дітись;
 Виростають нехрещені
 Козацькі діти;
 Кохаютьця невінчані;
 Безь попà ховають;
 Запродана жидамъ віра,
 Въ цѣркву не пускають!
 Якь та галичъ поле криє,
 Ляхи, уніяти
 Налітають, — нема кому
 Порадоньки дати.
 Обізвѣвся Наливайко —
 Не стало Кривчини!
 Обізвѣвся козакъ Павлюга —
 За нею полінувъ!
 Обізвѣвся Тарасъ Трясило
 Гіркими слезами:
 { «Бідна моя Україно,
 «Стоптана ляхами!» }

Обізвѣвся Тарасъ Трясило
 Віру рятовати,
 Обізвѣвся, орелъ сизий,
 Та й давъ ляхамъ знати!
 Обізвѣвся панъ Трясило:
 «А годі журитьця!
 «А ходімъ лишъ, панибрати,
 «Съ поляками битця!»

«Вже не три дні, не три нѣчи
 Бъѣтця панъ Трясило.
 Одъ Лимана до Трубайла
 Трупомъ поле крилось.
 Изнемігся козаченько,
 Тяжко зажурився,
 А поганий Конецьпільський
 Дуже звеселився;
 Зібравъ шляхту всю до купи,
 Та й ну частовати.
 Зібравъ Тарасъ козаченьківъ —
 Поради прохати:
 «Отамани товариши,
 «Браті мої, діти!
 «Дайте мині порадоньку,
 «Щò будемъ робити?
 «Бенкетують вражі ляхи
 «Наше безголівъе.»
 — «Нехай собі бенкетують,
 «Нехай на здоровъе!
 «Нехай клятї бенкетують,
 «Пѣки сонце заїде,
 «А нічъ-мати дасть раду, —
 «Козакъ ляха знайде.»

«Лягло сонце за гордю,
 Зіркі засіяли,
 А козакі, якь та хмара,
 Ляхівъ обступали.
 Якь ставъ місяць середъ нѣба,
 Ревнула гармата;
 Прокїнулись ляшкї-панкї —
 Нікуди втікати!
 Прокїнулись ляшкї-панкї

Та й не повставали:
Зійшло сонце — ляшкї-панкї
Покотомъ лежали.

«Червдоною гадюкою
Несе Альта вісти,
Щобъ летіли крюкї съ поля
Ляшкївъ-панкївъ істи.
Налетіли чорні крюкї
Вельможнихъ будїги;
Зібралося козачество
Боду помолїтись.
Закрякали чорні крюкї,
Виймаючи очи;
Заспївали козаченки
Пісню тїї ночи, —
Тїї ночи крївавої,
Що славною стала
Тарасовї, козачеству,
Ляхївъ що приспала.

«Надъ річкою, въ чїстїмъ полі,
Могїла чорніе;
Де кровъ текла козацька,
Трава зеленіе.
Сидїть вóронъ на могїлі
Та зъ голоду кряче....

.
.»

Умòвкь кобзàрь сумуючи:
Щось рўки не грають.
Кругòмь хлòпці та дівчàта
Слїзонькї втирають.

Пїшовъ кобзàрь по ўлиці —
Зъ журбї якъ заграє!
Кругòмь хлòпці навпрїсядки,
А вінъ вимовляє:
«Нехай бóде отгàкечки!
Сидїть дїги у зàпїчку,
А я зъ журбї та до шїнку,
А тамъ найдў свою жінку,
Найдў жінку, почастую,
Зъ ворòженькївъ покенкью.»

ГАМАЛІЯ.

«Ой немà, немà ні вітру, ні хвилі
 Изъ нашої України!
 Чи тамъ раду радять, якъ на турка стàти,
 Не чѹємо на чужині.
 Ой повій, повій, вітре, черезъ мòре
 Та зъ Великого Лѹгу,
 Суши наші слѣзи, заглуши кайдàни,
 Розвій нашу тѹгу.
 Ой заграй, заграй, синѣсенъке мòре,
 Та підъ тими байдаками,
 Що пливуть козакі, тільки мріють шапки,
 Та на сей бікъ за нами.
 Ой Бòже нашъ, Бòже, хочъ и не за нами,
 Неси Ти їхъ зъ України:
 Почѹємо славу, козàцькую славу,
 Почѹємо, та й загінемъ.»

Оттàкъ у Скутàрі козакі співàли;
 Співàли сердеги, а слѣзи лились;
 Лилися козàцькі, тѹгу домовляли.
 Босфòръ ажъ затрѣсся, бо зъ-рòду не чувъ
 Козàцького плачу; застогнавъ ширòкий
 И шкѹрою, сирій бугай, стрепенувъ,

И хвилю, ревѹчи, далєко-далєко
 У сїнее мòре на рѣбрахъ послàвъ.
 И мòре ревнуло Босфòрову мòву,
 У Лимàнъ погнало, а Лимàнъ Днїпрòві
 Тѹю журбѹ-мòву на хвилі подàвъ.
 Зареготàвся дідъ нашъ дѹжий,
 Ажъ піна зъ ѹса потекла.
 «Чи спишъ, чи чѹєшъ, брàте Лѹже?
 Хортице сѣстро?»
 Загула
 Хортиця зъ Лѹгомъ: «Чѹю, чѹю!»
 И Днїпръ укрили байдаки,
 И заснївàли козакі:

«У туркєні, по тїмъ бòці,
 Хàта на помòсті.
 Гай, гай! мòре, грай,
 Ревї, скєлі ламай!
 Поїдемо въ гòсті.

«У туркєні у кишєні
 Тàляри-дукàти.
 Не кишєні трусїть,
 Ідемъ рїзать, палїть,
 Братівъ визволяти.

«У туркєні яничàри
 И башà на лàві.
 Гой ги, ворогї!
 Ми не мàемъ вагї!
 Наша воля й слава!»

Пливуть собі співàючи;
 Мòре вітеръ чѹє.

Попєреду Гамалія
 Байдакомъ керує.
 Гамалію, сєрце мліє:
 Сказїлося мєре.
 Не злякає! и сховались
 За хвилі — за гєри.

Дрімєє въ харємі — въ раю Византія,
 И Скутарь дрімєє; Босфєръ кликотїть,
 Неначе скажєний; то стєгне, то вїє:
 Ёму Византію хочєтця зсудїть.
 «Не будї, Босфєре: будє тобї гєре;
 Твої бїлі рєбра піскємъ занесу,
 У муль поховано! (ревє сїне мєре)
 Хибà ти не знєшє, якїхъ я несу
 Гостєй до султана?»

Такъ мєре спїняло.
 (Любїло завзятїхъ чубатїхъ славїнъ)
 Босфєръ схаменувся. Туркєня дрімала.
 Дрімавъ у харємі лєдачїй султанъ.
 Тїлько у Скутарї, въ склепє, не дрімаяють
 Козакї сердєги. Чогє вони ждуть?
 По-свєдєму Бєга въ кайданахъ благаяють,
 А хвилі на той бїкъ идуть та ревуть.

«О мїлій Бєже України!
 Не дай пропасти на чужїні,
 Въ неволї вольнимъ козакамъ!
 И сєромъ тутъ, и сєромъ тамъ —
 Вставать сь чуждї домовїни,
 На судъ Твїй правєдний прїйтї,
 Въ залзахъ рўки принєстї,
 И передъ всїми у кайданахъ
 Стать козаковї»

— «Рїжъ и бий!

Мордуй невїру бусурмана!»
 Кричять за мўромъ. Хто такїй?
 Гамалію, сєрце мліє:
 Скутарь скаженїє!
 «Рїжте, бїйте!» на фортеці
 Кричїть Гамалія.

Ревє гарматами Скутара,
 Ревуть, логують ворогї;
 Козацтво прєтця безъ вагї —
 И покотїлись яничари.
 Гамалія по Скутарї —
 По пєклу гуляє,
 Самъ хурдїгу розбиває,
 Кайдани ламає.
 «Вилїайте, сїрї птахи,
 На базаръ до паю!»
 Стрепенулись соколята,
 Бо давнє не чули
 Хрещєної тїї мєви.
 И нїчъ стрепенулась:
 Не бачила, старà мати,
 Козацької плати.
 Не лякайся, подивїся
 На бенкетъ козачїй.
 Тємно всюди, якъ у будєнь,
 А свято чимале.
 Не злодї зъ Гамалїємъ
 Ідять мєвчки сало
 Безъ шашликà. «Засвїтимо!»
 До сàмої хмари
 Сь щєглістїми кораблями
 Палає Скутара.

Византія пробуркалась,
Витріщає очя,
Переплива на помòгу,
Зубами скрегòче.

Ревè-лютýе Византія,
Рукáми бèрегъ достає;
Достала, зикнула, встає —
И на ножахъ въ крові німе.
Скутáрь, мовъ пèкло те, палає;
Черезъ базáри кровъ течè,
Босфòръ ширòкий доливає.
Невàче птáхи чòрні въ гáї,
Козáцтво сміливо літає.
Ніхтò на світі не втечè!
Огòнь запèклихъ не печè.
Руйну́ють мýри, срібло-злòто
Несу́ть шапкáми козакі
И насипáють байдакí.
Горíть Скутáрь, стихá робòта,
И хлòнци схòдятця; зійшлись,
Люльки съ пожа́ру закурíли,
На байдакí, та й потягли,
Рвучí червòні гòри-хвилí.

Пливу́ть собі, ніби зъ дòму,
Такъ бóцímъ гуляють,
Та, звичáйне запорòзці,
Пливучí співáють:

«Нашъ отáманъ Гамалія,
Отáманъ завзя́тий,
Забрáвъ хлòпцівъ та й по́ихавъ
По мòрю гуляти, —
По мòрю гуляти,

Слáви добувáти,
Изъ турèцької невòлі
Братівъ визволяти.
Ой при́хавъ Гамалія
Ажъ у ту Скутáру, —
Сидя́ть братí запорòзці,
Дожида́ють кáри.
Ой якъ кри́кнувъ Гамалія:
«Братí, бóдемъ жити, —
Бóдемъ жити, вино́ пíти,
Яничáра бíти,
А куренí килимáми,
Оксамíтомъ крíти!»
Вилігáли запорòзці
На лань жíто жáти;
Жíто жáли, вò ко́пи кла́ли,
Гуртòмъ заспíвали:
«Слáва тобí, Гамаліе,
На весь світь вели́кий, —
На весь світь вели́кий,
На всю Украíну,
Щò не давъ ти товари́ству
Згíнуть на чужíні!»

Пливу́ть співáючи; пливè
Позáдь завзя́тий Гамалія:
Орèль орля́тъ мовъ стережè;
Изъ Дарданèлівъ вітеръ віє,
А не женèтця Византія:
Вона́ боі́тця, щòбъ черне́ць
Не засві́тивъ Галáту знòву,
Абò гетьмáнъ Ива́нъ Пíдкòва
Не кли́кнувъ въ мòре на рале́ць.
Пливу́ть собі, а изъ-за хвилí

Сѣнце хвѣлю червонѣть;
Передъ нѣми мѣре мѣле
Гомонѣть и кликотѣть
 Гамаліе, вѣтеръ ве
 Ось-ось нѣше мѣре ! . . .
 И сховѣлися за хвѣлі —
 За рожѣві гѣри.

КАТЕРИНА.

ВАСИЛЮ АНДРЕЕВИЧУ ЖУКОВСКОМУ

НА ПАМЯТЬ 22 АПРѢЛЯ 1838 ГОДА.

КАТЕРИНА.

I.

Кохайтеся, чорнобріві,
Та не зь москалями,
Бо москалі — чужі люде,
Роблять лихо зь вами.
Москаль любить жартуючи,
Жартуючи кине;
Піде вь свою Московщину,
А дівчина гине....
Якь-би сама, ще бь нічого,
Атò й стара мати,
Що родила на світь Божий,
Мусить погибати.
Сєрце вьне співаючи,
Колі знає, за що;
Люде сєрця не спитають,
А скажуть — ледяцо!
Кохайтеся жь, чорнобріві,
Та не зь москалями,
Бо москалі—чужі люде,
Сміютьца надь вами.

Не слухала Катерина
 Ні батька, ні неньки,
 Полюбила москалика,
 Якъ знало серденько.
 Полюбила молодого,
 Въ садочокъ ходила,
 Пòки себе, свою долю
 Тамъ занастїла.
 Кличе мати вечеряти,
 А донька не чує;
 Де жартує зь москаликомъ,
 Тамъ и заночує.
 Не дві нòчи карі òчи
 Любо цілувала,
 Пòки слава на' все село
 Недòбрая стала.
 Нехай собі тїі люде
 Щò хогїть говорять:
 Вона любить то й не чує,
 Щò вкралося гòре.
 Прийшли вїсти недòбрії —
 Въ похòдъ затрубили.
 Пішовъ москаль въ Туреччину;
 Катрұсю накрыли.
 Не счулася, та й байдуже,
 Щò коса покрита:
 За милого, якъ співати,
 Любо й потужити.
 Обищався чорнобривий,
 Колї не загїне,
 Обищався вернутися.
 Тодї Катерина
 Буде собі москòвкою,
 Забудетця гòре;

А пòки щò, нехай люде
 Щò хотїть говорять.
 Не журитця Катерина —
 Слізонькї втїрає,
 Щò дівчата на ўлиці
 Безъ нєї співають.
 Не журитця Катерина —
 Вмиетця слєздю,
 Візьме відра, о-півь-ночи,
 Піде за водою,
 Щòбъ ворогї не бачили;
 Прийде до криниці,
 Стане собі підъ калину,
 Заспїває *Гриця*.
 Виспївує, вимовляє,
 Ажъ калина плаче.
 Вернулася — и раденька,
 Щò ніхтò не бачивъ.
 Не журитця Катерина
 И гадки не має —
 У новенькїй хустиночї
 Въ вікно виглядає.
 Виглядає Катерина....
 Мицұло півь-рòку;
 Занудило коло сєрця,
 Заколòло въ бòку.
 Нездужає Катерина,
 Лєдвє-лєдвє дїше....
 Вічуняла, та въ запїчку
 Дигїну колїше.
 А жїночкї лїхо дзвòнять,
 Матерї глузують,
 Щò Москалі вертаютьця,
 Та въ нєї ночують:

«Въ тебе дочка чорнобрива,
Та ще й не єдина,
А муштрує у запічку
Москòвського сина.
Чорнобривого придбала....
Мабуть, сама вчила....»
Бодай же вась, цокотухи,
Та злидні побили!

.
.

Катеріно, сєрце моє!
Лишенько сь тобою!
Дє ти вь світі подінесся
Зь малімь сиротю?
Хто спитає, привітає,
Безь милого вь світі?
Батько, мати — чужі люде,
Тяжко зь нїми жити!

Вичуняла Катеріна,
Одсуне кватірку,
Поглядає на ўлицю,
Колїше дитинку;
Поглядає — нема, нема....
Чи то жь и не бўде?
Пішла бь вь садокь поплакати,
Такь дівлятця люде.
Зайде сонце — Катеріна
По садочку хòдить,
На рўченькахь нòсить сина,
Очиці повòдить:
«Отгуть зь муштри виглядла,

Отгуть розмовляла,
А тамь.... а тамь.... сїну, сїну!»
Та й не доказала.

Зеленіють по садочку
Черешні та вишні;
Якь и пєрше вихòдила,
Катеріна вийшла.
Вийшла, та вже не співає,
Якь пєрше співала,
Якь москаля молодòго
Вь вишнїкь дожидала.
Не співає чорнобрива,
Клянє свою дòлю.
А тимь часомь ворòженьки
Чинять свою волю —
Кують рєчи недòбри.
Щò має робити?
Якь-би милиї чорнобривий,
Умїв би спинити....
Такь далєко чорнобривий,
Не чўє, не бачить,
Якь ворогї сміютця їй,
Якь Катрўся плаче.
Мòже, вбїтий чорнобривий
За тїхимь Дунємь;
А мòже — вже вь Москòвщині
Другюю кохає!
Ні, чорнявий не убїтий,
Вінь живий, здоровий....
А дє жь найде такі очи,
Такі чòрні брòви?
На край світа, вь Москòвщині,
По тїмь бòці мòря,

Немà пігдє Катєрїни:
 Та здалась на гòре! ..
 Вмїла м̀ати брòви д̀ати,
 К̀арї очєнята,
 Та не вмїла на сїмь свїгї
 Щ̀астя-дòлі д̀ати.
 А безь дòлі бїле лїчка —
 Якь квїгка на пòлі:
 Печє сòнце, гойд̀а бїтерь,
 Рве всякий по вòлі.
 Умивай же бїле лїчка
 Дрїбними слєз̀ами,
 Бо верн̀улись моск̀альцї
 Иншими шлях̀ами.

II.

Сидїть б̀атько кїнець сгола,
 На р̀уки схилївся:
 Не дївїтця на свїть Бòжний:
 Тяжко зажурився
 Коло его стар̀а м̀ати
 Сидїть на ослòнї,
 За слєз̀ами лєдвє-лєдвє
 Вимовляє дòнї:
 «Щò весїлле, дòню мой?
 А дє жь твой п̀ара?
 Дє свїтїлки зь дружєньк̀ами,
 Старостї, боьре?
 Вь Москòвиц̀анї, дòню мой'
 Идї жь їх шук̀ати.
 Та не кажї добрїмь л̀юдямь,
 Щò є вь тєбе м̀ати.
 Прокл̀ятїй чась-годїнонька.
 Щò ти народїлась!
 Якь-би зн̀ала, до схїдь сòнца
 Була бь утопїла....
 Здалась тодї бь ти г̀адїнї,
 Тепєрь — моск̀алєвї....
 Дòню мой, дòню мой,
 Цвїте мїй рожєвїй!

Якъ ягідку, якъ пгашечку,
 Кохала, ростила
 На лишенько.... Доню мой,
 Що ти наробила?...
 Оддячила!... Идї жъ, шукай
 У Москві свекрұхи.
 Не слұхала моїхъ рїчєй,
 То їй послұхай.
 Идї, доню, найдї їй,
 Найдї, привїтайся,
 Будь щаслива вь чужїхъ людяхъ,
 До насъ не вертайся!
 Не вертайся, дитя моє,
 Зь далєкого краю....
 А хто жъ мою голдовоньку
 Безъ тебе сховає?
 Хто заплаче надо мною,
 Якъ рїдна дитина?
 Хто посадить на могїлї
 Червону калину?
 Хто безъ тебе грїшну дұшу
 Поминати буде?
 Доню мой, доню мой,
 Дитя моє любє!
 Идї одъ насъ....»

Лєдвє-лєдвє

Поблагословила:
 «Богъ съ тобою!» та якъ мєртва,
 На дїлъ повалилась....

Обїзвāvся старий бātько:
 «Чогò ждєшь, небòго?»
 Заридāла Катєрина,
 Та бухъ ємұ вь нòги:

«Прости минї, мїй бātечку,
 Що я наробїла!
 Прости минї, мїй гòлубє,
 Мїй сòколе мїлий!»
 — «Нехай тебе Богъ прощає
 Та дòбрий люде;
 Молись Бòгу та йди собї —
 Минї лєгше бұде.»

Лєдвє вєтāла, поклонїлась,
 Вийшла мòвчки съ хātи;
 Остāлися сиротами
 Старїй бātько й мātи.
 Пішла вь садòкъ у вишнєвий,
 Бòгу помолїлась,
 Взяла землї пїдъ вишнею,
 На хрєсть почепїла;
 Промòвила: «Не вернұся!
 Вь далєкому краю,
 Вь чужұ землю, чужї люде
 Менє заховāють;
 А своєї ся крїхотка
 Надо мною ляже,
 Та про дòлю, моє гòрє,
 Чужїмъ людямъ скāже....
 Не роскāзуй, голубòнько!
 Дє бь нї заховāли,
 Щòбъ грїшної на сїмъ свїтї
 Люде не займāли.
 Ти не скāжєшь.... ось хто скāже,
 Що я єгò мātи!
 Бòже ти мїй!... лїхо моє!
 Дє минї сховātись?
 Заховāюсь, дитя моє,

Самà підъ водою,
А ти гріхъ мій спокѹтуешъ
Въ людяхъ сиротю,
Безбáтченкомъ!...»

Пішла селомъ,

Плаче Катеріна;
На голові хустіночка,
На рукахъ дитина.
Війшла зъ селà — сѣрце мліе;
Назàдъ подивилась,
Покивала головою,
Та й заголосіла.
Якъ топòля, стàла въ полі
При бїтїй дорòзі;
Якъ росà та до східъ сòнця,
Покàпали слѣзи.
За слѣзàми за гіркими
И свїта не бачить,
Тільки сїна пригортàє,
Цїлує та плаче.
А вонò, якъ янголяткò,
Ничòго не знає,
Маленькими ручїцями
Пàзухи шукàє.
Сїло сòнце, зъ-за дїбрòви
Небо червоніє;
Утѣрлася, повернулася,
Пішла... тїлько мріє.
Въ селі довго говорїли
Дѣ-чого багàто,
Та не чули вже тїхъ рїчєй
Ні бàтько, ні мàти...

Оттакè-то на сїмъ свїті
Рòблять лóдямъ лóде!
Тогò вяжуть, тогò рїжуть,
Той самъ себе губить...
А за віщо? Святїй знає.
Свїть, бàчця, ширòкий,
Та нема дѣ прихлїтись
Въ свїті одинòкимъ.
Тому дòля запрòдала
Одъ краю до краю,
А другòму оставила,
Тѣ, дѣ заховàють.
Дѣ жъ тї лóде, дѣ жъ тї дòбрї,
Щò сѣрце збирàлось
Зъ нїми жїтти, їхъ любїтти?
Пропàли. пропàли!

Есть на свїті дòля,
А хто її знає?
Есть на свїті вòля,
А хто її мàє?
Есть лóде на свїті —
Срїбломъ-злòтомъ сїють,
Здаєтця, пану́ють,
А дòлі не знають, —
Ні дòлі, ні вòлі!
Зъ нудьгòю та зъ гòремъ
Жупанъ надівàють,
А плакати — сòромъ.
Возьмїть срїбло-злòто
Та бóдьте багàтї,
А я вїзьму слѣзи —
Лїхо вилівàти;
Затоплю недòлю

Дрібними слезами,
 Затопчу невдолю
 Бодями ногами!
 Тоді я веселий,
 Тоді я багатий,
 Якъ буде серденько
 По волі гуляти!

III.

Кричать сѣви, спить дїбрѡва,
 Зїронькї сїють,
 По-надъ шляхомъ, щирїцею,
 Ховрашкї гуляють.
 Спочивають добрі люде,
 Щѡ когѡ втомїло:
 Когѡ — щаєте, когѡ — слѣзи.
 Все нїчка покрїла.
 Всїхъ покрїла темнїсїнька,
 Якъ дїточѡкъ мати;
 Дѣ жъ Катрїсю пригорнїла:
 Чи въ лїсі, чи въ хатї?
 Чи на полї пїдъ копю
 Сїна забавляє,
 Чи въ дїбрѡві сь-пїдъ колѡди
 Вѡвка виглядає?
 Бодай же васъ, чѡрнї брѡви,
 Нїкѡму не мати,
 Колї за васъ такѣ лїхо
 Треба одбувати!
 А щѡ дальше снїткаетця?
 Бѹде лїхо, бѹде!
 Зострїнуця жѡвті пїскї

И чужий люде;
 Зострінетця зімà люта
 А той чи зостріне,
 Що пізнає Кагеріну,
 Привітає сїна?
 Зъ нимъ забўла бь чорнобрїва
 Шляхї, піскї, гòре:
 Вінъ, якъ мàти, привітає, —
 Якъ братъ, заговòрить

Побачимо, почуємо
 А пòки — спочїну,
 Та тимъ чàсомъ роспитаю
 Шляхъ на Московщїну.
 Далєкий шляхъ, панибрàти,
 Знаю єгò, знаю!
 Ажъ на сєрці похолòне,
 Якъ єгò згадаю.
 Попомірявъ и я колїсь —
 Щобъ єгò не мірять! . . .
 Росказавъ би про те лїхо,
 Та чи тò жъ повірять!
 «Брєше», скажуть, «сякий-такїй!
 (Звичайно, не вь òчи),
 А такъ тїлько псує мòву
 Та людєй морòчить.»
 Прàвда вàша, прàвда, люде!
 Та й нà що те знàти,
 Що слєзàми передъ вàми
 Бўду вилівàти?
 Нà що вонò? У всякого
 И свогò чимàло
 Цуръ же емў! . . . А тимъ чàсомъ
 Кєте лишъ кресàло

Та, тютюнù, щòбъ, знàете,
 Дòма не журилїсь.
 А то лїхо росказувать,
 Щòбъ бридкє приснїлось!
 Нехай єгò лихий візьме!
 Лўчче жъ поміркўю,
 Дє-то мой Катерїна
 Зъ Ивàсемъ мандрўє.

За Кїевомъ, та за Днїпрòмъ,
 По-підъ тємнимъ гàемъ,
 Идуть шляхомъ чумàченьки,
Лука співають.
 Идє шляхомъ молодїця,
 Мўсить бўти сь прòщи.
 Чòгò жъ смутнà, невесєла,
 Заплàканї очи?
 У лàтанїй свитїночці,
 На плєчахъ торбїна,
 Вь рупї цїпòкъ, а на дрўгїй
 Заснўла дитїна.
 Зострілася сь чумакамі,
 Закрїла дитїну,
 Питаетця: «Люде дòбрї,
 Дє шляхъ вь Московщїну?»
 — «Вь Московщїну? отцєй сàмий.
 Далєко, небòго?»
 — «Вь саму Москвў. Христà рàди,
 Дайте на дорòгу!»
 Берє шагà, ажъ трўситця:
 Тяжко єгò брàти! . . .
 Та й на віщо? . . . А дитїна?
 Вонà жъ єгò мàти!
 Заплакала, пішла шляхомъ,

Въ Броваряхъ спочила,
 Та синові за гіркоґо
 Медяникъ купила.
 Довго, довго сердешная
 Все йшла та питала:
 Було й такє, що підь тїномъ
 Зъ синомъ ночувала

Бачь, на що здаліся карі очевяга:
 Щобъ підь чужимъ тїномъ слєзи вилівать!
 Отòжъ-то дивитця та кайтесь, дівчата,
 Щобъ не довелòся москалї шукать,
 Щобъ не довелòся, якъ Катря шукає
 Тодї не питайте, за що люде лють,
 За що не пускають въ хату ночувать.
 Не питайте, чернобрїві,
 Бо люде не знають:
 Когò Богъ кара на свїті,
 То й вони караютъ
 Люде гнутьця, якъ ті лòзи.
 Кудї вітеръ віє.
 Сиротїні сòнце свїтить
 (Свїтить, та не грїє) —
 Люде бь сòнце заступїли,
 Якъ-бї мали силу,
 Щобъ сиротї не свїтіло,
 Слєзи не сушіло.
 А за віщо, Бòже мїлий!
 За що свїтомъ нудить?
 Щò зробила вона людянь.
 Чогò хотять люде?
 Щобъ плакала! . . . Сèрце моє!
 Не плачь, Катерїно,
 Не показуй людянь слєзи,

Терпї до загїну!
 А щобъ личко не марніло
 Сь чòрними бровами —
 До східь сòнца, въ тёмнімъ лїсі
 Умїйся слєзами.
 Умїєся — не побачять,
 То й не засмїютця;
 А сèрденько одпочїне,
 Пòки слєзи лютьця.

Дє жь Катрүся блудить?
 По-підь тїнно ночувала,
 Раненько вставала,
 Поспїшала въ Москòвщину;
 Ажъ гулькь — зїмà впала.
 Свїце пòлемь завірїоха,
 Идє Катерїна
 У личакахъ — лихо тїжкє! —
 И въ одній свитїні.
 Идє Катря, шкандибає;
 Дївитця — щось мріє
 Либòнь идуть москалики
 Лїхо! . . . сèрце мліє
 Полетїла, зострілася,
 Питà: «Чи немає
 Могò Йвана чорнявого?»
 А ті: «Ми не знаємь.»
 И, звичайно, якъ москалі,
 Смїютця, жартуютъ:
 «Ай да баба! ай да наши!
 Каво не надурютъ!»
 Подивїлася Катерїна:
 «И ви, бачу, люде!
 Не плачь, сиңу, моє лихо!

Що буде, то й буде.
 Піду дальше — більш ходила . .
 А може й зосіріну;
 Оддамъ тебѣ, мій голубе,
 А сама загину.»

Ревѣ, стогне хуртовина,
 Кютигь, верне полемъ;
 Сдоить Катря середъ поля,
 Дала слезамъ волю.
 Утомилась завірюха,
 Де-де позіхає;
 Ще бь плакала Катерина,
 Та слізъ більшъ немає.
 Подивилась на дитину:
 Уміте слезою,
 Червоніе, якъ квіточка
 Въ-ранці підъ росою.
 Усміхнулася Катерина,
 Тяжко усміхнулася:
 Коло сѣрця — якъ гадина
 Чорна повернулася.
 Кругомъ мовчки подивилась;
 Бачить — лісчъ чорніе,
 А підъ лісомъ, край дорѣги,
 Либонь курінь мріє.
 «Ходімъ, сину, смеркаєтця,
 Колі пустятъ въ хату;
 А не пустятъ, то й на дворі
 Будемъ ночувати.
 Підъ хатою заночуємъ,
 Сину мій Іване!
 Де жь ти будешъ ночувати,
 Якъ менѣ не стане?»

Съ собаками, мій сїночку,
 Кохайся на дворі!
 Собаки заї, покусають,
 Та не заговорятъ,
 Не розкажуть сміючися
 Съ псами їсти й пити
 Бідна моя голдвонько!
 Що мині робити?» \

IV.

Ревè, свйице завір'юха.
 Пò лiсу завйло;
 Якъ те мòре, бiле пòле
 Снiгомъ покотилось.
 Вийшовъ съ хати карбiвнiчий,
 Щобъ лiсь оглядiти,
 Та дè тобi! такè лiхо,
 Що не вiдно й свiта.
 «Эгè, бачу, якà фуга!
 Цуръ же емù зъ лiсомъ!
 Пiтi вь хату . . . Щò тамъ такè?
 Отъ iхъ до-сто-бiса!
 Недòбра iхъ розносила,
 Мовъ справдi за дiломъ.
 Ничипоре! дивись лишèнь,
 Якi побiлiлi!»
 — «Щò, москалi? . . . Дè москалi?»
 — «Щò ти? схаменися!»
 — «Дè москалi, лебèдики?»
 — «Та óнъ, подивися.»
 Полегила Катерiна
 И не одяглася.
 «Мабуть, дòбре Московщи́на

Вь тямкù ий далàся!
 Бò у ночi тiлько й знаè,
 Щò москалè клiче.»
 Черезъ пеньки. замèтами,
 Легiть, лèдвè дiше.
 Бòса стàла середь шляху,
 Втерлася рукавiми.
 А москалi ий назустрiчъ,
 Якъ одiнъ, верхiми.
 «Лiхо моè! дòле мой!»
 До iхъ . . . колi гляне —
 Попèреду старшiй iде.
 «Любий мiй Ивàне!
 Сèрце моè коханеè!
 Дè ти такъ барився?»
 Та до ёго . . . за стремèна . .
 А вiнъ подивився,
 Та шпòрами конi вь бòки.
 «Чогò жь утiкаешъ?
 Хибà забувъ Катерiну?
 Хибà не пiзнаешъ?
 Подивися, мiй гòлубе,
 Подивись на мене:
 Я Катрiся твоi люба.
 Нà що рвешъ стремèна?»
 А вiнъ конi побагiє,
 Нiби-то й не бачить.
 «Постривай же, мiй гòлубе!
 Дивись — я не плачу.
 Ти не пiзнавъ мене, Йвàне?
 Сèрце, подивися,
 Ей же Бòгу, я Катрiся!»
 — «Дура. атвiжися!
 Вазьмите прочь безумную!»

— «Божє мій! Іване!
 И ти мене покидаєшь?
 А ти жь присягався!»
 — «Возьмите прочь! Что жь вы стали?»
 — «Кого? мене взяти?
 За що жь, скажи, мій голубе?
 Кому хочь отдати
 Свою Катрю, що до тебе
 Въ садочокъ ходила, —
 Свою Катрю, що для тебе
 Сіна породила?
 Мій батечку, мій братіку!
 Хочь ти не цурайся!
 Наймичкою тобі стану
 Зь другою кохайся
 Съ цілимъ світомъ Я забуду,
 Що колись кохалась,
 Що одь тебе сіна мала,
 Покрїткою стала
 Покрїткою . . . якій сѳромъ!
 И за що я гїшу!
 Pokinь мене, забудь мене,
 Та не кїдай сіна.
 Не покїненъ? . . . Сєрце моє,
 Не втїкай одь мене
 Я вїнесу тобі сіна.»
 Кїнула стремєна
 Та въ хатїну. Вертаєтця,
 Несє єму сіна.
 Несповїга, заплакана
 Сердєшна дитїна.
 «Ось-де вонь, подивїся!
 Дє жь ти? заховався?
 Утїкь! . . . нема! . . . Сїна, сіна

Батько одцурався!
 Божє ти мій! . . . Дитя моє!
 Дє дїнусь съ тобою?
 Москалики! голубчики!
 Возьмїть за собѳю;
 Не цурайтесь, лебєдики:
 Вонь сиротїна;
 Возьмїть єгѳ та оддайте
 Старшѳму за сіна.
 Возьмїть єгѳ . . . бо покїну,
 Якъ батько покїнувь, —
 Бодай єгѳ не кїдала
 Лїхая годїна!
 Грїхѳмъ тебє на свїгъ Бѳжий
 Мати породїла;
 Виростаї же на смїхъ лїудямъ!»
 На шляхъ положила.
 «Оставайся шукать батька,
 А я вже шукала.»
 Та въ лїсє зь шляху, якъ навїсна!
 А дитя осталося,
 Плаче бїдне. . . . А москалямъ
 Байдуже; минули.
 Вонь ї дѳбре; та на лїхо
 Лїсїнїчи почули.

Бїга Катря бѳса лїсомъ,
 Бїга та голѳсєть;
 То проклїна свогѳ Івана,
 То плаче, то прѳсєть.
 Вибїгає на возлїссє;
 Кругѳмъ подивїлась,
 Та въ ярь. . . . бїжїть. . . . середь ставу
 Мѳвчки ошнїлась.

«Прийми, Боже, мою душу,
А ти — моє тіло!»
Шубовствъ въ воду!... По-підъ лёдомъ
Геть загуркотіло.

Чорнобрива Катерина
Найшла, що шукала.
Дупувъ вітеръ по-надъ ставомъ —
И сліду не стало.

То не вітеръ, то не буйний,
Що дуба ламàє:
То не лихо, то не тяжке,
Що мати вмирає;
Не сироти малі діти,
Що неньку сховали:
Імъ зосталась добра слава,
Могіла зосталась.
Засміютця зліи люде
Малій спрогінні;
Вилле слези на могилу —
Серденько спочине.
А томұ, томұ на світі,
Що ёму зосталось,
Когò батько и не бачивъ,
Мати одцуралась?
Що зосталось байстрюкові?
Хто зъ нимъ заговорить?
Ні родини, ні хатіни;
Шляхи, піски, гòре....
Панське личко, чòрні брòви....
На що? Щобъ пізнали!
Змалєвала, не сховала....
Бодай полиняли!

V.

Ишовъ кобзарь до Києва
Та сівъ спочивати.
Торбінками обвішаний
Ёго повожатий.
Малє дитя коло ёго
На сонці кунє,
А тимъ часомъ старій кобзарь
Исуса співàє.
Хто йде, іде — не мнàє:
Хто бубликъ, хто грòши:
Хто старòму, а дівчàта
Шажòкъ міхонòші.
Задівлятця чорнобрòві —
И бòсе, и гòле.
«Далà», кàжуть, «бровенїта,
Та не далà дòлі!»

Іде шляхомъ до Києва
Берлінъ шесгернєю,
А въ берліні господїня
Съ паномъ и семьєю.
Опинївся противъ старцївъ —
Кўрява лягàє.

Побігъ Івась, бо зъ вікнця
 Рукòю махàе.
 Дає грòши Івàсєві,
 Дивуєтця пàні.
 А панъ глїнувъ.... одвернувся....
 Пізнавъ препогàний,
 Пізнавъ тї кàрі òчи,
 Чòрні бровенята....
 Пізнавъ бàтько свогò сїна,
 Та не хòче взїти.
 Питà пàні, якъ зовєтця?
 «Івась.» — «*Какой милай!*»
 Берлінъ рұшивъ, а Івàся
 Кұрява покрїла....
 Полїчили, щò достàли,
 Встàли сїромàхи,
 Помолїлись на схїдъ сòнця,
 Пішли по-надъ шлãхомъ.

Н. МАРКЕВИЧУ.

Бандурїсте, òрле сїзий!
 Дòбре тобї, брàте!
 Мàешъ крїла, мàешъ сїлу;
 Е - колї лїтати.
 Тепєрь лєтїшь вь Україну:
 Тебє виглядàюгь;
 Полетївь би за тобòю,
 Та хго привїтàе?
 Я й тутъ чужїй, одинòкий;
 И на Україні
 Я сиротà, мїй гòлубе,
 Якъ и на чужїні!
 Чогò жь сєрце бьєтця, рвєтця?
 Я тамъ одинòкий....
 Одинòкий.. . а Вкраїна!
 А степї ширòкі!
 Тамъ повїє буйпєсенський,
 Якъ братъ заговòрить;
 Тамъ вь ширòкїмъ полї вòля;
 Тамъ синїє мòре,
 Вигравàє, хвàлить Бòга,
 Тўгу розганяє;

Тамъ могили зъ буйнимъ вітромъ
Въ степу розмовляють, —
Розмовляють, сумуючи,
Отгакà їх мова:
«Булò колісь, миңулося, —
Не вèрнетца зно́ву!»
Полетівъ би, послухавъ би,
Заплакавъ би зъ ними...
Та - ба, — доля приборкала
Міжъ людьми чужими!

НАЙМИЧКА.

НАЙМИЧКА.

ПРОЛОГЪ.

У неділю въ-ранці рано
Пòле крїлося туманомъ;
У тумані, на могїлі,
Якъ тополя, похилилась
Молодїця молодая.
Щось до лòня пригортає
Та съ туманомъ розмовляє:

«Ой тумане, тумане —
Мій латаний талане!
Чому менè не сховашь
Оттугъ середь лану?
Чому менè не задавишь?
У зèмлю не вдавишь?
Чому мині злої дòлі.
Чомъ віку не збавишь?
Ні, не даві, туманочку!
Сховай тільки въ поді,
Щобъ ніхтò не знавъ, не бачивъ
Моєї недòлі!...

Я не одна, — есть у мене
 И батько, и мати....
 Есть у мене.... туманочку,
 Туманочку, брате!...
 Дитя моє, мій синочку,
 Нехрещений сину!
 Не й тебе христитиму
 На лиху годіну;
 Чужі люде христитимуть,
 Я не буду знати.
 Якъ и зовуть.... Дитя мое!
 Я була багата....
 Не лай мене; моїтимусь,
 Изъ самого неба
 Дімс виплачу слезами
 И пошлю до тебе.»

Пішла полемъ ридючи,
 Въ тумані ховалась,
 Та крізь слези тихесенько
 Про вдову співала,
 Якъ удова въ Дунієві
 Синівъ поховала:

«Ой у полі могила;
 Тамъ удова ходила,
 Тамъ ходила - гуляла,
 Трути - зілля шукала.
 Трути - зілля не найшла,
 Та синівъ двохъ привела,
 Въ китаєчку новила
 И на Дунай однесла:
 «Тихий, тихий Дунай!
 «Моїхъ дітокъ забавляй.

«Ти, жовтенький пісокъ!
 «Нагодуй моїхъ дітокъ;
 «Искунай, исповий,
 «И собдю укрій!»

Тяжко дітей годувати
 У безверхій хаті.
 А ще гірше старітися
 У білих палатахъ. —
 Старітися, умірати,
 Добре покидати
 Чужимъ людемъ, чужимъ дітямъ
 На сміхъ, на розраду!

I.

Бувъ собі дідъ та баба.
 Зъ давнєго давна, у гаї надъ ставомъ,
 У-двохъ собі на хуторі жили,
 Якъ діточокъ двоє, —
 Усюди обде.
 Ще зъ-малечку у-двохъ ягнята пасли,
 А потімъ побралися,
 Худоби діждалися, —
 Придбали хутиръ, ставъ и млинъ,
 Садокъ у гаї розвели
 И пасіку чималу, —
 Всєго надбали.
 Та діточокъ у їхъ Бігъ-ма,
 А смерть съ косію за плечіма.

Хто жъ їхъ старість привітає,
 За дитину слає?
 Хто заплаче, поховає?
 Хто душу споміне?
 Хто поживє добре чєстно,
 Въ добрую годіну.
 И згадає дякуючи,
 Якъ своєї дигіна?...

II.

И дідъ, и баба у неділю
 На прїснї въ-двохъ собі сиділи
 Гарненько, въ білихъ сорочкахъ.
 Сїяло сонце въ небесахъ;
 А ні хмариночки, та тихо,
 Та любо, якъ у раї.
 Сховалося у серці лихо,
 Якъ звірь у темнімъ гаї.

Въ такімъ раї, чогò бѣ, бачця,
 Старімъ сумувати?
 Чи то давнє якє лихо
 Прокїнулось въ хатї?
 Чи вчорашнє, задавленє
 Зновъ заворушїлось,
 Чи ще тїлько заклїнулось —
 И рай запалило?

Не знаю, щò и після чòго
 Старї сумують. Мòже, вже
 Огсє збрїаютьця до Бòга,
 Та хто въ далєкую дорòгу
 Імъ дòбре кòней запряжє?

«А хтò насъ. Насге. поховає,
 Якъ помремò?»

— «Самà не знаю!

Я все огсє міркувала.
 Та ажъ сўмно стало:
 Одинокї зостарїлись...
 Кому понадбали
 Добра сєгò?...»

— «Стривай лишєнь!

•Чи чўешъ? щось плаче
 За ворїтьми... мовъ дитїна!
 Побїжїмъ лишъ!... Бачишъ?
 Я вгадувавъ. що щось бўде!»

И рãзомъ схопїлись
 Та до ворїгъ.... Прибїгають —
 Мòвчки зупинїлись.
 Передъ сãмимъ перелãзомъ
 Дитїна сповїта —
 Та й не тўго. й новєнькою
 Свїтїною вкрїта;
 Бо то мãти сповивãла —
 И лїтомъ укрїла
 Останнею свїтїною!...
 Дивїлись, молились
 Старї мої. А сердєшне
 Ненãче благãє
 Вїпручало рученїта
 Й до їхъ простягãє
 •Машїосїнькї... и замòвкло,
 Ненãче не плаче,
 Тїлько пхїка.

«А щò, Нãсте?

Я й казãвъ! Отъ, бачишъ?

Отъ и таланъ. отъ и доля,
 И не одинѣкі!
 Бері жъ лишень та сновивай....
 Ачъ якѣ, не врѣку!
 Несі жъ въ хату, а я вѣрхи
 Кінусь за кумами
 Въ Городище.»

Чудно якось
 Діетця міжъ нами!
 Одинъ сїна проклинає,
 Съ хати виганяє,
 Другий свічечку, сердешний,
 Пѣтомъ заробляє
 Та ридяючи становить
 Передъ образами —
 Нема дїтєй!... Чудно якось
 Діетця міжъ нами!

III.

Ажъ три пари на радоцахъ
 Кумивъ назбірали,
 Та въ-вѣчері й охристїли
 И Маркомъ назвали.
 Ростѣ Марко. Старі мої
 Не знають, дѣ дїти,
 Дѣ посадїть, дѣ положїть
 И щѣ зъ нимъ робїти.
 Миняє рїкъ. Ростѣ Марко —
 И дїйна корѣва
 У рѣскоші купаетця.
 Ажъ ось чорнобрѣва
 Та молодà, білолиця
 Прийшла молодїця
 На той хутїрѣ благодатний
 У найми просїтьця.

«А щѣ жъ?» каже, «возьмімъ, Насте.»
 — «Возьмімо, Трохїме,
 Бо ми старі, нездужаемъ,
 Та такї ї дитїна,
 Хочà вонѣ вже ї підрослѣ,
 Та все жъ такї трѣба
 Коло єго піклуватїсь.»
 — «Та вонѣ-то трѣба,

Бо й я свою вже часточку
 Проживъ, слава Бѣгу, —
 Підтоптався. Такъ щѣ жъ, тепѣр
 Щѣ візьмешъ, небѣго?
 За рѣкъ, чи якъ?»

— «А щѣ дастѣ.

— «Э, нѣ! трѣба знати,
 Трѣба, дѣчко, лічіть плѣту,
 Зарѣблену плѣту,
 Бо скѣзано: хто не лічить,
 То той и не маѣ.
 Такъ оттѣкъ хибѣ, небѣго?
 Нѣ ти насъ не знѣешъ,
 Нѣ ми тебѣ. А поживѣшъ,
 Роздѣвисся вѣ хѣтѣ,
 Та й ми тебѣ побачимо. —
 Оттодѣ й за плѣту.
 Чи такъ, дѣчко?»

— «Дѣбре, дѣдъку.»

— «Прѣсимо жъ у хѣту.»

Поєднались. Молодѣця
 Рѣда та весѣла,
 Нѣбѣ сѣ паномъ новѣнчалась,
 Закупѣла сѣла.
 И у хѣтѣ, и на двѣрѣ.
 И коло скотѣни,
 У -вѣчерѣ и вѣ -дѣсвѣта;
 А коло дѣтѣни
 Такъ и пада, нѣбѣ маѣти;
 Вѣ бѣдѣнь и вѣ недѣлю
 Гѣловоньку ѣмѣ змѣ,
 Й сорѣчечку бѣлу
 Щѣ -дѣнь Бѣжий надѣваѣ.

Грѣетця, свѣваѣ,
 Рѣбитъ вѣзѣки, а вѣ свѣто,
 То й зѣ рѣкъ не спускаѣ.
 Дѣвѣютця старѣ моѣ
 Та мѣлятця Бѣгу.
 А наймѣчка невсѣпѣща
 Щѣ -вѣчѣрѣ, небѣга,
 Своѣю дѣлю проклѣнаѣ,
 Тяжко-важко плаче;
 И нѣхтѣ тогѣ не чѣѣ,
 Не знѣѣ й не бѣачѣть,
 Опрѣчѣ Мѣрка малѣнького.
 Такъ воѣ не знѣѣ,
 Чѣгѣ наймѣчка слѣзѣами
 Ёгѣ умѣваѣ.
 Не знѣ Мѣрко, чѣгѣ вона
 Такъ ёгѣ цѣлуѣ, —
 Сама не зѣстѣ и не допѣѣ,
 Ёгѣ нагѣдѣѣ.
 Не знѣ Мѣрко, якъ вѣ колѣсцѣ
 Чѣсомъ середѣ нѣчи
 Прѣкѣнетця, ворухнѣтця, —
 То вона вже скѣдѣть
 И укрѣѣ й перѣхрѣстѣть,
 Тѣхо заколѣше:
 Вопа чѣѣ сѣ тѣ хѣти,
 Якъ дѣтѣша дѣше.
 Вѣ -ранцѣ Мѣрко до наймѣчки
 Рѣчки простѣгаѣ
 И мамою невсѣпѣщу
 Гѣнцу велѣчаѣ....
 Не знѣ Мѣрко, рѣстѣ собѣ,
 Рѣстѣ, вѣрѣстаѣ.

IV.

Чимало літь перевернулось,
 Воді чимало утекло;
 И въ хутірь ліхо завернуло,
 И слізъ чимало принесло.
 Бабусю Насю поховали
 И ледве-ледве одволяли
 Трохима діда. Прогуло
 Прокляте ліхо, та й заснуло.
 На хутірь знову благодать
 Зъ-за гаю темного вернулася
 До діда въ хату спочивать.

Уже Мårко чумакуе
 И въ-осені не ночуе
 Ні підъ хатою, ні въ хаті...
 Когò-небудь трèба свàтать.
 «Когò жь би туть?» старій дума
 И прòсить порàди
 У наймички. А наймичка
 До царівни бь рада
 Слать старості: «Трèба Мårка
 Самòго спитати.»
 — «Дòбре, дòчко, спитàемо,
 Та й бòдемо свàтать.»

Роспитали, опрадились,
 Та й за старостами
 Пішовъ Мårко. Вернулися
 Люде зъ рушниками,
 Зъ святимъ хлèбомъ обміненимъ.
 Пàнну у жупàні,
 Таку крàлю вїсватали,
 Що хочъ за гетьмана,
 То не сòромъ. Оттакè-то
 Диво заповали!

«Спасібі вамъ!» старій каже.
 «Тепèрь, щобъ ви знàли,
 Трèба крàю доводити,
 Коли й дè вінчати,
 Та й веселле. Та ще ось що:
 Хтò въ насъ бòде мàти?
 Не дожилà мой Нàстя!...»
 Та й залівсь слезами.
 А наймичка, у порòгу,
 Вхопілася рукамі
 За одвірокъ, та й зомліла.
 Тїхо стàло въ хаті;
 Тїлько наймичка шептала:
 «Мàти... мàти... мàти!»

V.

Черезъ тиждень молодіці
 Коровай місили
 На хуторі. Старий батько
 Зъ усієї сили
 Зъ молодіцями танцює
 Та двіръ вимітає;
 Та проходжихъ, проіжжачихъ
 У двіръ закликає,
 Та вареною частує,
 На весілле просьть.
 Знай бігає, а самого
 Ледве ноги носять.
 Скрізь гармідеръ та реготня,
 Въ хаті и на дворі.
 И жолоби викотили
 Зъ нової комори.
 Скрізь поранне: печуть, варять,
 Вимітають, мнють....
 Та все чужі. Де жъ наймичка?
 На пророщу у Києвъ
 Пішла Ганна. Благавъ старий,
 А Марко ажъ плакавъ,
 Щобъ була вона за матіръ.
 «Ні, Марку, ні яко

Мині матірью сидіти:
 То багаті люде,
 А я наймичка.... ще й съ тебе
 Сміятися будуть.
 Нехай Богъ вамъ помагає!
 Пійдѹ помолюся
 Усімъ святимъ у Києві,
 Та й знову вернуся
 Въ вашу хату, якъ приймете.
 Поки маю сили,
 Трудитимусь....»
 Чістимъ сѣрцемъ
 Поблагословила
 Свого Марка.... заплакала
 Й пішла за ворота.

 Розвернулося весілле.
 Музікамъ робота
 И підковамъ. Вареною
 Столі й лави мнють.
 А наймичка шкандибаетъ,
 Поспішає въ Києвъ.
 Прийшла въ Києвъ — не спочила,
 У міщанки стала,
 Нанялася носити воду,
 Бо грощей не стало
 На акафистъ у Варвара.
 Носила-носила,
 Кінь изъ вісімъ заробила
 Й Маркові купила
 •Святѹ шапочку въ пещерахъ
 У Йвана святого,
 Щобъ голова не боліла
 Въ Марка молодого;

И пѣрстеникъ у Варвѣри
Невіснці достала,
И, всімъ святѣмъ поклонѣвшись,
Додому вертѣлася.

Вернулася. Катерѣна
И Мѣрко зострили
За ворѣтьми, ввели въ хѣту
Й за стѣль посадили;
Наповѣли й годувѣли,
Про Кѣевъ питѣли,
И въ комнѣтѣ Катерѣна
Одпочѣть послѣла.

«Зѣ що вони менѣ люблять?
Зѣ що поважѣють?
О Бѣже мій милосѣрдний!
Мѣже, вони знають....
Мѣже, вони догадѣлись....
Ні, не догадѣлись;
Вони добрі....»

И наймичка
Тяжко заридѣла.

VI.

Трѣчи крига замерзѣла,
Трѣчи роставѣла,
Трѣчи наймичку у Кѣевъ
Кѣатря провожѣла,
Такъ якъ мѣтѣръ; и въ четвѣртий
Провелѣ небѣгу
Ажъ у пѣле, до могѣли,
И молила Бѣга,
Щобъ швидѣнько вергѣлася,
Бо безъ неї въ хѣтѣ
Якосъ сѣмно, нѣби мѣти
Покѣнула хѣту.

Післѣ Пречѣстої въ недѣлю,
Та післѣ Пѣршої, Трохѣмъ
Старій сидѣвъ въ сорѣччѣ бѣлій,
Въ брилі, на прѣспѣ. Передъ нимъ
Зѣ собѣкою унѣчокъ грався,
А внѣчка въ юшку одягѣлась
У Кѣатрину и нѣби йшла
До дѣда въ гѣстѣ. Засмѣйвесъ
Старій и внѣчку привѣтавъ,

Неначе справді молодійцю.
 «А де жъ ти діла паляницю?
 Чи, мѳже, въ лїсі хто однявъ?
 Чи пѳ-просту — забўла взяти?...
 Чи, мѳже, ще й не напецлѳ?
 Э, сѳромъ, сѳромъ, лєпська мати!»
 Ажъ зиркѳ, — и наймичка ввійшла
 На двірѳ. Побїгѳ стрїчати
 Зъ онўками свою Гѳнну.
 «А Мѳрко въ дорѳзі?»
 Гѳнна дїда питѳлася.
 — «Въ дорѳзі ще й дѳсі.»
 — «А я лѳдвѳ додїбала
 До вѳшої хѳги.
 Не хогїлось на чужїні
 Однїй умїрати!
 Колїбѳ Мѳрка дїждѳтисѳ....
 Тѳкѳ щѳсь тѳжко стѳло!»
 И внучѳтамѳ изъ клўночка
 Гѳстїнцї виймѳла:
 И хрѳстики, и дукѳчики,
 Й намїста разѳчокѳ
 Орїноцї, и червѳний
 Зъ фѳльги образѳчокѳ,
 А Кѳрповї соловѳйка
 Та кѳникївъ пѳру,
 И четвѳртий ужѳ пѳрстенѳ,
 Святѳї Варвѳри
 Катерїні, а дїдовї
 Изъ вѳску святѳго
 Три свїчечки: а Мѳрковї
 И собї нїчѳго
 Не принеслѳ: не купїла,
 Бо грѳшей не стѳло.

А заробїть нездўжала.
 «А ось ще остѳлось
 Пивъ-бўбличка!»
 Й по шматѳчку
 Дїтямѳ роздїлила.

Тяжко, Катре, умірати
Въ чужій тєплій хаті!»

Занедужала небѡга.
Ужє їй причащали,
Її маслосвѣтїє служили, —
Нї, не помагало.
Старій Трохїмъ по надвірью,
Мовъ убитий, ходить.
Катерїна зъ болящої
И очей не зводить;
Катерїна коло неї
И днїє їй почує.
А тимъ часомъ сичї въ-ночі
Не дѡбре віщують
На коморї. Болящая
Що-день, що-годїна,
Лѣдвє чути, шитаєтця:
«Дѡню Катерїно!
Чи ще Мѣрко не приїхавъ?
Охъ, якъ-бї я знала,
Що дїждуся, що побачу,
То щє бѣ подождала!»

VII.

Ввійшла въ хату. Катерїна
Її нѡги умїла
Її полудювать посадила.
Не пила їй не їла
Старѡ Гѡнна.

«Катерїно!

Колї въ насъ педїля?»

— «Після зѡвтра.»

— «Треба буде

Акафистъ наняти

Миколѡвї святѡму
Її на часточку дѡти;
Бо щось Мѣрко забарївся...
Мѡже, де въ дорѡзї
Занедужавъ, сохрѡнь Бѡже!»
Її покѡнали слѣзи
Зъ старїхъ очей замученихъ.
Лѣдвє-лѣдвє встала
Изъ-за столѡ.

«Катерїно!

Не тѡ вже я стала:
Зледащїла, нездужаю
И на нѡги встѡти.

VIII.

Идє Мѣрко съ чумака̑ми,
 Илучї спїває,
 Не поснїшѣ до госпѣди —
 Волї попасає.
 Везє Мѣрко Катерїні
 Сукна̑ дорого̑го,
 А бѣтьковї шїтїй по̑ясъ
 Шѣвку червоно̑го,
 А наймичцї на очїнокъ
 Парчї золотї
 И черво̑ну дѣбру ху̑стку
 Зъ бїлою габѣю,
 А дїточка̑мъ черевїчки,
 Фигъ та виногра̑ду,
 А всїмъ вку̑пї черво̑ного
 Вина̑ съ Царїгра̑ду
 Відерь съ трѣе у барїлі,
 И кавїру зъ Дѣну, —
 Все̑го везє, та не знає,
 Щѣ дїетця дѣма!

Идє Мѣрко, не жу̑ритця.
 Прийшѣвъ — слава Бѣгу!
 И ворѣта одчиняє,

И мѣлитця Бѣгу.
 «Чи чѣешъ ти, Катерїно?
 Бїжї зустрїчати?
 Ужє прийшѣвъ! бїжї швїдче!
 Швїдче ведї въ хѣту!...
 Слава Тобї, Христѣ-Бѣже!
 Насїлу дїждѣла!»
 И *Отче нашѣ* тїхо-тїхо,
 Мовъ крїзь сѣнь, читѣла.

Старїй волї випрягає,
 Запѣзи ховає
 Мерѣжанї, а Катру̑ся
 Мѣрка оглядає.
 «А дѣ жъ Гѣнна, Катерїно?
 Я пакъ и байдѣуже!
 Чи не вмѣрла?»
 — «Нї, не вмѣрла,
 А дѣуже нездѣжа.
 Ходїмъ лишєнь въ малѣ хѣту,
 Пѣки випрягає
 Волї бѣтько: вона̑ тебе,
 Мѣрку, дожидѣе.»

Ввїйшѣвъ Мѣрко въ малѣ хѣту
 И ставъ у порѣгу....
 Ажъ зляка̑вся. Гѣнна шѣпче:
 «Слава... слава Бѣгу!
 Ходї сюдї, не ляка̑йся....
 Вїйди, Катре, съ хѣти:
 Я щѣсь ма̑ю роспитѣти,
 Дѣ-щѣ розказѣти.»

Вїйшла съ хѣти Катерїна,

А Марко схилився
 До наймички у г'олови.
 «Марку! подивіся,
 Подивіся ти на мене:
 Бачь, якъ я змарніла?
 Я не Ганна. не наймичка,
 Я...»

Та й занім'їла.

Марко плакавъ, дивув'ївся.
 Зновъ очи одкріла,
 Пильно, пильно подивилась —
 Слѣзи поког'їлись.
 «Прості менѣ! Я кар'їлась
 Весь вікъ въ чужій х'їті....
 Просі менѣ, мій с'їночку!
 Я... я твої м'їти.»
 Та й зам'їкла....

Зомл'ївъ Марко.

Й земля задриг'їла.
 Прок'їнувся.... до м'їтери —
 А м'їти вже сп'їла!

ГАЙДАМАКИ.

ВАСИЛЮ ПВАНОВИЧУ ГРИГОРОВИЧУ,

НА ПАМ'ЯТЬ 22-ГО АПРѢЛЯ 1838 ГОДА.

Все йде, все минає и краю немає
 Куди-жъ вонò ділось? відкіля взялось?
 И дурень, и мұдрий нічого не знає.
 Живє умірає одно зацвіло,
 А друге завьяло, на-віки завьяло
 И листе пождовкле вітри рознеслі.
 А сонечко встане, якъ перше вставало,
 И зорі червоні, якъ перше плили,
 Попливуть и потімъ, и ти, білолиций,
 По сіпєму нєбу вийдешъ погулять,
 Вийдешъ подивітьця въ жолобокъ, криницю
 И въ морє безкрає, и будешъ сійть,
 Якъ надъ Вавилономъ, надъ єго садами
 И надъ тїмъ, що буде зъ нашими синами.
 Ти вічний безъ краю! . . . люблю розмовлять,
 Якъ зъ братомъ, зъ сестрою розмовлять зъ тобою;
 Співать тобі думу, що ти-жъ нашенгавъ.
 Порай мині щє разъ, дє дігнєсь зъ журбою?
 Я не одинокий, я не сирота —
 Есть у мене діги, та дє їхъ подіти?
 Заховать зъ собою? Гріхъ — душа жива;
 А мōже, її лєгше буде на тїмъ світі,
 Якъ хто прочитає ті слєзи-слова,
 Що такъ вона щїро колїсь виливала,

Що такъ вона нїшкомъ надъ нїми ридала.
 Ні, не заховаю — бо душа жива.
 Якъ нєбо блакігне — нема єму краю, —
 Такъ души почїну и краю немає;
 А дє вона буде? химєрні слова!
 Згадай-же хто-нєбудь її на сімъ світі —
 Безславному тяжко сей світъ покидать.
 Згадайте дівчата, — вамъ трєба згадать!
 Вона васъ любила, рожевіи квіти,
 И про вашу дōлю любила співать.

Пōки сонце встане, спочивайте, діти,
 А я поміркую, ватажка дє взить.

Синї мої, гайдамаки!
 Світъ широкїй, вōля —
 Идїть, синї, погуляйте,
 Пошукайте дōлі.
 Синї мої невеликі,
 Нерозумні діти!
 Хтò васъ щїро безъ матори
 Привітає въ світі?
 Синї мої! орли мої!
 Летїть въ Україну:
 Хочъ и ліхо зострінетця,
 Такъ не на чужині.
 Тамъ найдетця душа щїра,
 Не дасть погібати;
 А тутъ а тутъ тяжко, діти!
 Колї пўстять въ хату,
 То зострівши насміютця, —
 Такі, бачте, люде:
 Все пісьмєнні, друкòвані,
 Сōнце навіть гудять.

«Не відтіля, каже, сходить,
 «Та не такъ и світить;
 «Отакъ, каже, було-бъ треба...»
 Що маєшъ робити?
 Треба слухать, може й справді
 Не такъ сонце сходить,
 Якъ письмєнні начитали...
 Розумні, та й гді!
 А щод-жъ на васъ вони скажуть?
 Знаю вашу славу!
 Погузують, покеккують,
 Та й кинуть підъ лаву.
 «Нехай, скажуть, спочивають,
 Поки батько встане,
 Та розкаже по-нашому
 Про свої гетьмани;
 А то дурень розказує
 Мертвими словами,
 Та якдось-то Ярему
 Ведє передъ нами
 У постолахъ. Дурень! дурень!
 Біли, а не вчили:
 Одъ козацтва, одъ гетьманства
 Висодкі могили,
 Більшъ нічого не осталося,
 Та й ті розривають, —
 А вінъ хоче, щобъ слухали,
 Якъ старці співвають!
 Дарма праця, пане-брате:
 Коли хочешъ грюней,
 Та іде й слави, того діва,
 Співай про Матрешу,
 Про Парашу-радість нашу,
 Султанъ, паркєть, шпоры, —

Отъ де слава! А то співа:
Грає сине море!
 А самъ плаче, за тобою
 И твої громада
 У сірякахъ!...» — Правда, мудрі!
 Спасибі за раду!
 Теплий кожухъ, тільки, шкода,
 Не на мене шитий;
 А розумне ваше слово
 Брехнею підбійте.
 Вибачайте! Кричіть собі —
 Я слухать не буду,
 Та й до себе не покличу:
 Ви розумні люде,
 А я дурень, одинъ собі
 У моїй хатині,
 Заспівую, заридію,
 Якъ мала дитина.
 Заспівую, — море грає,
 Вітеръ повіває,
 Стенъ чорніє, и могила
 Зъ вітромъ розмовляє.
 Заспівую, — розвернула
 Висока могила;
 Ажъ до моря запорозці
 Степъ широкій кріли;
 Отамани на ворошихъ
 Передъ бунчуками
 Вигравають, а пороги
 Межъ очеретами
 Ревуть, стогнуть, розсердилися —
 Щось страшнє співають.
 Послухаю, пожуриюся,
 У старихъ смітаю:

Чого, батьки, сумєте?
 «Не весело, сину, —
 «Дніпрò на насъ розсердився,
 «Плаче Україна...»
 И я плачу, а тимъ часомъ
 Пішними рядами
 Виступають отамани,
 Сотники съ панями,
 И гетьмани, — всі въ злоті...
 У мою хатину
 Прийшли, сіли коло мене,
 И про Україну
 Розмовляють, розказують:
 Якъ Січъ будовали;
 Якъ козакі на байдакахъ
 Пороги минали;
 Якъ гуляли по сінєму:
 Грілися въ Скутарі,
 Та якъ, люльки закуривши
 Въ Польші на пожарі,
 Въ Україну верталися;
 Якъ бенкетовали.
 «Грай, кобзарю! лий, шинкарю!»
 Козакі гукали.
 Шинкарь знає — наливàе
 И не схаменєтця;
 Кобзарь вшкваривъ, а козакі,
 Ажъ Хоргіця гнєтця,
 Метєлиці та гопакà
 Гуртомъ отдирають;
 Кухоль ходить, переходить,
 Такъ и висихàе.
 Гуляй, пане безъ жупана!
 Гуляй, вітре подемъ!

Граї, кобзарю, лий, шинкарю,
 Поки встане доля!
 Взївшись вь бѣки, навпрїсядки
 Парубкї зь дїдами:
 «Отакъ, діти! дѣбре, діти!
 Бѣдете панами!»
 Отамани на бенкетї,
 Неначе на радї,
 Похожають, розмовляють...
 Вельможна громада
 Не втерпіла, ударила
 Старими ногами;
 А я дивлюсь, поглядаю,
 Смиюся слезами,

Дивлюся, смиюся, дрібні утираю:
 Я не одинюкий — е сь кимъ вь свїтї жить!
 У моїй хатинї, якъ вь степу безкраїмъ,
 Козацтво гуляє, байракъ гомонить;
 У моїй хатинї синє море грає,
 Могїла сумує, тополя шумить,
 Тихесенько *Гриця* дївчина співає, —
 Я не одинюкий — е сь кимъ вікъ дожїть.

Отъ де моє добрѣ, грѣши,
 Отъ де моя слава;
 А за раду... спасїбі вамъ
 За раду лукаву.
 Бѣде зь мене, поки живу,
 И мѣртового слѣва.
 Щѣбъ вилївать журбѣ, слези.
 Бувайте здоровї!
 Піду синївъ впроважать
 Вь далѣку дорѣгу.
 Нехай идуть, мѣже найдуть

Козакѣ старѣго,
 Що привїта моїхъ дітокъ
 Старими слезами.
 Бѣде зь мене. Скажѣ ще разъ:
 Панъ я надъ панами!

Оттакъ сїдя кїнець стола,
 Міркѣю, гадаю:
 Когѣ просїть, хто поведѣ?
 На двѣрї свїтає,
 Погасъ місяць, горїть сонце.
 Гайдамки встали,
 Помолїлись, одяглися,
 Кругѣмъ менѣ стѣли.
 Сѣмно, сѣмно, якъ сїроти
 Мѣвчки похилились.
 «Благословї, кажуть, батько,
 Пѣки маєшь сїду,
 Благословї шукать долю
 На ширѣкїмъ свїтї!»
 — «Постривайте, свїтъ не хѣта,
 А ви малї діти,
 Нерозѣмні. Хто ватажкѣмъ
 Піде передъ вами?
 Хто проведѣ? Лїхо, діти,
 Лїхо мши зь вами!
 Вїкохавъ васъ, вїгодувавъ;
 Вїросли чималї,
 Йдетѣ вь люде, а тамъ тепѣрь
 Все пїсьмѣнне стѣло.
 Вїбачайте, що не вївчпвъ,
 Бо й менѣ, хочъ бїли,
 Дѣбре бїли, а багѣто

Дè - чому навчили!
 Тма, мна знаю, а оксію
 Не втну такі й досі.
 Щò жь вамъ скажуть? Ходімъ, сп
 Ходімо попрòсимъ.
 Есть у мене щірий батько
 (Рідного немає),
 Дасть вінъ мині раду зь вами,
 Бо самъ здоровъ знає,
 Якъ то тяжко блукать вь світі
 Сироті безъ рòду.
 А до тòго, душа щіра,
 Козацького рòду —
 Не одцуравсь тогò слова.
 Що мати співала,
 Якъ малòго повивала.
 Зь малімъ розмовляла.
 Не одцуравсь тогò слова.
 Що про Україну
 Сліпий старець сумуючи
 Співаеть підъ тїномъ.
 Любїть її, дўму правди,
 Козацькую славу,
 Любїть її! Ходімъ, синї,
 На раду ласкаву.
 Якъ би не вінъ спіткавъ менè
 При лихїй годїні,
 Давнò бь досі заховали
 Вь снїгґу на чужїні,
 Заховали бь, та й сказали:
 «Такъ, якєсь ледящò!»
 Тяжко - важко нудїть світомъ,
 Не знаючи за що.
 Минулося, шобъ не снїлось!...

Ходімо, хлопьята!
 Коли миї на чужїні
 Не давъ погібати,
 То й васъ прийме, привїтає.
 Якъ свою дигицу.
 А одъ ёго, помолївшись,
 Гайда вь Україну!»

Добрї - день же. тагу. вь хагу,
 На гвоїмъ порòгу!
 Благослові моїхъ дітокъ
 Вь далєку дорòгу.

ИНТРОДУКЦІЯ.

Була колись шляхетчина,
 Вельможная пані:
 Мірялася зь москалями,
 Зь ордою, зь суганомъ,
 Зь пімотою.... Було колись....
 Та щò не минде?
 Було, шляхта знай чванниця,
 День и ніч гуляє
 Та королёмъ коверзюе....
 Не кажù Степаномъ,
 Абò Яномъ Собієскимъ:
 Ті два незвичайні, —
 А іншими. Неборакн
 Мовчки панували.
 Сеймі, сѣймики ревіш,
 Сусіде мовчали,
 Дивілися, якъ королі
 Изъ Польщі втікають,
 Та слухали, якъ шляхетство
 Нависнè гукàе.
 «Niepozwalam! niepozwalam!»

Шляхга ренегуе,
 А магнати пàлять хàти,
 Шабелькн гартують.
 Довго такè гворилося.
 Покн не въ Варшаві
 Запапувавъ надъ яхàми
 Понятòвськнн жвавннн.
 Запановавъ, га й думавъ шляхту
 Приборкаць грòшки.... не зумівъ!
 Добрà хотівъ, якъ дітямъ мати,
 А мòже и ще чоò хотівъ.
 Еднне слово niepozwalam
 Хотівъ у шляхти оцòбрàть,
 А потімъ ... Польща запалàла,
 Шляхта сквайлася... Кричàть.
 «Слово гонòру, дàрма праця!
 Погàнець, наймиць москаля!»
 На гвалть Пулавського и Паца
 Вегає шляхетнькая земля,
 И — рàзомъ сто конфедерàцій.
 Розбрились конфедерати
 По Польщі, Волннн,
 По Лигви, по Молдаванахъ
 И по Україні:
 Розбрилися, га й забұли
 Вòлю рятувати,
 Полигàлися зь жидàми,
 Та й ну руйнуваги.
 Руїнували, мордували,
 Церквàми гоїли....
 А тимъ часомъ гайдамàки
 Ножи освятили.

ГАЛАЙДА.

«Ярємо! гєршъ-ту, хамівъ сїну?
 Підї кобилу приведї,
 Подай пати́нки господинї
 Та принесї мнї водї,
 Вімети хату, внесї дрѡва,
 Посїпъ индикамъ, гўсямъ дай.
 Підї до лєху, до корѡви.
 Та швидче, хаме!... Постривай!
 Упѡравшись бїжї въ Вїльшану:
 Имѡстї трѡба. Не барїсь.»
 Пішовъ Ярѡма, похилївсь.

Отгакъ уранці жидъ поганїй
 Надъ козакѡмъ коверзувавъ.
 Ярѡма гнўвся, бо не знавъ,
 Не знавъ сіромѡха, що вїросли крїла,
 Що нѡба достане, коли полетїть,
 Не знавъ, нагинївся....

О Бѡже мїй мїлий!

Тяжко жить на свїті, а хѡчетця жить:
 Хѡчетця дивїтись, якъ сѡнечко сїє,
 Хѡчетця послухать, якъ мѡре загрѡє,
 Якъ пташка щєбѡче, байракъ гомонїть,

Абѡ чорнобрїва въ гаю заспїває....
 О Бѡже мїй мїлий, якъ вѡсело жить!

Сирѡта Ярѡма, сирѡта убѡгїй:
 Нї сестрї, нї брѡта, нїкого нема!
 Помїхачъ жидївський, вїрїсь у порѡгу;
 А не клєнѡ дѡлі, лѡдѡй не займа.
 Та й за що їхъ лѡять? хибѡ вони знають,
 Когѡ трѡба глѡдить, когѡ катувають?
 Нехай бескетують.... У їхъ дѡля дѡє,
 А сирѡтї трѡба самѡму придѡать.
 Трапїетця, чѡсомъ вїчєнько заплѡче,
 Та й то не одъ тѡго, що сѡрце болїть:
 Що-нѡбудь згадѡє, абѡ щѡ побачить....
 Та нї знѡву до прѡцї. Отгакъ трѡба жить!
 Нѡ що бѡтько, мѡги, висѡбі палѡти.
 Колї нема сѡрця зъ сѡрцемъ розмовлѡть?
 Сирѡта Ярѡма — сирѡта багатїй,
 Бо є съ кимъ заплакагъ, є съ кимъ заспївають:
 Єсть кѡрїї ѡчи — якъ зїроньки сїяють,
 Бїлі ручєнїга — млюгѡ-обнїмають.
 Єсть сѡрце єдине, сѡрченько дївѡче,
 Що плѡче, смїѡтця, якъ вїнъ тогѡ хѡче.

Отгакїй-то мїй Ярѡма,
 Сирѡта багатїй.
 Такїмъ нї й колїсь-то бувъ.
 Минуло, дївчѡга....
 Минулося, розїйшлося.
 И слїду не стѡло.
 Сѡрце мліє, якъ згадѡю....
 Чѡмў не остѡлось?
 Чѡмў не остѡлось, чѡмў не вїгѡло?
 Лѡгше булѡ бѡ слѡзп, журбў вилївѡть.

.Люде одібрали, бо їмъ було мало.
«На що ёму доля? треба закопати:
Вінъ и такъ багатий...»

Багатий на лати

Та на дрібні слёзи — бодай не втпратъ!
Дале моя, доле! де тебе шукать?
Вернися до мене, до моєї хати,
Або хочъ присніси... не хочетця спать.

Вибачайте, люде добрі;
Можє не до ладу,
Та прокляте лихо-злідні
Кому не завідить?
Можє, ще разъ зустрінемось,
Поки шкандибало
За Яремою по свігу,
А можє... й не знаю.
.ліхо, люде, всюди ліхо,
Нігде пригорнугьця:
Куди, каже, хилить доля,
Туди й треба гнугьця, —
Гнугьця мовчки, усміхатьця,
Щобъ люде не знали,
Що на сёрці заховано,
Щобъ не привітали.
Бо їхъ ласка... нехай снігця
Тому, въ кого доля,
А спроті щобъ не снілась,
Не снілась шкóли!
Тяжко, нудно розказувать,
А мовчать не вмію.
Виливайся жъ, слово-слёзи:
Сонечко не гріє,
Не висушить. Поділюся

Моїми слёзами...
Та не зъ братамъ, не зъ сестрою —
Зъ німіми стінами
На чужині... А поки щò,
До корчми вернуса,
Щò тамъ робитця.

Жидюга

Дрижйтъ, изігнувшись
Надъ кагашцёмъ: лічить грóши
Коло ліжка, клятний.
А на ліжку... охъ, ажъ дүшно!..
Білі ручевята
Роскидала, розкрилася...
Якъ квіточка въ гаю,
Червоніє; а пазуха....
Пазухи немає —
Розірвана... Мабуть, дүшно
На періні спати
Однóкїй, молоденькїй;
Ні съ кимъ розмовляти, —
Однà шепче. Несказанно
Гарна нехрищёна!
Оттò дочка, а тò батко —
Чòртова вишеня.
Старà Хайка лежить долі,
Въ перїнахъ поганихъ.
Де жъ Ярєма? Взївши тóрбу,
Потягъ у Вільшану.

.Люде одібрали, бо їмъ було мало.
«На що ёму доля? треба закопати:
Вінъ и такъ багатий...»

Багатий на лати

Та на дрібні слёзи — бодай не втпратъ!
Дале моя, доле! де тебе шукать?
Вернися до мене, до моєї хати,
Або хочъ присніси... не хочетця спать.

Вибачайте, люде добрі;
Можє не до ладу,
Та прокляте лихо-злідні
Кому не завадить?
Можє, ще разъ зустрінемось,
Поки шкандибало
За Яремою по свігу,
А можє... й не знаю.
.Лихо, люде, всюди лихо,
Нігде пригорнугьця:
Куди, каже, хилить доля,
Туди й треба гнугьця, —
Гнугьця мовчки, усміхатьця,
Щобъ люде не знали,
Що на сёрці заховано,
Щобъ не привітали.
Бо їхъ ласка... нехай снігця
Тому, въ кого доля,
А спроті щобъ не снілась,
Не снілась шкóли!
Тяжко, нудно розказувать,
А мовчать не вмію.
Виливайся жъ, слово-слёзи:
Сонечко не гріє,
Не висушить. Поділюся

Моїми слёзами...
Та не зъ братамъ, не зъ сестрою —
Зъ німіми стінами
На чужині... А поки щò,
До корчми вернуса,
Щò тамъ робитця.

Жидюга

Дрижйтъ, изігнувшись
Надъ кагашцёмъ: лічить грóши
Коло ліжка, клятний.
А на ліжку... охъ, ажъ душно!..
Білі ручевята
Роскидала, розкрилася...
Якъ квіточка въ гаю,
Червоніє; а пазуха....
Пазухи немає —
Розірвана... Мабуть, душно
На періні спати
Однóкїй, молоденькїй;
Ні съ кимъ розмовляти, —
Однà шепче. Несказанно
Гарна нехрищёна!
Оттò дочка, а тò батко —
Чòртова вишеня.
Старà Хайка лежить долі,
Въ перїнахъ поганихъ.
Де жъ Ярєма? Взївши тóрбу,
Потягъ у Вільшану.

КОНФЕДЕРАТИ.

«Одчиний, проклятий жиде!
 Бо будешь бітний . . . одчиний!
 Ламайте двєри, поки вийде
 Старий паскўда!»
 — «Постривай!
 Стривайге, заразь!»
 — «Нагайми
 Свиняче ўхо! Жартувать.
 Чи що, ти хочешь?»
 — «Я? съ панами?
 Крий Бѡже! заразь, дайте встать,
 Ясновельможні (нишкомъ—свині).»
 — «Пане полковнику, ламай!»
 Упали двєри . . . а нагай
 Малюс вдовижъ жидівську спину.
 «Здорѡвъ, свине, здорѡвъ, жиде,
 Здорѡвъ, чортівъ сину!»
 Та нагаємъ, та нагаємъ.
 А жидъ зогнўвъ спину:
 «Не жартуйте, мості-пане!»
 — «Добрі-вечірѣ. въ хату!
 Ще разъ шельму! ще разъ! . . . годі!
 Вибачай, проклятий!
 Добрі-вечірѣ! а дє дочка?»

— «Умерла, панѡве.»
 — «Лжешь, іўдо! нагайми!»
 Посишались зновў.
 «Ой паночки-голўбчики,
 Ей-Бѡгу, не має!»
 — «Брєшешь, шельмо!»
 — «Колі брєшў,
 Нехай Бѡгъ карає!»
 — «Не Бѡгъ, а ми. Признавайся!»
 — «На що бѣ мавъ ховати,
 Якъ-бї жїва? Нехай, Бѡже,
 Щобъ я бувъ проклятий! . . .»
 «Ха, ха, ха, ха! . . . Чортъ, панѡве,
 спиває.
 Перехристїсь!»
 — «Якъ же вонѡ?
 Далебі не знаю.»
 — «Отгакъ, дивїсь . . .»
 Ляхъ христитця,
 А за нимъ іўда.
 «Браво! браво! охристїли.
 Ну, за такє чўдо
 Могоричў, мості-пане!
 Чўешь, охрипєний?
 Могоричў!»
 — «Заразь, заразь!»
 Ревуть, мовъ скажені,
 Ревуть ляхї, а поставецъ
 По столу гуляє.
 «Еще Пѡльща не згинєла!»
 Хто-кудї гукає.
 «Давай, жиде!»
 Охрищений
 Изъ лєху та въ хату

Знаи шмигляе, наливàе;
 А конфедерàти
 Знай гукàюгь: «жиде! меду!»
 Жидь не схаменѣтця.
 «Дѣ цимбàли? грай, псевіро!»
 Ажъ корчмà грясѣтця —
 Краковяка одцрàюгь,
 Вальса га мазура
 И жидь глянє га нїнцечкомъ:
 «Шляхѣцька нагура!»
 — «Добре, гòді! генєрь спивай!»
 — «Не вмю, ей Бòгу!»
 — «Не божїсь, собача шкуро!»
 — «Якú жь вамъ? *Небòгу?*»

«Булà колїсь Гандзя,
 «Калїка небòга,
 «Божїлася, моїлася,
 «Що болїли нòги;
 «На пàнщину не ходїла,
 «А за паробкàми
 «Тихѣсенько, гарнѣсенько
 «Помїжъ бурьянàми.»

— «Гòді! гòді! це погàна:
 Схизмàли спивàюгь.»
 — «Якòї жь вамъ? хибà оцѣ?
 Стривайге, згадàю . . .

«Передъ пàномъ Хвѣдоромъ
 «Хòдїть жидь хòдорочъ,
 «И задкòмъ
 «И передкòмъ
 «Передъ пàномъ Хвєдїркòмъ.

— «Дòбре, гòци! генєрь плаги!»
 — «Жартуєте, пàне:
 Зà що плагїгь?»
 — «Що слухали.

Не кривїсь, погàнїй!
 Не жаргуючъ. Давай грòши!»
 — «Дѣ мнї їхъ взїти?
 Нї шєляга; я пàнською
 Лàскою багàний.»
 — «Лжєшь, собàко! признавайся!
 А нугє, пàнòве,
 Батогàми!»

Засвисгїли,
 Хрїсїягь лєйбу знòву.
 Перїщили, перїщили,
 Ажъ прѣ летло
 «Ей же Бòгу, нї шєляга!»
 Іжте моє тло!
 Нї шєляга! гватїть! ряцуйте!»
 — «Ось ми поряцуючъ»
 — «Посгривайге, я щось скажù.»
 — «Почуючъ, почуючъ,
 Та не брешї, бо, хочъ зтòхни,
 Брехнї не помòже.»
 — «Нї, вь Вїзьшàнїй. . .»
 — «Твої грòши?»

— «Мої! . . . хован Бòже!
 Нї, я кажù, що вь Вльшàнїй. . .
 Вльшàнськї схизмàли
 По три сємгы, по чотїрї
 Живуть вь однїх хàтї.»
 — «Ми це знаємъ, бо ми самї
 Ихъ такъ очухрàли.»
 — «Та нї, не тє. . . . вибачайте. . . .

Щобъ лиха не знали,
 Щобъ вамъ грѣши присийлися
 Бачте, у Вільшаній
 У костѣлі . . . у титара
 А дочка Оксана!
 Ховай Бѣже! якъ панночка!
 Щѣ-то за хорѣше!
 А червѣнцѣвъ! хочъ не ёго,
 Такъ щѣ? абѣ грѣши.»
 — «Абѣ грѣши, однаково!
 Правду Лѣйба каже:
 А щобъ певна була правда,
 Нехай шляхъ покаже.
 Одягайся!»

Поїхали
 Ляхѣ у Вільшану.
 Одѣнь тѣлько підъ лавою
 Конфедератъ п'яний
 Нездужа встать, а курника,
 П'яний и весѣлий.

ТИТАРЬ.

«У гаю, гаю,
 Вітру немає!
 Місяць висѣко,
 Зірѣшки сяють.
 Вийди, сердѣнько, —
 Я виглядаю;
 Хочъ на годѣну,
 Моѣ рибчѣно!
 Вігтянь, голубко,
 Та поворкуємъ,
 Та посумуємъ;
 Бо я далѣко
 Сю піть маңдрую.
 Вігтянь же, п'яшко,
 Моє сердѣнько,
 Поки близѣнько,
 Та поворкуємъ
 Охъ, тяжко, важко!»
 Оттакъ, хѣдя по-підъ гаємъ,
 Ярѣма співає,
 Виглядає; а Оксани
 Немає, немає.
 Зѣри сяюгъ; середъ нѣба
 Свігигъ білолиций;

Вербà слуха соловейка,
 Дівитця вь криницю;
 На каліні, надь водою,
 Такь и виливає,
 Неначе зна. що дівчину
 Козакъ виглядає.
 А Ярєма по долині
 Лєдвє - лєдвє ходить,
 Не дівитця, не слухає....
 «На щò мнї врòда,

Колї нема̀ долі, нема̀ талану?
 Лігà молодїї м̀рно пропадуть.
 Одїнъ я на світі, безъ рòду п̀ долі —
 Стеблїна-блїна на чужòму пòлі;
 Стеблїну-блїну вігрі рознесуть,
 Такь и менє люде не знають, де діти.
 Зà що жь одцуралїсь? що я сиротà.
 Однò булò сєрце, однò на всімь світі,
 Однà душà щїра, та бачу, що й тà,
 Щò й тà одцуралась.»

И хлїнули слєзи.

Поплакавь сердєга, утерь рукавòмь.
 «Оставайсь здорова. Вь далєкїй дорòзі
 Найдуть абò долю, абò за Днїпрòмь
 Ляжу головòю.... А ти не заплачєшь,
 А ти не побачишь, якь вòронь клює
 Тї к̀рпї òчи. тї òчи козàчї,
 Щò ти цілувала, сєрденько моє!
 Забудь мої слєзи, забудь сиротїну,
 Забудь, що клялєся; другòго шукай;
 Я тобї не п̀ара; я вь сїрїй свитїні,
 А ти тигарївна. Кр̀щòго вітай, —
 Вітай, когò знаєшь.... такà моє дòля.
 Забудь менє, п̀гашко, забудь, не журись.

А колї почуєшь, що на чужїмь пòлі
 Сховали Ярєму, — п̀пшкомь помолись.

Однà, сєрце, на всімь світі
 Хòчть ти помолися!»
 Та й заплакавь сїромàха,
 На кий похилївся.
 Плаче собї тихєсенько....
 Шелєсть!... колї глїєне:
 По-підь г̀ємь, мовь ласочка,
 Кр̀детця Оксàна.
 Забуть... побїгь... обнялїся...
 «Сєрце!» та й зомлїли.
 Дòвго-дòвго тїлько — «сєрце»,
 Та й зидву нїмїли.
 «Гòді, п̀гашко!»

— «Щє трòшечки,

Щє.... ще.... сизокрїлий!
 Вїйми д̀шу!... ще разь... ще разь....
 Охь, якь я втомїлась!»
 — «Одпочїнь, моє ти зòре!
 Ти зь нєба злетїла!»
 Пославь свїтку. Якь ясочка,
 Усмїхнұлась, сїла.
 «Сїдай же й ти коло мєне.»
 Сївь, та й обнялїся.
 «Сєрце моє, зòре моє,
 Дє це ти зорїла?»
 — «Я сєгòднї забарїлась:
 Бàтько занедужавь;
 Коло єго все п̀ралась....»
 — «А менє й байдуже?»
 — «Якїй бо ти, єй же Бòгу!»
 И слєзи блиснұли.
 — «Не плачь, сєрце, я жартую.»

— «Жарті!»

Усміхнулась.

Прихилилась голівкою,
Та й ніби заснула.
«Бачь, Оксано, я жартую,
А ти й справді плачешь.
Ну, не плачь же, глянь на мене:
Завтра не побачишъ.
Завтра буду я далеко,
Далеко, Оксано...
Завтра въ-ночі у Чигрині
Свячений достану.
Дасъ вінъ міні сріблю-злого,
Дасъ вінъ міні славу;
Одягну тебе, обую,
Посажу, якъ паву, —
На дзиглику, якъ гегманшу,
Та й дивитись буду;
Поки не вмру, дивитимусь.»
— «А може й забудешъ?
Розбагатієшъ, у Києвъ
Поїдешъ съ панами,
Найдешъ собі шляхтївочку,
Забудешъ Оксану!»
— «Хибѣ краща є за тебе?»
— «Може й є, — не знаю.»
— «Гнівїшъ Бѣга, моє сѣрце:
Кращої немає
Ні на небі, ні за небомъ;
Ні за сїнімъ моремъ
Нема кращої одъ тебе!»
— «Що се ти говорїшъ?
Схаменїся.»

— «Правду, рїтко!»

Та й знову, та й знову.
Довго вони, якъ бачите,
Велї таку мову.
Цїлувались, обнімались
Зъ усієї сили;
То плакали, то божїлись,
То щє разъ божїлись.
Ії Ярема розказувавъ.
Якъ житъ вони будуть,
Якъ окує всю въ золото,
Якъ долю добуде,
Якъ вірїжуть гайдамаки
Ляхівъ въ Україні,
Якъ вінъ буде панувати,
Колї не загїне.
Ажъ обридло слухаючи,
Далебі, дівчата!
«Отò який! мовъ и справді
Обридло!»

А мати,

Абò батько якъ побачять,
Що ви, мої любі,
Такє дїво читаете, —
Грїхѣ на всю губу!
Тодї, тедї... та цуръ єму,
А дуже цікаве!
А надто вамъ розказать би,
Якъ козакъ чорнявий
Підъ вербюю надъ водою,
Обнявшись сумує;
А Оксана, якъ голубка,
Воркує, цілує;
То заплаче, то зомліє,
Голдовоньку схїлять:

«Сѣрце моє, доле мой!
 Соколе мій мійлий!
 Мій!...» ажъ вѣрби нагинались
 Слѣхати тую мову.
 Отгò мòва! Не розкажѹ,
 Мої чорнобрòвї,
 Не розкажѹ протївѣ пòчи,
 Атò ще приснїгтя.
 Нехай собі розїйдутця
 Такъ, якъ и зїйшлися. —
 Тихѣсенько, гарнѣсенько,
 Щòбъ нїхтò не бачивъ
 Нї дївочї дрібнї слѣзи.
 Нї щїрї козачї.
 Нехай собі... мòже. ще разъ
 Вони на сїмъ свїчї
 Зострїнугтя... побачимо ...

А тимъ часомъ свїтнїть
 Зъ усіхъ вїконъ у тїтаря.
 Щò-то тамъ творїтця?
 Треба глянуть, та розказàть...

Бодай не дивїтця!

Бодай не дивїтись, бодай не казàти!
 Бо за людѣй сòромъ, бо сѣрце болїть.
 Гляньте, подивїтця: то конфедерàти,
 Люде, що зїбрались вòлю боронїть.
 Борòнять, прокляті... Будь прокляга мàги,
 И день, и годїна, коли понеслà,
 Коли породїла, на свїть привелà!
 Дивїгтя, що рòблять у тїтаря вѣ хàтї
 Пекельнї дїги.

У печї палà
 Огòнь и свїтнїть на всю хàту.

Вѣ куткѹ собакою дрижїть
 Проклятий жидъ; конфедерàти
 Кричãть до тїтаря: «Хочъ житъ?
 Скажї, дє грòши?»

Той мовчїть.

Налигачемъ скрутїли рѹки,
 Объ зѣмлю вдàрили — нема,
 Нема нї слòва.

«Мàло мѹки!

Давайте прїску! дє смолà?
 Кропї єгò! отгàть! холòне?
 Мерцїї же прїскомъ поснїай!
 Щò? скàжешъ, шельмо?... И не стòгне!
 Завзãта бѣстїя! стривай!»
 Насїпали вѣ халãви жàру...
 «У тїмъє цвãшокъ закатай!»
 Не вїтерпївъ свягòї кàри.
 Упàвъ сердѣга. Пропадай,
 Душà, безъ спòвидї свягòї!
 «Оксàно, дòчко!» та й умѣрь.
 Ляхї задѹмалися стòя,
 Хочъ и запеклї.

«Щò жъ тепѣрь,

Панòве рàди? Помїркѹемъ,
 Тепѣрь зъ нимъ нїчого робїть.
 Запàлимъ цѣркву!»

— «Гвалтъ! рятѹйте!

Хто вѣ Бòга вірує!» кричїть
 На двòрї гòлосъ, що є сїли.
 Ляхї зомлїли. «Хто такїй?»
 Оксàна вѣ двѣри: «Вбїли! вбїли!»
 Та й пàда крижемъ. А старшїй
 Махнѹвъ рукòю на громàду.
 Понѹра шляхта, мовъ хортї,

За двѣри вийшла. Самъ позаду
Бере зомліую....

Дѣ жъ ти,
Ярѣмо, дѣ ти? подивіся!
А вінъ мандрюючи співа,
Якъ Наливайко зъ ляхомъ бівся.

Ляхи пропали; нежива
Пропала зъ ними и Оксана.
Собаки дѣ-де по Вильшаній
Загавкаюгъ, та й замовчять.
Біліе місяць; люде сплять,
И тигарь спить... Не рано встане:
На віки, праведний, заснұвъ.
Горіло світло, погасало,
Погасло.... Мертвий мовъ здригнувъ,
И сұмно - сұмно въ хаті стало.

СВЯТО ВЪ ЧИГИРИНІ.

Гетьмани, гетьмани, якъ-би то ви встали,
Встали, подивілись на той Чигиринъ,
Що ви будували, де ви панували!
Заплакали бъ тяжко, бо ви бъ не пізнали
Козацької слави у бѣгихъ руїнъ.
Базари, де вийсько, якъ море червоне,
Передъ бунчуками, бувало, горить,
А ясновельможний, на воронімъ коні,
Блисне булавою — море закипигъ....

Закипигъ, и розлидся
Степами, ярми;
Ліхо мліе передъ ними.
А за козаками....
Та щѣ й казати?... минулося;
А те, щѣ минуло,
Не згадуйте, панибрати....

Та й що єъ того, що згадаешъ?
Згадаешъ — заплачешъ.
Ну, хочъ глянемъ на Чигиринъ,
Колісь - то козачий.

Изь-за лісу, зъ-за туману,

Місяць вишливає,
 Червоніє, круглолиций,
 Горить, а не сїає,
 Неначе зна, що не треба
 Людямъ ёго світу,
 Що пожа́ри Україну
 Нагріють, освітять.
 И смёрклося, а въ Чигрині,
 Якъ у домовині,
 Сумно-сумно. (Отгакъ було
 По всій Україні
 Противъ пòчи Маковія,
 Якъ ножі святїли).
 Людєй не чуть; черезъ базаръ
 Кажанъ костокрилий
 Перелегить; на вигоні
 Совà завиває.
 А дє жъ люде?... Надъ Тясминомъ,
 У тёмному гаю,
 Зібралися; старій, малій,
 Убогий, багатий
 Поеднались, — дожидають
 Великого свята.
 У тёмному гаю, въ зелєній дїбрòві.
 На припòні коні отаву скубуть;
 Осїдлані коні, вороні готòві.
 Кудї - то поїдуть? когò повезуть?
 Онъ когò, дивїтця. Лягли по долині.
 Неначе побїті, ні слова не чуть.
 Отгò гайдамаки. На гвалть України
 Орли налетїли; вони рознесуть
 Ляхамъ, жидамъ кàру;
 За кровъ и пожа́ри
 Пєкломъ гайдамаки ляхамъ отдадуть.

По-підъ дїбрòвою стойть
 Возї залїзної таранї:
 То щєдрої гостїнець панї.
 Умїла щò комұ давать,
 Ні врòку їй, нехай царствұє:
 Нехай не вадягъ, якъ не чұє!
 Помїжъ возами шїгде стать.
 Неначе въ ірії налетїло
 Зъ Смілянщини, съ Чигринà,
 Прòсте козацтво. сгаршинà,
 На пєвне дїло налегїли.
 Козацьке пàпєгво похожає,
 Въ кирєяхъ чòрихъ, яь одїнь.
 Тихєнько хòдя розмовляє
 И поглядає на Чигринь.

СТАРШИНА ПЕРВІЙ.

Старій Головатїй щось дұже коверзұє.

СТАРШИНА ДРУГИЙ.

Мұдра голова, сидїть собі въ хұторї, цїби не знає ні-
 чòго, а дивїсся — скрізь Головатїй. «Колї самъ», каже,
 «не повершұ, то сїновї передамъ.»

СТАРШИНА ТРЕТІЙ.

Та й спнъ же штұка! Я вчòра зострївся зъ Залїзня-
 комъ; такє розказұє про ёго, що цуръ ємұ! «Кошовїмъ»,
 каже, «бўде. га й гòді: а мòже ще и гетьманомъ, колї
 гєе. ...»

СТАРШИНА ДРУГИЙ.

А Гòнта нà щò? а Залїзникъ? до Гòнти самà .. самà
 шєєла: «Колї. каже »

СТАРШИНА ПЕРВИЙ.

Цітьте лишень, здаєтця дзвонять!

СТАРШИНА ДРУГИЙ.

Та ні, то люде гомонять.

СТАРШИНА ПЕРВИЙ.

Гомонять, поки ляхи почують. Охъ, старі гѳлови та розумні; химерять-химерять, та й зрѳблять зъ лемеша швайку. Де можна лантухъ, тамъ торби не треба. Купили хрину, треба ззісти; плачте ѳчи, хочъ повилазьте: бачили, щѳ купували; грошамъ не пропадѳть! Атѳ дѳмають - дѳмають, ні въ гѳлосъ ні мѳвчки; а ляхи догадѳютьця — ѳтъ тобѳ й пшикъ! Щѳ тамъ за рада? чомъ вони не дзвонять? Чимъ спѳниши парѳдъ, щѳбъ не гомонѳвъ? Не дѳсять душъ, а слава Бѳгу вся Смѳлянщина, коли не вся Україна. Онъ, чѳєте? спѳвають.

СТАРШИНА ТРЕТІЙ.

Справдѳ спѳва щѳсь; пѳдѳ спѳню.

СТАРШИНА ПЕРВИЙ.

Не спѳниѳй, нехай собѳ спѳває, абѳ не гѳлосно.

СТАРШИНА ДРУГИЙ.

Отѳ, мабуть, волѳхъ! Не втерпѳвъ такѳ старѳй дѳрень; треба, та й гѳдѳ.

СТАРШИНА ТРЕТІЙ.

А мѳдро спѳває! коли ні послѳхаешъ, усѳ йншу. Пѳдкрадьмосъ, братѳцѳ, та послѳхаемъ, а тимъ чѳсомъ задзвонять.

СТАРШИНА ПЕРВИЙ И ДРУГИЙ.

А щѳ жъ? то й ходѳмо!

СТАРШИНА ТРЕТІЙ.

Дѳбре, ходѳмо.

(Старшини нѳшкомъ стѳли за дѳбомъ, а пѳдъ дѳбомъ сидѳть слѳпий кобзѳрь; кругѳмъ его запорѳщѳ и гайдамаки. Кобзѳрь спѳває съ повѳгою и негѳлосно).

«Ой волѳхи, волѳхи,
Васъ остѳлося трѳхи;
И ви, молдавѳни,
Тепѳрь ви не панѳ:
Вѳши господѳри
Наймѳтѳ татѳрамъ,
Турѳцькимъ султѳнамъ.
Въ кайдѳнахъ, въ кайдѳнахъ!
Гѳдѳ жъ, не журѳтця;
Гѳрно помѳлѳтця,
Братѳйтеся зъ нѳми,
Зъ нѳми козакѳми;
Згадѳйте Богдѳна,
Старѳгѳ гетьмѳна;
Бѳдете панѳми,
Та, якъ ми, зъ ножѳми,
Зъ ножѳми святѳми
Та зъ бѳтькомъ Максѳмомъ
Сю нѳчь погуляемъ,
Ляхѳвъ погѳйдѳемъ,
Та такъ погуляемъ,
Щѳ ажъ пѳкло засмѳтця,
Небо запалѳе....
Дѳбре погуляемъ!»

ЗАПОРОЖЕЦЬ.

Добре погуляємъ! правду старий співа, якъ не бреше.
А щò бь то зь ёго за кобзарь бувъ, якъ-би не волòхъ!

КОБЗАРЬ.

Та я й не волòхъ; такъ тилько — бувъ колись у Волò-
щині, а люде й зовуть волòхомъ, самъ не знаю, за що.

ЗАПОРОЖЕЦЬ.

Ну, та дарма; утнй ще яку-небудь. А нў лишень про
батька Максима ушкварь.

ГАЙДАКА.

Та не гòлосно, щòбъ не почула старшина.

ЗАПОРОЖЕЦЬ.

А щò намъ вàша старшина? почуе, такъ послуха, коли
мае чимъ слухати, та й гòді. У насъ одинь старший — бать-
ко Максимъ; а вінъ якъ почуе, то ще карбòванця дасть.
Співай, старче Бòжий, не слухай ёго.

ГАЙДАКА.

Та вонò такъ, чоловіче; я це й самъ знаю, та ось щò:
не такъ пані, якъ підпанки, абò — пòки сòнце зійде, то ро-
сà òчи виість.

ЗАПОРОЖЕЦЬ.

Брехня! співай, старче Бòжий, яку знаєшь, атò й дзвò-
на не дїждемо — поснемо.

ГУРТОМЪ.

Справді поснемо; співай яку-небудь.

КОБЗАРЬ (співаеть).

Літа орель, літа сїзпий
По-підъ небесами:
Гуля Максимъ, гуля батько
Степами-лісами.
Ой літае орель сїзпий.
А за нимъ орлята;
Гуля Максимъ, гуля батько,
А за нимъ хлопьята.
Запорòзпї ті хлопьята,
Спий ёго, дїти.
Поміркую, загадае,
Чи бити, чи нїти,
Чи танцювать, то й ушкварять
Ажъ землї трясєтця.
Заспіваеть — заспіваютъ,
Ажъ ліхо смієтця.
Горілку, медъ, не чаркою,
Поставцємъ черкае,
А вòрога заплòцившись
Ката, не минае.
Отакій-то нашъ отаманъ,
Орель спзокрїлий!
И воюе, и гарцюе
Зь усієї сили —
Нема вь ёго ні осєлі.
Ні саду, ні ставу...
Степъ и мòре; сврїзь бїтий шляхъ,
Скрїзь зòлото, слава.
Шацуйтеся жь, вражі ляхі,
Скажені собàки:
Йде Залїзпийкь Чòрнимъ шляхомъ,
За нимъ гайдаки.

ЗАПОРОЖЕЦЬ.

Оце то такъ! вчїстивъ, щїчого сказати: и до-ладу, и правда. Дїобре, дїалєбї дїобре! Щїо хїоче, то такъ и втїє. Спасїбї, спасїбї.

ГАЙДАМАКА.

Я щось не вторїпавъ, щїо вїнъ спївавъ про гайдамїкївъ?

ЗАПОРОЖЕЦЬ.

Якїй бо ти бевъз и справдї! Бїачшїгъ, дєс щїо вїнъ спївавъ: щїобъ ляхї погїшї, скажїнї собїаки, кїялїєс, бо їде Залїзнякъ Чїрнимъ шлїхомъ зъ гайдамїаками, щїобъ ляхївъ, бїачшїгъ, рїзати

ГАЙДАМАКА.

И вїшати, и мордувати! Дїобре, сїї Бїогу, дїобре! Ну, це такъ! Дїалєбї, давъ би карбїванця, якъ-бї бувъ не пропївъ учїра! Шкїода! Ну, нехїай старї вїязне, бїьше мїяса бїуде. Поборгїуй, будь лїскавъ, зїавгра оддїамъ. Утїнї щїє щїо-нїбудь про гайдамїкївъ.

КОБЗАРЬ.

До грїшей я не дїуже лїснїй. Абїї булї лїска слїхати, пїрки не охрїнїгъ, спївавїгму; а охрїнїшу — чїрочку, дрїугу тїї ледашнїцї-живїцї, їкъ-то кїажуть, та її знїву. Слїхайге жъ, панїве громїдо!

«Ночувїли гайдамїаки
Въ зелїнїй дїбрївї,
На припїнї пїасли кїнї,
Сїдланї, готївї.
Ночувїли лїашкї-панкї
Въ будїнкахъ зъ жидїами,
Нанїлїєся, простяглїєся,
Та й»

ГРОМАДА.

Цїпть лїшїєнь! здаїєтця, дзвївїягъ. Чїуєшть?... щїє разъ о! . . .

КОБЗАРЬ.

Задзвонїли, задзвонїли!
Пїшлїа лунїа гїєсмъ.
Идїть же ви, та молїгєсь,
А я доспїваю.

Повалїли гайдамїаки,
Ажъ стїгне дїбрїва;
Не повезлї, а на плїечахъ
Чумїацькї волївї
Нєсїуть возї. А за нїми
Слїпїй волїохъ знїву:
«Ночувїли гайдамїаки
Въ зелїнїй дїбрївї.»
Шкандїбїає, курїнкає
И гичъ не до рїчи.
«Ну лїшь їнїцу, стїрче Бїожнїй!»
Зъ возїами на плїечахъ
Крїчїягъ їмїу гайдамїаки.
— «Дїобре, хлїпїцї, нїте!
Оттїакъ! оттїакъ! дїобре, хлїпїцї!
А нїте, хлїпїята,
Ушкварїмо!»

Землїа гнїєтця,

А вонї зъ возїами
Такъ и рїжуть. Кобзїрь грїає,
Додає словїами:

«Ой гопъ такї такъ!
Клїче Гїандзїо козїакъ:

«Ході, Гандзю, пожартую.
 «Ході, Гандзю, пошлзюю:
 «Ходімъ, Гандзю, до попà
 «Бòгу помолітьця:
 «Нема жінга ні снопа,
 «Варі вареніці.»
 Оженівся, закурівся —
 Нічого немає;
 У рядвіні ростує діги.
 А козакъ співає:
 «И по хаті ти-ни-ні,
 «И по сіняхъ ти-ни-ні,
 «Варі, жінко, лиші,
 «Ти-ни-ні, ти-ни-ні!»

— «Дòбре! дòбре! щè разъ! щè разъ!»
 Кричють гайдамаки.

— «Ой гонъ тогò дівà!
 Наваріли ляхі півà,
 А ми будемъ щинкувàть,
 Ляшківъ-панківъ, частувàть.
 Ляшківъ-панківъ почастуемъ,
 Съ панянками пожартуемъ.
 Ой гонъ такі такъ!
 Кличе пàнну козакъ:
 «Пàнно, пташко мой!
 «Пàнно, дòле мой!
 «Не сорòмся, дай рúченьку,
 «Ходімъ погулаймо;
 «Нехай людямъ лихо снитця,
 «А ми заспіваймо.
 «А ми заспіваймо,
 «А ми посідаймо,

«Пàнно, пташко мой.
 «Пàнно, дòле мой!»

— «Щè разъ, щè разъ!»

— «Якъ-би такі, абò такъ, абò сякъ,
 Якъ-би такі запорòзський козакъ,
 Якъ-би такі молодій, молодій,
 Хоч по хаті бь поведівъ, поведівъ.
 Страхъ міні не хòчетця
 Зъ старімъ дідомъ морòчитьця.
 «Якъ-би такі»

— «Цу-цу, скажèні! схаменітця!
 Бачъ, розходілися! А ти,
 Старà собако, дè бь молітьця,
 Верзèшь тутъ пòгань. Отъ чорті!»
 Кричють отàманъ. Опинілись;
 Ажъ цèрковъ бачягъ Дякъ співа,
 Попі съ кадїлами, съ кропїломъ;
 Громада — ніби неживà,
 А ні телєнь Поміжъ возàми
 Попі съ кропїлами пішли;
 За ними корогві несли,
 Якъ на великдень надъ паскàми.
 «Молітєсь, брàгїя, молітєсь!»
 Такъ благочинний начинà:
 «Кругòмъ святòго Чигринà
 Сторòжа стàне съ тогò світу,
 Не дасть святòго распинàть.
 А ви Україну ховайте:
 Не дайте мàтері, не дайте
 Вь рукахъ у кàта пропадàть.
 Одъ Конашєвича и дòсі

Пожаръ не гасне, люде мруть,
 Каняють въ гірмахъ, гділі, бдсі....
 Діти нехрїщені ростуть,
 Козацькі діти; а дівчата!...
 Землі козацької краса,
 У ляха вьяне, якъ першъ мати,
 И непокрїтая коса
 Сидомъ сїчєгия; кари очи
 Въ невді гаснуть; росковаль
 Козакъ сестру свою не хоче,
 Самъ не соромиця канать
 Въ ярмі у ляха... горе, горе!
 Молїтесь, діги! страшний судъ
 Ляхї въ Україну несуть —
 И заридаютъ чорні гори.
 Згадайге праведникъ гегманівъ:
 Дє їхъ могїли? дє лежїгъ
 Остапокъ славного Богдана?
 Дє Остришщина сгоїгъ
 Хочь-бїй убогая могїла?
 Дє Наливайкова? немà!
 Живдого й мєргвого спачїли.
 Дє той Богунъ, дє та зїмà?
 Ингуль що-зїму замерзає —
 Богунъ не всгàне загатїгъ
 Шляхєцькимъ труномъ. Ляхъ гуляє!
 Немà Богдана червонїгъ
 И Ждвті Вдди й Рось зелєну.
 Сумє Кдрсунь стародєнний:
 Немà журбў сь кимъ подїлїгъ.
 И Альга плаче: «Тяжко жїти!
 «Я сдхну, сдхну.... дє Тарасъ?
 «Немà, не чугь.... не въ батька дїш!»
 Не плачге, братїя: за насъ

И дўши праведникъ, и сїла
 Архистратїга Михаїла.
 Не за горàми кари часъ.
 Молїгесь, братїя!»

Молїлись,
 Молїлись щїро козакї,
 Щїро, якъ діти; не журїлись,
 Гадали тєє.... а зробїлось —
 Надъ козакàми хусточкї!
 Однò добрò, однà слава —
 Бїлє хустїна,
 Та й тў знімугь....
 А дїяконъ:
 «Нехай вòрогъ гїне!
 Берїть ножї! освятїли.»
 Ударїли въ дзвоня,
 Ревè гасемъ: «освятїли»,
 Ажъ сєрце холдне!
 Освятїли, освятїли!
 Гїне шляхта, гїне!
 Розїбрàли, заблїщàли
 По всїй Українї.

ТРЕТІ ПІВНІ.

Ще день Україну катували
 Ляхи скажені; ще одинъ,
 Одинъ останній сумували
 И Україна, и Чигринъ.
 И той миңувъ — день Маковія,
 Велике свяго въ Україні.
 Миңувъ — и ляхъ, и жидовинъ
 Горілки, крові упивались,
 Клялі схизмата, роспинали.
 Клялі, що нічого вже взягъ.
 А гайдамаки мовчки ждали
 Пѣки поганці ляжуть спать.
 Лягли, и въ гѣлови не ктали,
 Що вже їмъ завтра не вставать.
 Ляхи заснули, а їуди
 Ще лічать грѣши у-почі,
 Безъ свѣтла лічать барині,
 Щобъ не побачили. бачъ, люде.
 И ті на зѣлого лягли,
 И спомъ нечїсгимъ задрїмали.
 Дрїмають... на віки бодай задрїмали!
 А тимъ часомъ місяць пливѣ оглядять
 И нѣбо, и зѣрі, и зѣмлю, и мѣре.
 Та глядуть на люде, що вони мотѣрягъ,
 Щобъ Бѣгови вранці про те розказать.

Свѣтить бѣлолиций на всю Україну.
 Свѣтигъ... а чи бачить мою сиротину,
 Оксѣну зъ Вільшани, мою сироту?
 Дѣ її мордують, дѣ вона воркує?
 Чи знає Ярѣма? чи знає, чи чѣе?
 Побачимо пѣтимъ, а тепѣрь не ту,
 Не ту заспѣваю, иншої заграю;
 Їихо — не дѣвчѣта — бѣде танцювать.
 Недѣлю спѣваю козацького краю;
 Слухайге жъ, щобъ дѣтямъ пѣтимъ розказать,
 Щобъ и дѣти знали, виѣкамъ розказали,
 Якъ козакі шляхту тяжко покарали,
 За те, що не вмѣла въ добрі панувать.

Гомоніла Україна,
 Дѣвго гомоніла,
 Дѣвго, дѣвго, кровъ степами
 Текла - червоніла.
 Текла, текла, та й висохла.
 Степи зеленіють;
 Дѣдї лежать, а надъ ними
 Могіли синіють.
 Та що єъ тѣго, що висѣкі?
 Нїхтѣ їхъ не знає,
 Нїхтѣ щїро не заплѣче,
 Нїхтѣ не згадає.
 Тїлько вітеръ тихѣсенъко
 Повіє надъ ними,
 Тїлько рѣси ранѣсенъко
 Слѣзѣми дрїбними
 Ихъ уміюгъ. Зїйде сѣнце,
 Осѣшигъ, пригрїє;
 А унѣки? їмъ байдѣуже.
 Жїгто собі сїюгъ.

«Ні жйда, ні ляха», а въ степàхъ України —
Дай-то Бòже мїлий — блиснє булава!»

Такъ думавъ, идучи въ латаній свитїні,
Сердєга Ярєма зъ свячєнимъ въ рукахъ.
А Днїпръ, мовъ підслухавъ: ширòкий та сїній,
Піднявъ гòри-хвїлі; а въ очеретахъ
Ревє, стòгне, завиває,
Лòзи нагинає;
Грїмъ гогòче, а блискавка
Хмàру роздирàє.
Идє собі нашъ Ярєма,
Нїчòго не бачить;
Однà думка усміхнєтця,
А дрўга заплаче.
«Тамъ Оксàна, тамъ вєсело
И въ сїрій свитїні;
А тутъ.... а тутъ.... щò ще бòде?
Мòже ще загїну.»
А тимъ чàсомъ изъ байраку
Півень — кукурїку!
«А, Черкаси!... Бòже мїлий!
Не вкоротї віку!»

ЧЕРВОНИЙ БЕНКЕТЪ.

Задзвонїли въ усї дзвони
По всїй Україні:
Закричàли гайдамаки:
«Гїне шляхта, гїне!
Гїне шляхта! погуляємъ
Та хмàру нагрїємъ!»
Занялàся Смілянщина,
Хмàра червонїє;
А найпєрша Медведївка
Хмàри нагрїває.
Горїть Сміла. Смілянщина
Крòвью підпливає.
Горїть Кòрсунь, горїть Кàнівъ,
Чигирїпъ, Черкаси;
Чòрнимъ шляхомъ запалàло,
И кровъ полилàся
Ажъ у Волинь. По Полїсї
Гòнта бенкетує,
А Залїзнякъ въ Смілянщинї
Дамàску гартує
У Черкасахъ, де й Ярєма
Прòбує свячєний.
«Отгàкъ, отгàкъ! дòбре, дїти,
Мордуйте скажєнихъ!»

Добре, хлопці!» на базарі
 Залізникъ гукæе.
 Кругомъ пекло; гайдамаки
 По пеклу гуляють.
 А Ярёма — страшно глянуть —
 По три, по чотирі
 Такъ и кладє. «Добре, сїну,
 Матері їх хїря!
 Мордуй, мордуй: въ раю будєшь,
 Абò есауломъ.
 Гуляй, сїну! нутє, діти!»
 И діти майнули
 По гòрищахъ, по комòрахъ,
 По лєхàхъ, усюди;
 Всіхъ уклàли, все забрали.
 «Тепєрь, хлопці, будє!
 Утомїлись, одпочїньте.»
 Улиці, базари
 Крились трупомъ, пили крòвью.
 «Мàло клятимъ кàри!
 Ще разъ трєба перемучить,
 Щобъ не повставàли
 Нехрищєні, клятї дўши.»
 На базаръ збирàлись
 Гайдамаки. Йдє Ярёма,
 Залізникъ гукæе:
 «Чуєшь, хлопчє? ходї сюдї;
 Не бїсь, не злякàю.»
 — «Не боюся!» Знявши шапку,
 Ставь, мовъ перєдъ пàномъ.
 «Відкїля ти? хтò ти такїй?»
 — «Я, пàне, зъ Вільшàни.»
 — «Зъ Вільшàної, де тїтаря
 Пси замордувàли?»

— «Дє? якòго?»
 — «У Вільшàнїй:
 И кàжу гь, що вкрàли
 Дочкў єгò, колї знєдєшь.»
 — «Дочкў, у Вільшàнїй?»
 — «У тїтаря, колї знавàвъ.»
 — «Оксàно, Оксàно!»
 Лєдвє вїмовивъ Ярёма
 Та й упàвъ додòлу.
 «Эгє! ось що... Шкòда хлопця,
 Провїтри, Микòло!»
 Провїтрився. «Бàтьку! брàге!
 Чомъ я не сторукїй?
 Дàйте ножà, дàйте сїлу,
 Мўки ляхàмъ, мўки!
 Мўки сгрàшної, щобъ пекло
 Трясòдєся та мїло!»
 — «Добре, сїну, ножї будуть
 На святєє дїло.
 Ходїмъ зъ нàми у Лисянку
 Ножї гартувàти!»
 — «Ходїмъ, ходїмъ, отàманє,
 Бàтьку ти мїй, брàте,
 Мїй єдинїй! На край свїта
 Полечў, достàну,
 Сь пєкла вїрву, отàманє...
 На край свїта, пàне...
 На край свїта, та не найдў,
 Не найдў Оксàни!»
 — «Мòже й найдєшь. А якъ тебє
 Зовуть? я не знàю.»
 — «Ярємою.»
 — «А прїзвїщє?»
 — «Прїзвїща нємàє!»

— «Хибà байстриюкь? Безъ призвища —
 Запиши, Микòло,
 У реєстеръ. Нехай бѹде....
 Нехай бѹде Гòлий,
 Такъ и пиши!»

— «Ні. погàно!»

— «Ну хибà Бідю?»

«И це не такъ.»

— «Стривай лишень,

Пиши Галайдю!»

Записали.

«Ну, Галайдò.

Поїдемъ гуляти.

Найдешъ долю... а не найдешъ.

Рушайте, хлопьята.»

И Ярèмі далі коня

Зайвого зъ обòзу

Усміхнувся на воронмъ,

Та й знову у слези.

Вііхали за царину:

Палàють Черкàси.

«Чи всі, діги?»

— «У сі, бàтьку!»

«Гайдà!»

Простягàся

По дїбрòві по-надъ Днїпрòмъ

Козàцька вагага.

А за ними кобзарь волòхъ

Перевàги - вàги

Шкандибàе на кòнику.

Козакàмъ спивàе:

«Гайдамàки, гайламаки.

Залїзнякъ гуляе.»

Поїхали... а Черкàси

Палàють, палàють.

Байдужè, ніхтò й не гляне!

Смїютця та лàють

Кляту шляхту; хто балака,

Хто кобзаря слѹха.

А Залїзнякъ попèреду

Нашорòшивъ ўха,

Иде собі, люльку кўрить,

Нїкòму ні слòва;

А за нимъ нїмїй Ярèма.

Зелèна дїбрòва

И тёмний гай, и Днїпръ дўжий,

И висòкі гòри,

Нèбо, зòрі, добрò, люде

И лютеє гòре —

Все пропàло, все! Ничòго

Не знає, не бачить.

Якъ убїтий. Тяжко емў,

Тяжко, а не плаче.

Нї, не плаче: змія люта.

Жàдно випивàе

Ѓò слèзи, давить дўшу,

Сèрце роздирає.

«Ой ви слези, дрїбні слèзи!

Ви змієте гòре:

Змийте ёгò.... тяжко! нўдно!

И снèго мòря,

И Днїпра, щòбъ вїмить люте,

И Днїпра не стàне.

Занапастить хибà дўшу?

Оксàно, Оксàно!

Дè ти, дè ти? подивїся,

Моя ти едина.

Подивіся на Ярèму!
 Дè ти? Мòже, гінє,
 Мòже, тяжко кленè дòлю,
 Кленè, умірає,
 Абò вь пàна у кайдàнахъ
 У склепù канàє.
 Мòже, згàдує Ярèму,
 Згàдує Вільшàну,
 Кліче егò: «Сèрце моє,
 «Обнімі Оксàну!
 «Обнімемось, мій сòкоце!
 «Навіки зомліємъ.
 «Нехай ляхи згнуцаютьця, —
 «Не почуємъ!...» Віє,
 Віє вітеръ зь-за Лимàну,
 Гне топòлю вь пòлі,
 И дівчина похилитця,
 Кудì гне недòля.
 Посумує, пожуритця,
 Забуде ... и мòже....
 У жупàні самà пàні;
 А ляхъ.... Бòже, Бòже!
 Карай пèкломъ мою дùшу,
 Вілий мұки мòре,
 Розбий кару надò мнòю,
 Та не такимъ гòремъ
 Карай сèрце: розірвèтця,
 Хочъ-бì булò камèнь.
 Дòле мой! сèрце моє!
 Оксàно, Оксàно!
 Дè ти ділася, поділась?»
 И хлинули слези;
 Дрìбні - дрìбні полился.
 Ле вони взялися!

А Залізнякъ гайдамàкамъ
 Кàже опинитись:
 «У лèsь, хлòпці! вже світàє
 И кòні пристàли:
 Попасемò», — и гихèнько
 У лèsі сховàлись

ГУПАЛІВЩИНА.

Зійшло сонце; Україна —
 Де пала, тліла,
 А де шляхта, запершися.
 У будінкахъ мліла.
 Скрізь по селахъ шибениці;
 Навішано трүпу —
 Тільки старшихъ, а такъ шляхта —
 Күпою на күпі.
 На ўлицяхъ, на роспүттахъ
 Собаки, ворони
 Ідять шляхту, клюють очи;
 Ніхто не боронить.
 Та й нікому: осталися
 Діти та собаки:
 Жінки навіть зъ рогачами
 Пішли вь гайдамаки.

Оттакè-то було ліхо
 По всій Україні!
 Гірше пекла... А за віщо,
 За що люде гинуть?
 Того жь батька, такі жь діти, —
 Жйти бь та брататьця.
 Ні. не вміли, не хотіли,

Треба розьєднатьця!
 Треба крòви, брата крòви,
 Бо задро, що вь брата
 Е вь комòрі и на двòрі.
 И вèсело вь хаті!
 «Убьємь брата! спалимь хату!»
 Сказали, и сталося.
 Все бь, здаётця; ні, на кару
 Сирогн осталися.
 Вь слèзахъ росли, га й віпросли;
 Замучені рүки
 Розвязалися — и кровь за кровь,
 И мўки за мўки!
 Болігь сèрце, якъ згадаешь:
 Старихъ славянъ діти
 Впилися крòвью. а хто виненъ?
 Ксєндзі, езуїти.

Мандрували гайдамаки
 Лісами, ярами,
 А за ними и Галайдà
 Зь дрібніми слèзами.
 Вже мипўли Воронівку,
 Вербівку; вь Вільшану
 Приїхали. «Хибà спитать.
 Спитать про Оксану?
 Не спитаю, щобь не знали.
 За що пропадàю.»
 А гимь часомь гайдамаки
 Ї Вільшану минають.
 Питаетця у хлопчика:
 «Щò, тїтаря вбили?»
 — «Ба ні, дїдьку; батько казавь,
 Щò єгò спалили

Отті ляхі, що тамъ лежать.
 И Оксѣну вкрали:
 А титаря на цвинтарі
 Вчѡра поховали.»
 Не дослѣхавъ... «Несі кѡню!»
 И пѡводи кінувъ.
 «Чомъ я вчѡра, пѡки не знавъ,
 Вчѡра не загінувъ!
 А сѣгодні, коли й умру,
 Зъ домовини встану
 Ляхівъ мучить. Сѣрце моє!
 Оксѣно! Оксѣно!
 Дѣ ти?»
 Замѡвкъ, зажурився,
 Поіхавъ ходѣю.
 Тяжко - вѣжко сиромѣсі
 Борѡтись зъ нудьгѡю.
 Догнѣвъ своїхъ. Боровиківъ
 Вже хутіръ минѣють.
 Корчмѣ тлѣ зъ стодѡлою,
 А Дѣйби немає.
 Усміхнувъся мій Ярѣма,
 Тяжко усміхнувъся.
 Отгѣуть, отгѣуть позавчѡра
 Передъ жидомъ гнѣвся.
 А сѣгодні... та й жаль стѣло,
 Що лихо минѣло.
 Гайдамаки по-надъ ярѡмъ
 Зъ шляху повернѣли.
 Нагаляють півнѣробка.
 Хлѡпець у свѣгнї
 Полѣтанїй, у постѣляхъ.
 На плѣчахъ горбїна.
 «Гей, старченї! стривѣй лишѣнь!»

— «Я не старець, пане!
 Я, якъ бѣчте, гайдамака.»
 — «Якій же поганий!
 — «Відкіля ти?»
 — «Съ Керелівки.»
 — «А Бѣдища знаєшь?
 И ѡзеро коло Бѣдищъ?»
 — «И ѡзеро знаю,
 Оттамъ вонѡ; оцїмъ ярѡмъ.
 Втрапите до ѣго.»
 — «Щѡ сѣгодня ляхівъ бѣчивъ?»
 — «Нїгдѣ ні однѡго;
 А вчѡра булѡ багѣто.
 Вїнки не святїли:
 Не дали ляхї проклѣті.
 За те жъ їхъ и бїли!
 И я, й бѣтько святїмъ ножѣмъ;
 А мѣти не здука,
 Атѡ й вонѣ бѣ.»
 — «Дѡбре, хлѡпче.
 Ось нѣ жъ тобі, дрѣже,
 Цей дукѣчикъ, та не згубї.»
 Узѣвъ золѡтѡго,
 Подивївся: «Спасїбі вамъ!»
 — «Ну, хлѡпці, въ дорѡгу!
 Та чѣете? безъ гѡмону.
 Галайдѡ, за мнѡю!
 Въ оцїмъ ярѣ е ѡзеро
 Й лїсѣ по-пїдъ горѡю,
 А въ лїсі скарбѣ. Якъ приїдемъ,
 То щѡбъ кругѡмъ стѣли,
 Скажї хлѡпцямъ. Мѡже, лѣхї
 Стерегтї остѣлѣсь
 Якѣ погань.»

Приїхали,
 Стїли кругомъ лїса;
 Дївлятця — нема нїкдго
 «Ту їхъ до-сто-бїса!
 Якї груши уродїли!
 Збивайте, хлопьята!
 Швидче! швидче! Оттакъ! оттакъ!»
 И конфедерати
 Посїпалися додѣлу,
 Груши гнилобѣкі.
 Позбивали, упорались;
 Козакѣмъ нї вѣрку,
 Найшли лѣхи, скарбѣ забрали,
 У ляхівъ кишени
 Потрусїли, та й потягли
 Карати мерзенихъ
 У Лисянку.

БЕНКЕТЪ У ЛИСЯНЦІ.

Смеркалося. Изъ Лисянки
 Кругомъ засвітило:
 Оттѣ Гѣнта съ Залїзнякѣмъ
 Люльки закурили.
 Стрѣшно, стрѣшно закурили!
 И въ пеклї не вмїють
 Оттакъ курить. Гнилий Тїкчїть
 Крѣвью червонїе
 Шляхѣцькою, жидівською;
 А надъ нимъ палають
 И хатїна, и будїнокъ;
 Мовъ дѣля карѣе
 Вельможного й неможного.
 А середъ базару
 Стоїть Гѣнта съ Залїзнякѣмъ,
 Кричѣть: «ляхамъ карї!
 Карї ляхѣмъ, щобъ каялись!»
 И дїти карѣють.
 Стѣгнуть, плачуть; одинъ прѣсїть,
 Другїй проклинає;
 Той мѣлитця, сповїдає
 Грїхи передъ брѣтомъ,
 Ужѣ вбїтимъ. Не милують,

Карàють завзягі.
 Якъ смерть лóта, не вважàють
 На лóта, на врòду
 Шляхтiяночки й жидівочки.
 Течè кровъ у вòду.
 Нi калiка, ашi старий.
 Шi малà дигiна
 Не остàлись, — не вблагàли
 Лихòi годiни.
 Всi полягли, всi пòкогомъ:
 Нi душi живòi
 Шляхèцької й жидiвськòi.
 А пожàръ удвòе
 Розгорiвся, роспалàвся
 До сàмоi хмàри.
 А Галайдà знай гукàе:
 «Кàри ляхàмъ, кàри!»
 Мовъ скажèний, мèртвихъ рiже,
 Мèртвихъ вiна, пàлигъ.
 «Дàйте ляхà, дàйге жiда!
 Мàло минi, мàло!
 Дàйте ляхà, дàйге крòви
 Наточiть сь погàнихъ!
 Крòви мòре . . . мàло мòря . . .
 Оксàно! Оксàно!
 Дè ти?» крикне й сховàетця
 Вь пòломъi, вь пожàрi.
 А тимъ чàсомъ гайдамàки
 Столi вздòвжъ базàру
 Посiавили, несуть страву,
 Де щò запопàли,
 Щòбъ зàсвiтла повечèрять.
 «Гуляй!» загукàли.
 Вечèрияють, а кругòмъ iхъ

Пèкло червонiе.
 У пòломъi повiшанi
 На крòквахъ чорнiють
 Пàнськi трùпи. Горягъ крòкви
 И пàдають зъ нiми.
 «Пийге, дiти! пийге, лийге!
 Сь панàми такiми
 Мòже ще разъ зострiнемось,
 Ще разъ погуляемъ.»
 И поставèць однiмъ дùхомъ
 Залiзнякъ черкàе.
 «За проклàтi вàши трùпи,
 За дùши проклàтi
 Ще разъ вiпью! Пийге, дiги!
 Вишьемъ, Гòнго, брàте!»
 — «Посгривай, я дожидаю,
 Щò ляхi проклàтi . . .»
 Ярèма вставъ: «якi ляхi?»
 — «Отò-бо завзятий!
 Пий горiлку, мий гòлубе!»
 «Якi ляхi, брàте?»
 — «По тiмъ бòцi, у будiнку
 Запèрлись проклàтi!»
 «Розвiємо!» — «Шкодà мýру,
 Старосвiтськà штùка!
 А ще гiрше, Богдàнови
 Муровàли рùки!»
 «Богдàнови? шкодà, шкодà
 Гетьмàнськòi прàцi.»
 — «Я послàвъ сказàть проклàтимъ,
 Щòбъ вiдали Пàца.
 Помiлюю! Не вiдадуть —
 Пòрохъ засипàю . . .
 Пòтайникi вже зрòбленi . . .»

«И ляхи гуляють?
 Лічать зорі? Добре, брате!
 А поки що буде,
 Випьемъ чарку!» — «Добре, випьемъ!»
 «Пийте, добрі люде,
 Та недуже, бо ще може
 Не кінчили кари!»
 «Не кінчили!... Пийте, бийте!
 Грай, співай, кобзарю!
 Не про дідівъ, бо не згірше
 Й ми ляхівъ караемъ;
 Не про ліхо, бо ми єго
 Не знали й не знаємъ.
 Веселоі угні, старче,
 Щобъ землі ломилась, —
 Про вдовіцю-молодіцю,
 Якъ вона журилась »
 (Кобзарь грає й приспівує.)

«Одъ селà до селà
 Танці та музйки:
 Кўрку, яйця продалà —
 Маю черевіки.
 Одъ селà до селà
 Бўду танцювати:
 Ні корови, ні волà —
 Осталася хàта.
 Я оддамъ, я продамъ
 Кўмові хатїну,
 Я куплю, я зроблю
 Яточку підъ тїномъ;
 Торгуватъ, шинкуватъ
 Бўду чарочками,
 Танцюватъ та гулять

Такі съ паробками.
 Охъ ви, дітки мої,
 Мої голубята,
 Не журітця, подивітця.
 Якъ танцює мати.
 Самà въ найми підъ,
 Дітòкъ въ шкòлу оддамъ,
 А червòнимъ черевічкамъ
 Такі дамъ, такі дамъ!»

— «Добре! добре! Ну, до танцівъ,
 До танцівъ, кобзарю!»
 Сліпий вшкваривъ — навпріядки
 Пішли по базàру,
 Земля гнєтця. «Нумò, Гòнто!»
 — «Нумъ, брате Максиме!
 Ушкваримо, мій гòдубе,
 Поки не загїнемъ!»

«Не дивуйтєся дівчàта,
 Що я обідрався;
 Бо мій батько робивъ гладко,
 То й я въ єго вдàвся.»

— «Добре, брате, ей же Бòгу!»
 — «А ну, ти, Максиме!»
 — «Постривай лишъ!»

«Оттàкъ чинї, якъ я чиню,
 Люби дочкў аби - чию
 Хочъ попòву, хочъ дякòву,
 Хочъ хорòшу мужикòву.»

Всі танцюють, а Галайдà

Не чує, не бачить.
 Сидить собі кінєць столà.
 Тяжко - в'ажко плаче,
 Якъ дитина. Чогò б'ь, б'ачця?
 В'ь червòнимъ жупані,
 И зòлото, и слàва е,
 Та нема Оксàни;
 Нї с'ь кимъ дòлю поділити,
 Нї с'ь кимъ заспівати;
 Одинъ, одинъ сиротòю
 Муситъ пропадати.
 А тогò, тогò й не знає,
 Що єгò Оксàна
 По тїмъ бòці за Тїкичемъ
 В'ь будінку с'ь панàми,
 С'ь тими сàмими ляхàми,
 Що замордували
 Ї бат'ька. Недòлюди,
 Теперъ заховàлись
 За мўрами, та дивитесь
 Якъ жидї канàють,
 Братї вàши! А Оксàна
 В'ь вікно поглядàє
 На Лисянку засвічену.
 «Дè-то мій Ярèма?»
 Самà дўмає. Не знає,
 Що вінъ коло нєї,
 У Лисянци, не в'ь свитїні,
 В'ь червòнимъ жупані,
 Сидить одинъ та дўмає:
 «Де мой Оксàна?»
 Де вона, мой голубка
 Прибòркана, плаче?
 Тяжко ємў.

А изъ яру

В'ь кирєї козàчїй
 Хтось крàдетця.
 «Хтò ти такїй?»
 Галайдà питає.
 «Я посланєць пàна Гòнти.
 Нехай погуляє,
 Я подождў.»
 — «Нї, не дїждешъ.
 Жидївська собàко!»
 — «Ховай Бòже, якїй я жидъ!
 Бачишъ? Гайдамàка!
 Ось копїйка.... подивїся....
 Хибà ти не знаєшъ?
 — «Знаю, знаю», и свячєний
 С'ь халяви виймàє.
 «Признавайсь, проклятий жиде,
 Дè мой Оксàна?»
 Та й замахнўсь.
 «Ховай Бòже!...
 В'ь будінку.... с'ь панàми....
 Вся в'ь зòлотї....»
 — «Виручай же!
 Виручай, проклятий!»
 — «Дòбре, дòбре.... Якї жь бо ви,
 Ярèмо, завзїти!
 Идў заразъ и вїручу:
 Грòши муръ ламàють, —
 Скажў ляхàмъ — замість Пàпа....»
 — «Дòбре; дòбре! знаю.
 Идї швидче!»
 — «Зàразь, зàразь!»
 Гòнту забавляйте
 С'ь півъ-упрўга, а тамъ нехай.

Идїть же гуляйце....

Кудї везтї?»

— «У Лебедїнь!»

У Лебедїнь, — чїнеш?»

— «Чїю, чїю.»

И Галайдї

Зь Гонтою танцюе.

А Залїзнякъ берє кобзу:

«Потанцюй, кобзарю,

Я загрāju.»

Навпрїядки

Слїхий по базару

Одирєе постолїми.

Додає словами:

«На городї пустирнїакъ, пустирнїакъ:

Чи я жь тобі не козакъ, не козакъ?

Чи я жь тебе не люблю, не люблю?

Чи я жь тобі черевїчкївъ не куплю?

Куплю, куплю, чернобрїва,

Куплю, куплю тогò дїва.

Бўду, сєрце, ходїть.

Бўду, сєрце, любїть.»

«Ой гопъ гонакà!

Полюбїла козакà,

Та рудòго, та старòго —

Лихà дòля такà

Идї жь, дòле, за журбòю.

А ти, старїй, за водòю,

А я — такъ до шїнку.

Вїнью чарку, вїнью дрўгу,

Вїнью трєгю на потўгу,

Пьяту, шòсгу, та й кїнець.

Пїшла бàба у танєць,

А за нєю горобєць,

Викрутасомъ - вихлясомъ....

Молодєць, горобєць!

Старїй рудїй бàбу клїче.

А та ємў дўлі тїче:

«Оженївся, сатанò, —

«Зароблїй же на шонò;

«Трєба дїтòкъ годувать,

«Трєба дїтòкъ одягать.

«А я бўду добувать,

«А ти старїй не грїшї,

«Та вь запїчку колишї,

«Та мовчї, не дїшї.»

«Якъ булà я молодòю приподòбницею.

Повїсила хвартушїну надъ вїкòнницею;

Хто йде — не минє.

То кивнє, то моргнє.

А я шòвкомъ вишивàю,

Вь кватїрочку виглядàю:

Семенї, Иванї,

Надївãйте жупанї,

Та ходїмо погуляймо.

Та сїдемо заспївãймо.»

«Заганяйте квòчку вь бòчку.

А курчàта вь вєршу

«И.... гу!

Загнўвъ бàтько дугў,

Тягне мãти супòню,

А ти завьяжї, дòню.»

«Чи щè? чи гòді?»

— «Ще, ще

Хочь погàну! самі нòги нòсять.»

«Ой сипъ сирівець

Та криши опеньки:

Дідъ та бàба, то й доладу, —

Обде раденькі.

*

«Ой сипъ сирівець

Та криши петрушку:

.

.

*

«Ой сипъ сирівець,

Та накриши хрину:

.

.

*

«Ой сипъ воду, воду

Та пошукай брòду, брòду....»

— «Гòді! гòді!» кричїть Гòнта —

«Гòді, погасàе.

Світла, діти!... А дè Лейба?

Ще єгò немàе?

Найти єгò та повісять.

Петелька свиняча!

Гайда, діти! погасàе

Каганець козàчий!»

А Галайдà: «Отàмане!

Погуляймо, бàтьку!

Дивись — горїть; на базàрі

И вїдко, и глàдко.

Потанцюємъ. Грай, кобзàрю!»

— «Не хòчу гуляти!

Огню, діти! дèгтю, клòччя!

Давайте гармàти;

Въ потайнкі пустить огòнь!

Думають, жартую!»

Заревіли гайдамàки:

«Добре, бàтьку! чўемъ!»

Черезъ грèблю повалили,

Гукàють, співають.

А Галайдà кричїть: «Бàтьку!

Стійте!... пропадаю!

Постривайте, не вбивайте:

Тамъ мой Оксàна.

Годїночку, батькі мої!

Я її достàну!»

«Добре, добре!... Залізничè,

Гукні, щòбъ палили.

Преподобитьця зъ ляхàми!...

А ти, сизокрїлий,

Найдешъ іншу.»

Оглянувся —

Галайдї немàе.

Ревуть гòри и будїнокъ

Зъ ляхàми гуляє

Коло хмàри. Щò остàлось,

Пекломъ запалàло....

«Дè Галайдà?» Максїмъ кліче.

И слїду не стàло....

Пòки хлопьята танцювали,

Ярèма зъ Лейбою прокрàлись

Ажъ у будїнокъ, въ сàмий лèхъ:

Оксàну вихопивъ чутъ живу

Ярèма зъ лèху, та й полїнувъ

У Лебедїнь....

ЛЕБЕДИНЬ.

«Я сирота зъ Вільшаної,
Сирота. бабусю.
Батька ляхи замучили,
А мене . . . боюся,
Боюсь згадѣть, моя сиза . . .
Узяли зъ собою.
Не роспитуй, бабусенько,
Що було зо мною.
Я молилась, я плакала.
Сѣрце розривалося.
Слѣзи сохли. душа мѣрла . . .
Охъ, якъ-би я знала,
Що побачу знову, —
Вдвоє, втрое бъ вигерпила
За єдине слѣво!
Вибачай, мой голубко;
Можє, я грѣшила,
Можє, Богъ за те й карѣє,
Що я полюбила. —
Полюбила станъ висѣкий
И кѣршї дѣчи. —
Полюбила, якъ уміла,
Якъ сѣрденько хѣче.
Не за сѣбе, не за батька

ГОНТА ВЪ УМАНІ.

Хвалилися гайдамаки,
На Умань идучи:
Будемъ дрѣти, панебрѣте,
Зъ китайки онучи!

Минають дні, минає літо.
А Україна знай горить;
По сѣламъ плачуть малі діти —
Батьківъ немає. Шелестить
Пожовкле листе по дїбрѣві;
Гуляють хмари; сонце спить;
Нігдѣ нечуть людськѣи мѣви;
Звирь тільки вие, йде въ селѣ,
Де чѣе трѣпи. Не ховали,
Вовківъ ляхами годували,
Покї їхъ снїгомъ занеслѣ.

Не спинїла хуртовина
Пекельної карї:
Ляхї мѣрзли, а козаки
Грїлись на пожарї.
Встала й весна, чѣрну зѣмлю
Сѣнну розбудїла,
Уквітчала її рѣстомъ,
Барвінкомъ покрїла;
И на полї жайворонокъ,

Соловѣйко въ гай
 Зѣмлю ўбрану веснѣю
 Въ-ранці зострічаюгь....
 Рай та й гѣди! А для кѣго?
 Для людѣй. А люде?
 Не хотѣть на его й глѣнуть,
 А глѣнуть — огудѣть.
 Трѣба крѣвью домалевѣть,
 Освітѣть пожаромъ;
 Сѣнця мѣло, рѣсту мѣло
 И багѣто хмѣри.
 Пѣкла мѣло! . . Люде, люде!
 Коли-то зъ васъ бѣде
 Того добра, що мѣете?
 Чудні, чудні люде!

Не спишла весна крѣви,
 Нї злѣсти людскѣи.
 Тяжко глѣнуть; а згадѣемъ —
 Такъ було и въ Трѣи.
 Такъ и бѣде.

Гайдамѣки

Гулѣють, карѣють;
 Де проїдутъ — землѣ горѣть,
 Крѣвью підливавѣ.
 Придбѣвъ Максѣмъ собѣ сѣна
 На всю Україну.
 Хочъ не рѣдний синъ Ярѣма,
 А щѣра дитѣна.
 Максѣмъ рѣже, а Ярѣма
 Не рѣже — лютѣе:
 Зъ ножѣмъ въ рукѣхъ, на пожарахъ
 И днѣе й почѣе
 Не мѣлуе, не минѣе

Нїгдѣ нї однѣго;
 За тѣтарѣ лѣхамъ плѣтѣть,
 За бѣтька святѣго;
 За Оксѣну.... та й зомлѣ,
 Згадѣвши Оксѣну.
 А Залѣзнякъ: «Гулѣй, сѣну,
 Поки дѣля встанѣ!
 Погулѣемъ!»

Погулѣли —

Кѣпою на кѣп
 Одъ Кѣева до Уманѣ
 Лѣгли лѣхи трѣпомъ.

Якъ та хмѣра, гайдамѣки
 Уманѣ обступѣли
 О-пѣвѣчи; до схѣдъ сѣнця
 Уманѣ загопѣли;
 Затопѣли, закричѣли:
 «Карѣй лѣха знѣву!»
 Покотѣлись по базѣру
 Кѣнні пагодѣи;
 Покотѣлись малѣ дѣти
 И калѣки хвѣри
 Гвалтъ и гѣласъ. На базѣри,
 Якъ посередъ мѣря
 Крѣвавого, стоїть Гѣнта
 Зъ Максѣмомъ завѣтѣмъ.
 Кричѣть у-двѣхъ: «Дѣбре, дѣти!
 Огѣакъ їхъ проклѣтихъ!»
 Ажъ ось ведѣть гайдамѣки
 Ксѣндза езуїта
 И двѣхъ хлѣпцѣвъ «Гѣнто, Гѣнто!
 Оцѣ гвої дѣти.
 Ти насъ рѣжешъ — зарѣжъ и їхъ:

Воні католики.
 Чогò жь ти ставъ? чòмъ не рїжешъ?
 Покї невелїки,
 Зарїжъ и їхъ, бо вїростуть,
 То тебе зарїжуть...»
 — «Убїйте пса! а собачягъ
 Своєю зарїжу.
 Кличъ громаду! Признавайтєсь,
 Щò ви католики?»
 — «Католики... бо насъ мати...
 — «Бòже мїй великий!
 Мовчїть, мовчїть! знàю, знàю!»
 Зїбрàлась громада.
 «Мої дїти католики...
 Щòбъ не було зради,
 Щòбъ не було поговòру,
 Панòве громадо
 Я присягàвъ, бравъ свячєний
 Рїзати католика
 Синї мої, синї мої!
 Чомъ ви не велїкї?
 Чомъ ви ляха не рїжете?...»
 — «Будемъ рїзати, тату!»
 — «Не б̀удете! не б̀удете!
 Будь проклята мати,
 Та проклята католичка,
 Щò васъ породїла!
 Чомъ вона васъ до с̀хїдъ с̀онця
 Була не втопила?
 Мєнше б̀ь грїхà: ви б̀ь умєрли
 Не католиками;
 А с̀єгòднї, синї мої,
 Гòре мнї зь вàми!
 Поцїлуйте менє, дїти,

Бо не я вбивàю,
 А присяга.»
 Махнѹвъ ножємъ —
 И дїтєй немàе!
 Попàдали зарїзанї.
 «Тату!» белькотàли,
 «Тату, тату... ми не ляхї!
 «Ми...» та й замовчàли.
 «Поховàть хибà?»
 — «Не трєба!
 Вонї католики.
 Синї мої, синї мої!
 Чомъ ви не велїкї?
 Чомъ вòрога не рїзали?
 Чомъ м̀атїрѹ не вбїли,
 Ту прокляту католичку,
 Щò васъ породїла? . . .
 Ходїмъ, брàте!»
 Взявъ Максїма,
 Пішли вздовжъ базàру,
 И обїдва закричàли:
 «Кàри ляхамъ, кàри!»
 И карàли: страшно, с̀грашно
 Умань запалàла.
 Нї въ будїнку, нї въ костєлі,
 Нїгдє не остàлось, —
 Всї полягли. Тогò лїха
 Не було нїкòли,
 Щò въ Уманї робїлося.
 Базилїянъ шкòлу,
 Де учїлись Гòнти дїти,
 Самъ Гòнта руйнѹє:
 «Ти поїла моїхъ дїтокѹ!»
 Гукàє, лютѹє:

«Ти поїла невеликихъ,
Добрѹ не навчила!...
Валить стїни!»

Гайдамàки

Стїни розвалили, —
Розвалили, объ камїне
Ксєндзївъ розбивàли,
А школярївъ у кринїці
Живихъ поховàли.

До сàмої нòчи ляхівъ мордувàли;
Душі не остàлось. А Гòнта кричитьъ:
«Дè ви, людодїи? дè ви поховàлись?
Ззіли моїхъ дїтокъ, — тѣжко минї жить!
Тѣжко минї плакать! нї сь кимъ говорїть!
Синї мої любї, мої чернобрòви!
Дè ви поховàлись? Крòви минї, крòви!
Шляхєцької крòви, бо хòчетця пить,
Хòчетця дивїтись, якъ вона чорнїе,
Хòчетця напїтись... Чомъ вітеръ не віе,
Ляхївъ не навїе?... Тѣжко минї жить!
Тѣжко минї плакать! Прàведнї зòрї!
Сховàйтесь за хмàру: я васъ не займàвъ,
Я дїгèй зарїзавъ!... Гòре минї, гòре!
Дè я прихилюся?»

Такъ Гòнта кричàвъ;

По Уманї бїгавъ. А середъ базàру,
Въ кровї, гайдамàки стàвили столї;
Де щò запопàли, стрàви напеслї
И сїли вечєрять. Остàтняя кàра,
Остàтняя вечєря!

«Гуляйте, синї!

Пїйте, пòки пьєтця, бїйте, пòки бьєтця!»
Залїзнякъ гукàє. «А ну, навіснїй,
Ушквàрь памъ що-пєбудь, нехай земля гнєтця,

Нехай погуляють мої козакї!»
И кобзàрь ушквàривъ:
«А мїй бàгько орандàрь,
Чоботàрь;
Моя мàги прїха
Та свàха;
Брагї мої, соколї,
Привелї
И корòву изъ дїбрòви,
И намїста напеслї.
А я собї Хрїстя
Въ намїстї,
А на лїштгвї лїсте
Та лїсте,
И чòботи и пїдкòви.
Вїйду въ-ранці до корòви,
Я корòву напою,
Подою,
Сь паробкàми постою,
Постою.»

«Ой гопъ по вечєрї,
Замкàйте, дїти, двєри,
А ти, старà, не журїсь,
Та до мєне пригорнїсь!»

Всї гуляюгъ. А дè жь Гòнта?
Чомъ вінъ не гуляє?
Чому не пьє сь козакàми?
Чому не сївàє?
Немà єгò; тепєрь єму,
Мабуть, не до нєї,
Не до сїви.

А хтò такїй

У чорній киреї
 Черезь базарь переходить?
 Ставь; розрива кўпу
 Ляхівь мёртвихь: шука когось.
 Нагнувся, два труїи
 Невеликихь взявъ на плєчи
 И, позадь базару,
 Черезь мёртвихь переступа,
 Крїетця въ пожарі
 За костєломь. Кто жъ це такій?
 Гонта, горемь бїтїи,
 Несє дїтєй поховати,
 Землєю накрїти,
 Щобь козацьке малє тїло
 Собаки не їли.
 И тємними ўлицями,
 Де мєнше горїло,
 Понїсь Гонта дїтєй своїхь,
 Щобь ніхтò не бачивь,
 Дє вінъ синївъ поховає,
 И якъ Гонта плаче.
 Вінїсь въ пòле, геть одь шляху;
 Свячєний вїймає,
 И свячєнимъ копà яму.
 А Умань палає,
 Свїтять Гонтї до робòти
 И на дїтєй свїтять.
 Ненàче сплять одягненї.
 Чогò жъ страшнї дїти?
 Чогò Гонта нїби краде,
 Абò скарбь ховає?
 Ажъ труситця. Изъ Уманї.
 Дє-де чуть — гукàють
 Товàриши гайдамàкп;

Гонта мовь не чўє,
 Синамъ хату середь стєпу
 Глибòку будує.
 Та й збудувавь. Берє синївъ,
 Кладе въ тємну хату,
 Й не дївитця, нїби чўє:
 «Ми не ляхї, тату!»
 Поклавь обòхь; изъ кишєні
 Китайку вїймає:
 Поцїлувавь мёртвихь въ òчи,
 Хрїстить, накриває
 Червòною китайкою
 Гòлови козачї.
 Роскрївь, ще разь подивївся...
 Тяжко - вàжко плаче:
 «Синї мої, синї мої!
 На ту Україну
 Подивїтця: ви за неї
 Й я за неї гїну.
 А хто менє поховає?
 На чужòму пòлі
 Хто заплаче надо мнòю?
 Дòле моя, дòле!
 Дòле мой нещаслїва!
 Щò ти наробїла?
 На що минї дїтєй дала?
 Чомъ менє не вбїла?
 Нехай вонї бь поховали,
 Атò я ховаю.»
 Поцїлувавь, перехрїстївь,
 Покрївь, засипає:
 «Спочивайте, синї мої,
 Въ глибòкій осєлі!
 Сўка мàти не придбала

Новді постєлі.
 Безъ васільківъ п безъ рўти
 Спочивайте, діти,
 Та благайте, просіть Бѣга,
 Нехай на сімъ свѣті
 Менє за васъ покарає,
 За грїхъ сей великій.
 Простіть, синї! я прощаю,
 Що ви католики.»
 Зрівнявъ зємлю, покрийъ дєрномъ,
 Щобъ ніхтѣ не бачивъ,
 Де полягли Гѣнти діти,
 Гѣлови козачі.
 «Спочивайте, 'виглядайте,
 Я швидко прибуду.
 Укоротивъ я вамъ віку,
 И мині те буде.
 И менє вбють... колибъ швидче!
 Та хто поховає?
 Гайдамаки!... Піду ще разъ,
 Ще разъ погуляю!...»

Пішовъ Гѣнга похилівшись;
 Идє, спотикнєтця.
 Пожарь свѣтитъ; Гѣнта гляне,
 Гляне — усміхнєтця.
 Страшно, страшно усміхався,
 На степь оглядався.
 Утєрь очи... тїлько мріє
 Въ димѣ, та й сховався.

Э П И Л О Г Ъ.

Давно те минуло, якъ, малà дитина,
 Сиротà въ рядиїні, я колись блукавъ,
 Безъ свѣти, безъ хлїба, по тій Україні,
 Де Залізникъ, Гѣнта зъ свяченимъ гулявъ.
 Давно те минуло, якъ тїми шляхами,
 Де йшли гайдамаки, — малими ногами
 Ходивъ я та плакавъ, та людєй шукавъ,
 Щобъ добру навчили. Я тепєрь згадавъ,
 Згадавъ, та й жаль стало, що лихо минуло.
 Молодєє лихо! якъ-бї ти вернулось,
 Проминявъ би долю, що маю тепєрь.
 Згадаю те лихо, степї тї безкраї,
 И батька, и дїда старѣго згадаю....
 Дїдусь ще гуляє, а батько вже вмеръ.
 Бувало, въ недїлю, закрийши Минєю,
 По чарці зъ сусїдомъ випивши тиєї,
 Батько дїда прѣситъ, щобъ той розказавъ
 Про Колївщину, якъ колись бувало,
 Якъ Залізникъ, Гѣнта ляхивъ покаравъ.
 Столїтнї очи, якъ зѣри, сїяли,
 А слово за словомъ смїлось, лїлось:
 Якъ ляхи канали, якъ Смїла горїла.
 Сусїди одъ страху, одъ жалю нїмили,

И мині, малому, не разь довелось
 За тїтаря плакати. И ніхтò не бачивъ,
 Що малà дигїна у кугòчку плаче.
 Спасїбі, дїдусю, що ти заховавъ
 Въ головї еголїтній ту славу колачу:
 Я її онукамъ тепєрь розказавъ.

Вибачайте, люде добрі,
 Що козацьку славу
 Такъ навманя розказую,
 Безъ книжнєї справн.
 Такъ дїдъ колїсь розказувавъ,
 Нехай здорòвъ бѹде!
 А я за шимъ. Не знавъ старїй,
 Що письмєнні люде
 Тїї рєчи прочитають.
 Вибачай, дїдусю, —
 Нехай лають: а я пòки
 До своїхъ вернуся,
 Та доведу вже до краю,
 Доведу — спочїну,
 Та хочъ крїзь сонъ подивлюся
 На ту Україну,
 Де ходїли гайдамаки
 Зъ святїми ножами, —
 На ті шляхї, що я мїрявъ
 Малїми ногами.

Погуляли гайдамаки,
 Добре погуляли:
 Трòхи не рїкъ шляхєцькою
 Крòв்யю наповали
 Україну, та й замòвли —
 Ножі пощербїли.

Нема Гòнти; нема єму
 Хресга. ні могїли.
 Буйшї вітри розмахали
 Попїль гайдамаки,
 И нікому помолїтись,
 Нікому заплакати.
 Одїнь тїлько братъ названний
 Оставсь на всїмъ свїті,
 Та й тòй — почувъ, що такъ страшно
 Пекєльнї діти
 Ёгò брата замучили,
 Залїзникъ заплакавъ
 Въ-перше зрòду: слєзї не втеръ,
 Умеръ неборака.
 Нудьга ёгò задавила
 На чужòму полї,
 Въ чужу зємлю положила:
 Така ёгò дòля!
 Сумно-сумно гайдамаки
 Залїзную силу
 Поховали; насїпали
 Висòку могїлу;
 Заплакали, розїшлїся,
 Відкїля взялїся.

Одїнь тїлько мїй Ярєма
 На кий похилївся,
 Стоявъ довго. «Спочїнь, батьку,
 На чужòму полї,
 Бо на своїмъ нема мїста,

 Спи, козаچه, душа щїра!
 Хто-небудь згадає.»

Пшовъ стѣпомъ сіромѣха,
 Слѣзи утирає.
 Довго, довго оглядався,
 Та й невидко стало.
 Одна чорна середъ стѣпу
 Могѣла осталась.

Посіяли гайдамѣки
 Въ Україні жито,
 Та не вони єго жѣли.
 Що мусимъ робити?
 Немѣ правди, не виросла;
 Кривда повивѣє....
 Розійшлися гайдамѣки,
 Куди якій знає:
 Хто додому, хто въ дїбрѣву,
 Зъ пожемъ у халяві,
 Жидивъ кінчѣть. Такѣ й досї
 Осталася слава.
 А тимъ часомъ стародавню
 Сїчъ розруйновѣли:
 Хто на Кубань, хто за Дунай;
 Тїлько и остѣлись,
 Що порѣги середъ стѣпу.
 Ревуть-завивѣють:
 «Поховѣли дїтѣй нашихъ,
 И насъ розривѣють.»
 Ревуть собї й ревітимуть —
 Ихъ люде минули;
 А Україна на-віки,
 На-віки заснула.

Съ того часу въ Україні
 Жито зеленіє;

Не чутъ плачу, ні гармѣти,
 Тїлько вігеръ віє.
 Нагинѣє вѣрби въ гѣї,
 А тїрсу на полі.
 Все замѣвкло. Нехѣй мовчїть:
 Такѣ Бѣжа вѣля.

Тїлько часомъ у-вѣчерї,
 По-надъ Днїпрѣмъ, гѣємъ
 Идуть старї гайдамѣки,
 Идучї спївають:

«А въ нашого Галайдї хѣта на помѣстї!
 Грай, мѣре! дѣбре, мѣре!
 Дѣбре бѣде, Галайдѣ!»

ДО МЕРТВИХЪ И ЖИВИХЪ, И НЕНАРОЖДЕННИХЪ
ЗЕМЛЯКІВЪ МОИХЪ, ВЪ УКРАЇНІ И НЕ ВЪ УКРАЇНІ
СУЩИХЪ, МОЄ ДРУЖЕЄ ПОСЛАНІЄ.

И світає, и смеркає,
День Божий минає,
И знову людъ потомлений
У все спочиває...
Гілки я, мовъ окайнений,
И день и нічъ плачу
На росп'яттяхъ велелюднихъ,
А ніхтò не бачить;
И не бачить, и не знає...
Оглухли, не чують...
Кайданами мівняютьця,
Правдою торгують,
И Господа зневажають —
Людєй запрягають
Въ тяжкі ярма, оруть ліхо,
Ліхомъ засівають...
А щò врòдить? Побачите,
Які б'удуть жніва...
Схаменітця, недòлюдки,
Діти юродіві!
Подивітєсь на рай тихий —

На свою Вкраїну;
Полюбітє шіримъ сєрцемъ
Вєліку руїну;
Розк'уйтєся, братайтєся;
У чужòму краю
Не шукайтє, не питайтє
Тогò, що немає
И на нєбі, а не тільки
На чужòму поді...
Въ своїй хати — своя й правда,
И сила, и воля
Нема на світі України,
Немає другòго Дніпра —
А ви претєся на чужїну
Шукати дòброго дòбра.
Дòбра святòго, волі, волі,
Братєрства братнєго... Найшли,
Нєсли, нєсли сь чужòго поля
И въ Україну принєсли
Вєлікихъ словъ вєліку силу,
Та й бїльшть нічòго... Кричитє,.....

.
.
.

И знову шк'уру деретє
Зь братівъ незр'ячихъ грєчкосівъ,
И сòнця правди дозриває
Въ нїмєцькі зємлі, у чужїї,
Претєся знову. Якъ би взятъ
И всю мизєрію сь собòю,
Дідами краденє дòбрò,
Тоді бь зостався сиротòю
Зь святїми гòрами Дніпрò!

Охъ, якъ би то сталося, щобъ ви не вертались,
 Щобъ тамъ и здохали, де ви порослі:
 Не плакали бъ діти, мати бъ не ридала;
 Не чули бъ у Бѣга вашої хулі;
 И сонце не гріло бъ смердячого гнѣю
 На чистій, широкій, на вольній землі;
 И люде бъ не знали, що ви за орлі,
 И не покивали бъ на васъ головою...

Схаменітця! будьте люде,
 Бо лихо вамъ буде:
 Розкуютьця незабаромъ
 Заковані люде;
 Настане судъ, заговорять
 И Дніпрѣ и гѣри,
 И потечѣ сторіками
 Кровъ у синє морє
 Дітейъ вашихъ; и не буде
 Кому помагати, —
 Одцураетця братъ брата
 И дитини мати;
 И димъ хмарию заступить
 Сонце передъ вами,
 И на-віки проклинетесь
 Своїми синами.
 Умійтєся, образъ Бѣжій
 Багнѣмъ не скверніте;
 Не дуріте дітейъ вашихъ,
 Що вони на свѣті
 На те тільки, щобъ панувать;
 Бо невченє око
 Загляне імъ въ саму дѣшу
 Глибѣко, глибѣко...
 Дознаютьця небожата
 Чия на васъ шкурѣ,

Та й засядуть, и премудрихъ
 Немудрі одурять!
 Якъ би ви вчилися такъ якъ трѣба,
 То й мудрость би була своѣ;
 А то залізете на пѣбо:
 «И ми — не ми, и я — не я,
 И все те бачивъ, все те знаю:
 Немѣ ни пѣкла, а ни раю,
 Немѣе й Бѣга, тільки я,
 Та куций пімець узлуватий,
 Та й більшъ нікого...» — Дѣбре, брате!
 Що жъ ти такѣ?

«Нехай пімець
 Скаже, — ми не знаємъ!»
 Оттакъ-го ви навчатєсь
 У чужѣму краю!
 Німець скаже: «Ви могли!»
 — Могли, могли,
 Золотѣго Тамерлана
 Онучата гѣлі! —
 Німець скаже: «Ви славяне!»
 — Славяне, славяне,
 Славнихъ прадѣдівъ, великихъ
 Правнуки погані! —
 И Кѣляра читаетє
 Зъ усїєї сили,
 И Шафарика, и Ганку,
 И въ славянофїли
 Такъ и претєсь, и всї мѣви
 Славянського люду,
 Всї знаєте, а своєї
 Дастъ - Бїгъ... Колїсь будємъ
 И по свѣдєму глаголать,
 Якъ німець покаже,

А до то́го й істòрiю
 Намъ на́шу роска́же.
 Отоді ми заходимось!
 Дòбре заходились
 По нiмeцькому показу,
 Та й заговорили
 Такъ, що й нiмець не вторòпа,
 Учiтель великий,
 А не то щобъ прòстi люде!
 А гвалту! а крику!
 «И гармòнiя, и сiла,
 Музика, та й гòдi!
 А истòрiя? По́ема
 Вòльного наро́ду!
 Що ти римляне убòгi!
 Чортъ-зна що не Брúти..
 У насъ Брúти и Коклеси,
 Славни, незабúти!
 У насъ вòля виростала,
 Днiпрòмъ умивалась,
 У гòлови гòри клала,
 Стèпомъ укривалась!»
 Крòвью вопà умивалась,
 А спала на кúпахъ,
 На козацькихъ вòльнихъ трúпахъ,
 Обкраденихъ трúпахъ!...
 Подивiтця лишень дòбре,
 Прочитайте знову
 Тую славу, та читайте
 Одъ слова до слова;
 Не минайте а нi тiтли,
 Нiжè тi кòми;
 Все розберiть, та й спитайте
 Тодi себè: щò ми?

Чи синi? якiхъ батькiв?

.

Варшавське смiтте вàши пàни
 Ясновельмòжнии гетьмàни!
 Чогò жъ ви чванитесь, вл,
 Сини сердешноi Украiни?

Доборòлась Украiна
 До сàмого краю:
 Гiрше ляха свої дiти
 Ї роспинають;
 Такъ якъ пiво, праведную
 Крòвь изъ рёберъ гòчуть;
 Просвiтити, бачишь, хочуть
 Мàтерини òчи
 Современними огнiями,
 Повестi за вiкомъ,
 За пiмцями, недорiку,
 Слiпую калiку.
 Дòбре, ведiть, показуйте:
 За науку бóде
 Мàтерина дòбра плага...
 Роснадèтця лóда
 На очàхъ вàшихъ несiгихъ;
 Побачите славу,
 Живу славу дiдiв своїхъ
 И батькiв тукàвихъ...

Учiтесь, братi моi,
 Учiтесь, читайте,

И чуждому научайтесь,
 И свогò не цурайтесь:
 Бо хто маторь забуває,
 Тогò Богъ карæе,
 Чужі люде цураютьця,
 Въ хату не пускають,
 Своі діти — мовь чужні,
 И немає злòму
 На всій землі безконешній
 Веселого дòму

Я ридào, якъ загадào
 Діла незабòтні
 Дідівъ нашихъ: тяжкі діла!
 Якъ би їхъ забòти,
 Я оддавъ би веселого
 Віку половину!
 Оттакà-то наша слава,
 Слава України!..
 Оттакъ и ви прочитайте,
 Щобъ не соннимъ снілись
 Всі неправди, щобъ розкрились
 Високі могили
 Передъ вашими очима,
 Щобъ ви роспитали
 Мучениківъ: когò, коли
 Й за щò распиналц?...

Обниміте жь, браті моі,
 Найменьшого брата, —
 Нехай маторь усміхнетьця,
 Заплакана маторь:
 Благословить дігей своїхъ

Твєрдими рукамі
 И обмитихъ поцілуйте
 Вольними устами!
 И забòдетця срамòтня
 Давняя година,
 И оживє дòбра слава,
 Слава України,
 И світъ яєний не вечєрній
 Тихєнько засяє...

Обнимітця жь, браті моі,
 Молю васъ, благào!

(частина изъ поэмн).

Прощай, світе, прощай, зѣмле,
 Неприязний краю,
 Свої мўки, свої люті
 Въ хмари заховайю.
 А ти, мой Україно,
 Безгаланна вдово,
 Я до тебе лігатему
 Зъ хмари на розмову;
 На розмову тиху, сўмну,
 На раду зъ тобою,
 О-півночи надатиму
 Чистою росдою.
 Порадимось, посумуемъ,
 Поки сонце встане,
 Поки твої малі діти
 На ворога стануть.....
 Прощай-же ти, мой нене,
 Удово небого!
 Годуй дітокъ! Жива правда
 У Господа Бѳга.
 Лечу... дивлюся, ажъ світає,
 Край неба палає;
 Соловейко въ темнімъ гаї
 Сонце зострічає;

Тихесенько вітеръ віє,
 Стенї - ланї мріють,
 Міжъ ярми надъ ставами
 Вѳрби зелешють....
 Сади рясні похилились,
 Тополї по вѳлі
 Стоять собі, мовъ сторожі
 Розмовляють въ полі.
 И все то-те.... вся країна!
 Повїта красдою,
 Зелешє, вмиваетця
 Раннєю росдою;
 Вмиваетця, красуетця,
 Сонце зострічає, —
 И нема єму почїпу,
 И краю немає.
 Нїхтѳ єгѳ не додбає,
 А нї розруйнує.
 Дўше мой убѳгая,
 Чогѳ ти сумуєшь?
 Дўше мой убѳгая,
 Чогѳ тобі шкѳда? Хибѳ ти не бачишь,
 Хибѳ ти не чуєшь людськѳго плачу?
 Онъ — глянь... подивїся... а я полечу
 Висѳко, висѳко за сїнні хмари:
 Немає тамъ властї, немає тамъ кари,
 Тамъ смїху людськѳго и плачу не чуть!
 Онъ, глянь, у тїмъ раю, що ти покпаєшь,
 Лѳтану свитїну зъ калїки здїймають,
 Зъ шкўрою здїймають, бо нїчимъ обуць
 Павять недорѳслихъ....
 А тамъ по-підгїнню
 Опўхла дитїна голѳдная мре,
 А мѳти пшїницю на пѳнцині жне...

А тамъ... а тамъ... очи, очи!
 На що ви здаліся?
 Чомъ ви змалку не вїсохли,
 Слізми не злилися?
 Тамъ покритка по-підтїнню
 Зъ байстрямъ шкандибале, —
 Батько й матіръ одцурались,
 Чужі не приймають;
 Старці навiть цураютьця....
 А панiчъ не знає!
 Зъ двадцятюю, недомітокъ,
 Души прошиває....
 Душе моя убѣгая,
 Лишенько зъ тобою!

У тиєї Катерини
 Хата на помості;
 Изъ славного Запорѣжжя
 Наїхали гості:
 Одинъ — Семєнъ Бѣсий,
 Другий — Іванъ Гѣлий,
 Третій — славний вдовиченко
 Іванъ Ярошенко.
 — Зїздили ми Пѣльцу
 И всю Україну,
 А не бачили такі,
 Якъ сє Катерина. —
 Одинъ каже: брате,
 Якъ-би я багатий,
 То оддавъ би все зѣлото
 Оцїй Катерині
 За одну годїну.
 Другий каже: друже,
 Якъ-би я бувъ дужий,
 То оддавъ би я всю силу
 За одну годїну
 Оцїй Катерині.
 Третій каже: діти,
 Нема тогѣ въ світї,
 Чогѣ бъ мнї не зробити

Для сїєї Катерїни
За одну годину.

Катерїна задумалась
И третєму каже:
Есть у мене братъ єдиний
У неволї вряжїй —
У Кричї десь пропадає.
Хто єго достане,
То той минї, запорѣцї,
Дружїною стане.
Разомъ повсгавали,
Кѣней посїддали,
Поїхали визволяги
Катриного брата.
Одїнь утопився
У Днїпрѣвїмъ гїрлї;
Другого въ Козлѣвї
На кїль посадили;
Третїй — Иванъ Ярошенко,
Славний вдовиченко, —
Зъ лютої неволї,
Изъ Бакчсарая,
Брата визволяє.

Заскрипіли рано двєрі
У великій хатї.
«Вставай, вставай, Катерїно,
Брата зустрічати!»
Катерїна подивїлась,
Та й заголосїла:
— Се не братъ мій — се мій мїлий!
Я тебе дурїла. —
«Одурїла!..» и Катрина

До-дѣлу скотїлася
Головонька... «Ходїмъ, брате,
Зъ поганої хати!»
Поїхали запорѣцї
Вїтеръ доганяти...
Катерїну чорнобрїву
Въ полї поховали;
А славний запорѣцї
Въ степу побратались.

Минàють дні. минàють нòчи;
 Минàє лїго; шелестїть
 Пождвкле лїсте.. гаснуть òчи;
 Засну́ли думи, сèрце спить;
 И все засну́ло, — и не знаю,
 Чи я живу́, чи доживаю.
 Чи такъ по світу волочу́сь,
 Бо вже й не плачу й не сміюсь...

Дòле, дè ти? дòле, дè ти?
 Немà някòї!
 Коли дòброї жаль, Бòже,
 То дай злòї, злòї!

Не дай спàти ходїчому.
 Сèрцемъ заміраги.
 И гнилю ко́лдою
 По світу валя́тись;
 А дай жи́ги — сèрцемъ жи́ти
 И Тебè хвалїти.
 И Твій сві́тъ нерукогвòрний
 И люде́й любїти...

Страшно впа́сти у кайдàни,
 Уміра́ть вь нево́лі;
 А ще гірше — спàти, спàти,

И спàти на во́лі,
 И засну́ти на вікь-віки,
 И слїду не кїнуть
 Нїякого!.. однаково —
 Чи живъ, чи загїнувъ...

Дòле, дè ти? дòле, дè ти?
 Немà някòї!
 Коли дòброї жаль, Бòже,
 То дай злòї, злòї!...

Не женіся на багатій, бо вижене зъ хати;
Не женіся на убогій, бо не будешъ снати.
Оженісь на вольній вді, на козацькій дді;
Якà буде, такà й буде, — чи гділа, то й гділа! —
Та ніхтò не розважàє, ніхтò не питає:
Чогò боліть? и дє боліть? — самъ про тєє знаєшъ.
У двохъ, вàжуть, и плакати — мовъ лєгше пенàче...
Брєшуть люде, — лєгше плакати, якъ ніхтò не бачить...

Не завідуй багатому: багатий не має
Ні приязні, ні любови, — вінъ все те наймає;
Не завідуй могучому, бо той заставляє;
Не завідуй и славному: славний добре знає,
Що не єгò люде люблять, а ту тяжкú славу,
Що вінъ кровью та слєзàми вилле на забàву;
И молоді якъ зійдуться, то любо, та тихо,
Якъ у раю, — а дивися: ворùшитця ліхо...
Не завідуй же нікому, — дивись кругòмъ сєбе:
Нема раю на всімъ світі, — хибà-що на небі?...

Не хòчу я женїтисѧ,
 Не хòчу я брãтисѧ :
 Не хòчу я у зãпїчку
 Дїтєй годувãти.
 Не хòчу я, мой мãти,
 За плугомъ ходїти:
 Оксамїтовї жупãни ,
 На рїлї носїти.
 А пїду я одружїусѧ
 Зъ моїмъ вїрнимъ другомъ —
 Зъ славнимъ бãтькомъ запорòзськимъ
 Та зъ Великимъ Лугомъ.
 На Хортїщї у мãтери
 Бїду дòбре жїти,
 У оксамитї ходїти,
 Медї-вїна пїти.

Пїшовъ козãкъ нерозумний
 Слãви добувãти...
 Осталасѧ сиротòю
 Старєнькая мãти.
 Ой згадала въ недїленьку,
 Сїдãючи їсти:
 Немã могò сїна Йвãна
 И немãє вїсти.
 Не черезъ два, не три лїта,

Не черезъ чотїрї,
 Вернївся нашъ запорòжець,
 Якъ та хїря-хїря,
 Обїдраний, облãтаний,
 Калїкою въ хãту.
 Оцє тобї Запорòжже
 И сердєшна мãти!
 Немã комў привїтãти,
 Нї сь кимъ пожурїтисѧ, —
 Трєба булò-бъ молодòму,
 Трєба бъ одружїтисѧ.
 Минїлися молодїї,
 Весєлїї лїта;
 Немãє зъ кимъ осгїлого
 Сєрденька нагрїти,
 Немã комў зосгрїнути,
 Затопїти хãту,
 Немã комў водї тїї
 Калїцї подãти.

За думою дума рдець вилітає,
Одна давить сєрце, друга роздирає,
А трєйття тїхо-тихєсенько плаче
У самому сєрці — п ніхтò не бачить.

Кому жь її покажù я?
И хто тую мову
Привітає, угадає
Вєлікеє слòво?
Вєі оглухли, похилилєсь
Въ кайданàхъ — байдуже...
Ти смієсья, а я плачу,
Вєлікий мій друже.
А що врòдить зъ тòго плачу?
Боліголовъ, брàте...
— — —
Нехай, брàте! а ми бұдемъ
Смїятєсь та плакать.

Чогò мнї гїязко? чогò мнї пұдно?
Чогò сєрце плаче, ридàє, кричїть,
Мовъ дитя голòдне?... Сєрце моє трудне,
Чогò ти бажàєшь? щò вь тєбе болїть?
Чи шїти, чи їсти, чи снàгоньки хòчєшь?
Заснї, моє сєрце, навїки заснї,
Невкрїте, голòдне... а людъ навїснїй
Нехай скаженїє... закрїй, сєрце, òчи

Вітеръ въ гай нагнає
Лозу и топилю,
Ламà дуба, кòтить полемъ
Перекотй-поле...
Такъ п дòля: тогò ламà,
Тогò нагнає, —
Менè кòтить — и дè спїнить
И самà не знає!...

У якòму краї менè заховàють,
Дè я прихилюся — на віки засну?...
Коли нема дòлі, нема талацу,
То нікого й кінцуть... ніхтò не згадає —
Не скаже хоть нà-смїхъ: пехай спочивàє, —
Тільки єгò й дòлі, що рàно заснувъ...

У неділеньку у святую,
У до-світнюю годину,
У славному-преславному
Місті, въ Чигирині,
Задзвонили въ усі дзвони,
Зъ гармати стреляли, —
Превелєбную громаду
До кўпи зкликали.
Зъ святими корогами,
Та зъ пречєстними образами
Нарòдь зъ попàми
Зъ усіхъ церкòвъ на гòру йде,
Мовъ та Бòжа бжолà гудє.
Зъ монастирà святòго
У зòлоті, ажъ сьє,
Самъ архимандритъ вихожàє,
Акàфистъ читає,
Поклòни покладàє.
Повàжно, та тїхо
У рàннюю пору
На висòку гòру
Схòдились полкòвники.
И вїйсько, якъ мòре,
Зъ знамєнами, зъ бунчүками,
Зъ лүгу виступàло,
Та на трүбахъ вигравàло,

И на горі разомъ стало.
 Замовкли гармати,
 Оніміли дзвони
 И громада покладæ
 Земній поклони.
 Молѣбствіе архимандритъ
 Самъ на горі правигъ,
 Святѣго Бѣга прѣсвить-хвалить,
 Щобъ давъ їмъ мѣдрости дознати, —
 Гетьмана дѣброго обрати.
 И одногласне, одностайне
 Громада вибрала гетьмана —
 Преславного Лободу Івана,
 Лицаря старѣго,
 Брата військовѣго.
 У труби затрубили,
 У дзвони задзвонили,
 Вдарили зъ гармати,
 Знаменами, бунчуками
 Гетьмана укрили.
 Гетьманъ старій ридæ,
 До Бѣга руки здіймае,
 Три поклони покладæ
 Великій громаді
 И, мовъ дзвѣномъ дзвѣнить,
 Говѣрить:
 — Спасїбі вамъ, панѣве-молѣдці,
 Преславній Запорѣзці,
 За честь, за славу, за повãгу,
 Що ви минї учинїли.
 А ще бъ краще ви зробили.
 Якъ-бї замїсць старѣго,
 Та обрали молодѣго
 Завзятого молѣдця

Преславного запорѣзця
 Павла Кравчѣнка - Наливайка —
 Я старъ чоловікъ, нездѣжаю встати.
 Буду їмѣ порãду давати,
 По-бãтьківські научати,
 Якъ на ляхã стати.
 Тепѣрь прелїотая годїна
 На нашїй славної Україні:
 Не минї васъ, братця,
 На ляхã водїти;
 Не минї тепѣрь старѣму
 Булавѣ носїти.
 Нехай носить Наливайко
 Козакãмъ на славу,
 Щобъ лякались вряжі ляхї
 У своїй Варшавї! —
 Громада чмѣлемъ загула,
 У дзвони задзвонили,
 Гармата заревла
 И бунчуками вкрили
 Преславного запорѣзця
 Павла Кравчѣнка - Наливайка.

ПОСЛАНІЄ

СЛАВНОМУ П. І. ШАФАРИКОВІ

ВРИ ПОЭМИ «ИВАНЪ ГУСЪ», АБО «ЕРЕТНИКЪ».

Запалили у сусіда
 Нову добру хату
 Сусіди злі; нагрілися
 Та й полягли спати,
 И забули теплий попіл
 По полю розвіять...
 Лежить попіл на роспугті,
 А въ попелі тліє
 Огню іскра великого —
 Тліє, не вгасає,
 Підпалу жде, якъ той мѣстникъ
 Часу дождіає,
 Злого часу. Тліла іскра,
 Тіхо догліваєла
 На роспугті широкому —
 Та й гаснути стала.

Отгакъ німота запалила
 Велику хату, и семью —
 Семью славянъ розъединила,
 И нішкомъ тіхо упустила
 Усобиць лютую змію.

Полилися ріки крові,
 Пожаръ погасили,
 А німчики пожарище
 Й сиріть поділили;
 Виростали у кайданахъ
 Славянські діти,
 И забули невольники —
 Чи воні діти.
 А на давнімъ пожарищі
 Искра братства тліла, —
 Догліваєла, дождіаєла
 Рукъ твердихъ та смілихъ...
 И дождіалась. Прозрівъ-еси
 Въ попелі, глибоко,
 Огонь добрий, смілимъ сєрцемъ
 Смілимъ орлимъ окомъ!
 И засвітивъ, любомудре,
 Світочъ правди, волі...
 И славянъ семью велику,
 Во тьмі и неволі,
 Перелічивъ до одного,
 Перелічивъ трупи —
 А не славянъ, — и ставъ-еси
 На великихъ кўпахъ —
 На роспугті всесвітньому —
 Іезекійлемъ,
 И, о диво! трупи встали
 И очи розкрили!

И братъ зъ братамъ обнялися
 И проговорили
 Слово тихої любові
 На віки и віки! —
 И потекли въ одно море
 Славянські ріки!
 Слава тобі, любомудре,
 Чеху — Славянине,
 Що не давъ ти потонути
 Въ німецькій пучині
 Нашій правді! Твоє море
 Славянськеє, нове,
 Затого вже буде повис,
 И попливє човсигъ
 Зъ широкими вітрилами
 И добримъ кормиломъ, —
 Попливє на вольнімъ морі,
 На широкихъ хвіляхъ!
 Слава жъ тобі, Шафаріку,
 Во віки и віки,
 Що звівъ-еси въ одно море
 Славянські ріки!

Привітай же въ своїй славі
 И мою убогу
 Лепту — думу немудрую —
 Про Чеха святого,
 Великого мученика,
 Про славного Гуса!
 Прийми, отче! а я нишкомъ
 Богу помолюся,
 Щобъ усі славяне стали
 Добрими братами,
 И синями сонця правди

И Еретиками
 Оттакими, якъ констанський
 Еретикъ великий! . . .
 Миръ мірові подарують
 И славу во віки.

НЕВОЛЬНИКЪ.*(Поэма).***ПОСВЯЩЕНІЕ.**

Думи мої молодії —
 Понурі діти,
 И ви менє покинули!...
 Пустку натоїти
 Немà комұ... Остався я —
 Та не сиротю,
 А съ тобою, молодюю —
 Раю мій, покюю —
 Мой зоре досвітняя,
 Единая думо
 Пречїстая!... ти вітаєшь...
 Якъ у того Нуми
 Тая нимфа Эгерія, —
 Такъ ти, моя зоре,
 Просїяєшь надо мною —
 Нїбї заговоришь —
 Усміхнєся... Дивлюся я —

Нічòго не бачу...
 Прокїнуся... сєрце плаче —
 И òчи заплачуть.
 Спасїбі, зїронько!...

Минàе

Неясний день мій: вже смеркає;
 Надъ головюю вже песє
 Свою неклєпанюю кòсу
 Косàрь непєвний... мовчки скòсигъ, —
 А тамъ — и слїдь мій запесє
 Холодий вїтеръ... Все минàе!...
 Згадаєшь, мòже, молодàя.

Вілигу слезàми
 Мою думу. — и гїхими —
 Тїхими речàми
 Проговòришь: я любила
 Ёгò на сїмъ свїті —
 Ї на гїмъ свїгі любїтиму... —
 О, мїи тїхий свїге,
 Мой зоре вечїрняя!
 Я бұду вітати
 Коло тебе, и за тебе
 Гòспода благàги!

Той блукàе за морями,
 Свїгъ перехожàе,
 Дòлі-дòленьки шукàе —
 Немàе, немàе...
 Мовъ умєрла: а той рвєгця
 Зъ усїєї сїли
 За дòлею... отъ-огъ догнавь
 И — бебєхъ въ могїду!
 А въ йншого сїромàхи

Ні хати, ні поля,
Тільки торба, а съ торбинни
Виглядає доля,
Мовъ дитинка; а вінъ її
Іає, проклинає
И за чвѣртку закладає, —
Ні, не покидає!
Якъ репьяхъ той, учениця
За лагани поля
Та й збирає колосочки
На чужому полі,
А тамъ — сповій, а тамъ — скиргі,
А тамъ — у палатахъ
Сидить собі сіромаха,
Мовъ у своїй хаті.
Такъ-то доля тая, —
Хочъ и не шукайте:
Кои схоче — сама найде,
У коиці найде.

Ще на Україні веселі
И вільні пишались села
Тоді, якъ праведно жили
Старій козакъ и дітокъ двѣ...
Ще за Гетьманщини старіи
Давно се діялось колісь.
Такъ, коло полудня, въ неділю,
Та на зеленихъ ще її святкахъ,
Підъ хатою въ сорочці білій
Сидівъ, зъ бандурою въ рукахъ,
Старій козакъ.
— «И такъ, и сякъ!»
Старій міркує, розмовляє
«И треба бь,» каже, «и трѣхи шкѣда.

А трѣба бѣде; два-гри годи
Нехай по світу погуляе
Та самъ своєї пошуклає,
Якъ я шукавъ колісь... Яріно!
А дѣ Степанъ?» — «А онъ, підъ тїномъ,
Непаче вдѣпашій, стоїть.»
— «А я й не бачу! А идіть-
Лишчєнь сюди, та йдіть обде...
А нѣте, діти, отакѣ!» —
И вишваривъ по струнахъ.
Старій грає, а Яріна
Зъ Степаномъ тащює;
Старій грає, примовляє,
Ногами тупцює.
«Якъ-би мнѣ лиха та лиха,
Якъ-би мнѣ свєривонька тїха,
Якъ-би мнѣ чотівікъ молодій,
До другѣи не хоцівъ, не любівъ! —
Ой гонъ, чїки-чїки! —
Та червѣні черевіки,
Та троїстї музїки;
Одъ віку до віку
Я любїла бь чоловіка!
Ой гонъ! Заходівсь,
Зробівъ хату, ожєнївсь,
И нічъ загопївъ
И вечєрїть паварївъ. —
— А нѣте, діти, отакѣ!» —
И старїи віднївся:
Якъ ударитъ, якъ ушваритъ, —
Ажъ у бѣви вїявся.
«Чи такъ, чи не такъ, —
Уродївъ носгернїкъ,
А петрїшку

Криши въ юшку, —
 Б'уде смакъ, б'уде смакъ!
 Ой такъ, такі такъ,
 Оженівся козакъ:
 К'инувъ хату
 И кімнату.
 Та й потягъ у байракъ.

— Ні, не така вже — підтонг'алася
 Старà моє сіла,
 Утомівся... А все це ви
 Такъ розворушили.
 О, бод'ай васъ! Щò-то ліга!
 Ні вже, не до ладу....
 Мин'юлося. Идї лишень
 Пол'уднувать лагодъ:
 Гуляючи, якъ той казавъ,
 Шматокъ хліба зсісти.
 Идї жъ, доню... А ти, с'їну.
 Послух'аешъ вісти.
 Сід'ай лишень. Якъ уб'їли
 Твогò бат'ька Йв'ана
 Въ Шлях'єтчині, то ти ще бувъ
 Маленькимъ, Степане. —
 Ще й не лазивъ.» — «То я не с'їнъ?
 А чужий вамъ, т'ату?» —
 — «Та не чужий, стрив'ай лишень.
 Отъ, ум'єрла й м'ати,
 Таки твой, а я й кажу
 Покійній Марині —
 Моїй жінці: а щò, кажу.
 Візьмемъ за дитину —
 Теб'є б'ь оц'є? — Дòбре, каже
 Покійна Марина,

Чом'у не взять? — Взяли тебе
 Ми, та й спарув'али
 Зъ Яриночкою до-купи....
 А теп'єрь осталося
 Ось-щò робить: ти на лігі
 И Ярина зріє; —
 Тр'єба б'уде люд'єй шукать
 Та що-н'єбудь діять.
 Якъ ти скажешъ?» — «Я не знаю,
 Бо я д'умавъ... т'єе...» —
 — «Щò Ярина сестра тобі?
 А вонò не т'єе,
 Вонò прòсто: люб'їтеся,
 Та й зъ Богомъ до шлюби.
 А пòки що, тр'єба б'уде
 И на чужі люд'є
 Подивитись, якъ тамъ живуть:
 Чи òрють,
 Чи не на òраному с'їють,
 А прòсто — жн'уть
 И не молòченее в'їють;
 Та якъ и м'єлють и ід'ять —
 Все тр'єба знать.
 Такъ òтъ якъ, д'руже: тр'єба в'ь люд'є
 На рікъ, на два п'їтї
 У наймитї;
 Тоді й поб'ачимо, щò б'уде.
 Бо хто не вм'є заробить,
 То той не вм'їтиме й пожитъ.
 А ти якъ д'умаешъ, небòже?...
 Не д'умай: колї хочешъ знать,
 Де л'учче лїхомъ торгув'ать,
 Идї ти в'ь Січъ. Якъ Богъ помòже, —
 Тамъ наїс'їся вс'їхъ хлїбівъ;

Я їх чи-мало попоївъ,
 И досі нудно, якъ згадаю!
 Коли здобудешъ — принесешъ;
 А коли згубишъ — поживешъ
 Моє добрò! то хочъ звичаю
 Козацького наберѣся.
 Та побачишъ свіга,
 Не такòго, якъ у бурсі.
 А живі *мислите*
 Съ товариствомъ прочитаешъ,
 Та по-молодечи
 Будешъ Бòгу молітися,
 А не по-чернечи
 Харамаркати. Отакъ, сину! —
 Помолівшись Бòгу,
 Осідлаємъ буланого
 Та й гайда въ дорòгу!
 Ходімъ лишень полуднувагъ.
 Чи ти вже, Яріно,
 Змайструвала намъ що-небудь?
 Отакè-то, сину!»... —
 «Ужè, таточку!» озвåлася
 Изъ хати Яріна.

Не їстця, не пьётця п сèрце не бьётця,
 И òчи не бачягъ, не чутъ голові!
 Замість шматка хлїба — за кùхоль берётця.
 Дивитця Яріна та нїшкомъ сміётця.
 — «Щò се ёму стало? Ні їсти, ні пїгъ,
 Нічòго не хòче! Чи не занедужавъ?
 Братіку Степане, щò въ тебе боліть?» —
 Яріна питає. Старòму байдуже,
 Ніби-то й не чує. — «Чи жать, чи не жать —
 А сіятї трèба.» — старій промовляє

Ніби-то до сèбе. — «А нумо вставать;
 До вечèрні, мòже, ще пошкандибамò.
 А ти, Степане, ляжешъ спать,
 Бо завтра рано трèба встать
 Та коня сїдлатъ.» —

«Степаночку, голубчику!
 Чòгò се ти плачешъ?
 Усміхнїся, подивнїся —
 Хлїба ти не бачишъ,
 Щò й я плачу? Розсèрдився —
 Богъ знає на кòго —
 Та й зо мнòю не говоритъ.
 Утечу, ей-Бòгу,
 Та й схованюсь у бурьяні...
 Скажї бо, Степане,
 Мòже й сиравди нездужаешъ?
 Я зїлля достану,
 Я побіжù за бабою...
 Мòже, це зъ пристрїту?»
 — «Ні, Яріно, моє сèрце,
 Мій рожèвнї квіте!...
 Я не братъ тобі, Яріно!
 Я завтра покїну
 Тебè й батька, — на чужїні
 Де-небудь загїну;
 А ти менè й не згадаешъ, —
 Забудешъ, Яріно,
 Свогò брата»... — «Схаменїся!
 Ей-Бòгу, зъ пристрїту!
 Я не сестра?... хтò жъ оцè я?
 О, Бòже мій свіге!
 Щò тутъ дїять? Батька нема,
 А вїшъ занедужавъ —

Та ще й умрє. О, Божє мій!
 А ёму й байдуже,
 Мовь ємїєця. Степаночку,
 Хибѧ ти не знѧешъ.
 Що безъ тебе я тѧгочка
 И менє не стѧне?» —
 — «Нї, Яріно, я не кїну,
 А тїльки поїду
 Недалєко. А на той рїкъ
 Я до васъ приїду
 Зъ старостѧми — за тобїю
 Та за рушникѧми...
 Чи подаєшь?» — «Та цуръ тобї
 Зъ тїми старостѧми,
 Ще й жартує?» — «Не жартую,
 Ей-Богу, Яріно,
 Не жартую!»... — «Та це й справдї
 Ти завтра покїнешъ
 Менє й бѧтька? Не жартуєшь?
 Скажї бо, Степанє, —
 Хибѧ й справдї не сестра я?» —
 — «Нї, моє коханє,
 Моє сєрце!» — «Божє жъ ти мій!
 Чому я не знѧла?
 Була бъ тебе не любила
 И не цілувала...
 Ой, ой! сєромъ! Гєть одъ мене!
 Пустї менє! Бѧчишъ,
 Який добрий! Та пустї бо!
 Ей-Богу, заплачу.» —
 И заплакала Яріна,
 Якъ тѧ дигїна.
 И крїзь слєзи промовїла:
 «Покїне! покїне!»

Якъ той яворъ надъ водїю,
 Степанъ похилївся,
 Щїрї слєзи козацькї
 Вь сєрці запекїся,
 Мовь у пєкї. А Яріна
 То кленє, то прєситъ,
 То замовкне, подївїтця,
 И зновъ заголєситъ.
 Несчїлися, якъ смєрклося;
 И сестру п брѧга,
 Нїби скєванїхъ до-кїни,
 Застѧвъ бѧтько вь хѧтї.

И свїтъ настѧвъ, а Яріні
 Не снїгця, — рїдає.
 Ужє Степанъ изъ крїпїці
 Конї напуває.
 Й вона зъ відрами побїгла
 Нїби за водїю
 До крїпїці. А тимъ часомъ
 Запорєзьку збрїю
 С гарїй вїнісї изъ комєри.
 Дївїтця, радїє,
 Примїряє, нїби зїову
 Старїй молодїє.
 Та й заплакавъ. — Збрє мой,
 Збрє золотѧ!...
 Лїтѧ мої молодїї,
 Сїло молодѧя!
 Послужї, мой ти збрє,
 Молодїї ще сїлі,
 Послужї ёму такъ щїро,
 Якъ мїнї служїла! —

Вернулись одь криниці,
 И Степанъ сідлає
 Коня, свогò товариша,
 Й жупанъ надівæе.
 А Ярина дає збрòю,
 На порòзі стòя;
 Степанъ її надівæе
 Та плачуть обде.
 И шаблòка. мовъ гадòка,
 Й ратище-дрючина.
 Й самопалъ семипьядèнный
 Повисъ за плечима.
 Ажъ зомлила, якъ узрìла:
 И старий заплакавъ,
 Якъ побачивъ на коневì
 Такого юнака.
 Ведè коня за повідì
 Та плаче Ярина:
 Старий батько идè рядомъ,
 Научæе сина:
 Якъ у вийську пробувати,
 Старшинъ шанувати,
 Товариство поважати,
 Въ таборъ не ховатись.
 — «Нехай тебè Богъ заступить!» —
 Якъ за селомъ сгали
 Сказавъ батько, та всі трòе
 Разомъ заридали.
 Степанъ гукнувъ, и кùрява
 Шляхомъ піднялася.
 — «Не барися, мий синочку,
 Швидче повертайся!» —
 Сказавъ старий. А Ярина,
 Мовъ тая ялина

При долині, похилилася...
 Мовчала Ярина.
 Тільки слези утирає.
 На шляхъ поглядæе:
 Изъ кùряви щось вигляне
 И зновъ пропадає;
 Нìби шанка черезъ пòле
 Кòтиця, чорпìе.
 Пропадæе, мòшечкою
 Тільки, гильи мрìе.
 Та й пропало. Дòвго, дòвго
 Стойла Ярина
 Та дивìлася. чи не вìрне
 Знову комашина
 Изъ кùряви. Не вìрнула —
 Пропала! И знову
 Заплакала Яриночя
 Та й пішла додòму.

Минають днì: мишæе лìго;
 Настала òснь. шетесгìгь
 Пожòвкле лїсте; мовъ убитий
 Старий підь хатою сидить —
 Дочка пездужає Ярина!
 Ёгò едина дитина
 Покіннуть хочè. Зь кимъ дожить,
 Добити віку віковòго?
 Згадавъ Степана молодòго.
 Згадавъ свої благì лїта,
 Згадавъ — та й заплакавъ
 Багàтий сивий сиротà. —

— Въ Твоїхъ рукахъ все на світì,
 Твоє всюдì воля!

Нехай буде такъ, якъ хочешъ, —
Така моя дѣтя!... —
Старій вимовивъ, и нишкомъ
Бѣгу помолився;
Та й пішовъ собі зпідъ хати
Въ садѣкъ походити.

И барвінкомъ, и рѣтою,
И рястомъ квітчає
Весна зѣмлю, мовъ дівчину
Въ зелѣному гаї!
И сонечко середъ нѣба
Онишлось — стало, —
Мовъ женихъ той, молодюю
Зѣмлю оглядало.
И Ярина вийшла зъ хати
На свѣтъ Божий гійнуть,
Лѣдвѣ вийшла; усміхнѣтця,
То піде, то стане,
Розглядѣє, дивѣтця,
Та любо, та тихо,
Ніби вчѣра народилась...
А лютее лихо
Въ самімъ серці ворухнулось
И свѣтъ запалило.
Якъ биліна підкошена,
Ярина схиллась;
Якъ зъ квіточки роса вранці —
Слѣзи полился...
Старій батько коло неї
Якъ дубъ похилився.

Одужала Яриночка.
Идуть люде въ Кієвъ

Та въ Почаєвъ помолітись,
И вона йде зъ ними.
У Кієві великому
Всіхъ святіхъ благала;
У Мижигорського Спаса
Трічі причащалась;
У Почаєві святѣму
Ридала — молилась,
Щобъ Степанъ той, дѣля тѣя,
Йї хоча приснілась. —
Не приснілась!... Вернулася...
Знову забіліла
Зіма біла. За зімюю
Зновъ зазеленіла
Весна Бѣжка. Вийшла зъ хати
На свѣтъ дивуватись
Яриночка, та не Бѣга
Святѣго благати,
А нищечкомъ у ворѣжки
Про ѣго спитати...

И ворѣжка ворожила,
Пристрігъ замовляла,
Таланъ-дѣлю та весілле
Зъ вѣску вилвала.
— «Онъ бачишъ: кінъ осідланий
Тїнає погѣю
Підъ козакѣмъ; а онъ-де йде
Дідусь зъ бородою
Ажъ до колінъ. Отѣ грѣши;
Якъ би догадався
Козакъ отѣй злякѣть дїда...
Злякѣвъ! — та й сховався
За могїлу, лічить грѣши...

А онъ знову шляхомъ
Козакъ идє, ніби старець,
То, бачь, ради страху,
Щобъ ляхи, або татари
Часомъ не спіткали.» —
И радєсенька Ярина
Додому верталась.

Ужє третій и четвєртий
И п'ятий минає
Не малій рікъ, а Степана
Немає, немає!
И сгєжечка-доріжечка,
Яромъ та гордою
Утоптана до воріжки,
Поросла травдою, —
Нема єгò!... У чериці
Кòсу росплігає
Безталанна; коло нєї
Падає — благє
Старій батько — хочь літєчко,
Хочь Пєтра дїждати,
Хочь зелєної неділі...

Дїждались, и хату
Уквітчали гарнєсенько,
И вь сорочкахъ білихъ
Невесєлі, мовь сироти,
Підъ хатою сіли.
Сидятъ собі та сумують.
Слухають... щòсь грає,
Мовь на кòбзі, на ўлиці,
И ніби співає...

Д У М А.

«У неділю вранці рано
Сїне мòре грало:
Товариство кошовòго
На раді прохало:
«Благословї, отамане,
Байдакї спускати,
Та за Тєндєрь погуляти,
Турка пошукати.»
Чайкї й байдакї спускали,
Гарматами рєштовали,
Зь Днїпрòвого гїрла пирòкого впливали,
Середь нòчи тємної.
На мòрі сїнєму.
За òстровомъ Тєндєромъ потопали, пропадали...
Одїнь потопає.
Другїй виринає,
Козацтву — товариству изъ сїнєї хвилі рукòю махає
И зїчно гукє:
«Нехай вамъ, напòве-товариство, Богъ допомагає!»
И вь сїній хвилі потопає, пропадає...
Тільки три чайкї, слава Бòгу,
Отамана курїннòго.
Сиротї Степана молодòго.
Сїне мòре не втопїло,
А вь Турєцьку зємлю Агарїнську
Безь кормїлть прибило.
Тодї сироту Степана.
Козакà лейстровòго,
Отамана молодòго,
Туркї — яничари ловїли,
Зь гармати гримали,

Въ кайдани кували,
 Въ тяжкюю невѣлю завдавали...
 Ой Спасе нашъ Мнѣжгорський,
 Чудотворний Спасе!
 И лѣгому ворогові
 Не допусги вѣсти
 Въ Турецкюю зѣмлю, въ тяжкюю невѣлю!
 Тамъ кайдани по три пуди,
 Отаманамъ — по чотірі...
 И свіга Бѣжого не бачять, не знають,
 Підъ землєю камінь ламаютъ,
 Безъ сповіди святѣи умирають,
 Якъ собѣки здихаютъ.
 И згадавъ сиротѣ Степанъ въ невѣлі
 Свою далѣку Україну,
 Нерідного бѣтька старѣго
 И кѣника воронѣго
 И нерідну сестру Ярїну...
 Плаче, ридѣе,
 До Бѣга рѣки здимае,
 Кайдани ламѣе,
 Утїкае на вѣльнюю вѣлю...
 Ужѣ на трѣтѣму полі
 Турки — яничари догнали,
 До стовпѣ вѣязали,
 Очи виймали,
 Гарячимъ залізомъ вишїкали,
 Въ кайдани кували,
 Въ тюрмѣ посадили
 Та її замурували...»

Отгѣкъ на улици, підъ тїномъ,
 Ще молодий кобзарь стоявъ
 И про невѣльника співавъ.

За тїномъ слѣхала Ярїна,
 И не дослѣхала — ушала.

«Степаночку! Степаночку!»
 Кричала, ридала.
 «Степаночку, моє серце!
 Дѣ жъ це ти барився?
 Тату! тату! идіть сюди,
 Идїть, подвїгесь!» —
 Пришѣвъ старїий, розглядае,
 И свѣго Степана
 Не пізнае. Такѣ зъ єго
 Зробили кайдани.
 — «Сїну ти мїї безгаланний!
 Мої ти дитїно!
 Дѣ ги въ свѣгі погїбаєшь,
 Сїну мїї єдиний?» —

Плаче старїий га ридѣе,
 Й Степанъ слїпїий плаче:
 Невпїющими очїма
 Мовъ сонце побачивъ.
 И беруть єго підъ рѣки
 И ведуть у хату;
 И вїтає Ярїночка
 Мовъ рідного брата;
 И гѣлову єму зміла
 И нѣги умїла,
 И въ сорѣчї тонкїй, бїлій
 За стїлъ посадила;
 Годувала, наповала,
 Положила спати
 У кїмнатї, — и тихѣнько
 Вїйшла съ бѣтькомъ зъ хати.

Черезъ тиждень безъ старосгівъ
 За Степана свата
 Старій своєю Яріночку. —
 И Яріна въ хаті...
 «Ні, не треба мій таточку.
 Не треба, Яріно!» —
 Степанъ каже. «Я загінувъ.
 На віки загінувъ!
 За що жъ свої молодії
 Ти літа погубишъ
 За калікою, Яріно?...
 Насміютьця люде.
 И Богъ святий покарає.
 И проженє долю
 Зъ ції хати веселої
 На чужде помі...
 Ні, Яріно! Богъ не віне
 И знайде дружину:
 А я піду въ Запоріжжє:
 Таць я не загіну. —
 Нагодують.» — Ні, Степане,
 Моя ти дитино!
 И Господь тебє покіне,
 Якъ ти насъ покинешъ. —
 Оставайся, Степаночку;
 Коли не хочь брѣтись,
 То такъ будемъ: я — сестрѣю,
 А ти будешъ брѣтомъ
 И дїтьмі єму обде,
 Батькові старѣму.
 Не йди одъ насъ, Степаночку,
 Не кїдай насъ зїнду!...
 Не покинешъ?... — «Ні, Яріно!» —
 И Степанъ остався.

Зрадївъ старїй мовъ малєнький,
 Ажъ за бѣбзу взявся,
 Хотївъ вшкварить мегєлицю
 Зъ усієї сїли,
 Та не вшкваривъ...

Підъ хатою

Усі трѣ сїли.
 «Роскажї жъ ти намъ, Степане,
 Про свою недѣю;
 Бо й я такі гулявъ колїсь
 Въ Турецькій невѣлі.»
 — «Отѣ жъ менє, вже слїпѣго
 На свїтъ випускали
 Зъ товариствомъ. Товариство
 На Сїчъ примувало
 И менє взяло зъ собою,
 И черезъ Балкани
 Простали ми въ Україну
 Вѣльшими поганами,
 А на тихому Дунаю
 Насъ перебігають
 Сїчовкї-Запорѣзці
 И въ Сїчъ завертають...
 И росказують и плачуть,
 Якъ Сїчъ руйнували,
 Якъ москалі сріблѣ, злѣто
 И свїчі забрали
 У Покрѣві; якъ козакї
 Въ-ночі утїкали
 И на тихому Дунаю
 Нѣвимъ Кѣшемъ стали;
 Якъ царїця по Кїєву
 Зъ Нечѣсомъ ходїла...

И якъ степі Запорозькі
Тоді поділили
И панамъ, на Україні,
Людъ закріпостили...

— — —

Отгакъ, тату! Я щасливий,
Що очей не маю,
Що нічого тогò въ світі
Не бачу її не знаю...

— — —

Оттакè-то! тяжко, тату,
Изъ своєї хати
До турчина поганого
Въ сусіди прохàгись.
Теперь, кажутъ, въ Слободзєі
Останки збирàє
Головатий, та на Кубань
Хлòщівъ підмовляє...
Нехай ёму Богъ помòже!
А щò зъ тòго бòде —
Святій знає: почòемо,
Щò роскажугъ люде. —

Отакъ вони що-день Бòжий
У двòхъ розмовляли
До півночі, а Ярина
Господарювала,
Та свягìхъ отìхъ благàла...
Такі жъ ублагàла:
На всєдній у неділю
Вона спарувàлась
Съ сліпимъ своїмъ...

Такèе-то

Скòдилось на світі,
Мої любі дівчаточка,
Рожевні квіти!
Такèе-то. Одружились
Мої молодіи.
Мòже вонò її не до ладù,
Та щò маю діять,
Коли такè сподіялось.

Рікъ ужè минàє.
Ужè й дрòгий. Зъ дружінною
Ярина гуляє
По садòчку. Старій бàтько
Сидить коло хати.
Та вчить внука пузанчика
Чолòмъ отдавати....

ЭПИЛОГЪ ДО «НЕВОЛЬНИКА.»

Оце н вся мой дѹма...
 Не здивуйте, люде!
 Те, що було — мнѹлося —
 И знѹву не бѹде.
 Мнѹлися мой слѣзи,
 Не рвѣтця — не плаче
 Потѹчене старѣ сѣрце
 И ѹчи не бѹчять —
 Нї тихѹи хатинѹчки
 Вѣ забѹтому краю,
 Нї тихѹи до ѹночки,
 Нї тѣмного гѹю;
 Нї дѣвчѹни молодѹи,
 Й малѹи дѣтѹни
 Я не бѹчу щасливѹи...
 Все плаче, все гѹне!
 И радѣ би я схѹватѹся,
 Але дѣ — не знаю.
 Скрѣзь неправда дѣ не гѹячу,
 Скрѣзь Гѣспѹда лѹють!...
 Сѣрце вѹгне, заспѹає,
 Замерѹаюгѣ слѣзи...
 И втѹмѹивсь я, одинокѹи,
 На самѹи дорѹзѹи...
 Отакѣ-то... не здивуйте,

Що вѹрономѣ кричу:
 Хмѹра сѹнце засгѹпѹла —
 Я свѣга не бѹчу!...
 Лѣдѹи, лѣдѹи о-пѣвночи
 Сѣрцемѣ прозирѹаю,
 И нѣмощнѹ мою дѹшу
 За свѣгѣ поспѹаю
 Сцѣлющѹи й живѹщѹи
 Вѹдѹи пошукѹати:
 Якѣ ѹнѹколи, то й принесѣ
 И покрѹпѹить вѣ хѹтѹи
 И засвѣтитѣ огѹнь чѹстѹи —
 И сѹмно н тихѹо
 Роскѹаѹе про весѣлле —
 Звергає на лихѹо...
 Тенѣрѣ мнѹи про слѣдѹго
 Сирѹтѹ кѹнчає,
 Але якѣ доведѹти краю —
 И самѹа не знає.
 Бо не було тогѹ дѣва
 Мѹже спокѹнѣ-вѹку,
 Щѹбѣ щаслива булѹ жѹнка
 Зѣ слѣпѹгѣмѣ чоловѹкомѣ!
 Огѣже сталѹсь такѣ дѣво!
 Годѣ, другѹи минѹає
 Якѣ побралѹсь, — а дѣвпѣся —
 Вѣ кѹпѹчѹи гуляюгѣ
 По садѹчку... Старѹи бѹтько
 Сидѹгѣ коло хѹти,
 Та вчѹгѣ вѹѹка малѣнького
 Чѹлѹмѣмѣ отдаѹати.

15 октябрю 1845.
 (Марьинское.

Мої думи — діти;
 Може ще разъ пожуріюся,
 Зъ дітками заплачу,
 Може ще разъ сонце правди
 Хочъ кризь сонъ побàчу!

П У С Т К А .

(М. С. Пеліну)

- - -

Заворожи мині, вòлхве,
 Друже сивоу́сній!
 Ти вже сèрце запечатавъ,
 А я — ще боюся...
 Боюся ще погорілу
 Хагу руйнувати,
 Боюся ще мій гòлубе,
 Сèрце поховати...
 Може вèрнегця надія
 Зъ тїєю водою
 Цілющою. живу́щою —
 Дрібною слезою:
 Може вèрнетця вь некрїту
 Пустку зімуваги.
 И укріє и нагрїє
 Погорілу ха́ту.
 И вимете, и вїмне,
 И світло засвітить;
 Може ще разъ прокинутця

ЧЕРНИЦЯ МАР'ЯНА.

(частина поєми) *)

У неділю на вигопі
 Дівчата гуляли,
 Жартували з парубками,
 Де-які співали —
 Про дівівки, вечоршці,
 Та якъ біла мати,
 Щобъ зъ козакомъ не сгоїла...
 Звичайно — дівчата,
 То про своє все ї співають,
 Якъ про що знає.
 Ажъ ось, съ хлопцемъ старій сліпєць
 Въ селѣ шкандибасъ;
 Въ рукахъ чоботи; на плечахъ
 Лїтана торбїна
 У старого. А дитїна.
 Сердешна дитїна,
 Обїдрана, лѣдвє, лѣдвє
 Несє ноженїта...
 Безталїнний синъ Катрїсі.
 «Дивїтця, дівчата,
 Кобзарь идє, кобзарь идє!»

*) Сеи поємы початокъ ми бачили въ році 1841 у пана Александра Алексїевича Корсуна, що колись видававъ у Харькові «Свїтъ». Ему Тарасъ приславъ и свое. Але де воно є — не знаємо. Ся частина друкується якъ була, хочъ у виршахъ де шчо и не до ладу. Бачитьсѣ, що Тарасъ и до друку не пагагодивъ.

Та всі, яко мога,
 Хлопцївъ кїнули, — побїгли
 Зострічати сліпого.
 «Дїду-сєрце, голубчику!
 Заграй намъ що-нєбудь:
 Я шагà дамъ; я — черешень;
 Я напою мѣдомъ;
 А гимъ часомъ одичїнешъ,
 А ми потанцюємъ.
 Заграй же намъ яку-нєбудь!»
 — «Чую, любі, чую!
 Спасїбі вамъ, мої квіги,
 За слєво ласкаве.
 Загравъ би вамъ, та бачите —
 Справи нема, справи.
 Учора бувъ на базарі —
 Кобза зопсувалася,
 Розвалилася...»
 — «А стрїни?»
 — «Тїлько три осталося.»
 — «Та хочъ на трєхъ яку-нєбудь!»
 — «На трєхъ? Охъ, дівчата!
 И на одній колїсь-то гравъ,
 Та ба, вже не грати!
 Постривайте жъ, мої любі,
 Трїшки одпочїну...
 Сядьмо, хлопче.»
 Посїдали.
 Розв'язавъ торбїну;
 Вїйнявъ кобзу; разївъ зò два
 Ударивъ по рвїнихъ...
 «Щò бъ вамъ заграť?... Постривайте...
 Черницю Мар'яну...
 Чи чували, чи не чули?...

Слухайте жъ, дівчата,
Та кайтеся...

Давно колись
Була собі мати;
Бувъ и батько, та не стало.
Осталась вдовою,
Та й не молодюю, —
Изъ волами, изъ возами,
Зъ малою дочкою.
Росла дочка Марьяна,
А виросла, якъ панна,
Чорнобрива, уродлива,
Хочъ за пана гетьмана.
Стала мати гадати
Та зятя єдиати,
А Марьяна не до пана
Виходила стояти, —
Не до пана товстого,
Усатого, старого,
До Петруся, въ гаю, въ лузі,
Що-вечора святого.
Розмовляла, жартувала,
Обнімала, мліла,
Въ раю жила... а іноді
Плакала, німіла.
«Чого плачешъ, мой пташко?»
Петро запитавъ.
Вона гляне, усміхнеться:
«И сама не знаю».
— «Може, думаешъ, покину?
Ні, мой рибчино.
Буду ходитъ, буду любитъ,
Поки не загину.

Хибà було коли въ світі,
Щобъ ті, що кохались,
Розійшлися, не взялися, —
Живими остались?»
— «Ти жартуєшъ, мій голубе!
Ти чувъ, що співають...
То кобзарі вигадують;
Бо, сліпі, не знають, —
Бо не бачять, що є брови,
Чорні й карі очи
И високій станъ козачий,
И гнучкій дівочий, —
Що є коси, чорні коси,
Козацька чуприна, —
Що на мову на Петрову
Въ глухий домовині
Усміхнуса... скажу йому:
«Орле сизокрилий!
«Люблю тебе й на тімъ світі,
«Якъ на сімъ любила.»
Отакъ, сєрце, обнімимось,
Отакъ поцілую!
Нехай вкупі заховаются...
Умру — не почую ..
Не почую...»
Обнялися,
Обнялись, зоміли.
Отакъ вони любілися,
Отакъ и хоґили,
Щобъ на той світъ переступитъ,
Та не по їхъ стало...
Що-вечора слодилися,
И маги не знала,
Де Марьяна до півночи,

Съ комъ вона гуляла.
 «Вонò малè, ще дитина,
 Нічòго не знає.»
 Угадала старà мàти,
 Та не все вгадала:
 Знать, забула, що минуло, —
 Чи не дівувала.
 Угадала мàти... Марьяна — дитина,
 Не знала, якъ трèба на сiмъ свiтi жити,
 Думала нi люде, ани домовина
 Съ Петромъ не рознять — умiла любити.
 Думала, що тiльки кобзарi спiвають,
 Бо, слiпi, не бачять кàрихъ очевять,
 Що тiльки лякають молодiхъ дiвчатъ...
 Лякають, дiвчата, правдою лякають.
 И я васъ лякаю, бо те лихо знаю...
 Бодай на сiмъ свiтi нiколи не знать
 Тогò, що я знаю!... Минуло, дiвчата, —
 Сiрце не заснуло — я васъ не забуду;
 Люблю васъ и досi, якъ дiточокъ мàти;
 Буду вамъ спiвати, покpи не загiну...
 Тодi, моi любi, якъ менè не стане,
 Згадайге про мене, про мою Марьяну, —
 Я вамъ съ тогò свiта сiрцемъ усмихнусь...
 Усмихнуся...»
 Та й заплакавъ.
 Дивились дiвчата,
 Не питали, чогò плаче,
 Та й на що питати?
 Минулося — помагало
 Ласкаве дiвоче
 Щiре слово...
 «Вибачайте...
 (Утеръ слiпi очи)

Вибачайте, моi любi!
 Нèхотя журюся...
 Такъ отъ, бачите, Марьяна
 Зъ убòгимъ Петрусемъ
 Щò-вèчора розмовляла,
 А мàти не знала.
 Дивувалась: «Щò се такè
 «Марьяну спiткало?
 «Чи не пристрiть? Сiде пiйти —
 «Не те вишиває;
 «Замiсть *Гриця*, задумавшись,
 «*Петруса* спiває;
 «Часомъ сонна розмовляє,
 «Подушку цiлує...»
 Мàти спèршу смiялася:
 Думала — жаргусе;
 Потiмъ бачить, що не жарги,
 Та й каже Марьяни:
 «Трèба буде старостiвъ ждати,
 «Та, мòже, й одъ пàна.
 «Ти вже вiросла — нi вpòку,
 «Ужè й дiвувала;
 «Я вже думаю, що бачишь,
 (Насiлу сказала),
 «Щò вже й замiжъ, коли тее...»
 — «А за когò, мàмо?»
 — «Хто вподòба, то й оддамъ.»
 Спiває Марьяна:
 «Мицiлася твой дòля,
 «На-вiки мицiла...
 «Чомъ ти вчòра, якъ вернулася,
 «На-вiкъ не заснула?
 «Булò бъ лèгше въ домовинi
 «Одпикiй спàти.

«Тоді, може бь, паць тобдю
 «Заплакала мати.
 «Теперь мати не заплаче,
 «Та й не заспівæ;
 «А лиха ще буде, буде,
 «Пòки заховàють!»

Отакè-то, мої любі,
 Бувà на сiмь свiтi:
 Однà дочкà у мàтери,
 Та й тiй тiяжко жiти...

По садòчку похожæе,
 Слiзонькi втирæе;
 Поглядæе на сòнечко —
 Печè, а не сiе.
 Стоiть собi середь нèба,
 Мовь смiєтця зь нèй.
 Вонò не зна, що Марьяна
 Рàда бь пiдь землèю
 Заховàтьця одь мàтери,
 Щобь не почуть знòву
 Тiй мòви, що вже чула,
 Проклiятоi мòви.
 Вонò не зна, що якь зiйде
 Спочiти за гæмь,
 Петрùсь вийде на долину,
 Петрùсь заспiвæе,
 Петрùсь iй роспитæе,
 Якь брaть заговòрить,
 Поцiлуе, роспитæе
 Про лiтее гòре.

Не знàла Марьяна, чогò сèрце мiе,
 Чогò плàчу гь òчи нà що ёгò знaть?

Хиитця топòля, кудi вiтерь вiе...
 Тяжко одинòкiй на степу стoять.
 Утòмитця вiтерь — топòля спочiне:
 Отàкь п дiвòча минè хуртовiна.
 Тяжко одинòкiй вь степу зострiчàть,
 А ще гiрше любiй попèреду знaть,
 Дè и якь спiткæе лихàя годинa.
 Несподiвано Марьяна
 Зострiла недòлю;
 Спiвà-булò, а iнодi
 Дæе слèзàмь вòлю.
 Самà не знà, чогò плàче;
 Мòже, сèрце й чуе,
 Та не вмие розказàти
 Про тè, що вiщуе.
 Разь увèчери Марьяна,
 Якь мàти заснула,
 Пiшла слухать соловейка,
 Мовь зрòду не чула.
 Вийшла вь садòкь, послухала,
 Самà заспiвала,
 Та й замòвкла; пiдь яблуню
 Тихесенько стàла,
 Заплакала, якь дитина
 Безь мàтери плàче...
 Петрò стоiть передь нèю —
 Ничòго не бачить

«Оддàй менè, мой мàмо,
 «Та не за старòго,
 «Оддàй менè, моє сèрце,
 «Та за молодòго.
 «Нехай старий бурлакúе,

«Грòши заробляе,
 «А молодій менè любить,
 «Дòлі не шукає.
 «Не шукає, не блукає
 «Чужими степами.
 «Свої волі, свої вози,
 «А між парубками,
 «Якь маківка на вгороді,
 «Цвітє-процвітє.
 «Має поле, має волю,
 «Та дòлі не має.
 «Ёгò дòля — мої брови,
 «Мої карі òчи;
 «Моє слòво — панство-цàрство,
 «Ничòго не схòче.
 «У кайданахъ, мої сиза,
 «Та не сиротòю,
 «Тільки, мамо, щòбъ плакати,
 «Щòбъ співать зо мнòю.
 «Оддай...»
 — «Дòчко моя, Марьяно!
 «Оддамъ тебè за пàна
 «За старòго, багàтого,
 «За сòтника Йвàна.»
 — «Умрò, сèрце мамо,
 «За сòтникомъ Йвàномъ.»
 — «Не врешъ, бóдешъ панувати,
 «Бóдешъ дитокъ годувати.»

Мàти гàлка, мàти чòрна,
 Літаючи, кряче;
 Чорнобрива дівчинонька,
 Хòдя гаємъ, плаче.
 Летить гàлка черезъ бàлку

Въ степу погуляти,
 А дівчина нудить світомъ, —
 Ні съ кимъ розмовляти.
 Не пускає її мàти
 Вранці до криниці,
 Ні жита жать, ні лёну братъ,
 Ні на вечорниці,
 Де дівчата съ парубками
 Жартують, співвають,
 Та про мене, чорнобриву,
 Нишкомъ розмовляють:
 «Багàтого дочка бàтька,
 «Шляхєцького рòду...»
 Тяжко, мамо, важко, мамо...
 На що дала врòду?
 На що брови змалювала,
 Дала карі òчи?
 Усè дала, тільки дòлі —
 Дòлі дати не хòчешъ.
 На що менè годувала,
 На що доглядала?
 Пòки лиха я не знала,
 Чòмъ не заховала?
 Не слухала старà мàти,
 Лягла спочивати;
 А Марьяна заплакала,
 Лèдвє пішла съ хàти.
 «Злякалася», дума мàти:
 «Нехай переплаче!»
 А Марьяна за слèзàми
 И світу не бачить.
 Пішла въ садòкъ... сèрце мліє,
 Якъ згадає пàна.

Сèрце моє, рибко моя!
 Мар'яно, Мар'яно!
 Постривайте... заспівала —
 Пішла лунà гæемъ, —
 Не про *Гриця*, — про *Петруся*,
 Такъ и виливала.
 Заспівæе, опійнитця,
 Послуха, та знòву, —
 Ажъ голосòкъ утомився.
 Петрòвої мòви
 Не чутъ, немà, не гукæе,
 Не кличе: «Мар'яно!
 «Де ти, птáшко? вйлинь, сèрце,
 «Сèрденько кохàне!»
 Немà Петра, не чутъ Петра...
 Не вже жъ то покiнцувъ
 Сиротòю чорнобрiву
 При лихiй годiнi?...
 Побáчимо... А тимъ чáсомъ
 По-надъ тёмнимъ гæемъ,
 Якъ русáлка жде мiсяця,
 Мар'яна блукæе.
 Не спiвæе чорнобрiва,
 Тяжко, тяжко плаче...
 Ой вернiся, подивiся,
 * Зрадливий козàче!
 Утомiлась би Мар'яна, —
 Утòми не чýе;
 Безъ Петруся вь гаю, вь лúзи
 Хòдячи ночуе.
 На схiдь сòнця червонiе,
 Ховàютця зòрi;
 Идè дiвчина до хáти,
 Несè своє гòре.

Прийшла вь хáту — спáла мáти;
 Глянула на нèи:
 «Ой якъ бi ти, мáмо, знáла,
 «Якòю змièю
 «Окрутила моє сèрце,
 «Рiдноi дитини...»
 Та й упáла на постèлю,
 Якъ у домовiну!...

НАЗАРЪ СТОДОЛЯ.

МАЛОРОССІЙСКАЯ ДІЯ.

ДѢЙСТВУЮЩІЯ ЛИЦА.

Хома Кичатий, сотникъ.	Назаръ Стодоля, другъ его.	
Галя, дочь его.		Гнатъ Карий, другъ его.
Стеха, молодая кляушница у Кичатаго.		Хозяйка на вечерницахъ.

Слѣпой кобзарь, янды-музыканты, молодые казаки и дѣвушки и сваты отъ чигиринскаго полковника.

Дѣйствіе происходитъ въ XVII-мъ столѣтіи, близъ Чигирина, въ козацкой слободѣ, въ ночь на Рождество Христово.

АКТЪ ПЕРВЫЙ.

Вечеръ. Внутренность свѣтлицы, богато убранной коврами и бархатомъ. Всюсторонѣ столъ, покрытый дорогимъ ковромъ; кругомъ скамьи подъ бархатомъ, окаймленныя золотомъ. На столѣ стоятъ флаги, кубки и разныя кушанья; горятъ восковыя свѣчи. Стеха убираетъ столъ.

Стеха (*отходитъ отъ стола*). Усѣ! здаѣтця, що все. Стривай лишень, чи не забѣла чогò. Рѣба, мѣсо, баранина, свинина, ковбаса, вишнѣвка, сливьянка, медъ, венгѣрське — усѣ, усѣ. Тутъ и ѣстивнѣ и вѣпити. Колѣбъ-лишень гòсті. Та щò вони такъ довго б̄арятця? И надоумило жь сѣдоусого у такѣ свято, коли дòбрї лòде тѣльки колядують, сподіватця

гостѣй, та й ще якѣхъ гостѣй! старостивъ одъ такòго жь старòго дѣрня, якъ и самъ. Побачимо, щò-то зъ тогò бѣде. Негрѣте залізо не зòгнешь. А якъ-би не крѣвся та пораяв-ся бѣ зо мнòю отакъ тѣжшівъ за два до святъ, то пѣвна ужѣ бул̄а бѣ рѣчь; а то схаменѣвся на саміснѣйшій святъ-вечіръ та й л̄аститця: «и сяк̄а й так̄а, и дòбра, и розумна ти, Стѣхо: поможи! Я вже тобѣ и се и те, и трѣте й десяте». Побачимо, побачимо, якъ попадѣтця нашòму телятѣ вòвка пѣм̄ати. (*Помомавъ*) Не сказавши ні слòва дочцѣ, за кòго и якъ хòче вѣд̄ати, дѣмае, що наша сестра — коза: поженѣшь, кудѣ схòчешъ. Э, ні! стривай лишень, голѣбчику. «Ублагай її», каже. Та и що такѣ той пог̄аний хорѣнжій? А полкòвникъ хочъ старій — нехай ѣмѣ дòбре свѣтця — такъ же пань!... Оцѣ бѣ то вона й ст̄ямилася! Иншòму дзусь, а я — такъ вѣзмѣсь. Дѣвцѣ дѣвку не довго збитъ зъ пантелѣку, а ще такѣ, якъ моя п̄анночка — и-и! Та вже жь, якъ кажутъ, пѣм̄авъ не пѣм̄авъ, а погн̄атця мòжна. Тодѣ, якъ тѣе-то, вже жь и погуляю!... А вона попл̄аче, посу-мѣе, а далѣ й нѣчогіснѣко. Та й Назаръ такѣ не разъ сп̄асѣ сѣбѣ скаже. (*Изъ боковыхъ дверей выходитъ Галя*).

Стеха. А що? якъ прѣбрано?... Тимъ бо й ба!

Галя. Щò це ти, Стѣхо, рòбишь? Хиб̄а у насъ сѣгòднѣ гòсті, чи що?

Стеха. Та ще й якѣ гòсті, якъ-би ви зн̄али!

Галя. Якѣ жь тамъ гòсті и вѣд̄кл̄я?

Стеха. Угад̄айте.

Галя. Чи не зъ Чигирина?... Такъ?

Стеха. Изъ Чигирина, та хто такій?

Галя. Якѣ-нѣбудь старшин̄ий?

Стеха. То-то бо й е, що не старшин̄ий, и...

Галя. Та хто жь такій? Мòже... та ні! сѣгòднѣ не та-кий день. А минѣ б̄агюшка учòра и говоривъ щòсь такѣ.

Стеха. Говоривъ, та не договоривъ. А я зн̄аю, — тѣльки не скажѣ.

Галя (*обнимає Стеху*). Стєхо, голубочко, ластівко мой! скажи, не мучь мене.

Стеха. А щò дастє? скажґ...

Галя. Щє серєжки, абò пєрстїнь, абò що хочешь подарґю, тїльки скажи.

Стеха. Нічòго не трєба; дґйге тїльки свїй байбаракь надїти сєгòднї на вечорняцї.

Галя. Дòбре, надївай, та такь, щòбь бґтюшка чґсомь не побґчивь.

Стеха. Оцє ще! хибґ жь я справдї дурнґ? Слґхайте жь. (*Вь поклоуса*) Сєгòднї прийдуть старостї.

Галя (*вг восторг*). Відь Назґра! відь Назґра!

Стеха. Та тамь вже побґчите, відь кòго.

Галя. Хибґ жь не відь Назґра, Стєхо? Щò жь, оцє мене и справдї лякґешь?

Стеха. Я вась не лякґю, я тїльки такь кажґ.

Галя. Нї, ти щось знґешь, та не хочешь сказґти.

Стеха (*лукаво*). Я нічòго не знґю. Де минї, клґшницї, вїдати про пґнськї дїлґ?

Галя. Ти смїєсся зь мєне! Я заплачу, їй-Бòгу заплачу, и бґтюсцї скажґ.

Стеха. Щò жь ви скґжете?

Галя. Щò ти менє перелякґла... Тепєречки не дамь байбарґка. А щò, поживїлась?

Стеха. Оцє, якї бо ви боязькї! вже и повїрили!

Галя. Ну, що жь? відь Назґра?

Стеха. Та відь кòго жь бїльшь? вже пакь не відь старòго Молочґя, нґшого полкòвника.

Галя. Цурь ємґ, якїй нехорòший! Якь приїде до нась, то я зґразь изь хґти втїкґю. Минї навдивовїжу, якь ще єгò козакї слґхають. Тїлько у єго, паскґдного, и мòви, шо про налївку та про варєники.

Стеха. А хибґ жь се їй не дòбре?

Галя. Звїсно! козакґ, та ще їй полкòвнику! Ось мїй

Назґрь, мїй чорнобрївїй, усє про вїйнґ та про похòди, про Налївайка, Остряницю, та про сїне мòре, про татарь, та про Турецькґ зємлю. Стрґшно, стрґшно, а хòроше, такь-шо слґхала бь не паслґхалась єгò, та все дивїлась би вь єгò кґрї дчн. Мґло дня, мґло нòчи.

Стеха. Наслґхаєтесь, ще їй налюбґуетесь. Опїслґ, мòже, и обрїдне.

Галя. О, крий Бòже! До сґмої смєрти, поки вмру, все дивїлась би та слґхала єгò. Скажи мнї, Стєхо, чи ти любїла колї, чи обнимґла колї козґцькїй стань висòкїй, що... дрижґть рґкп, мїє сєрце? А колї цїлґнешь... щò тодї? Якь се, мґбуть, любò! якь се вєсело! (*Вг восторг поетг и пляшетг*).

Гой, гòя, гòя!

Щò зо мнїю, щò я?

Полкбїла козакґ —

Не мґю покòя.

Я єгò боялась...

Щò жь опїслґ стґлось?

На вґлицї пострїчґлась

Та їй поцїлувґлась

А мґти уздрїла...

Якє тобї дїло!

Вїдавайте зґмїжть,

Колї надоїла!

Стеха. Гґрно, гґрно! А одь кòго це вївчились?

Галя. Та одь тєбе жь. Хибґ ти забґла, якь на вґлицї, на тїй недїлї, танцювґла? Тодї ще бґтюшки не булò дòма... зґгґдґла?

Стеха. Колї се? Оцє ще вїдумали! (*Стучатся вг дверь*).

Галя (*торопливо*). Охь, лїшечкò! хгось идє! (*убґгаєтг*)

СТЕХА. Хто тамъ?

ХОМА (за дверью). Я, я! відчиний мерцій.

(Стеха отворяетъ дверь. Входить Хома, отряхиваясь.)

ХОМА. Що? не було? Оце жь якъ хуртовина!

СТЕХА. Когò не було?

ХОМА. Когò? гостей!

СТЕХА. Якихъ гостей? одъ пол...

ХОМА. Ць!... эгè жь.

СТЕХА. Ні, не було.

ХОМА. Гляди жь, ані телєнь!... Отець Данило, спасібі, розрішивъ. Не забудь тільки за́втра вранці послать єму вишнівки. Знаєшь? тісі, що пєдавню доливали. Нехай собі пє на здоровья. Та щò се їхъ немà такъ довго? Чи не злякались, бува, заверюхи? А вігеръ пеняче стиха.

СТЕХА. Злякаютьця воші! дежъ пакъ! И въ горобіи нічь прийдуть для такої панички, якъ наша.

ХОМА. Звичайно, звичайно.

СТЕХА. Ищє пакъ такий старій... а паничка...

ХОМА. Самà ти старà, сорòко безхвòста!

СТЕХА. Дивісь! зàразъ и розсєрдилсь. Хибà я на васъ?

ХОМА. Такъ що жь, що не на мєне? такъ на могò... ну... полковника

СТЕХА. Э, бачь що! А паничка? чи ви жь зъ пєю говоріли? щò вона?

ХОМА. А щò вона? її діло такє: щò звелять, те її робі. Воно ще молодє, дурнє; а твоє діло навчіть її, врозуміть, що любовъ и все гакє прòчєє... дурниця, пікчємне. Ти вже, думаю, розумієшь?

СТЕХА. Та се розумію, та зъ якогò кінця почати. не знаю. Вона, бачите, полюбила Назàра такъ, що її сказати не мòжна. Ось и сєгòдні мши говорила. Молі, каже, Стєхо, Бòга, щòбъ швидче я вийшла зàміжъ за Назàра, — по швїну добрà свогò віддамъ!

ХОМА. А ти її повіриша!

СТЕХА. А чому жь и ні? вона такà дòбрєчка.

ХОМА. Дурнà ти, дурнà! А якъ же я самъ тобі все добрò віддамъ, тоді щò бòде? га? Щò ти думашь? (ласкаєть єе). То-то бо и є, дурочка ти безсерєжна!

СТЕХА. Щò мши робіть, коли я дурочка?

ХОМА. А то, щò велить. Чуєшь? усє, щò въ мєне є, твоє.

СТЕХА. Не трєба мши вàшого добрà; я и безъ нєго була бъ щаслива, якъ-би ви не забули бідної Стєхи и тоді, коли зрòбитесь великимъ паномъ. Я васъ такъ вірно люблю, такъ вбиваюсь за вàми, а ви... (притворно грустить).

ХОМА. Отъ же и нагадали кози смерть! Зновъ своє. Сказавъ, такъ и зроблю.

СТЕХА. Чи мàло щò лòде обіцають, коли їмъ припадє нуждà?

ХОМА. Гòді не-знать-щò базікать. Піді лишєнь до Галі та поговорі зъ нєю хоропєнько по-свòєму, и коли тєє... то за́втра и міжъ нами онєе.

СТЕХА. Казавъ панъ кожухъ дамъ, га й слòво єгò тєпле. И я тільки гріхъ на дұшу візмю.

ХОМА. Який тутъ гріхъ? Дурниця все тє!

СТЕХА. Забожітьця, що жєшгєсь, тоді їй-Бòгу все зроблю! А безъ мєне, кажю вамъ, нічòго не бòде, їй-Бòгу!

ХОМА. Отъ же їй-Бòгу, дàлебі!

СТЕХА. Жєнитесь?

ХОМА. Эгè!

СТЕХА. На мши?

ХОМА. Якъ коржà, такъ коржà! — Якъ спечемò, такъ и дамò. Ужє ти мши въ печінкахъ сидишь зъ своїми витрєбєньками.

СТЕХА. Які тутъ витрєбєньки?

ХОМА. Ну, дòбрє, дòбрє! тільки слухай. Трєба діло сконювати такъ, щòбъ вона не знàла, віць нò о старості; а го — чòгò дòброго — усє підє шєрєберь.

Стеха. Та вже мині не вчітьця, якъ діломъ повернѣть. Наговорю такòго дѣва моїй пѣппочці — щò твій кобзарь Старій, скажѣ, чоловікъ, якъ подумаешъ, усімъ, усімъ лѣчче відъ молодòго. Молодїй... та що й казѣть? нїкѣди не годїтця, а до тòго ще докѣчливий та ревнївий, а старїй тїхий-тїхий и покїрний.

Хома. Такъ, такъ! О, ти дѣвка розѣмна! Идї жъ до Галї, та глядї — гарпєнько побалакай зъ нєю.

Стеха. А пòтїмъ, чи мòжна мині буде пїтї на вечорнїці? Я вже зовсїмъ упòралась. Пустїть, бѣдє ласкаві, хочъ въ послїднїй разòчокъ.

Хома. У тєбе тїльки й на дѣмці, що вечорнїці. О, вже мині та Мотовїлиха!

Стеха. Мотовїлиха? Чи не казѣла вамъ вонѣ, старѣ паплòга, чòгò? Щò жъ, що я зъ козакѣми танцюю? А якъ ви жартѣєте зъ молодїцями, такъ я й нїчòго!

Хома. Идї жъ, идї, та поклїчъ мині Галю, а затїмъ самѣ полѣгодь рушникї.

Стеха. Та вже усє напòготòві. (*Уходить*).

Хома. Злїгѣвся я зъ дѣволомъ... (*Оглядывається*). Щò жъ? не мòжна безъ цєго. У такòму дїлї якъ не вертї, трєба абò чòрта, абò жїнки. (*Немного помолває*) Чòгò дòброго! ще, мòже, й менє обдѣрїть, тодї и остѣвся на вїки вїчні въ дѣрняхъ. Та нї, лїха мѣтері! Абї бѣ тїльки ти мині своїми хїтронцями помòгла породнїтьця зъ полкòвникомъ, а тамъ ужє що бѣде — побѣчимо. Ишъ ти, мужїчка! кудї кїрну гнє! Стривѣй! (*Продолжительное молчаніе*). Дѣмай собї, голѣбко, та гадѣй, що .. а вонò зовсїмъ не такъ бѣде. Закїнь тїльки ўдочку, самѣ рїбка пїде. Шѣтки: — тесть полкòвника!... А щò далї—се нѣше дїло. Абї бѣ черезъ порїгъ, то ми й за порїгъ глѣнемъ. У якїхъ-нєбудь Черкасѣхъ, а мòже у сѣмому Чигиринї, гуляй собї зъ полкòвничòю булавòю! п славѣ, и почòгъ, и червїнци до сєбе гѣрбай: все твоє. А пѣще всєго червїнци. Ихъ лѣде по дѣху чѣють; хочъ не по-

кѣзї, все клѣнятимѣтя... Ха-ха-ха! отъ тобї й сòгнїкъ! Ще въ Брѣцькїмъ сєрце моє чѣло, що зъ мєне бѣде велїкїй пань. Булò говорю однò, а роблю дрѣге; за се назїкї вѣли менє двулїчнимъ. Дѣрпї, дѣрпї! Хибѣ жъ якъ говорїмъ про огòнь, такъ и лїзти въ огòнь? абò якъ про чорнобрїву сиротѣ, такъ и женїтьця на їй? Брехнї! відъ огнѣ подѣльшъ. Женїсь не на чòрнихъ брòвахъ, не на кѣрихъ ðчѣхъ, а на хуторѣхъ и млинѣхъ, такъ и бѣдешъ чоловікомъ, а не дѣрнемъ. (*Входить Галѣ*).

Галѣ (*весело*). Добрї-вечїръ, бѣтюшка! Де це ви такъ довго барїлись? Ви менє клїкали, чи щò?

Хома. Та клїкавъ, клїкавъ. (*Осматриваетъ ее*). Щò ти не всї стрїкї почїлѣла? Та пехѣй! поки бѣде и сїхъ. Послѣхай. Минї трєба поговорїти зъ тобòю обѣ вѣжнїмъ дїлї. Ти знѣешъ, ми сєгòднї старостївъ сподїваємось?

Галѣ. Сєгòднї! на пєрвїй день прѣзника,—на самїсїньке Рїздò?

Хома. Такъ що жъ? Отець Данїло, спасїбї, розрїшївъ. Глядї жъ, не пїднесї гарбузѣ.

Галѣ. Якъ се мòжна! Хибѣ вїнъ дѣже старїй, чи що? Ось послѣхайте, якòї несенїтнїці наговорїла мині Стєха. Сміхъ та й гòдї!

Хома. А щò тобї вонѣ наговорїла?

Галѣ. Кѣже, бѣцїмъ-то старї... та нї, не скажѣ, дѣлебї не скажѣ, бо кѣ-зна-що! Вонѣ й самѣ не знѣс, щò говорїть.

Хома. Хибѣ жъ не прѣвда? Старїй чоловікъ крѣще молодòго.

Галѣ. Та й вонѣ те жъ казѣла.

Хома. А тобї якъ здаєтця?

Галѣ. Якъ такї мòжна? то старїй, а то молодїй.

Хома. Такъ по твòему молодїй — крѣще?

Галѣ. Отò жъ пакъ!

Хома. Помїркѣй-лишенъ гарпєнько, такъ и побѣчїшъ, що бѣтькова прѣвда, а не твоя. Ну, щò молодїй? Хибѣ те,

що чорні у тебе? Та й тільки жъ. Не вікъ тобі нимъ любоватьця: прийде поря — треба подумати объ чімъ и другімъ. Може, коли захочеться почоту, поважєння, покладнївъ. Кому жъ се звичайнїше? полковницї... се я такъ приміромъ говорю... а не якїй-небудь жїнци хорунжого; бо у єго тільки й худоби, тільки й добра, що чорний усь. Повіръ мнї. Дочко, на тебе ніхтò и дивїтьця не захоче.

Галля. Та я й не хочу, щобъ на мене другї дивїлись.

Хома. Не-знать-щò верзєшь ти! Хибà ти думаеть, що не обрїдне цілїсїнький вікъ дивїтьця на тебе однѹ? Хибà ти однà на Божїмъ свѣтї? Ё й крапцї тебе. Тогò и глядї, що розлюбить.

Галля. Назаръ? менє? О, ні! ні, ніколи на свѣтї!

Хома. Я й не кажѹ, що вонò справдї такъ бѹде, а такъ, наприкладъ,—щòбъ ти тїмила, що ми всі на однїмъ шгалтї шїтї.

Галля. О, ні! не всі! вінъ не такїй, вінъ не розлюбить.

Хома. А що жъ? хибà віпъ тобі побожївся?

Галля. Атожъ!

Хома. А ти й повірила!

Галля. Я и безъ болбї повірила бѹ.

Хома. Дурнє ти, дурнє! Чи знаєшь же ти, що хто багачько обїцає, той нічòго не дає? Ой, схаменїсь та послѹхай баткївського совѣту. Дòбре, що я вже такїй — щò обїцавъ, те й зроблю. Ну, не дай я тобі прїданого, — щò тодї, га? Пожалуй, вінъ и такъ тебе візьме: мàло якїхъ дурнївъ нема на свѣтї! та що жъ въ тїмъ? Подумай, щò тодї ти робїтимешъ?

Галля. Те, що и всі рòблять — заробляла бѹ.

Хома. А щò лѹчче: чи самїй робїти, чи дивїтися якъ другї на тебе рòблять?

Галля. Якъ кому.

Хома. То-то и гòре, що ти ще дурнє. Я тобі бѹ и ба-

гачько дє-чòго сказавъ, та ніколи: тогò и глядї, що старостї на порїгъ. А чи есть у тебе рушникї?

Галля (*весело*). Е, є! Якъ я рàда! въ мене сєрце не на мїстї! Чи й вамъ такъ вєсело?

Хома. Вєсело, дѹже вєсело. Идї жъ та не забудь сязати, що коли прїйдуть колядовати, такъ щòбъ гнали їхъ у потїлицю.

Галля. Зà що жъ? Се жъ дїло закòнне! та вонò якъ и разъ тільки въ годѹ!

Хома. А старостї разъ на вікѹ.

Галля. Справдї, щòбъ не помїшали... Ще й закòнної рєчи не дадѹть сїдовнїть. Такъ побїжѹ жъ я и скажѹ, щòбъ запєрли ворòта и фїртку. (*Уходитъ*).

Хома (*ходить задумавшись*). Здаєтця, дїло дòбре їде. Вонà думатиме, що Назаръ свàта, зь-дѹру и согласїтця; старостї не промòвлятця; весїлє мòжна одкїнути ажъ геть до тогò тїжня; а черезъ такѹ годїну и нашòго брата, мужикà, угомонїшь, щòбъ не брикався, не то що дївку. Коли бѹ тільки якїй гаспидъ не принїсь тогò горобця безнєрого! тодї пишї пропàло. Нарòбить бєшкету! (*Съ важностїю*) А подумаеть и те: якє ємѹ дїло до Галї? Се жъ мой дитїна, моє добрò, слїдовательно мой власть, мой и сїла надъ нєю. Я отєць, я царь її. Та цуръ ємѹ, пекъ! Се дїло ще не такє, щòбъ объ ємѹ довго думати. Не дѹже трєба плошати, бо бережєного Богъ бережє, абò — якъ тамъ ще кàжуть — рївнїшь згляднїшь, тїснїшь ляжешъ.

Галля (*обмастъ вѹ восторгъ*). Прихали, прихали!

Хома (*вздоронує*). Оцє жъ, якъ ти менє злякàла! Пїдї у своѹ кїмнату та прїйдешъ, якъ кликну.

Галля. Чòгò у кїмнату? Я тутъ зостанусь, ніхтò не побачить.

Хома. Незвичайно: закòнъ не велїть.

Галля. Ну, такъ я пїдѹ. (*Уходитъ*).

(*Хома съ важностїю садїтся за столъ. За дєверью сту-*

чатъ три раза. Входятъ два свата съ хлѣбомъ и, низко кланяясь хозяину, кладутъ хлѣбъ на столъ).

Свати. Дай, Боже, вѣчиръ добрый, вельможный пàпе!

Хома. Добрий-вечиръ и вамъ. (Даетъ знакъ свату. Тотъ кланяется. Хома шепчетъ ему на ухо и потомъ продолжаетъ) Добрий-вечиръ, люде добрі! Прѣсимо сідати; будте гостями. А відкіля се васъ Богъ несє? чи здалєка, чи зблизька? Мòже, ви охòтники якї? мòже, рибàлки, абò, мòже, вòльні козакї?

Сватъ (тихо покашливаетъ). И рибàлки и вòльні козакї. Ми люде нїмєцькїи, ідемо зъ землі турєцької. Разъ дòма у нàшій землі вїпала порòша. Я й кажù товàршину: «Щò намъ дивїтьця на погòду? ходїмъ лишень шукати звїрїного слїду». Отъ и пішли. Ходїли-ходїли, нїчòго не знаїшли. Ажъ гулькъ — назустрічъ намъ іде князь, піднімà у гòру плєчи и говòрить намъ такїи рєчи: «Эй ви, охòтники, ловці, молодці! будте лàскаві, покажіте дружбу. Трапїлась мнї кунїця—красна дівїця; не імъ, не пью и не сплю відъ тогò часу, а все думàю, якъ-би її достати. Поможїть мнї її пїймàти; тоді чогò душà вàша забажà, усє просїте, усє дамъ: хочъ дєсятъ городївъ, або трїдєвятъ кладївъ, або чогò хочете». Ну, намъ тогò й трєба. Пішли ми по слїдàмъ по всїмъ городàмъ, по усїхъ усїодахъ, и у Нїмєщину, и у Турєщину; всї цàрства й госудàрства пройшли, а все кунїці не знаїшли. Отъ ми и кàжемо князю: «Щò за дїво та звїрюка? хпбà де красної немà? Ходїмъ другòї шукати». Такъ де тобі! нашъ князь и слұхати не хòче. «Де вже», кàже, «я не зьїздивъ, вь якїхъ цàрствахъ, вь якїхъ госудàрствахъ, не бувàвъ, а такòї кунїці, сїрїчъ красної дівїці, не видàвъ». Пішли ми впять по слїду, и якъ разъ у се сєлò зайшли; якъ єгò дрàжнять, не знàємо. Тутъ впять вїпала порòша. Ми, ловці-молодці, ну слїдїть, ну ходїть; сєгòднї вранці встàли и такї на слїдъ напàли. Пєвно, що звїръ нашъ пішòвъ у двіръ вашъ, а зъ двòру вь хàту та й сївъ у кїмнàту, тутъ

и мусимо пїймàти; тугъ застрїяла нàша кунїця, вь вàшій хàтї красная дівїця. Оцє жъ нàшому слòву кїнєць, а ви дайте ділу вїнєць. Прòбі, оддàйте нàшому князю кунїцю, вàшу красну дівїцю. Кàжіть же ділòмъ, чи оддасгє, чи нехàй ще підростє?

Хома (притворно съ сердцемъ). Щò за напàсть такà! Відкіля се ви бїдù такù накликаєте! Гàлю! чи чұешъ? Гàлю! порай же, будь лàскава, щò мнї робїти зъ оцїмї ловцями-молодцями.

(Галя выходитъ на-средину свѣтлицы, останавливаетъ и, стыдливо потупивъ глаза, перебираетъ пальцами передникъ).

Хома. Бàчите ви, ловці-молодці, чогò ви натворїли? менє старòго зъ дочкòю пристидїли!... Гай-гай! такъ ось же щò ми зробимо: хлїбъ святїй приймàємо, доброго слòва не цурàемся, а за те, щобъ ви насъ не лякàли, бұцїмъ ми передєржуємо кунїцю, абò красну дівїцю, васъ повяжемо. Прийшòвъ и нашъ черєдъ до ладù слòво прикладàть. Ну, гòді жъ тобі, дòчко, посұпившись стояти; чи немà вь тєбе чимъ сїхъ ловцївъ-молодцївъ повязàти? чұешъ бо, Гàлю? А, мòже, рушникївъ немà? мòже, нїчòго не придбàла? Не вміла прàсти, не вміла шїти—вякї жъ чимъ знàешъ,—хочъ мотузкòмъ, колї ще й вїпъ е.

(Галя уходитъ въ свою свѣтлицу и немедленно возвращается, неся на серебряномъ блюде два вышитыя полотенца, и кладетъ на хлѣбъ, принесенный сватами; потомъ подходит къ отцу и низко кланяется и целуетъ руку; потомъ беретъ блюдо съ полотенцами и подноситъ сватамъ—сперва одному, потомъ другому. Сваты, взявши полотенца, кланяются Хомѣ.)

Сватъ. Спасїбі жъ бàтьковї, що свою дитїну рàно будївъ и усякому добру учївъ. Спасїбі й тобі, дївко, що рàно вставàла, тонкù прàжу прàла, придàне придбàла.

(Галя беретъ полотенца и перевязываетъ через плечо

одному и другому, потомъ отходитъ и робко поглядываетъ на двори.)

Хома (къ Галѣ). Догадався, догадався! Ти хочешъ и князя завязати. Нехай завтра обѣ его завяжемо. Бачъ, мабуть, злякався, що не показався. Стривай, попадѣся, не втечешъ!

Сватъ. Вінъ и самъ прилетить, якъ зачѣе, що такъ похвалягесь.

Хома. Ну, поки вже долетить, намъ нічого ждати. Прѣсимо сидати. Що гамъ е, поімѣ; що дадуть, попьемо та побалакаемъ дѣ-щоб. А тимъ-часомъ, ти, Галю, не гуляй, въ корці мѣду наливай та гѣсгямъ піднеси хлѣба-сѣли, прося зъ привѣтомъ и зъ ласкою.

(Сваты чинно садятся за столъ. Галя принимаетъ отъ отца чару и флягу и подноситъ старшему свату. Сватъ не принимаетъ).

Сватъ. Ми вамъ такі халѣпи натворили, що боїмѣся, щобъ ви насъ не потруїли... Призволяйтесь самі. (Кланяется.)

(Галя, поспостригавши на отца робко и стыдливо, подноситъ къ губамъ и подаетъ свату.)

Сватъ (поднявъ чару). Тепѣра такъ! Пошли жъ, Бѣже, нашимъ молодимъ щасця и багачтва и дѣброго здоровья, щобъ и внуківъ жениги и правнуківъ дождаги...

(Свата прерывають хоръ колядниковъ подъ окнами. Всѣ слушаютъ со вниманіемъ. Хома съ досадою покручиваетъ усы; Галя весело поспостригавши на окно. Сватъ, впродолженіе колядки, повторяетъ) «Гарно колядують наши козаки!»

КОЛЯДКА.

Бачить же Богъ, бачить Творецъ,
Що мръ погубае,
Архангела Гаврііла

Въ Назарѣтъ послае.
Благовѣстивъ въ Назарѣті —
Стала слава у вертепі.
О, прекрасній Вихлиѣме!
Огверзи врата Эдѣма.

Хома (къ Галѣ, съ сердцемъ). Я жъ тобі наказывавъ, щобъ нікого не пускали! Задумалась, забула!

(Входитъ Назаръ съ молодыми козаками).

Назаръ. Дай, Бѣже, вѣчиръ дѣбрый! помагай-би вамъ на все дѣбре!

(Всѣ козаки повторяютъ то же. Назаръ, не снимая шапки, съ ужасъ останавливается; поспостригавши то на гостей, то на Галю. Всѣ молчатъ).

Хома (смѣшавшись). Спасибі, спасибі... Милости прѣсимо. Прѣсимо сидати.

(Молчаніе продолжается. Галя, улыбаясь, украдкой поглядываетъ на Назара).

Назаръ. Сядемо, сядемо, аби було дѣ: ми гѣсті непрѣхані. Мѣже, помішали; дакъ ми и підемо, відкляя приишли. (Смотритъ на сватовъ). Такъ бачъ, черезъ що полковникъ пославъ менѣ зъ граматами въ Гуляй-Поле! (Глядя на Галю). Вѣсело, вѣсело! наливай швидче горілки, и я выпью за твоѣ здоровья! Не лякайся, не лякайся, наливай.

(Галя, съ ужасъ, роняетъ подносъ и флягу).

Хома (съ бѣшенствомъ). Хто сміе знущатъця надъ моєю дочкою?

Назаръ. Я! хибѣ не бачишь? я, Назаръ Стодѣля! той самий, за кого ти вчѣра обѣщавъ видать дочку свою, той самий, якого ти знавъ ще зъ тиѣи пори, якъ вінъ тебѣ вѣрвавъ изпидъ ножа гайдамаки! Згадай ищѣ, що я той самий, хто й самому гетьману не дастъ себѣ на посмѣхъ! Пізнавъ?

Хома. Пізнавъ. (Равнодушно). Щѣ дальшь?

Галя. Хибѣ жъ не ти приславъ?

Хома. Мовчи! геть собі!

Назаръ (*останавливаетъ Галя*). Стривай, стій тутъ! И тебе обманюють?

Хома. Не обманюю, а такъ якъ батько велю. Вона просвѣтана за чигиринського полковника.

Назаръ (*съ презрѣніемъ*). Полковника! Учора була моя, сѣгодні полковникова, а завтра чия буде? Чувешъ, Галя?

Галя (*падає на руки Назара*). Чую! О, чомъ мині не позакладало!

Свѣтъ. Осмілюсь доложитъ...

Назаръ. Мовчи, поганиець, шипотиннику!

Хома. Віддай мнѣ дочку мою. (*Робко подходитъ къ Назару*).

Назаръ. Геть, Юда!

Хома (*въ ужасѣ*). Прѣхоръ, Максѣмъ, Иванъ. Стѣхо Гей, хто тамъ е? Возьміть ёго харцизяку — вінъ убьє мене!

Назаръ. Нехай Богъ тебе побѣ, дітопродавецъ! (*К Галя*) Галя! сѣрце моє! промовъ мині хоть одне слово: т не знала — за когò? скажи: не знала?

Галя (*приходить въ себя*). Не знала, їй-Богу, не знала!

Назаръ (*къ Хомѣ*). Чи чувешъ ти?

Хома. Не чую; я оглухъ!

Назаръ (*къ гостямъ*). Люде добрі, коли ви не оглухли, такъ послухайте. Вінъ мене називавъ своїмъ синомъ, а я ёго своїмъ батькомъ, и вінъ се чувъ тоді, а сѣгодні оглухъ. Де жъ ёго правда? Чи чесний же вінъ чоловікъ? правдивий, га?

(*Гости молчатъ*).

Гнатъ (*подходить къ Назару*). Вінъ не чоловікъ. Кинь ёго: такє ледашо не стоїть пүтнёго слова! (*Береть его за руку*).

Назаръ. Стривай! ні, вінъ чоловікъ, вінъ називавъ мене синомъ. (*Къ Хомѣ*). Правда?

Хома. Не тобі вѣйти, якъ мині когò називати. Я її батько, а не твій: такъ у моїй волі оддати її за когò схочу. Назаръ. А якъ жє вона не захоче, тоді що?

Хома. Я заставляю.

Назаръ. Чи можна жъ когò заставитьъ утопитъця або повіситъця? Хибѣ ти Богъ, що маєшъ силу чудеса творитъ? Хибѣ ти дяволъ, коли ти не маєшъ жалю до рідної своєї дитини? Ти бачишъ, у неї е сѣрце, и ти замість ёго кладешъ камініюку. Слухай: и ти жъ колись бувъ молодімъ, и ти жъ мавъ коли-небудь радість и гòре. Скажи, щò чуло, щò казало твоє сѣрце, коли тобдою кешкували?

Хома. Го-во-ри!..

Назаръ (*съ изступленіемъ*). Такъ ти глузуюешъ надо мною! Хибѣ я не стопчу тебе якъ жабу? Брехунъ! (*Быстро подходитъ къ нему и хватается его за горло*).

Галя (*схвативъ руку Назара*). Щò ти робишъ? Убий мене, на, ріжъ.

(*Назаръ молча опускаетъ руки*).

Хома (*подбѣгаетъ къ свѣтамъ*). Ви бачили? хотівъ мене задушити!

(*Свѣты молчатъ*).

Гнатъ (*къ Назару*). Ми не такъ розплатимося, иншимъ часомъ. Ходімъ зъ сѣгò базару.

Назаръ. Не піду! мене відсіль ноги не вьнесуть.

Гнатъ. Ну, такъ торгуйсь. Може, дешевше уступлять

Галя. Бòже мій, Бòже мій! вони знуцаютьця падо мною!

Хома. Не знуцаютьця, а торгуютьця.

Гнатъ. Гòді, брате; ходімъ: ми опізнїлись.

Назаръ. Стривай, не опізнїлись. (*Подходить къ Хомѣ*). Прости мене, я згарячу забўвся. Ти добрий чоловікъ. Прости, або заріжъ мене, тільки не кажи, що вона не моя, не кажи! Дивїсь: я гетьману нікòли не кланявсь. (*Падаєтъ на колѣни*). Для спасення своєї душі, коли у тебе у сѣрці е Богъ, для угоди всїхъ свѣтихъ, коли ти віруешъ у когò, для спа-

сєння твоєї дитини, коли вона тобі мїла, зглянься на мене Нехай старостї зь своїмъ хлїбомъ йдуть до-дому. Христомъ Бѣгомъ молю, не занастї її, бїдної! Крѣпчої її нема; за що ти хочешъ її убити? На гѣлову мою! возьми її, розбїй обухомъ, — не трѣба мнї її: тїльки дай дочцї своїй ще пожити на свѣтї, не заїдай її віку, вона не виновѣта!

(Хома дрожа поспрашиваетъ на гостей).

Гнатъ (*быстро пообтыаетъ къ Назару*). Когдѣ ти прѣснешъ? комѣ клѣняешся? передъ кїмъ падаешъ? Я на тебе послѣ сєго й дивиться не хочу; прощай!... Клѣняетця дяволу! Вінь тебе киплячою смолою напїть! (*Хочетъ идти*).

Назаръ (*удерживаетъ его*). Постій, дай ще слѣво скажѣ.

Галя (*обнимая ноги отца*). Ви покїйній мѣтері, якъ вона умїрѣла, бїля домовїни обїцѣли мене вїдати за Назара. Щѣ жъ ви рѣбите? чїмъ я васъ прогнївила? за що мене хочете убити? Хибѣ жъ я не дочкѣ вѣша? (*Заливается слезами*).

Назаръ. Камїнь! залїзо! ти огнїю хочешъ! Бѣде огнѣ, бѣде! для тебе все пѣкло вїзову... ти жди мене. (*Галь*). Бїдна, бїдна! вѣ тебе нема бѣтька, вѣ тебе катъ есть, а не бѣтько! Бїдненька, сѣрденько моє, пѣшечко мой безпрїютна! (*Цѣлуетъ ее*). А я ще бїднїйший тебе: у мене й кѣта нема, нїкому и зарїзати! Прощай, моє сѣрце, прощай! не забаримось побѣчуться. (*Галя безмолвная падаетъ на руки Назара. Онъ цѣлуетъ; Хома силится вырвать ее. Назаръ отталкиваетъ его и снова цѣлуетъ Галю*).

Назаръ (*къ свѣтамъ*). Розкажїть полкѣвнику, щѣ бѣчили и щѣ чѣли. Скажїть, щѣ єгѣ молодѣ при вѣшихъ очѣхъ цїлувалася зо мнѣю. (*Галя обнимаетъ его и цѣлуетъ*). Бѣчїте, бѣчїте! Прощай же, моє сѣрце, мой голѣбочко! (*Цѣлуетъ ее*). Я знаю, щѣ мнї рѣбїть. Я знайдѣ правду. Прощай! вернѣсь, спѣвѣйся.

(*Галя падаетъ безъ чувствъ. Назаръ, закрывъ лицо ру-*

ками, удаляется. Гнатъ и козаки за нимъ. Хома и свѣты пообтыаютъ къ Галь).

АКТЪ ВТОРОЙ.

Внутренность простой хаты, опрятно убранной. На столѣ горятъ свѣчи
Хозяйка прибираетъ около печки.

Хозяйка. Гѣсподи, Гѣсподи! якъ подѣмаешъ, коли ще ми дївували, зачѣнешъ де - нѣбудь вечорнїцї, такъ ажъ тинї трещѣть; а тепѣрь. . . отъ, скѣро и трѣтї пївнї заспївають, а вечорнїцї ще й не зачинѣлись. Нехай вона хочъ и свѣто, звїсно — колядѣють, а все такї часъ би. Нї, щѣ не кажї, а свѣтъ перемїнївся. Хоть би и запорѣзцї... ну, якї вони запорѣзцї? Тѣфу на їхъ хистъ та й гѣдї! Чи такї бѣли попѣреду? Якъ палетѣть булѣ зь своєї Сїчи, такъ щѣ твої орлїсоколі! Булѣ якъ схѣпить тебе котрїй, такъ до землї не допустїть, такъ и нѣсїть... Ой-ой-ой! кудї то все дївалось?..

(*Покачавши грустно головой, поетъ*):

Зорѣ зь мїсяцемъ надъ долинокъ
Пострїчалася;
Дождїдалася до бїлої зорї,
Не дїждїдалася;
Я додому прїйшла, гїрко плакала,
Не моїлася, —
Нерозѣмная, неутїпная,
Положїлася.
Ой не спїла жъ я, все верзлѣсь мнї
Нїчка тѣмная,
И вишнѣвий садъ, ѣчи кѣрїї,
Брѣви чѣрнїї.
На зорї-зорї я прочнѣлася
И сказѣла такъ:
За Днѣпѣ-рїку чѣрнобрївнїй твїй
На гнїдїмъ конї

Полетів орломъ!... Я все плакала,
 Все сміялася.
 И додому козакї, зза Дунай-ріки,
 Заверталися.
 Не вериўся мій... молоді лігà
 За щò трàчу я?
 Зоря зь місяцемъ пострічалася —
 И заплачу я.

Точнісінько моя дòля! ненàче сю пісню про мене злож
 ли. Де мої молоді лігà? и слїду нема, мовъ повèрхъ вод
 поплили. (*Помолнавъ*). Щò жъ се справді ніхтò не йде?
 вже миші ся навїжена Стèха! пішла за дівкàми, та десь
 застрѣла съ козакàми. И звелà жъ їхъ нечїста мàти докўпи.
 Нехай би сей Кичàтий бувъ пàрубокъ, а тожъ ужè старїй
 чоловікъ... Не взявъ би вінъ собі вь клюшницї не молодў,
 а розўмну, вірну, догèшну до всякого дїла та сгарèньку! а
 то .. якъ та дзїга, такъ и спує. Якъ-то вінъ дочкў свою
 ще пристрòїть? Бачъ, у полкòвничї лїзе! Чи довго жъ то
 вона бўде любовàгїся єгò лїсиною замїсть йсного місяця?
 Охъ, охъ! старї, старї! сидїгъ би вамъ тїлько на печї та
 жувàть калачї; такъ нї, давай имъ жїнку, та ще молодў.
 Якъ же бакъ, чи не такъ!... Отъ Сгодòля молодèць! я єгò
 знàю, вінъ прогòпче стèжку черезъ полкòвничий садòкъ. Та
 й дурнїй би бувъ, колїбъ не прогòптàвъ. Про себè скажў,
 що... тєє... хтось идè!... Зàразъ, зàразъ! Насїлу! (*Отво-
 ряетъ дверь*).

(*Входять Назаръ и Инатъ*).

Хозяйка. Святъ, святъ, святъ! Відкїля се, якдò дорò-
 гою, якїмъ вітромъ, якїмъ шляхомъ занеслò васъ у мою
 хàту?

Гнатъ. Не питайся, голубко, старà бўдешъ, хочъ се,
 признàтьця, и не пристàло твоїй пїщї. Чогò жъ ти такъ на-
 сўпилася?

Хозяйка. Сїдайте, бўдте лàскавї, сїдайте!
 Гнатъ. Ну, гòдї жъ, не сèрдься. Мàло чогò зь языкà
 не спливè! Не вже трèба переймàть, щò повèрхъ водї пли-
 вè? У тебе сèгòднї вечорнїці?

Хозяйка. Хибà жъ нàши вечорнїці для васъ? Ви такъ
 тїлько прийшли — посміятьця.

Гнатъ. Такъ-такї и посміємòся, колї бўде вèсело.

Хозяйка (*глядя на Назара*). Бўде вèсело, та не всїмъ.

Гнатъ. Ну, се вже опїслà побàчимо. А колї—кè намъ
 чогò-нèбудь такòго, для чòго чаркї рòблять, та й зубамъ
 пошукай рòбòти. Проклятий скрїга и повечèрати не давъ.
 Ну, чогò жъ ти ротъ роззївила? мерицїй!

Хозяйка. Зàразъ. (*Отходя*). Бїдненький Назаръ! (*До-
 стаєтъ съ полки флягу съ виномъ и закуску и ставитъ на
 столъ*).

(*Назаръ печально смотритъ на Ината*).

Гнатъ (*къ хозяйкѣ*). Тепèръ же знàєшь що? вїзьми
 мїглў та мегї, вїясни хорошèнько місяць: бачъ, якъ насў-
 пило! А ми тимъ чàсомъ побалàкаємъ, щò трèба.

Хозяйка. Що се, Богъ зь вàми! хибà я вїдьма?

Гнатъ. Я такъ, навманя сказàвъ. Заткнї пàльцї вь ўха.
 Чи вторòпала?

Хозяйка. А!... ви хòчете пїшкомъ побалàкати. Дòбре,
 я пїдў по Стèху. (*Надѣваетъ свитлу и уходитъ*).

Гнатъ (*посмотрѣвъ ей вслѣдъ*). Пішла. Ну, щò жъ дї-
 висся на мене, мовъ не пїзнаєшь?

Назаръ. Тепèръ би й рїдного бàтька не пїзнавъ.

Гнатъ. Розўмнї лўде усè такъ рòблять: и вь хорòмахъ,
 якъ у хàтї мужїкъ. (*Наливаетъ рюмку и подноситъ*). Не
 хòчешъ? якъ хòчешъ! а я совїтувавъ би чàрочку-дрўту Адà-
 мовихъ слїзòкъ, якъ казàвъ бұлò отèць эконòмъ. Не забўвъ
 Брацький манастирь?

Назаръ. Нї, скажї лўчче, на що ти менè повївъ сюдї?

Гнатъ. На те, щòбъ побалàкати зь тобòю, якъ зь ко-

закомъ, а не зъ бабою. За козацьку волю и рѳзумъ! (*Вытпваетъ*).

Назаръ. Щасливий ти чоловікъ!

Гнатъ. Ти щасливійший мене.

Назаръ. О, якъ-би ти посідівъ у мойй шкурі! Ходімъ, Игнате, мннн тутъ дѳшно.

Гнатъ. Стривай, ще рано. Подівимся, якъ люде добрі веселятця, та посовітуемся, куди йти.

Назаръ. Мннн однѳ, куди ни поведешъ.

Гнатъ. Ти впьять баба. Чи пристали жъ козаку такі рѳчи?

Назаръ. Гірко мннн, Гнате! ти смієся, а вѳ мене пѳчннки вѳрне. Хибѳ жъ моѳ гѳре смішнть тебе?

Гнатъ. Смішнть.

Назаръ. А я дѳмавъ — ти добрий чоловікъ.

Гнатъ. А я дѳмавъ — ти козакъ, а ти, бачѳ, баба. Ну, скажи мннн, чоѳ ти дурієшъ? де твій рѳзумъ? Чи стѳйтъ же жннка, хочъ-би вона була дочка ннмѳцького цѳзара, чи стѳйтъ вона такоѳ дорогѳго добра, якъ чоловічнй рѳзумъ?

Назаръ. Стѳйтъ.

Гнатъ. Брехня! Ти знѳєшъ, вѳ яку цнну поставнвтъ царъ Соломонъ золотнй плугъ. Вінъ каже, що при нуждн шматѳкъ хлнба дорожче зѳлота. А я скажѳ: чѳрка горнлки козаку милнйша уснхъ жннѳкъ на свнті.

Назаръ. Ти мене, Игнате, морѳчншь, а мннн тепѳрѳ трѳба шнрого дрѳга.

Гнатъ. Дѳбре. Я внъ и естъ, бо кажѳ правду. А колн хочешъ, то й брехать почнѳ для тебе. Все, що хѳчешъ.

Назаръ. Не смійся, а днломъ кажн, що робнть мннн. Тѳбн мѳжна и говорнть и дѳмать.

Гнатъ. Ось-що. Першъ усѳго, внпнй горнлки. Вона и безъ мене наведе тебе на рѳзумъ. (*Налнваетъ рюмку*). Чи не забѳвъ ще ти, якъ рѳзѳмно розсуждѳ латннськнй внршннкъ... якъ пакъ ѳѳд... ну той, за якѳго мене вѳ Брацтвн чѳпарнли рнзками, якъ отѳць ректоръ шнмавъ у мене за ха-

лнвою ѳѳд мѳдрн внршн. Вінъ каже: «Дурннця все, опрнчъ горнлки, а йнодн и жннка пндъ рѳку». Оцѳ такъ! (*Вытпваетъ*).

Назаръ (*презрнтельно*). Бндннй ти сердѳчннй чоловікъ! Я дѳмавъ, що вѳ тебе хочъ крнхта е добра, а вѳ тебе нема й тоѳд, що маѳ й скотнна. О, якъ-би ти змнѳ заглянугъ сюдн (*указываетъ на сердце*) куди самъ Богъ не заглядѳ! Та нн! мѳже, ти тнльки морѳчншь мене; мѳже, ти тнльки такъ кажешъ. Другъ ти мнй добрий, внрннй мнй, ти жъ такн плакавъ колн-небудъ: плачь зо мнѳю тепѳрѳ; хочъ прикннься та плачь. Не мучъ мене: вѳ мене вндъ гѳря сѳрце рветця! Нехѳй вже тн смнѳтця, що живѳть у пѳклн: імъ любѳ; а ти жъ такн чоловікъ. (*Съ участнємъ смотрнтъ на него*).

Гнатъ. Такъ, я чоловікъ; а ти й справдн баба, ще разъ тѳбн скажѳ: кѳ-зна за чнмъ вбнвается.

Назаръ. Нема у тебе сѳрця, камнн ти!

Гнатъ. Якъ хѳчешъ, такъ и дѳмай, а я нещѳсннйшнй одъ тебе, нещѳсннйшнй одъ твоѳн собаки: вона лѳщнтця до тебе, а ти нн кохѳєшъ; а я?... И я, дурннй, колнсь любнвъ и кѳ гѳдннамъ жннкамъ ласкався, рндавъ гарѳчнми слѳзѳми, радъ бувъ и жнзнь оддѳть за ннхъ... и що нзъ тоѳго? чи хѳчешъ знѳти?

Назаръ. Не трѳба, не хѳчу, не говорн! у тебе нема Бѳга вѳ сѳрцн.

Гнатъ. А бувъ колнсь, та мѳхомъ сѳрце оброслѳ, якъ той гннлнй ннкѳмнннй пенъ дубѳвнй. Прнйде и твоѳ порѳ, все згадаешъ. (*Ласково*). Гѳдн жъ тѳбн, гѳдн! не днвнсь такъ хмарно: далѳбн не полѳгша. Дурннця все: и товариство, и любѳвь, — цуръ імъ! нема нхъ на свнті. Однн дѳрнн и днті внрѳть латннськнми внршамъ. А лѳчче поговѳрнмъ о днлі, а тнмъ чѳсомъ налетѳть сорѳкн чорнобрѳвн, внпьемъ, пожартѳемъ, и внръ мннн — вся дуръ нзъ голѳвн внлетнтъ. Я се знѳю: мене лнхо навчнло.

Назаръ (*вставая изъ-за стола*). Та п я извідавъ гòре, та нічòму не навчився; тебè жъ не хòчу слухать: ти злїйший дївола (*Хочетъ идти*).

Гнатъ. Кудї жъ ти?

Назаръ. Зъ тобòю хòлодно, підù у пèкло погрїтьця.

Гнатъ. Стривай, ти самъ не знайдешъ. Я шляхъ тобї покажù.

Назаръ. Найдù й самъ.

Гнатъ (*удерживаетъ его*). Ти п справдї хòчешъ итї? Скажèний, ти зъ глùзду зьїхавъ!

Назаръ. Я нікòму не дамъ себè вь обїду, п дурнòго совїту не послухаю. Пустї менè.

Гнатъ. Насїлу прочунявся. Та кудї жъ ти, навїжèний?

Назаръ (*вспыльчиво*). Мовчї, а то тугъ тобї п амїнь.

Гнатъ (*не выпуская руки Назара*). Такъ п я зумїю, та щò пòтїмъ? Зъ хòлоднимъ мертвецèмъ у домовїну?

Назаръ. Хòть до чòрта у пèкло! Пусгї менè, я підù у Чигирїнъ до полкòвника.

Гнатъ. Чòгò?

Назаръ. Убьò єгò!

Гнатъ. А якъ не вьбешъ, тодї щò? чи не мусишъ ублагать єгò відкїнутьця відъ Галї? га?

Назаръ. Такъ, чи не такъ, а я підù.

Гнатъ. До дївола вь гòсті! Чи не лùчче жъ, замїсть пузàтого полкòвника, обїяги тòпкий та гнучкїй станъ Галї? Не хмùрся та послухай, та робї такъ, якъ я тобї скажù, бо ти сєгòднї нічòго пòтнèго не відумаешъ.

Назаръ. Щò дальше?

Гнатъ (*осматриваясь*). Чи глухї тутъ стїни? (*Въ пол-голоса*). Украдьмо Галю, отъ п все. Чи дòбре?

Назаръ (*немного помолчалъ, жметъ руку Гната*). Простї менè...

Гнатъ. Ну, щò ще?

Назаръ. Ти пèвний другъ!

Гнатъ. Ну, обь сèмù пòслї. Кажї, такъ, чи не такъ?

Назаръ. Такъ! Я ввесь твїй: говорї, прикàзуй.

Гнатъ. Слухай же. Вона, звїсно, вихòдила до тебè коли-нèбудь пїзно вèчоромъ у садòкъ. хòть, мòже, й не однà?

Назаръ. Зъ кльошницею.

Гнатъ. Сùша коханка! Чи не завалївсь у тебè вь кпшèнї якїй червїнець?

Назаръ. Два.

Гнатъ. Ще лùчче. Се жъ бòде кльошницї на серèжки, а плахту на словахъ обїщай. Тїльки домòвся зъ нèю такъ, щòбъ вона про мєнє не знала, бо жїнкї наголо всі цокотухи: не для їх вїгадано слòво *мовчат*, до тòго ще й дорòжче запрòсить.

Назаръ. Нічòго не пожаляю, усè віддамъ, щò вь мєнє є. Де тїльки кльошницю побачу?

Гнатъ. Вона бòде тутъ. Аджè ти чувъ, якъ ласкà хазїйка Стèху, за те щò довго бàритця? Глядї жъ, зрòбишъ тутъ усè якъ трèба, а я дождїдатиму васъ крїй старòї корчмї зъ трòйкою дòбрихъ воронїхъ. Знаешъ, за садкòмъ, на старїй дорòзї?

Назаръ. Знаю.

Гнатъ. Сю корчмù п днемъ лòде хрїсгючїсь обхòдять, а вночї ніхтò не посміє; такъ крàщого мїсця нічòго й шука̀ти; тїльки порайтесь моторнїйшъ.

Назаръ. А якъ вона не захòче, — щò тодї?

Гнатъ. Хтò? кльошниця, чи...

Назаръ. Та й та, й дрùга.

Гнатъ. Захòчуть обїдвї, тїлько ти зумїй согласїти. Кльошниця за червїнця пїде колядовать хòть до сàмого сатанї; а Галя вь однїй сорòчцї пїде за тобòю на край свїта; а якъ се дùже далєко, такъ ти спровадь її на Запорїжже, а тамъ п самъ гèтьманъ не бїльший одъ чабанà. Аджè ти не випїсувавсь изъ запорòзцївъ?

Назаръ. Нї.

Гнатъ. Такъ яко́го жъ злідня ще хотіть? А хто пакъ у тебе куріншмъ отаманомъ?

Назаръ. Соко́рпна.

Гнатъ. Знаю! о, голіншій, завзятій чоловік! въ кірці воді дѣвола угіпить, не го - що въ Дніпрі. А! здаётця, хгось іде.

Назаръ. О, якъ-би твоє, брѣге, слово та Бѣгу въ ўха!

Гнатъ. Немà нічого на світі лѣгше: тільки повеселій, будь козакѣмъ. Мовчи (*Громко*) Ну, випємо жъ чарочку за шинка́рочку. (*Пьетъ*).

Хозяйка. Якъ же я утомилась! на сілу найшла її, прокляту Стѣху!

Гнатъ. А щѣ, змахнула пиль зъ місяця?

Хозяйка. Смійтесь, а вонѣ и справді погѣда утихомірплась.

Гнатъ. Оцѣ жъ тобі за труді. (*Подаетъ чарку*).

Хозяйка. Цуръ ёму, якъ я втомилась!... Ні, спасібі, не підь сілу... Хибѣ вже для васъ. (*Пробуетъ по немножку. Гнатъ знаками просить. Она, въ притворствѣ усилій и кривляній, выпиваетъ, а остальные капли хлещетъ въ потолок*). Щобъ ворогі мовчали й сусіде не знали! (*Отдаетъ чарку*).

Гнатъ (*подноситъ Назару; тотъ отказывается знакомъ*). Не хочешъ — якъ хочешъ. А мині здаётця, що и на світі немà такѣго гѣря, якѣго бъ не мѣжна булѣ утопити въ чарці горілки. Чарка, дру́га и — чѣрта у воду. Такъ, Катеріно?

Хозяйка. Якъ кому́ иному, то й квѣрта не помѣже.

Гнатъ (*Назару*). А ти справді не будешъ питъ?

Назаръ. Не бѣду.

Гнатъ. Вѣльному вѣля, а спасѣнному рай. За твоє жъ здоровья! (*Выпиваетъ*). Правѣдно співаётця въ тій пісні, що кѣже, колибъ мужикѣ не жінка, не знавъ би вінъ скѣки, колибъ не горілка, де дівѣть би мѣки? Такъ у горілку її

прокляту, у горілку! Розѣмний чоловікъ тебе вѣдумавъ, такъ! (*Къ Назару*) Та на тебе брѣдко й дивітьця. Ну, ще жъ одну та й гѣді вже. (*Наливаетъ*). Чи втямки тобі, якъ ми втікали зъ Брѣцького на Запоріжже га на дорѣзі зустріли одну чорнобривенку, и ти чуть-чуть бувъ не проміявъ запорѣзької вѣлі на її чѣрні брѣви? Бачъ? ти забѣвъ; а я такъ все запрошѣдше знаю, та й щѣ бѣде, одгадаю.

Стѣха (*вбѣгаетъ оторопякъ*). Охъ мой матінко, якъ утомилась! Шѣточки! оббѣгала усі усіоди! (*Осматриваясь*) Охъ, Бѣже мій! я и не бѣчу. Добрі-вечіръ вамъ! Отъ вже й не дѣмала, й не гадала! Спасібі, спасібі! не погнѣшались нашіхъ слѣбідськихъ вечорніць. Такъ ужѣ й не здивѣйте: у насъ усѣ абі-якъ: не те що у васъ у Чигиріні.

Гнатъ. Та у васъ ще крѣще.

Стѣха. Гѣді бо вамъ сміятьця.

Хозяйка. Чи прійде жъ хто?

Стѣха. Якъ же? усі прійдуть.

(*Гнатъ беретъ за руку хозяйку и отводитъ в сторону. Назаръ встаетъ изъ-за стола и подходит къ Стѣхѣ*).

Гнатъ (*къ хозяйкѣ*). У мене щѣсь голова розболілась; підѣ подивлюсь, який місяць. Чѣешъ? а про кобзаря, мабѣтъ, и забѣли. Збѣгай лишень. Безъ ёго и гульні не гульні.

Хозяйка. Стѣхо! ти звѣла Кі́рика?

Стѣха. Мой матіночко! и забѣла. Я зѣразъ збѣгаю.

Гнатъ. Впѣять де-нѣбудь застрѣнешъ.... Збѣгай лѣчче самѣ.

Хозяйка. Дѣбре. (*Хозяйка и Гнатъ уходятъ*).

Назаръ (*беретъ за руку Стѣху*). У мене є прѣзьба до тебе, Стѣхо.

Стѣха. Знаю, знаю, якѣ прѣзьба: — сказѣть пѣнночці, щобъ вѣйшла до васъ, якъ панъ заснѣ; та тепѣрь тільки не те вже, що пѣрше булѣ. Аджѣ ви самі знаѣте, щѣ незабѣромъ зробилось.

Назаръ. Се не помішаѣ; мині тільки однѣ словѣчко ска-

зати. *(Даєть ей червонецъ)* На тобі; ще й плахта буде, коли услужишъ.

СТЕХА *(приймаєть червонецъ)*. Не придумаю, якъ би се зробити. Лиха година те, що старій цілісінку нічъ очей не запліощить. Сердешна панночка! а якъ я плакала, якъ просіла! ні, такі на своїмъ поставивъ старій сатанѣ.

НАЗАРЪ. Такъ ти зробишъ? дождати?

СТЕХА. Зроблю, зроблю, тільки...

НАЗАРЪ. Не бійсь! більшъ копій лиха не буде. А коли хочешъ, такъ и ти зъ нами. Ну-лишень, чкурнемъ.

СТЕХА. Куди зъ вами?

НАЗАРЪ. Туди, де лучче жити, де будешъ ти панією, а не клішницею: чи второпала?

СТЕХА. Глядіть, чи не дурите ви менѣ? И справді дурмають, що якъ вони багаті, такъ усѣ и їхъ.

ГНАТЬ *(за сценою)*. Катре, Катре! а погледі, що се на місяці?

Голосъ хозяйки. Хибѣ не знаєте? братъ брата на віла піднявъ.

ГНАТЬ. Якъ же се? Далѣбі я не чувъ.

Хозяйка. Нехай у хаті розкажу, я змерзла.

(Впродолженіе этого разговора Назаръ объясняется со Стехой знаками и шопотомъ. Стеха дѣлаєть утвердительный знакъ и отходитъ. Входятъ Гнатъ и хозяйка).

СТЕХА. А хибѣ жъ ви сѣгдѣ не знаєте?

ГНАТЬ. Абѣ забувъ, абѣ и зовсімъ не знавъ; не згадаю.

СТЕХА. Такъ ось бачите, якъ воно. Якъ Христа дочитались, старший братъ на великъ-день, коли ще добрі люде на ўтрені стояли, пішовъ підквунуть воламъ сѣна, та замість сѣна протквунувъ вілами свого меншого брата: такъ їхъ Богъ такъ и поставивъ укунці на місяці, на видъ усѣмъ хрищѣному міру, щобъ бачили, що и скотині гріхъ їсти у такій великій празникъ, поки пасокъ не посвятять, а не то що людемъ.

Хозяйка *(насмѣливо)*. Ачъ якъ мѣдро прочитала!

ГНАТЬ. Чѣдо не дівка! розумна и красіва. *(Обнимаєть Стеху)*.

СТЕХА *(притворно)*. Що се, які справді безстїдні оці городські козакі! усѣ бъ імъ знущатьця надъ нами та й тільки. *(Гнатъ шпугєть ее)*. Ну! отъ ищѣ відумали що! неначе се звичайно! Пустіть, далѣбі закричѣ.

(Съ шумомъ входятъ козаки и двушки).

Въ толпѣ. Ай да Стѣха! Отъ моторна: и тутъ успіла.

А старій Кичатій!...

СТЕХА *(вырываясь)*. Ну, що? поживілись? Не бійсь, такі не доведѣсь поцлувати. Хто тамъ горло дерѣ, що успіла? Вони тільки такъ, нічого не зробили.

ГНАТЬ *(къ козакамъ)*. Ну, хто у васъ отаманъ? Чи єсть музїки?

Голоса. И кобзарь и музїки.

ГНАТЬ. А осганне: випить и закуейти?

Голоса. Якъ безъ сѣго? Усѣ е.

ГНАТЬ. А, та й бравні жъ молодці! що твої чигирїнці! *(Къ двушкамъ)* Котора жъ пзъ васъ піде зо мнѣю танцювати?

Голоса. Пропустіть, пропустіть — музїки йдуть.

(Входятъ музыканты-жиды. Впереди слпной старикъ съ кобзою. Двушки и козаки въ безпорядкѣ разступаются. Впродолженіе суматохи Назаръ разговариваетъ съ Гнатомъ).

ГНАТЬ. Будь бо веселійший, не показуй віду. Стѣха зуміє одкараскаться одъ нихъ, тільки намъ зъ тобѣю треба попередъ утікати. Я, пожадуй, хочъ и заразъ підѣ, а ти зостанься тутъ поки, — такъ, для віду. Та чѣнешъ: не дѣже довго женихайся, а мерщій въ корчмѣ; я тамъ буду.

НАЗАРЪ. Дѣбре, тільки и ти проворнійше.

ГНАТЬ. За мене не бійсь. Дивісь, старій знакомі! Кузьма, якімъ се побитомъ тутъ опинились?

Одинъ пзъ козаковъ. Зъ хуторівъ до цѣрки, а вечорніці по дѹху чѹємо.

Гнатъ. Молодці! А ви, жидовà, якъ сюди зайшли?

Жидъ. А такъ, сляхомъ. У Цигирині нема заробітку, а ми процѹли, сдо у нàна Кичàтого весілле бѹде, такъ и приїсли сюди.

Гнатъ (*всторону*). Жидівське ўхо! (*Громко*) А нѹте жъ! учісьте запордзського козачка. (*Къ козакамъ*) А зъ васъ хто бойчійший? ударъ, я подивлюсь, чи такъ, якъ у насъ бувàло на Запордзжжі. (*Тихо Назару*) Гдѣ, не дурій. Я жъ кажѹ, усѣ бѹде дѹбре.

Назаръ. Чи бѹде, чи нѣ, тѣльки здилай мѣлость, не бався тутъ, пдѣ швидче.

Гнатъ. Посвіємо ще зъ кѹзами на торгъ. Не показуйся, будь ласкавъ, такімъ сумнімъ: все зопсѹешъ. Подивимся козачка та й гдѣ.

(Удаляються вглубину и разговариваютъ между собою. Музыканты замр.м. Одинъ козакъ высказиваетъ изъ толпы и пляшетъ козачокъ. Гнатъ и Назаръ любятъся.)

Гнатъ. Ай да молодѣць! отъ жвàвий! що твій запорджець! (*Танецъ кончается*). Ну, веселітєся жъ, люде дѹбрі, гуляйте, хлопці, а намъ ужѣ гдѣ, порà їхать: до Цигирина не бѣзько, а до свѣту трѣба бутъ тамъ. Прощайте, козакі! прощайте, дѣвчàта! прощай, хазяйко! А де жъ та... Кичàтого? (*Стеха прячется между козаками. Гнатъ, поймавъ ее, пляшетъ*). Прощай, сѣрдечко моѣ, моѣ розѹмниця, моѣ красàвиця! прощай!

Стеха (*вырываясь*). Ай-ай-ай! закричѹ, ій же то Бѹгу, закричѹ.

(Назаръ и Гнатъ уходятъ. Хозяйка провожаетъ ихъ.)

Стеха (*охорашиваясь*). Щѣ за нарѣдъ такий сі козакі! усѣ бѣ івъ цілуватъця. Ненàче ій помогѣсь. (*Къ хозяйкѣ*) Тітко, тітко! а пѹмо ми зъ тобою. (*Пляшетъ и поетъ*):

Черезъ гѹру підѹ,
Скриюсь за горѹю...
На бѣдѹ,
Де підѹ,
Козакі за мнѹю.

Той почнѣ говоріть,
Той серѣжки суліть.
Когѣ звàю,
Привітàю,
Хто серѣжки даріть.

Охъ, серѣжки моі,
Моі золотіі!
Сердїтєся,
Дивїтєся,
Ворогї лихїі!

Хозяйка (*вырываясь*). Охъ, моі зозѹленьки! по старісті літь мині бѣ и не подобàло.

(Стеха между тѣмъ шалитъ съ козаками, хватая за руку молодого козака и вертается приплясываетъ.)

Хозяйка. Оцѣ, якà жартѹвлива! Та перестàнешъ ти, чи нѣ?

Стеха (*пляшетъ и поетъ*):

Тра-ла-ла, тра-ла-ла,
На базàрі булà,
Черевічки купіла,
Три червінці далà,
А четвѣртій пропилà
И музику найвилà.

Щѣ жъ ви, родїмець би васъ вѣнвѣ! тѣльки дѹрно грѣши беретѣ? Кусѣкъ би вамъ сàла, а не грѣшей. (*Въ толпѣ хохотъ*). А де жъ нашъ Кїрикъ? сюди єгѣ! вінъ одинъ луччѣ!

усіхъ ціхъ голодраницівъ. (*Виходить кобзарь*). Ось вінъ, мій голубчикъ. Ну лишень яку-небудь пісеньку съ приговорками, або казочку страховиночку, щобъ цілу нічъ не заснулось.

Кобзарь. Добре, добре. Ходешъ казочку, хочешъ пісеньку, щò любишъ.

Голоса. Казку! казку!

Другіе. Ні, пісню, та такъ, щобъ жійжки затрусілись. Ми ще не танцювали.

Первые голоса (*и съ ними Стеха паче всьхъ*). Натанцюетесь ище, поки до третіхъ.

Стеха. До півнівъ ще не трѣхи. Казку! (*Къ хозяйкѣ*) Казку, титко?

Хозяйка. Звісно, казку, поки ще не такъ пізно; а опісля и слухать срашно буде.

Кобзарь. Коли казку, такъ казку; мині все одно.

Въ толпѣ. Перещебетала-такі цокотуха.

Другой голосъ. Ачъ яка!

Стеха. А що, га? такі перещебетала!

(*Кобзарь садится на скамейку. Крутомъ него съ шумомъ и хохотомъ толются въ безпорядкѣ козаки и дьвушки*).

Стеха (*подноситъ кобзарю рюмку вина*). Віпий, дідусю, для смілости.

Кобзарь (*выпивши*). Спасібі тобі, дівко! (*Прокашлявшись*) Слухать — що істи, въ горшкѣ не бѣвати, усівъ не марати, словъ не пропускать, другимъ не мішати.

(*Общій легкий шопотъ и смѣхъ*).

Стеха. Послухаю, послухаю, чи есть же така страховина, щобъ я злякалась.

Голосъ. Чуєшъ ти? коли не будешъ мовчати, такъ геть собі.

Другой. А то виженемъ.

Стеха. А хтобъ посмівъ! Сѣтничъ васъ усіхъ перевишае.

Голосъ. Дзусь ему мурому! Гляди, щобъ на одній осичині не повісили тебе зъ сѣтничкомъ.

Хозяйка. Та замовчить же Бѣга ради! (*Къ кобзарю*) Кажі, дідусю, кажі; іхъ не переслухаешъ.

Кобзарь (*прокашлявшись*). У Венгерській стороні, у цесарцівъ, за шляхецькою землею, стоить гора висѣка; а въ тій горі нора глибока; въ норі сидить не звірь, не птиця — турецька царця. Сидить вона сто тисячъ лѣтъ, не молодіе, не старіе, а тільки де-далі зліе; ісць вона отъ східъ до західъ сѣнця — не хлѣбъ печений, не курей и не яку-небудь людську страву, а троцигъ маленькихъ дѣтей, за те, що, коли ще вона була у Туреччині важкою, такъ їй сказавъ арменський знахарь, що вона родить дочку и дочка та буде, якъ підрѣстє, въ тисячу рѣзъ кращє їй. Отъ вона, справді якъ родила дочку, такъ заразъ и ззіла її, та з того часу сидить у норі и невгаваячи усє ісць дѣтей; не розбїра, хотъ хрещені воші, а хотъ нехрещені, ісць усіхъ, ісць тобі всіхъ та й гѣді, — и дівчатокъ, и хлопчиківъ...

Стеха (*быстро*). И хлопчиківъ! ахъ, вона триклята баба! Щастє її, що я не знаю тїєй горі.

Голосъ. А щѣ бъ ти зробила?

Стеха. Щѣ? задушила бъ.

Голосъ. Куди тобі, поганє!

Другой. Ти й за двєри сама боїсся вийти.

Стеха. Хто, я?

Въ толпѣ. Та не мішай же слухать. Не хто жъ бїльшъ, ти!

Стеха. Я боюсь? Ходешъ, заразъ підѣ на гробовище? а коли хочете, такъ у старѣ корчмѣ, щѣ на старѣму шляхѣ.

Въ толпѣ. Прудка дѣже! за порігъ не вийдешъ, умрєшъ.

Стеха. Я вмиру! щѣ ставишъ?

Въ толпѣ. Мої музиканти на всю; а ти?

Стеха. Пиведра сливянки, три куски сала и паляниця.

Въ толпѣ. Дѳбре! тѳльки щобъ, знѳнешъ, слив'ѳнка булѳ зъ пѳнського лѳху.

СТЕХА. Та вже де ни вѳзмѳ, до сѳго вамъ дѳла нема, а поставлю. Де мѳй байбарѳкъ? (*Надѳваєть верхнее платье*). Глядѳ жъ, не цурѳйся слѳва. (*Кобзарю*) Якъ я вернѳсь, такъ тодѳ докажешъ, дѳдѳсю; атѳ я и не хѳчу. (*Уходитъ*).

КОБЗАРЬ. Дѳбре.

Въ толпѣ. А щобъ повѳрили, такъ принесѳ пеглѳнку абѳ кѳхлю зъ грѳби, абѳ що хѳчешъ, тѳльки зъ корчмѳ.

СТЕХА (*за сценою*). Дѳбре, дѳбре.

ГОЛОСА. Отъ дѳвка голѳнна, такъ такъ!

ДРУГОЙ. Чупрѳну їй та ѳси, тодѳ хочъ у пѳкло...

ТРЕТІЙ. Такъ подѳмають, що козѳкъ.

ХОЗЯЙКА. Вже кѳзирь-дѳвка, не вамъ рѳвня. Отъ же їй пѳде; тодѳ платѳ.

ГОЛОСЪ. Або слив'ѳнку пѳй, а сѳломъ и паляницѳю за-кѳсуй.

ХОЗЯЙКА. Побѳчимъ, побѳчимъ, чий вѳзьме. Чогѳ сидѳти? щобъ не дѳромъ музѳкамъ платѳть, ну лишъ потанѳюемъ лѳчче. А ну, вдѳрте, та не покидѳвський, а понѳшому.

(*Толпа въ безпорядкѳ разступается. Козакъ съ дѳвушкою выходитъ танцовать. Музыканты заиграли, и пляска началась. Занавѳсъ тихо опускается.*)

АКТЪ ТРЕТІЙ.

Внутренность развалинъ корчмы. Стѳны безъ потолка и нѳсколько уцѳлѳвшихъ стропилъ. Все занесено снѳгомъ и освѳщено луною. Нѳсколько минутъ молчанѳя. Вдали слышна пѳсня: потомъ ближе, ближе, и является Стеха, робко припѳвая: «Охъ серѳжки»!... Она останавливается у развалившейся печи и съ робостѳю осматривается кругомъ.

СТЕХА. Якъ страшно! Де жъ вони? И кѳней тожъ не видно. Чи не махнѳли вони собѳ? Тѳ-то бѳде дѳбре! За два червѳнци продѳть своѳ щѳсте... (*Осматриваетъ слѳды*). Нѳ,

опрѳчъ моѳхъ, нѳчѳхъ не вѳдко слѳдѳвъ. Щѳ, якъ вони обманѳли та дрѳгимъ шляхомъ?... отъ гѳбѳ ї сѳтничка! Побѳжѳ мерщѳй до дѳму, чи не подѳялось чоѳ тамъ. Роскажуть, що я помогѳлѳ, — тодѳ усѳ пропѳло. (*Постынно возвращается.*)
(*Навстрѳчу ей Назаръ несетъ на рукахъ Галю.*)

СТЕХА. Се ви? А тугъ такъ страшно... Чи не случѳлось чоѳ?

НАЗАРЬ (*опустивъ Галю*). Нѳчоѳ не бѳйсь. А кѳні тугъ?

СТЕХА. Нѳ, я не бѳчила.

НАЗАРЬ. Збѳгай подивѳсь, п якъ нема, то бѳжѳ мерщѳй у слободѳ, чи не зустрѳнешъ на дорѳзѳ.

ГАЛЯ. Стѳхо! чомѳ жъ ти не йдешь? Бѳжѳ жъ скорѳшъ; бѳтюшка прокинѳтця! бѳжѳ бо!

СТЕХА. Зѳразъ, моѳ цѳннѳчко; для васъ на край свѳга полечѳ. (*Постынно выламываетъ изъ печи изразецъ.*)

ГАЛЯ. Щѳ ти рѳбишь?

СТЕХА. Зѳразъ. Се одъ вовкѳвъ. (*Быстро удаляется.*)

ГАЛЯ. Хѳдѳмъ на дорѳгу: мѳнѳ тутъ страшно.

НАЗАРЬ. Не мѳжна, моѳ сѳрденъко: тамъ побѳчатъ, а сюдѳ нѳхтѳ не вѳйде.

ГАЛЯ (*грустно*). Ну, робѳ якъ знѳнешъ, а я... я все зробѳла... Бѳже! на зѳрѳ прокинѳтця бѳгѳюшка... Охъ, Назѳре, Назѳре! щѳ я парѳбѳла!

НАЗАРЬ. Дѳчче нѳчоѳ не мѳжна булѳ зробѳть.

ГАЛЯ. Бѳтюшка менѳ прокленѳ.

НАЗАРЬ. Себѳ пѳхѳй проклинѳе... Ти змѳрзла, моѳ крѳшечко? Вѳзьмѳ моѳ крѳею. (*Снимаетъ плащъ и разсти-
ляетъ по снѳгу.*) Спочѳнь, моѳ сѳрденъко; покладѳ своѳ нѳ-
женькѳ у моѳ шапку. (*Галя садится на плащъ. Назаръ
кладываетъ ей ноги въ свою шапку.*) Отгѳкъ теплѳйшь (*цѳ-
луетъ ее*) теплѳйшь, моѳ сѳрденѳтко.

ГАЛЯ. О, мѳй голѳбчику, мѳй сѳкѳль ѳсний! якъ мѳнѳ тепло, якъ мѳнѳ вѳсело!... Тѳльки я бѳюсь: бѳтюшка мѳй та-
кѳй сѳрдѳтѳй.

Назаръ. Не бійсь, моя пташечко, нічого, поки я зъ тобою. Не бійсь, тільки люби мене. Я подумавъ тоді... коли...

Галя. Коли? Що подумавъ? може, недобре?

Назаръ. Не то, що не добре, та не теперъ згадувать объ чімъ-небудь недобрімъ, коли на серці така радість. А завтра... що завтра зо мною буде? Я вмру, мене задуть моє щасте, моя доля. *(Кладеть ей на колѣни свою голову. Галя перебираетъ его волосы. Назаръ, поднявъ голову, съ нѣжностію смотритъ ей въ очи.)* О мої очі, мої карі! поглядіть на мене, мої зорі ясні! *(Немного помолчає)* Серце моє, ти не казала батюсці, що підешъ заміжъ за полкѣвника? не казала?

Галя. Опять! Якій же ти справді!... Я заплачу. Аджѣжъ вінъ нічого міні не говоривъ о полкѣвникові, такъ якъ же бъ я йому сказала?

Назаръ. Біденька! вінъ продававъ тебе, а ти нічого й не знала. Прости єго. Нехай Богъ милосердний на тімъ світі за се єго осудить и покарає.

Галя. Я молитимусь за єго гріхи. Може, Богъ йому простить.

Назаръ. Молись за кого хочешъ, тільки не розлюби мене, моя галочко... Я вмру тоді.

Галя. Якій ти чудний! ти думаешъ, що я тільки такъ тебе люблю. Ні, Назаре, я не люблю, я й сама не знаю, що роблю... Якъ би тобі розказать? Ажъ страшно! Знаєшъ що? коли я дивлюсь на тебе, такъ міні здається, що ти — такъ се я, а що я — такъ се ти. Такъ чудно; не знаю, одъ чо́го вонѣ се такъ. Коли зостанусь одна на самоті, то все про тебе думаю, думаю, и міні приставитця, що ти въ Чигирині передъ гетьманськими хорѣмами на ворондму коні гарцюєшъ, а усі гетьманші, полкѣвниці ні на ко́го більшъ и не дивлятця, опрічь на тебе... У мене въ очахъ такъ и по темні... Я заплачу, заплачу, такъ важко на серці станъ. Одъ чо́го вонѣ такъ ?? ти не знаєшъ?

Назаръ. Знаю, моє серденько, знаю! Якъ любо, якъ мині ти говіришъ! Промовъ ще разъ, обійми мене. *(Обнимаются, цѣлуются.)* Ще, ще одинъ останній разъ. *(Въ невозможнѣи кладетъ ей голову на колѣни.)*

Галя. Якъ міні весело зъ тобою! Чи вонѣ усѣ такъ буде весело? скажи міні, Назаре.

Назаръ *(не поднимая головы)*. Увѣсь вікъ!

Галя. Куді жъ ми поїдемо?

Назаръ. У рай.

Галя. Я се знаю; та де жъ вінъ?

Назаръ *(поднявъ голову)*. Не питай мене теперъ; я нічо́го не знаю. Ми поїдемо туди, де нема и не буде ні полкѣвника, ні батька твоєго, де тільки одна воля, одна воля та щасте. О, якъ ми будемо гарно жити! Збудую тобі хату світлу, світлу та висѣку, розмалую її усякими красками—и чорними, и блакитними, и зелєними, усякими, усякими, наряжъ тебе у шовкъ та въ золото, посажъ тебе на золотімъ кріслі, мовъ крало, и довго, довго, поки вмру, все любоватимусь тобою. Та чи вмру жъ я коли-небудь? Ні, я ніколи не вмру! Коли ти будешъ зо мною, то смерть не посміє и въ хату нашу заглянуть.

Галя *(грустно)*. Охъ, ні, Назаре, не кажі такъ! Мині страшно стало, и серце такъ зацімло, такъ заболіло, неначе чує недобру годину, абѣ якѣ горе.

Назаръ. Якѣ горе? де вонѣ? Для насъ нема єго на цілімъ світі.

Галя. Не знаю, Назаре; тільки міні щось на серці такъ важко, такъ гірко... Я все думала про батюшку.

Назаръ. На щѣ жъ ти обѣ йому думаєшъ? Не думай, и весело буде. Знаєшъ, якъ приїдемо ми у Кодакъ... Се запорѣзький горѣдъ... Отъ, якъ приїдемо, мерщій у цѣркву, повінчаємось; тоді и самъ гетьманъ насъ не розлучить, и будемо довго, довго тамъ весело жити. Ти будешъ пісні співати и танцювать, а я буду грати на бандурі и розказувать тобі

про славні діла козацькі, про Саву Чалого, про Свіргівсько-го, про всіх, про всіх жвавих козаків наших. Далі, міні вїгодуєш сїна молодця чорнобрівого, пошлемо єго въ Січъ; тамъ поставлю єго передъ козацькою громадою и скажю: «Любуйтєся, дивітєся: се мій синъ. Мині єго вїгодувала, вїкохала мой Галя, такдого молодця!» Що, вєсело?

Галя. Вєсело, мій Назаре, мій мїленький, а сєрце всє-таки болїть. Мині здаєця, що бѣтюща вже прокїнувса и менє шукѣе.

Назаръ. Богъ-зна объ чїмъ думаетъ ти! Ось заразъ бѣдуть кѣни и вони насъ не найдуть, хоть нехай усю зємку перевєрнуть. Не журїсь же, мой лѣстївко!

Галя. Знаєшъ, що? ходїмъ до-дѣму, розбѣдїмъ єго, стѣ-немъ передъ їмъ на колїна... вїнъ насъ просїгъ; вїнъ менє любїть.

Назаръ. Хибѣ жъ я єго не просївъ, хибѣ жъ не ставѣвъ передъ нимъ на колїна! Адже ти бѣчила?

Галя. Бѣчила, ти просївъ... Назаре, вїнъ мій бѣтько.

Назаръ. Лѣчче бъ не знать такдого бѣтька.

Галя. Ти сєрдїєся, Назаре! Не сєрдєся, мій мїлий, мїнъ чорнобрївий. Подивїсь, я вєсєла, я не жалкѣю, що покїнула... Поцїлуй же менє, мій сѣколе ясний, ѣрле мій сїзокрїлий. *(Обнимаются и цѣлуются.)*

Назаръ. О, мой радїсть, мій сонъ чарївний! Не журїсь, сєрденько. Скѣро ми полетїмо такъ, що не доженє насъ и вїтеръ. А нїчъ-то, нїчъ! невѣче празникѣе наше щѣсте. Тї-ха, свїтла, якъ твої яснї ѣчи. Ти не боїєся? Побѣдъ тутъ однѣ. Я пїдѣ подивлѣсь на дорѣгу.

Галя. Нї, не боїєсь.

Назаръ. Чоѣо жъ ти зновъ зажурилася?

Галя. Такъ, нїчоѣо. Я згаѣла покїницю нѣньку. Вовѣ минї роскѣзувала, що въ сїй корчмі давнѣо якїй-то запо-рѣський старшина почувѣвъ, а на дрѣгий день найшли єго въ Тѣсминї; и що тутъ Богдѣнъ зустрѣчѣвъ сїна своѣо Ти-

мофїя, якъ козакї вєзли єго зъ Молдѣви, покрїтого червѣ-ною китѣйкою, и що тутъ запорѣзці вїрїзали жидѣвъ. Зъ тїнї годїни нїхтѣо въ їй не живѣ: усє пїчню ходѣть мєртвї жидї... Ухъ, якъ страшно тутъ!

Назаръ. Тѣбї твоѣ нѣнька Бѣгъ-зна-чоѣо наговорїла.

Галя. Вѣнѣ бѣжїлася, що правѣда. Не ходї, лѣчче останься зо мїѣю, абѣо ходїмъ обѣе. Минї вѣжко и на минѣ-точку розрїзнїтьця зъ тобѣю.

Назаръ. Я не пїдѣ... Ти не змєрзла?

Галя. Нї, твоѣ шапка такѣо тєпла. *(Снимаетъ шапку с ног и цѣлуетъ)*. О, мой мїла шапка! Надїшь їй; и ти замєрзъ.

Назаръ. Надїнь ти. Я подивлѣсь на тєбе, якѣо ти въ козацькїй шапцї. *(Она надѣваетъ шапку. Назаръ любитъся)*. Чѣдо!... Чѣрнї ѣси, шаблѣо дамѣську, пїстѣль за пѣясь — и козѣкъ хочъ кудї. *(Цѣлуетъ ее)*. Козѣче мїй чорнобрївий!

Галя *(надѣваетъ ему шапку)*. Отѣакъ крѣще! Пѣсгїй, я пришилѣо стѣнжку. Знаєшъ, якъ на вєслїлї бувѣо у мо-лодѣо?

Назаръ. Се ти ще ї завѣтра зрѣбїшь...

Галя. Охъ, тривѣй! я ї забѣла. Адже я такї взяла зъ собѣю и хѣстку, що для тєбе вишивѣла. *(Вынимаетъ изъ-за пазухи бѣлый, шитый краснымъ шелкомъ, платокъ и по-даетъ Назару)*. Щѣо, хорѣший? Я самѣо вишивѣла и грѣши на шѣвкѣ самѣо зарѣблїла.

Назаръ. Спасїбї, сєрце моє.

Галя. Чи не заспївѣть ѣцє пїсню про хѣсточку, що я въ Чигрїнї у дѣдини чѣла?

Назаръ. Колї вєсєла, заспївѣй.

Галя. Нї, не вєсєла, та минї спїдїть ужє остїло. Слѣхай же. *(Выходитъ на край сцены)*.

(Назаръ стоитъ задумавшись).

Галя. Чоѣо жъ ти зажурился? То не трѣба булѣо бъ и спївѣть.

Назаръ. Нічого, сѣрце моє. Возьми свою хустку. (*По-дає їй хустку*). Завтра знову подаруєшъ.

Галя. На що вона мни? Розірви, коли вона тобі не-люба; я другу вишию. (*Печально*) Тільки не знаю, коли (*Плаче, помовчавши*).

Назаръ. Не плачь, моє сѣрце. Дивись, я не журюся.

Галя. Не журися? А чогò жъ ти плакавъ? Ти щось знаєшъ, та не хочешъ сказати. Скажи жъ, мій голубе, мi орле спокрилий, скажи, моє сѣрце!

Назаръ. Знаю, знаю, мой голубко, що я найщасливий-ший на світі.

Галя. Ба я щасливийша за тебе. Ніколи жъ не буду спі-вати про хустку; цуръ їй!

Назаръ. Я тебе вивчу другу, весѣлу-весѣлу та хорошу. (*Дивляться одно на другого и цілуются. Хома и Сте-ха крадутся из-за шкати*).

Хома. Сюди! ось-де вони! сюди!

Галя. Батько!... Пропала я!

Стеха (*пробігає коло їх*). Полкòвниця! полкòвниця!

(*Назаръ мовчки бере лівою рукою Гаю, а правою ви-має шаблю. Хома торопко веде на ёго челядь. Стеха хо-ваєтся*).

Хома (*скаженіє*). Цілуйтеся, цілуйтеся, голубьята! (*До челяді*) Кийми ёгò, собаку! Чогò жъ стали? Беріть, рвіть ёгò! (*Челядь торопіє*).

Назаръ. Хто хоче въ домовину, виступай на мене. (*До Хоми*) Ти чогò хочешъ?

Хома. Смерти твоєї, злòдію!

Назаръ. На що жъ ти собаками цькуєшъ? Возьми самъ, коли хочешъ.

Хома. Я рукъ паскудить не хочу. Беріть ёгò! О, песь поганій! я розірвù тебе!

(*Бьютя на шабляхъ*).

Галя (*пада міжъ ними на коліна*). Тату, тату! убий,

убий мене! вінна я; я прогнівiла тебе... Убий же мене, та-точку, та не бері зъ собòю!

Хома. Цить, кошени крадене!

Назаръ (*Хома*). Цить, сатанò люта!

Хома. Дочкù оддай!

Галя. Не отдавай, не отдавай! я утоплюся!

Хома. Топись, гадино, поки не ростопавъ я тебе!

Галя. Топчи, души мене: я твоє дитица!

Хома (*до челяді*). Беріть ёгò! Я васъ перевішаю! я васъ зòлотомъ окую!

(*Челядь поривається на Назара*).

Галя. Одурить! Одурить!

Хома. Не одурю! Не скавучи, зінське щеня!

(*Напада на Гаю. Назаръ заступа її. Челядь напада на Назара ззаду и крутить ёму руки*).

Хома. Ха-ха-ха! вòвче, вòвче! чому жъ ти не рвешъ насъ?

Назаръ. Цить, жабò погана!

Галя (*персòь Хомаю на колінахъ*). Тату, тату, кате мій! я розірвù тебе, — я день и нічь плакатимусь на тебе! Тан-цювати, плакати буду! Чогò забажаєте, все робитиму — не вбивай ёгò! Я за полкòвника підù...

Назаръ. Галю!

Галя. Ні, ні .. (*Зомiла, падає*).

Хома (*до челяді*). Чогò жъ ви дивитесь? Нехай здихà собака, а ви тимъ часомъ шкùру зниміть.

(*Челядинецъ замахнувся киемъ на Назара*).

Хома. Стривай! ми не татари. За що ёгò убивать? Чи есть у когò вірèвки, поясъ, абò налігачъ, — що - нєбудь, скрутить ёму рùки и нòги?

(*Челядь крутить поясами Назара*).

Стеха (*падає коло Галі зомiлою*). Охъ, мой пташечко, мой лебєдочко! чи я жъ знала, що такъ станеться? Про-кiнься, мой зозùлечко, мой ластівочко!

Хома. Отакъ добре! Теперъ завяжіть ёму ротъ. Отъ, доладу; у ёгò, здаётця, що й хустка у руці. Чи не весільна? Дòбре, здалась такі на що-небудь.

(Завязують хусткою ротъ).

Хома. Не тугò, щобъ стогнавъ. Морòзь хотъ и лютій, та, мòже, відержить. А вже якъ вòвча тїчка нападє... а вовкї здалєка пожїву чують... отъ бòде снїданне, нàчисто гетьманське! Теперъ положїть ёгò на білу перїну — нехай проспїтця та подума, сь кимъ жартує.

(Челядь кладє Назара на снїгъ).

Хома *(на Галю)*. А ця учадїла... Возьміть її додому... прочумаєтця.

(Челядь бере на руки Галю и несе зь собою).

Стиха *(бере Хому за руку и веде ёю за Галю)*. А що? скàжешъ, що не люблю тебе?

Хома. Спасїбі, спасїбі. *(До Назара)* Оставайсь здòровъ, прїятелю! не згадуї лихо́мъ. Нехай тобї приснятця рушникї.

(Хома зь Стехою шепчуть и пропадають. Назаръ тихо стоїте. Незабаромъ чути за сценою гомїнъ).

Голосъ Хоми здалєка. Кїньте її! вяжіть ёгò!

Гнатъ *(за сценою)*. Я тебє звяжұ, недовїрку проклятий! *(Незабаромъ вибїгає Галя и кидаєтця на Назара)*.

Галя. Орле мїї! сєрце моє! *(Розвязує хустку)*.

Назаръ. Дұшно мнї, дұшно!

Гнатъ *(веде за туди Хому)*. Останній разъ говорю: оддасї Галю за Назара, чи нї?

Хома. Нї!

Гнатъ. Здихай же, собàко скажєна! *(Замїривсь шаблею)*.

Хома. Стривай. Ти знєешъ нашъ закòнъ козàцький, то..

Гнатъ. Щò менє живòго поховàють зь твоїмъ падломъ? Знàю. *(До чєлядї)* Копайте яму. *(Цїлить пистолемъ)*.

Хома. Вяжіть ёгò!

(Тимъ часомъ Галя розвязує руки у Назара).

Назаръ. О, дòле мой! сєрце моє!

Гнатъ. Копайте яму! *(До Хоми прицїлївшись)* Лукàвий чоловіче, зà що безъ спòвїдї ти себє губїшъ и менє зь собòю? Прощайсь зь бїлимъ свїгомъ, молись Бòгу. *(До Назара)* Назаре, брате мїї, друже мїї! поховай мене. Прощай! а ми...

Назаръ. Стривай!

Галя *(до Гната)*. Стривай!

Назаръ. Пустї ёгò, не вартъ вїшъ тогò. Не папастї душі своєї. *(До Хоми)* Идї, лукавий чоловіче, идї, кудї знєешъ. Не помїгъ тобї Богъ занапастїгъ менє; а я чужòї крòви не бажàю. Идї собі!

Хома *(падає передъ Назаромъ)*. Назаре! сїну! бàтьку рїдшїй! зарїжъ менє, замұчъ менє, на кòняхъ розїрвї, та не прощай! *(Падає до нїгъ и плаче)*. О, я лукавий, лукавий! о, я грїшний, проклятий!... Дòчко, дòле мой! сєрце моє! просї ёгò, нехай убьє, нехай я свїта не паскұжу! *(Знову плаче)*. Бòже мїї, Бòже мїї!

Назаръ *(підводить ёю)*. Устанъ, молись Бòгу, грїшний. Колї прощàють люде, то Богъ милостивїїший за насъ.

Хома *(встаєши утирає слєзи)*. О слєзи, слєзи! чомъ ви пєрше не лились? Назаре, я чернєць... спокұтую вь рїсї мої беззакòнїя! Берї моє добрò, берї мою Галю, берї все моє! Галю! Назаре! обнимїтця, поцїлуйтеся, дїточкї мої. Я хочъ и грїшний, а все-такї бàтько. *(Назаръ и Галя обнимаютьця)*. Бòже васъ благословї!

ГЛАВА ВТОРАЯ.

Думи мої, думи мої,
Ви мої єдині,
Не кїдайге хочь ви мене
При лихїї годїні!
Прилітайге, сизокрїлі
Мої голубьїга,
Изь-за Днїпра ширького
У степь погуляти
Зь киргизами убьгими!
Вопї вже убьгі,
Ужє гьлі... Та на вьлі
Ще мьлятця Бьгу.
Прилітайге-жь, мої любї!
Тїхими речами
Привїтаю вась, якь дїтокь,
И заплачу зь вами.

К Н Я Ж Н А.

ПОЕМА.

Зоре мой вечірняя,
 Зійди надъ гордю,
 Поговоримъ тихесенько
 Въ певолі съ тобою.
 Розкажи, якъ за гордю
 Сднечко сідас;
 Якъ у Дніпрà веселочка
 Воду позичас;
 Якъ широка сокорина
 Віти розпустила,
 А надъ самою водою
 Вербà похилилась —
 Ажъ по воді розістлала
 Зелєнні віти,
 А на вітахъ гоїдаютьця
 Нехрїщені діти;
 Якъ у полі на могилі
 Вовкулакъ ночує,
 А сичъ въ лісі та на стрісі
 Недолю віщує;
 Якъ сонъ-трава при долині

Въ-ночі розсвітàе...
 А про людєй... та нехай їмъ!
 Я їхъ, добрихъ, знаю,
 Добре знаю!... Зоре мой,
 Мій друже єдиний!
 Ти не знаєшь, щò дієтя
 Въ насъ на Україні,
 А я знаю, и розкажù
 Тобі — й спать не ляжу,
 А ти зàвтра тихесенько
 Бòгові розкажєшь.

* *
* *

Селò! и сèрце одпочїне.
 Селò на нашоїй Україні —
 Нєнàче писанка — селò.
 Зелєнимъ гàємъ порослò;
 Цвітуть садї; білють хàти;
 А на горі стоять палàти,
 Нєнàче дїво; а кругòмъ
 Широколістї топлі,
 А тамъ и лісь, и лісь и полє,
 И сїні гòри за Дніпрòмъ...
 Самъ Богъ вітàє надъ селòмъ!
 Селò! селò! Весєлі хàти!
 Весєлі здàлека палàти —
 Бодай ви тєрномъ порослї!
 Шобъ люде й слїду не найшлї,
 Шобъ и не знали, де й шукàти!
 Въ томù госпòднєму селї,
 На нашоїй славній Україні,
 Не знаю, де вони взялись,
 Приблуда князь; булà й княгїня.

Ще молоді собі були,
Жили самі; були багаті:
Високі на горі палати,
Чималий у ярѹ ставокъ,
Зелѣний по горі садокъ,
И вѣрби, и топологи,
И вѣтряки на полі,
И дѣломъ геть-собі село
По-надъ водою простяглось.

Колісь тамъ вѣсело було:
Бувало, літомъ и зимѹю
Музика тис, вишнѣ рикѹю
Госгѹи песнѣихъ наливѹ;
А князь ажъ снѣпѣй похожає,
Та самъ песнѣлимъ наливѹє,
Та ще й покрѣкує: «вѣвѣть»!
Гуляє князь, гуляють гѣсті,
И покотѣлись на помѣсті...
А завтра зновѹ оживѹ,
И зновѹ пѣє, и зновѣ гуляє.
И такъ за днѣми день минѹє...
Мужнѣцькѣ дѹши ажъ пицѣять,
Судовнѣкѣ благѹють Бѣга...
Пьяннѣці, знай-собѣ, кричѣть:
— И патрѣдѣть! и братѣ убѣднѣхъ!
Нашѣ слѹвнѣй князь! Вѣвѣть! вѣвѣть! —
А патрѣдѣть, убѣднѣхъ братѣ
Дочкѹ й тилѣчку однѣмає
У мужнѣкѹ... —

Княгнѣня звѣпертѣ сидѣть.
Цѣ и въ снѣи не пускає

Убѣднѣхъ братѣ. А що-жѣ робѣть?
Самѹ втеклѹ и повнѣчаласѣ,
И бѣтько й мѣти не пускали,
Казѣли: въ гѣру не залазь!
Такѣ пі, — за князя. Отѣ и князь!
Отѣ и пишѣйсь тепѣрь, княгнѣне!
Загнѣнешѣ, сѣрденько, загнѣнешѣ,
Мовѣ рястѣ веснѣю у-почѣ;
Засхнѣнешѣ, не знѣтимешѣ нѣчого;
Не знѣтимешѣ, якѣ хвѣлять Бѣга,
Якѣ лѹде лѹблягѣ живучѣ.
А жить такѣ, Гѣспѣди, хотѣлось!

Хотѣлось любѣти
Хотѣ годѣчокъ, хотѣ часѣчокъ,
На свѣтъ поднѣйтѣсь.
Не довелѣсь, — а все було,
Всѣгѣ попадѣбѣла
Старѣ мѣти. Самѹ тебе
Мовѣ намалѹвѣла:
Хочѣ молись передѣ тобѣю,
Мовѣ передѣ святѣю.
Красѣ моѣ молодѣя,
Гѣренько сѣ тобѣю!
Житѣ-би, жить, та слѣвнѣть Бѣга
И добрѣ творѣти,
Та Бѣжою красѣтоѣю
Лѹдѣй веселѣти —
Такѣ-же нѣ! А молоднѣи,
Та кѣрнѣ дѣчи,
Шѣобѣ маршѣли въ самотнѣннѣ...
Мѣже Богѣ такѣ хѣче?
Бѣже! Бѣже! Даѣшѣ вѣлю
И рѣзумѣ на свѣтѣ,
Красѣу даѣшѣ, сѣрце чѣсте,

Та не даєшъ жи́ти...
 Не даєшъ на рай весєлий,
 На світь твій великий
 Надивітись, намолітись
 И засну́ть на віки...

Невесело на світі жигъ,
 Колі нема́ когò любіть.
 Отакъ и їй, одній-едїній,
 Ще молодїй моїй княгїні,
 Красу́ и сєрце засуши́ть
 И ма́рно згїнуть въ самотині —
 Ажъ страшно. А вона́ молилась
 И жить у Гєспода просилась,
 Бо б́уде вже когò любіть.
 Вона́ вже ма́тірью ходїла,
 Ужє пишала́сь и любїла
 Своє дитя́; и давъ дожи́ть
 Господь їй радості на світі —
 Узріть єгò, поцілува́ть
 Своє єдинеє дитя́
 И перший крикъ єгò почу́ти...
 Охъ, діти! діти! діти!
 Велика Бòжа благодать!

Слєзи висохли, пропали,
 Сòнце просїяло,
 И княгїня зъ дитїною
 Не тїєю стала:
 Ніби на світь народїлась,
 Гра́лась, веселїлась,
 И княжні своїй малєнькій
 Сорòчечки шїла,
 И малєнькі рукавчїта

Шòвкомъ вишивала,
 И купа́ла, й колихала,
 Самà їй годувала:
 Бо княгїні тїлько вміють
 Привести дитїну,
 А годува́ть та доглядать
 Не вміють княгїні;
 А пòтімъ òха: «забуває
 Менє мїй Поль, абò Филать»!
 За щò-жъ воно́ тебе згадає —
 За те хибà що привела?
 А мо́я свою дитїну
 Самà доглядала,
 А пьяного свогò князя
 И не допуска́ла.
 Мовъ яблучко у садòчку
 Кохала́сь дитїна,
 И говоріть уже́ стала,
 И вчїла княгїня
 Тїлько ма́мо вимовляти,
 А та́то не вчїла...
 И книжочòкъ съ кунштїка́ми
 Въ Ромні накупи́ла,
 Забавля́ла, розмовля́ла,
 И Бòгу моли́тись
 И азбуку по кунштїка́хъ
 Захòдплась вчїти;
 И що Бòжий день купа́ла,
 Ра́но спати кла́ла,
 И пїліночки на неї
 Впа́сти не давала;
 И всю ніченьку надъ нею
 Вігала, не спала,
 Надивля́лась, любувала́сь

Княжню своєю...
 И женихà їй еднàла,
 И радìла зь нею,
 И плакала. Довгі кòси
 Ужè росплìтала
 И, лишенько, свогò князя
 Пьяного згадàла
 У мундìрі, та й закрìла
 Заплакані òчи.
 А дитині нìби снìтця,
 Мовь вìмовить хòче:
 — Не плачь, мамо, не росплìтай
 Мої довгі кòси —
 Посичутця... — Що-день Бòжий
 Рàдості принòсить
 Своїй мàтері щасливій
 Дочкà уродливà:
 Мовь топòля виростàе
 Свìгові на діво;
 Виростàе... та недòвго
 Бùде веселити
 Свою мàтірть: Богь карàе
 Княгиню на свìті...
 А за віщо? Чудно лóдямь,
 Бо лóде не знàють,
 Чому̀ добре умірає,
 Злèе оживàе...
 Занедужала княгиня,
 И князь схамснўвся —
 За бабами знахаркàми
 На сèлахь метнўвся.
 Наїхали; заходились,
 Лічили, лічили,

Пòки її безталанну
 Вь труну̀ положили.

Не стàло на селі княгині,
 И гусла знòву загули.
 А сиротà її вь селі,
 Ї єдина дитина,
 Мовь одірвàлось одь гиллі:
 Ненагодòване и бòсе,
 Сорòчечку до зндєсу пòсить,
 Спеклòся бідне на жару̀;
 Допуцьки їсть, ставòчки гàтить
 Вь калюжахь зь дїтьми у яру̀.
 Умийся, сèрденько, бо мàти
 Онь дивитця й не пізнає
 Міжї дїтьми дитя̀ своє
 И думає — тебè не стàло.
 Умийся, сèрце, шобь пізнала
 Тебè, єдиную свою̀,
 И Гòспода бь благословляла
 За дòлю дòброю твою̀.
 Умїлася; а дòбрі лóде
 Прибрàли, вь Кїевь одвезли
 У пнституть. А тамь що бùде?
 Побàчимь.

Гусла загули....

Гуляє князь, гуляють гòсті,
 Ревуть палати на помòсті,
 А гòлодь стòгне на селі.
 И стòгне вінь, стòгне по всій Україні,
 Кàра Господєва. Тїсячами гинуть
 Голòдні лóде.... А скиртї гніють,
 А панї й полòву жидàмь продають,

Та гòлоду раді, та Бòга благàють,
 Щобъ ще хочъ годòчокъ хлїбець не рожàв!
 Тодї бь и въ Парїжі и инòму краю
 Нашъ братъ хуторянинъ себè показàвъ.
 Бо се булò бь дїво,
 Щобъ чўти и бачить и не покара́тъ!
 Абò вже ажъ надто долготерпїливий...
 Минàють лїта. Люде гїнуть;
 Лютєе гòлодь въ Україні,
 Лютєе въ княжому селї.
 Скирти вже княжі погнили,
 А вінъ байдуже: пє, гуляє,
 Та жїда зь грїшми виглядає.
 Немà жидка... Хлїбї зїйшли;
 Радїють люде, Бòга прòсять;
 Ажъ ось изъ Кїева привòзять
 Княжнї. Мовъ сонечно зїйшло
 Надъ обїкраденнимъ селòмъ.

Чорнобрїва, карòчка,
 Вїлїтая мàти,
 Тїлько смўтна—невесєла.
 Чогò бь сумувàти?
 Абò, мòже, вже такòю
 Вонò й уродїлось?
 Абò, мòже, молодєе
 Чи не полюбїло
 Кого-небудь? Нї, нїкòго.
 Весєла гуляла,
 Мовъ ласочка съ кубєлечка,
 На свїть виглядала
 Зь тогò Кїева; ажъ поки
 Побачила сєла

Знївиченї, — съ тогò часу
 Стàла невесєла.

Мовъ сїзая голубонька,
 Селò облетїла;
 У всїхъ булà, всїхъ бачила,
 Всї повеселїли:
 Тамъ словàми привїтала,
 Тамъ нагодувала;
 Що-дєнь Бòжий обхòдила
 Селò; помагала
 Усякому; а сїроти
 До нєї въ покòдї
 Прихòдили и мàтїрю
 Своєю святòю
 Пї звàли, и все селò
 За нєї молїлось.
 А тимъ часомъ жидї въ селò
 Зь грїшми появилїсь.
 Радїє князь, запрòдує
 Съ полòвою жїто
 И молотїть виганєе
 Людєй недобїтихъ.
 Змолотїли, нї врòку їмъ,
 За однў годїну
 И съ клўпеню провїяли.
 Князь и не спочїнує:
 На могорїчъ закликає,
 Та пє, та гуляє
 Ажъ у гàї; бо въ покòяхъ
 Дочка спочивàє.

Гармїдеръ, гàласъ, гамъ у гàї;
 Срамòтнї спїви; ажъ лящїть

Жіночий рєгітъ; завиває,
Ревє хазяїнъ: «бўдемъ пѣтъ,
Ажъ пòки на̀ша дòня спить!»

А дòня взàперті сидїть,
Въ своєму сўмному покòі,
И дивитця, якъ надъ горòю
Червòний мїсяць ажъ горїть,
Зь-за хмàри тїхо виступає,
И нїби гòри оживають.
Дубї зь дїбрòви, мовъ дивà,
У пòле тїхо одхожають,
И пўгачь пўга, и совà
Зь-підъ стрїхи въ пòле вилїгає,
А жаби крїкають-гудуть.
Дивїтєсь, òчи молодїї,
Якъ зòрі Бòжні встають,
Якъ схòдить мїсяць, червонїє.
Дивїтєся, покї васъ грїє,
А зòрі спàти не дають.

Головòю молодòю
На рўку схилїлась,
До-півночи невесєла
На зòрі дивїлась
Княжна́ мо́я. Дивїлася,
Та й плакати стàла.
Мòже, сєрце якє лїхо
Тїхо прошептàло....
Та байдўже: поплакала
Трòшки, усміхнўлась,
Помолїлась, та й спать лягла,
И тїхо заснўла.

Въ гаю́ все пòкотомъ лежàло —
Пляшкї и гòсті: де що впа̀ло,

Тамъ и остàлось. Самъ не впавъ,
Остàтню кàплю допивàвъ;
Та й ту допївъ. Встає, не па̀да,
Идє въ покòі. Сквєрний га̀де,
Кудї ти лїзешъ? Схаменїсь!
Не схаменўвся. Ключь впїймає;
Прийшòвъ, и двєри одмикàє,
И лїзе до дочкї. Прокїнься,
Прокїнься, чїстая! Схопїсь,
Убий гадюку — покусає!
Убий, и Богъ не покарає,
Якъ та́я Чєнчію колїсь
Убїла бàтька кардина̀ла....
Нї, не прокїнулася — спить.
А Богъ хочъ бачить, та мовчїть,
Грїхамъ великимъ потурàє...
Не чутъ нїчòго. Часъ минає,
А пòтїмъ крикъ, а пòтїмъ гвалть
И плачь почўли изъ палàтъ,
Почўли сòви; пòтїмъ знòву
Не чутъ нїчòго. И въ той часъ
Скиртї и клўня зайнялїсь
И зòрі зникли. Хочъ би слòво,
Хочъ би де гòлосъ обїзвãвсь.
Панї въ гаю́ не ворушїлись;
А лю̀де збїглись, та дивїлись,
Якъ димъ до нєба пїдїймавсь.

Прокїнулись въ-рãнці гòсті;
Ажъ бачать що лїхо —
Покїнули свогò князя,
Та лóбо, та тїхо.
Такъ и ми єгò покїнемъ,
Такъ и Богъ покїне,

Тебѣ тільки не покине
 Лиха́я година,
 Княжнò мой безталанна,
 Знівичений цвіте.
 Ти ще будешъ покúтовать
 Грѣхѣ на сѣмъ свѣті,
 Грѣхѣ ба́тькови. О доле,
 Лука́вая доле!
 Покинь її хоть на ста́рість,
 Хоть на чужі́мъ полі,
 На безлюдді. Не покинешъ,
 Поведешъ до краю,
 До са́мої домовіни,
 Сама́ й поховашъ.

Въ селі не ба́чили й не чу́ли,
 Де вона́ поділась.
 Думали — на пожа́рищі
 Небо́га згоріла.

Стоїть село. Невесело
 На горі пала́ти
 Почорніли. Князь хиріє,
 Нездужає встати;
 А підвести нема́ кому́ —
 Ніхто́ й не загляне
 До грѣшного болящого
 Въ будинки погана́.
 Люде трòхи очуняли;
 Гòспода благають,
 Шобъ княжнà до їхъ верну́лась.
 А її немає,

И не бóде вже святòі.
 Де-жъ вона́ поділась?
 У Кїеві пресвятòму
 Въ черни́ці постри́глась.
 Родїлась на-свѣтъ жить, любить,
 Сїять Господнєю красòю,
 Віта́тъ надъ грѣшними святòю,
 И вся́кому добрò творить, —
 А ста́лось осьъ якъ: у черни́цяхъ
 Завапастилося добрò.

Блукàючи по Україні,
 Прибївсь якòсь я въ Чигиринъ
 И въ монасти́ръ отòй дівочий,
 Що за піска́ми, на болòті,
 У лòзахъ, самотнїй стоїть.
 Отамъ мині и розказàла
 Старà черни́ця новину́,
 Що въ монасти́ръ до їхъ зайшла
 Княжнà якàсь изъ-за Днїпра
 Позàторікъ. Одпочивàла,
 Та й Бòгу дúшу оддалà.
 Вона́ була́ ще молодòю
 И прехорòшая собòю;
 На сонці дúже запеклàсь,
 Та й занедужала. Лежàла
 Недòвго щось, сьдмїці сь-три,
 И все до крїхти розказàла
 Мині и Ксєні́і-сестрі,
 И вмєрла въ насъ. И дє ходїла,
 Въ якихъ-то правєднихъ мїстахъ,
 А въ насъ сердєшна опочїла...
 Оцє її святà могїла...
 Ще не поставили хрєстà.

Познає ~~як~~, познає волю
И всетворящую любовь.

Коло осіннього Миколи,
Обидрані, трохи не голи,
Бендєрськимъ шляхомъ у-ночі
Ишли цигане; а йдучи —
Звичайне вольний — співали.
Ишли, ишли, а потімъ стали,
Шатрò край шляху розпьяли,
Огòнь чималий розвели
И кругòмъ его посідали,
Хто зъ шашликòмъ, а хто и такъ....
За те вінъ вольний, якъ козакъ
Колись-то бувъ. Сидять, куняють,
А за шатрòмъ вь степу співає,
Неначе пьяна сь приданòкь
До-дòму йдучи молодїця:

«Ой у новїй хатї
Полягали спати:
Молодїї приснілось,
Що матї сказїлась,
Свєкорь оженився,
Батько утопився...
И.... гу....»

Цигане слухають, сміютьця:
«И дє ті люде тутъ возмутьця?
Оцє мабуть изь-за Днїпра,
Бо тутъ все степь... Марà! марà!»
Цигане крикнули, схопились,
А передь ними опинїлось
Те, що співало. Жаль и сграхь!

В І Д Ъ М А.

(поэма).

Молюся, знову уповаю,
И знову слєзи виливаю,
И думу тяжкую мою
Нїмїмъ стїнамъ передаю.

Озовітєся жь, заплачте,
Нїмїї, зо мнòю
Надъ неправдою людськòю,
Надъ дòлею злòю.
Озовітєсь! А за вами
Мòже озовєтця
Безталанне невспуще,
И намъ усміхнєтця;
Поеднàє зь недòлею
И зь людьми, и скàже:
Спасїбі намъ; помòлитця,
Й тихо спати ляже.

И примирєнному приснїтця
И люде дòбрї, и любовь,
И все дòбрò, и вєтанє вь-ранці
Весєлий, и забудє зновъ
Свою недòлю; и вь невòлі

Въ свитині латаній дροждѣа }
 Якъсь людина. На ногѣхъ }
 И на рукахъ повиступала }
 Одъ стѹжи кровъ, ажъ струвомъ стала,
 И довгі кѣси въ репьяхъхъ
 О поли бились въ ковтунахъхъ.
 Постояла, а потімъ сіла
 Коло огню и рѹки гріла
 На самімъ полѣмі. «Ну, такъ!
 Оженівся неборакъ»!
 Самѣ собі вона шептала
 И тяжко, страшно усміхалась.
 Що жъ се такѣ? Се не марѣ.
 Мой се мати й сестра,
 Мой се вѣдма, щобъ ви знаг

Циганѣ.

А відкіля ти, молодиче?

Вѣдма.

Хто, я? *(співає)*

«Якъ була я молодича,
 Цілували менѣ въ лице,
 А якъ стала старѣ баба,
 Цілували-бъ, була-бъ рада».

Циганъ.

Співуча, нічого сказати!
 Якъ-би собі такѹ достати,
 Та ще й зъ медвѣдемъ...

Вѣдма.

Я співаю,

Чи то спжѣ. чи то гуляю...
 Все співаю, все співаю,
 Ужѣ заб... говорить,
 А перше добре говорила.

Циганъ.

Де жъ ти була, що заблудила?

Вѣдма.

Хто, я?... чи ти? *(шепче)*

Цить лишень.... цить!

Онъ бачъ, зо мною панъ лежить!
 Огѣнь погасъ, а місяць сходить,
 Въ ярѹ пасѣтця вовкулакъ... *(усміхнувшись)*
 Я въ приданкахъ була, вшлася
 И, молодѣ, не предалѣся....
 А все то прѣклягі пані
 Зъ дѣвчатами такѣе діють...
 Ще трѣба другу одружить.
 Підѹ, безъ мене не зуміють
 И въ домовину положитъ.

Циганъ.

Не йди, небѣго! Будь ти зъ нами,
 У насъ, ей-Бѣгу, добре жить!

Вѣдма.

А діти есть у васъ?

Циганъ.

Нѣмаѣ.

Відьма.

Кого жь годуйте естє,
Кого ви спати кладете,
Кого колишете вь-ночі,
Лягаючи и встаючи,
За кого молитесь? Охъ, діти!
И все діти, и все діти!
Не знаю, де одъ їхъ подітись....
Де не підѹ — й вони зо мнѹю!
Вони зьйдять менє колісь...

Цигане.

Не плачь, небѹго, не журісь,
У насъ дітєй немà й завѹду.

Відьма.

Хочъ зь горі та вь вѹду.
И відьма тѹжко заридàла.
Цигане мѹвчки дивовàлись,
Поки поснѹли, де хто впавъ.
Вона жь не спàла, не журілася,
Сиділа, нѹги устромила
Вь гарячий пѹпіль. Виступàвъ
Щербàтий місяць зь-за могіли
И на шатрѹ мовъ позирàвъ,
Ажъ поки хмàри заступіли.

Чомъ не спітця багàтому,
Сівому, гладкѹму?
Чомъ не спітця убѹгѹму,
Сироті старѹму?
Одинъ дѹма, якъ-би єгѹ
Дострѹбїть палàти;

Дрѹгий дѹма, якъ-би єгѹ
На пѹдзвїнъ придбати.
Одинъ старій одпочїне
Вь пїшний домовїні;
Дрѹгий старій — и такъ собї
Де нєбѹдь пїдъ тїномъ.
И обїдва спочивàють
И гàдки не мàють!
Убѹгѹго не згàдѹють,
А тогѹ ще й лàють.

Коло огнѹ старій цїганъ
Зь лѹлькою куняє....
Позирàє на приплѹду
Й на пѹдзвїнъ недбàє.

Цїганъ.

Чомѹ не ляжешъ, не спочїнешъ?
Зїрніця схѹдить, подивїсь!

Відьма.

Дивлюся я, вже ти дивїсь.

Цїганъ.

Ми рàно рѹшимо, покїнемъ,
Якъ не проспїсся.

Відьма.

Не просплюсь,
Я вже нїколи не просплюсь!
Отгàкъ де нєбѹдь и загїну
У бур'яні.... *(спїває тихо)*
«Гàю, гàю, тємний гàю,
Тихєнький Дунàю!

Ой у гаї погуляю,
 Въ Дунài скупàюсь,
 Въ зелєному баговінні
 Трòхи одпочину....
 Та мòже ще, хочъ каліку,
 Приведù дигіну.»

Дармà, абй собй ходило,
 Та вмiло мàтiрѣ проклинàть!
 А онѣ, чи бàчпшѣ — на могiлi
 Очiма лўпа кошинi?
 Идi до мєне! Кiццю! кiццю!...
 Не йде, прокляте бiсеня!
 А то далà бѣ тобi напiтьця
 Зѣ моєi чiстоi криницi... *(приспiвuje)*

«Стоить кутя на покутi,
 А вѣ запiчку дiти;
 Наплодiла, наводiла,
 Та немà де дiги.
 Чи то потоцiги?
 Чи то подушити?
 Чи жiцтовi на кровѣ продàть,
 А грòши пропiти?»

Що, дòбре нàши завдàють?
 Сидàй лишѣ блiзшєнько, отгутѣ.
 Оттò-то й то! А ти не знàешѣ,
 Що я вѣ Волòщинi булà?
 Я роскажù, якѣ нагàдàю...
 Близнiтѣ вѣ Бендєрахѣ привелà,
 У бiлихѣ Яссахѣ коликàла,
 У Дунàевi купàла,
 Вѣ Турєччинi сповилà,
 Та до-дòму однеслà,

Ажѣ у Кiевѣ. Та вѣ дòма
 Безѣ кадiла, безѣ кропiла,
 За трi шагi охрестiла;
 А три шагi пропiла....
 Упилàся! Упилàся!
 И дòсi пьяна!...
 И вѣ нiкòли не проспiлюся,
 Бо я вѣ Бòга не боюся
 И не сорòмлюся людєй.
 Колi-бѣ минi отгiхѣ дiтєй
 Найдi де нєбудь! Ти не знàешѣ,
 Чи є вѣ Турєччинi война?

Цiгàнѣ.

Булà колiсь, тепєрѣ немà —
 Умерѣ найстàрший старшинà.

Видьма.

А я думàла, що й дòсi,
 Ажѣ ужє немàє.
 Слухай, лишєнь, скажù тобi,
 Кòгò я шукàю.
 Я шукàю Нагàлочку
 Та сiна Ивàна...
 Дочкù свою Натàлоньку,
 Та шукàю пàна,
 Тòгò Ирода, що знàешѣ?...
 Стривàй, нагàдàла...
 Якѣ булà я молодòю,
 И гàдки не мàла,
 По садòчку похòжàла,
 Квiтчалàсь, шшàлàсь,
 А вiнѣ менє и набàчивѣ,
 Иродѣ!... И не спiлось,

Що я була крепачкою,
 Ато-бъ утопилась...
 Було-бъ легше. Отъ набачивъ,
 Та й берè вь покòи
 И стриже, ненàче хлòпця,
 И вь похòдъ зь собòю
 Берè менè. У Бендèри
 Прийшли ми; стояли
 Зь москалями на кватèрахъ,
 А москалі за Дунèемъ
 Турка воювали.
 Тутъ давъ Богъ мині близнята,
 Якъ разъ проти Спàса.
 А вінъ менè и покінувъ,
 Не вступивъ и вь хату,
 На дитèй своїхъ не глянувъ,
 Люциперъ проклитий!
 Пішовъ собі зь москалями,
 А я зь байстрюками
 Повертала вь Україну
 Степàми, тернàми,
 Острижена, та й байдуже!
 У сèлахъ питала
 Шляхъ у Києвъ. И що зь мене
 Люде насміялись!...
 Трохи була не втопилась,
 Та жаль було кінуть
 Близняточокъ. То сьакъ, то такъ
 На свою країну
 Придїбала. Одпочїла,
 Вèчора дїждàлась,
 Та й у селó. Хотїлось, бачъ,
 Щобъ люде не знàли.
 Отъ я крадусь по-підтїнню

До своєї хати.
 Вь хаті тёмно. Немà дòма,
 Абò вже лїгъ спàти
 Мій батечко одинòкий.
 Я лèдвè ступàю...
 Вхòджу вь хату, ажъ щось стòгне,
 Нїби умирàе.
 То мій батько. И нікому
 Нї перехрестїти,
 Нї рукъ склàсти. О, проклятї,
 Лукàвнї дїти!
 Що ви дїєте на свїті!...
 Я перелякàлась...
 Хата пúсткою смердїла.
 Отъ я заховàла
 Близнятъ своїхъ у комòри...
 Вбїгàю у хату, —
 А вінъ ужè лèдвè дїше...
 Я до ёгò: тату!
 Мій таточку! Це я прийшла!
 За рúки хватàю...
 — Це я, кажú. А вінъ мині
 Шèнче: «я прощàю,
 Я прощàю!» Тїлько й чúла...
 Здаётця, я впàла
 И заснúла... Якъ би була
 До віку проспàла!...
 О-півь-ночи прокїнулась —
 Якъ у їмі вь хатї,
 А за рúку батько давить...
 Тату, кричú, тату!
 А вінъ ужè такъ якъ крига.
 Насїлу я рúку
 Вїпручала. Що, цїгане,

Якъ-би такѹ сѹку
Тобі дочкѹ, що зробивъ-би?

цїганъ.

Ей-Бѹгу, не знаю.

вїдьма.

Та мовчї вже, бо забѹду,
Пѹтимъ не згадаю.
Дїтєй, бачця, годувала,
Та въ засїкъ ховала,
Та очїпокъ — се вже въ-рѹнци —
Клѹчкомъ вимощала,
Щобъ незнатъ булѹ, що стрїга;
Прибралась, ходила,
Покї люде домовїну
На-дворї робїли.
Доробїли, положїли,
Понеслї, сховали...
И однѹ я, якъ билїна
На полї, осталась
На сїмъ свѣтї... Булї дїти —
И тихъ не осталось.

«Черезъ яръ ходїла,
Та вѹду носїла,
Коровѹй самѹ бгала —
Дочкѹ отдавала,
Сїна оженила...
И.... гу.....»

цїганъ.

Не скїгли, бо ти всїхъ побѹдишъ.

вїдьма.

Хибѹ я скїгло, навїснїй!

цїганъ.

Та дѹбре, дѹбре! Що дальшъ бѹде,
Росказуї дальше.

вїдьма.

Що дасї?

Наварїшъ зѹвтра мамалїги?...

Я кукурѹзи принесѹ.

Нагадала, нагадала!
Зъ дочкѹю лїгъ спѹти,
Завдавъ сїна у лакєї...
Громадою зъ хѹги
Виганяли. Нагадала...
Я собѹкъ дражнїла
По-пїдъ вїкнами зъ старцїми,
И байстрїгъ посїла
За плечїма, щобъ привчѹлись...
Ажъ и самъ прихавъ...
Я до єго кїнулася,
Забѹдучи лїхо.
Привїтавъ менє, люцїперъ,
Благословївъ дїтокъ,
Та й забравъ їхъ у покѹї.
Ростѹть, мої квїти,
Та й вїросли. Сїна Йвѹна
Оддавъ якїсь пѹнї
У лакєї, а Нагѹлю...
Чи твої цїганє
Всї поснѹ

ЦИГАНЪ.

Всі поснѹли.

ВІДЬМА.

Бо щобъ не почѹли
 Могò слòва. Страшно бѹде...
 И ти, старій дрѹже,
 Злякàеся, якъ вимовлю...
 Чи тобі байдѹже?
 Натàлочку... дитя своє...
 Занапастивъ! А до тòго
 Посилàе въ Кїевъ
 Менè, бачишь, моли́тися.
 Я, дурнà, й ходїла,
 И моли́лась... Ні, цїгане,
 Я мàрне моли́лась!

Вертаюся изъ Кїева.
 Замкнуті покді...
 Вінъ узївъ її зъ собдю,
 Та й поїхавъ зъ нєю,
 Зъ Натàлею!... Чи чѹєшь ти?
 И острїгъ, проклѣтий,
 Дитя своє. Полетїла
 Я єгò шукати
 Въ Волòщину. Та й шукàю,
 Совòю лїгàю
 Надъ байраками, та дітокъ,
 Дїточокъ шукàю,
 Натàлоньку!... Ні, ні, ні, ні!
 Я шукàю пàна!...
 Розірвѹ!... Возьміть до себе
 И менè, цигàне,

Я медвєдя водїтиму,
 А якъ найдѹ кàта,
 То й спущѹ єгò на єго!
 Отоді, проклѣтий!...
 Ні, не спущѹ. Самà єгò
 Загризѹ!... Чи чѹєшь?
 Одружїмось, моє сєрце,
 Я й дòсі дївѹю;
 Я сїна вже ожени́ла,
 А дочкà й такъ бѹде.
 Лазитеме по-підтїнню,
 Пòки найдуть лòде
 Неживòю. Чи ти бачивъ?
 Тамъ такїй хорòший
 Мій синъ Ивàнъ!... Ухъ, хòдно!...
 Позичъ мнї грòшей!
 Намїста дòброго куплю,
 Та й тебè повішу,
 А самà пїдѹ до-дòму...
 Дивїсь, мїша, мїша...
 Несє у Кїевъ мишиня́тъ!
 Не донесєшь, утòпишь дєсь,
 Абò панъ одніме!
 Чи я найдѹ моїхъ дітокъ,
 Чи такъ и загїну?

Та й замòвкла, мовъ заснѹла.
 Цигàне вставàли,
 Розїбрàли шатрò своє,
 Въ дорòгу рушàли —
 Та й рѹшили. Пїшли стєпомъ,
 А вонà, небòга
 Безталàнна, встàла мòвчки,
 И нїбї то Бòгу

Нйшкомъ собі помолїлась,
 Та й пошкандибала
 Зъ циганами. И тїхо,
 Тихенько співала:
 «Кажуть люде, що судъ буде,
 А суду не буде,
 Бо вже менє осудїли
 На сімъ свїті люде.»

Изъ-за Дністра пішли цигане
 И на Волинь, и на Україну.

За селомъ село минали,
 Въ городї ходїли,
 И марю за собю
 Приблуду водїли.
 И співала й танцювала,
 Не шла й не іла,
 Неначе смерть зъ циганами
 По сєлахъ ходїла.
 Потїмъ, разомъ схаменулась,
 Стала їсти й пити,
 И ховатись за шатрами,
 И Бòгу молїтись.
 Щось такє їй поробїла
 Стара Марїула,
 Якїмсь зілемъ наповала —
 То вонò й минулось.
 Потїмъ її стала вчїти
 И лікарувати:
 Якї трави, що одъ чо̀го
 И де їхъ шукати,
 Якъ сушити, якъ варити —
 Всєму, всєму вчїла
 Марїула. А та вчїлась,

Та Бòгу молїлась.
 Минуло літо, ужє й другє
 И трєте настало,
 Уже прийшли въ Україну...
 Жаль їй чо̀гось стало.
 Поклонїлась Марїулі
 За науку въ нòги,
 Попрощала зъ циганами,
 Помолїлась Бòгу,
 Та й пішла собі, небòга,
 Въ свою Україну.
 Вернусь, каже, хочъ погляну
 На дочку, на сїна.
 Не довелось. Панъ вернўвся,
 Покїнувъ Наталю
 Въ Московщинї. А ти її
 За Дністромъ шукала!
 Сїна Йвана молодòго
 Оддали въ солдати
 За те, що ти не навчїла
 Панїв шанувати.
 До кòго жъ ти прихїлился?
 Нїкòго немає!
 До людєй хпїсь, небòго,
 Люде привїтають.
 Панъ вернўвшись занедужавъ,
 Стòгне, пропадає,
 А вонà набрала зілля,
 Та й пішла въ палати
 Лічїть є̀го, помагати,
 А не проклинати.
 Не помогла болящому,
 Бо не допустили.
 А якъ умєрь, то за є̀го

Бѣгу помолїлась.
 И жилà собї святѣю,
 Дївчàть научàла,
 Шобѣ зъ панàми не кохàлись,
 Людѣй не цурàлись —
 А то Богъ васъ покарає,
 А ще гїрше люде,
 Люде горді, неправѣдні,
 Своїмъ судѣмъ судятъ...
 Отгàкъ вона поучàла,
 Болящихъ лїчїла,
 Зъ убѣгими останнєю
 Крихтою дїлїлась.
 Люде дѣбрі и розумні
 Дѣбре її знàли,
 А все такї покриткою
 И вїдьмою звàли.

Л І Л Е Я.

За що менѣ, якъ рослà я,
 Люде не любїли?
 За що менѣ, якъ вїросла,
 Молодїю вбїли?
 За що вони тепѣрь менѣ
 Вѣ палàтахъ вїгàють,
 Царївною називàюгъ,
 Очѣй не спускають
 Зъ могѣ цвїгу, дивїютьця,
 Не знàють, де дїти?
 Ск. жї минї, мїй братїку,
 Королєвий цвїте.
 — Я не знàю, моя сѣстро. —
 И цвїть королєвий
 Схилївъ свою голѣвоньку,
 Червѣно-рожеву,
 До бїлого понїклого
 Лїченька лїлї.
 И заплакала лїлєя
 Росѣю-слезѣю,
 Заплакала и сказàла:
 — Братє мїй, сь тобїю
 Ми давнѣ вже кохàємось,

А я їй не сказала,
Якь була я людиною,
Якь я мордувалась.

Моя мати... чого вона,
Вона все журилась,
И на мене, на дитину,
Дивилась, дивилась
И плакала? Я не знаю,
Мій брате єдиний,
Хто їй лихо заподівавъ.
Я була дитина,
Я гралася, забавлялась;
А вона все вьяла,
Та нашого злого пана
Кляла-проклинала,
Та й умерла. А мене панъ
Взявъ догодувати.
Я віросла, вікохалась
У білихъ палатахъ;
Я не знала, що байстрия я,
Що ёго дитина.
Панъ поїхавъ десь далєко,
А мене покинувъ.
И прокляли ёго люде,
Будінокъ снаїли;
А мене, не знаю за що,
Убили-невбили,
Тільки мої довгі кѳси
Остригли; накрили
Острижену ганчіркою,
Та ще їй реготались;
Жиди навітьъ нечїстї
На мене плювали.

Оттакє-то, мій братіку,
Булó мині въ свїті!
Молодого, короткого,
Не далі дожити
Люде віку. Я умерла
Зімюю підъ тїномъ,
А весною процвіла я
Цвітомъ при долині,
Цвітомъ білимъ, якъ снїгъ білимъ,
Ажъ гай звеселила.
Зімюю люде, Бѳже мій,
Въ хату не пустили;
А весною, мовъ на дїво,
На мене дивїлись.
А дівчата завітчались
И почали звати
Лїлєєю-снїгѳцвітомъ;
И я процвітати
Стала въ гай, и въ теплиці,
И въ білихъ палатахъ.
Скажи жъ миші, мій братіку,
Королєвий цвіте,
На щѳ мене Богъ поставивъ
Цвітомъ на сімъ свїті:
Щѳобъ людєй я веселила,
Тихъ сѳмихъ, що вбили
Мене й матірѳ?... Милосєрдий,
Святїй, Бѳже мїлий! —
И заплакала лїлєя...
А цвітъ королєвий
Схиливъ свою голѳвоньку,
Червѳно-рожеву,
На білее понїклее
Личенько лїлєї.

РУСАЛКА.

Породила мене мати
Въ висѣдкихъ палатахъ,
Та й понесла середъ-ночи
У Дніпрі скупати.
Купаючи, розмовляла
Зо мнєю, малєю:
— Пливй, пливй, мой дню,
Дніпрѣмъ за водю,
Та впливи русалкою
Завтра середъ-ночи;
А я вйду гуляти зъ нимъ,
А ти й залоскочешъ.
Залоскочй, моє сѣрце,
Нехай не смієтця
Надо мнєю, молодю;
Нехай пье — унѣтця
Не моими кровъ-слезами —
Синєю водю
Дніпровю. Нехай собі
Гуляе зъ дочкюю.
Пливй жъ, мой єдина!
Хвил мої, хвил,
Привітайте русалоньку!... —

Та й заголосила,
Та й побігла. А я собі
Плила за водю,
Поки сѣстри не зостріли,
Не взяли съ собю.
Ужє съ тиждень, якъ расту я,
Зъ сѣстрами гуляю
О-півъ-ночи, га зъ будінку
Батька виглядаю.
А мѣже, вже поєдналась
Съ паномъ у палатахъ;
Мѣже, знѣву роскошює
Моя грішна мати.
Та й замѣкла русалочка,
Въ Дніпрѣ поринула,
Мовъ пліточка; а лозина
Тїхо похитнулася.

Вийшла мати погуляти —
Не спитця въ палатахъ;
Пана Яна нема дома,
Ні съ кимъ розмовляти.
А якъ прийшла до бѣрега,
То й дочкю згадала,
И згадала, якъ купала
И якъ примовляла;
Та й байдуже... Пішла собі
У палати спати;
Та не дійшла: довелѣся
Въ Дніпрі ночувати.
И не счулася, якъ зуспіли
Дніпрові дівчата,
Та до неї: ухопили,
Та й ну зъ нею гратись.

Радісіньки, що піймали, —
 Грались, лоскотали,
 Поки вь вєршу не захали;
 Та й зареготались.
 Одна тільки русалонька
 Не зареготалась.

Х У С Т И Н А.

Чи то на те Бѣжа вѣля,
 Чи такая її доля?...
 Росла вь наймахъ, виростала,
 Зь сиротю покохалась.
 Неборакъ, якъ голубъ, зь нею,
 Зь безталанною своєю,
 Одъ зіроньки до зіроньки
 Сидять собі у вдівоньки,
 Сидять собі, розмовляють,
 Пречистої дожидають.
 Дождалися...

Съ Чигирину

По всій славної Україні
 Заревли великі дзвони,
 Щобъ сиділи хлопці кѣні,
 Щобъ мечі-шаблі гострили
 Да збірались на весілле,
 На веселе погулянне,
 На криваве залипянне...

У неділеньку та ранєсенько
 Сурми-труби вийгравали:
 Вь похѣдъ у дорѣгу славні компанійці
 До схѣдъ сонечка рушали.

Випровожала вдова свого сина,
 Ту єдиную дитину,
 Випровожала сестра свого брата;
 А сирому сиротина.
 Випровожала, коня наповала
 До зірніці изъ кришніці,
 Випосила збрюю — шаблю золотую
 И рушніцю-гаківніцю.
 Випровожала три поля, три мілі,
 Прощалася при долині,
 Дарувала шіту шовками хустіну,
 Щобъ згàдувавъ на чужині.
 Ой хустіно-хустіночко
 Мерèжана шіта!
 Тільки й слави козацької —
 Сідєлечко вкрігти.

Вернўлася, журїлася,
 На шляхъ бїтний дивїлася,
 Квітчїлася, прибрїлася;
 Що-дєнь Божий сподївїлася,
 А вь недїленьку ходїла
 Виглядїти на могїлу.

Минїє лїго, минїє й другє,
 А на трейте лїнуть
 Преславнї компанїїці
 Вь свою Україну.
 Идє вїйсько, идє й другє,
 А за трейтїмъ стїха...
 Не дивїся, безталанна!
 Везуть тобї лїхо:
 Везуть трунў малєвану,
 Кїтайкою крїту,
 А за нєю зь сгаршиною

Идє, вь чорнїй свїтї,
 Самъ полковникъ компанїйський,
 Характерникъ зь Сїчи.
 За нимъ идуть есаули,
 Да плачуть идучи.
 Несуть панї есаули
 Козацькую збрюю:
 Литий панцирь порубаний,
 Шаблю золотую,
 Три рушніці-гаківніці
 И три самопїли;
 А на збрїї козацькая
 Кровь позасихала.
 Ведуть коня вороного —
 Розбїтї копїта,
 А на ємў сідєлечко,
 Хустіною вкрїте.

ИРЖАВЕЦЬ.

Наробили колись шведи
Великої слави:
Утікали зь Мазєпою
Въ Бендєри зь Полтави,
А за ними й Гордієнко...

.
.
.
.
.
.

Якъ мандрували день и нічъ,
Якъ покидали запорозці
Великий Лугъ и маторъ Січъ,
Взяли съ собою Маторъ Божу,
А більшъ нічого не взяли,
И въ Кримъ до хана понесли
На нове горе-Запорожже.

Заступила чорна хмара
Та білую хмару:

Опанувавъ запорозцемъ
Поганий татаринъ.
Хочъ позволивъ ханъ на піскахъ
Новимъ кошємъ стати,
Та наказавъ запорозцямъ
Церкву будувати.
У намєті поставили
Образъ Пресвятї
И крадькома моїлися.

Божє мій съ тобою,
Мій краю прекрасний, роскошній, богатий!
Хто тебє не мучивъ?... Ябъ-би розказать
Про якдогò-небудь одногò магната
Исторію-правду, то перелякать
Самє бъ пєкло можно; а Данта старогò
Полунакомъ нашимъ можно здивувать.

Росказали кобзарі намъ
Про вїйни и чварі,
Про тяжкєє лихолїтє,
Про люти кари,
Що ляхи намъ завдавали, —
Про все розказали.

.
.

..... И здалєка
Запорозці чули,
Якъ дзвонили у Глухові,

.
.
.
.

Зь далєкого Криму,

.

 Чули-чули небожята,
 Чули, та мовчали,
 Бо ї їмъ добре на чужині
 Мурзи завдавали.
 Мордувались сіромахи,
 Плакали, и зъ ними
 Заплакала Матірѣ Бѣжа
 Слезами святими;
 Заплакала милосерда
 Неначе за синомъ;
 И Богъ зглянувсь на ті слѣзи,
 И на Україну.

Вернулись запорозці,
 Принесли зъ собою
 Въ Гетьманщину той чудовний
 Образъ Пресвятї,
 Поставили у Иржавці
 Въ мурованімъ храмі.

Ще якъ були ми козаками,
 А уші не чуъ було,
 Оттамъ-то вѣсело жилось:
 Брагались зъ вольними ляхами:
 Пищались вольними степами;
 Въ садѣхъ кохалися, цвѣті,
 Неначе лїлії, дівчага;
 Пищалася синами маги,
 Синами вольними. Росли,
 Росли сини и веселили
 Старій скорбній лїгѣ.
 Ажъ пѣки іменемъ Христа
 Пришли ксендзи и запалили
 Нашъ гїхий рай, и розлили
 Ширѣе море слѣзъ и крови:
 А сірогъ іменемъ Христовимъ
 Замордували-ропняли.

Попікли гѣлови козачі,
 Неначе стѣпана гравѣ;
 Україна плаче, стѣгне-плаче,
 За головдю голова
 До-дѣлу пада. Кагъ люгоє,
 А ксендзъ скажѣнимъ язикѣмъ
 Кричѣть: *Te Domine!*

ЧЕРНЕЦЬ.

(П. А. Куліш).

У Києві, на Подолі,
 Було колись, и ніколи
 Не вернетця, що діялось,
 Не вернетця, сподіване...
 Не вернетця... А я, брате,
 Таки́ буду сподіватись,
 Таки́ буду виглядати,
 Сєрцю жалю завдавати.

У Києві, на Подолі,
 Братєрська наша воля,
 Безь хлопа и безь пана,
 Самà собі у жупані,
 Розвернулася весєла,
 Оксамітомъ шляхи стєле,
 И едвобомъ застилає,
 И нікòму не звертає.

У Києві, на Подолі,
 Козакі гуляють:
 Якъ ту воду, відромъ - цєбромъ
 Винò розливають;

Лєхи, шинкі зъ шинкарками,
 Зъ винами, медами
 Закупили запорозці
 Та й тнуть коряками!
 А музика реве, грає,
 Людєй звесєляє,
 А изъ Братства те бурсацтво
 Мòвчки виглядає;
 Немà гòлій школі воли,
 А то бь догодила!...
 Когò жь то тамъ зъ музиками
 Людє обступили?

Вь червòнихъ птàняхъ оксамітнихъ
 Матнєю ўлицє метє —
 Идє козакъ... Охъ, літа, літа!
 Щò ви творите? На то те жь
 Старий ударивъ вь закаблўки,
 Ажь встала кўрява! Отгакъ!
 Та ще й приспівує козакъ:

«По дорòзі ракъ, ракъ,
 Нехай буде такъ, такъ!
 Якъ-би-таки́ молодіці
 Посіяти макъ, макъ!
 Дамъ ліха закаблўкамъ,
 Закаблўкамъ ліха дамъ,
 Достанетця й передамъ!
 А вже жь тіі закаблўки
 Набрàлися ліха-мўки...
 Дамъ ліха закаблўкамъ,
 Дамъ ліха закаблўкамъ,
 Достанетця й передамъ!»

Ажъ до Межигорського Спаса
 Протанцювавъ сівий,
 А за нимъ и товариство
 И весь святий Кїевъ.
 Дотанцювавъ ажъ до брами,
 Крикнувъ: «пугу, пугу!...
 Привітайте, святі ченці,
 Товариша зъ Лугу!»
 Свята брама одчинилась —
 Козакà впустили;
 И зновъ брама зачинилась,
 На вікъ зачинилась
 Козакòві.

Хтò жъ цей сівий
 Попрощався зъ світомъ?
 Семєнь Палій Запорòжець,
 Лїхомъ недобитий.

Ой високо сонце сходить,
 Низенько заходить:
 Въ довгій рясі по келїї
 Старий чернець ходить.
 Идє чернець у Вишгородъ
 На Кїевъ дивитись,
 Та посидїть на пригорї,
 Та хочъ пожурїтись;
 Идє чернець Дзвонковую
 У яръ вòду піти,
 Та згàдує, якъ-то тяжко
 Було въ свїті жити;
 Идє чернець у келїю
 Міжъ стїни шимї,
 Та згàдує лїта свої —
 Лїта молодїї.

Берє письмò святè въ рўки,
 Гòлосно читає,
 А думкою старий чернець
 Далєко лїтає...

И тихнуть Бòжні слова...
 И въ келїї, ненàче въ Сїчі,
 Братєрство славне оживà,
 А сівий гетьманъ, мовъ совà,
 Ченцєві зазирає въ вїчі...
 Музики... тàнці.. и Бердїчевъ...
 Кайдани брязкають... Москвà...
 Борї, сїгї и .. Еписєй...
 И покотїлись изъ очей
 На рясу слєзи...

«Бїй поклòни

И плоть старєчу усмирай,
 Святè писàнїє читай!

Читай, читай, та слўхай дзвòна, —
 А сєрцеві не потурай:
 Вонò тебє въ Сїбіръ водило,
 Вонò тебє весь вікъ дурїло,
 Приспї жъ єгò, и занехай
 Свою Борзнў и Хвастовицїну:
 Загїне все, ти самъ загїнешъ,
 И не згадàють — щòбъ ти знàвъ...»

И старецъ тяжко заридàвъ,
 Читатъ писàнїє покинувъ,
 Ходївъ по келїї, ходївъ,
 А потїмъ сївъ и зажурївся:
 «Для чòго жъ я на свїгъ родївся,
 Свою Укрàїну любївъ?»

До ўтрені завівъ зъ дзвінці
Великий дзвінъ; чернець мій вставъ,
Надівъ клобукъ, взявъ патирицю,
Перехрестився, чётки взявъ...
И за Україну молітись
Палій Чернець пошкандибавъ.

* *
*

Одінъ у другого питаемъ:
На щò насъ мати привела —
Чи для добра, чи то для зла?
На щò живемъ? чоґò бажаемъ?
И не дознавшись уміраемъ,
А покидаемо діла.

Які жъ менè, мій Бòже милий,
Діла осудять на землі?
Бодай ті діти не росли,
Тебè святоґо не гнівїди,
Що у невòлі народїлись
И стидъ на тебè понесли.

Самому чудно. А де-жъ дітись, .
Що діяти и що почать?
Людѣй и долю проклинають
Не вартъ, ей - Бѣгу! Якъ же жити
На чужні, на самої,
И що робити взаперті?
Якъ - би кайдани перегризти,
То гризь по - трѣху бѣ... Такъ не ті,
Не ті їхъ ковалі кували,
Не такъ залізо гартували,
Шобъ перегризти. Гѣре намъ,
Невѣльникамъ и сиротамъ,
Въ степу безкраїмъ за Ураломъ!

Ой стрічечка до стрічечки
Мерѣжаю три ніченьки,
Мерѣжаю - вишиваю, —
У неділю погуляю.

Ой плахотка - червчачка, —
Дивуйтеся, дівчачка,
Дивуйтеся, парубкі,
Запорозські козаки.

Ой дивуйтеся, лицяйтеся,
А зъ іншими вінчайтеся:
Подавані рушники...
Оттакѣ - то, козаки!

А. О. КОЗАЧКОВСЬКОМУ.

Давно те діялось! Ще вь школі.
 Такй вь учителя дяка
 Гарненько вкраду пятака,
 (Бо я було грохи не гòле —
 Такè убоге!) та й куплю
 Папèру аркушъ, и зроблю
 Маленьку книжечку; хрестами
 И везерунками съ квітками
 Кругомъ листòчки обведу,
 Та й списую *Сковороду*
 Абò *три царіє со дари*;
 Та самъ-собі у бурьяні,
 Щобъ не почувъ хто, не побачивъ, —
 Виспівую було та плачу...

И довелòся зновъ мині
 На старість зъ віршами ховатись,
 Мерèжать книжечки, співати
 И плакати у бурьяні,
 И тяжко плакати!.. и не знаю,
 За щò менè Господь карає...
 У школі мучилось, росло,
 У школі й сивіть почало,

У школі дурня й поховàють;
 А все за тòго пятака,
 Що вкравъ маленькимъ у дяка,
 Мабуть Господь менè карає...
 Ось слухай же, мій гòлубе,
 Мій òрле - козàче!
 Якъ канàю я вь невòлі,
 Якъ нужу я світомъ.
 Слухай, брàте, та научай
 Своіхъ маліхъ дітокъ,
 Научай їхъ, щобъ не вчїлись
 Змàлку вірщувати;
 Коли жь якè поквãпитця,
 То нищечкомъ, брàте,
 Нехай собі у кутòчку
 И вірщує й плаче
 Тихèсенько, щобъ Богъ не чувъ,
 Щобъ и ти не бачивъ,
 Щобъ не довелòся, брàте,
 И єму карàгись,
 Якъ я тепèрь у невòлі
 Карàюся, брàте...

Ненàче злòдій по-за валàми
 Вь неділю крãдуся я вь пòле,
 Талàми вийду по-надъ Урàломъ
 На степъ шпрòкий, мовъ на вòлю.
 И болящее побите
 Сèрце стрепенєтця,
 Мовъ рїбонька надъ водòю;
 Тихо усміхнєтця
 И полине голубкою
 По-надъ чужімъ пòлемъ, —
 И я нїбї оживàю
 На пòлі, на вòлі...

И на гору впекою
 Виходжу — дивлюся —
 И згадую Україну —
 И згадають боюся...
 И тамъ степи, и тутъ степи,
 Та тутъ не такі —
 Руді, руді, ажъ червоні,
 А тамъ голубі,
 Зелєнні, мерєжані
 Нївами, ланами,
 Високими могилами,
 Темними лугами...
 А тутъ бурьянъ, піскі, талі,
 И хочъ би на-сміхъ де могила
 О давнімъ давні говорила.
 Нєначе люде не жили.
 Одъ спокопъ-віку и до щіні
 Ховалась одъ людєй пустиня,
 А ми таки її знайшли...
 Ужє й твердіні поробили,
 Затого будуть и моїли —
 Всєгò паробимо колїсь!...
 О мой доле! мой Країно!...
 Чи я то вірвусь съ щїї пустині?...
 Чи мòже (криї Бòже!)
 Тутъ и загішу...
 И почорніє червòне пòле...
 — Айда въ казарми, айда въ невòно!
 Нєначе крикне хто надо мною, —
 И я прокінусь. По-за горю
 Вертаюсь, крадуся, по-надъ Ураломъ.
 Нєначе злòдїй той по-за валами.
 Оттáкъ я, друже мій, святкúю
 Отутъ неділеньку святúю!

А понеділокъ? Друже-брате!...
 Приходить нічъ въ смердячу хату,
 Осядуть думи; розібьють
 На стòкратъ сєрце и надію,
 И те що вимовить не вмю —
 И все на світі проженуть,
 И спїнять нічъ: часі — літáми,
 Вікáми глúхо потечуть...
 И я кровáвими слєзáми
 Нєрáзъ постєлю омочу.
 Перелїчу и дні, и літа,
 Когò я, де, колї любївъ?
 Кòму якє добрò зробївъ?
 Нїкòго въ світі, нїкòму въ світі —
 Нєначе по лісу ходївъ.
 А мáлась вòля, мáлась сїла!
 Та сїлу пòзички зносили;
 А вòля въ гòстяхъ упилась,
 Въ степу небòга заблудїла
 Та й упивáтьця зареклась.
 Не помòже, мїлий Бòже!
 Якъ то кáжуть люде:
 Буде кáятге на світі —
 Вороттá не бóде...
 Благаю Бòга, щòбъ світáло;
 Мовъ вòлі, сòнця — світу жду...
 Цвїркунъ замòвкне; зòрю бьють —
 Благаю Бòга, щòбъ смеркáло!
 Бо на позòрище ведуть
 Старòго дúрня муштрувати,
 Щòбъ знавъ, якъ вòлю шанувáти,
 Щòбъ знавъ, щò дúрня всюдн бьогь...
 Минáють літа молодїї,
 Минúла дòля, а надїя

Въ невѣлі знову за своє,
 Зо мною знову лихо діє
 И сѣрцю жалю завдає: —
 А мѳже, ще добрѳ побачу,
 А мѳже, лихо переплачу,
 Водї Днїпрѳвої напьюсь,
 На тебе, друзе, подивлюсь?
 И, мѳже, въ тихїй твоїй хатї
 Я бѳду знову розмовляти
 Зъ тобѳю, друзе мїй... Боюсь! .
 Боюся самъ себе снитати,
 Чи се коли сподїетця?
 Чи мѳже вже зъ нѳба
 Подивлюсь на Україну,
 Подивлюсь на тебе...
 А їнодї такъ буваеть,
 Що ї слїзї не стане —
 И благавъ би я о смѳрті .
 Такъ тая Україна
 И Днїпрѳ крутоберѳгий
 И ти, друзе-брѳте,
 Не даєтѳ мїнї Бѳга
 О смѳрті благати!

По надъ пѳлемъ идѳ,
 Не покѳси кладѳ,
 Не покѳси кладѳ — гѳри:
 Стѳгне землѳ, стѳгне мѳре,
 Стѳгне та гудѳ.

Косарѳ у-ночі
 Зострїчѳють слїчї;
 Тне косарѳ, не спочиваеть,
 Нї на кѳго не вважаеть, —
 Хочъ и не просї.

Не кричї ї не просї;
 Не клепає косї:
 Чи то гѳродъ, чи то пѳле,
 Якъ бритвою, старїй гѳлить,
 Усѳ, що дасї.

Мужикѳ ї шинкарѳ,
 Сиротѳ-кобзарѳ,
 Приспївує старїй, кѳсить,
 Кладѳ гѳрами покѳси,
 Не минѳ ї царѳ.

И менè не мшиє,
 На чужині зотнè —
 За решòткою задàвить
 Й хрестà нìхтò не посгàвнìь
 И не помьянè.

Згадайте, брàтня мой, —
 Бодай те лихо не вергàлось! —
 Якъ ви гарнèsенько п я
 Изъ-за решòтки визпàли
 И, пèвнè, думали: колì —
 На рàчу гìху, на розмòву —
 Колì ми зийдемося знову
 На сий зьбòженій землì?
 Нìкòли, брагìя, нìкòли...
 Зь Днìпра у-кунì не пьемò,
 Розийдемося, рознесемò
 Вь сгени, вь лисì свою прдòлю,
 Повìруемъ ще трòхи вь вòлю,
 А пòгìмъ жìги почнемò
 Мìжъ людьмì, якъ люде...
 А пòки те бòде,
 Любìтеся, братì мої,
 Укьраїну любìте,
 И за нèї безталанну
 Гòспода молìте.
 И ёгò забòдге, дрòги,
 И не проклинайте,
 И менè вь невòлì лютìн
 Инколи згадайте ...

Ой одна я, одна,
Якъ билинонька въ полі,
Та не давъ мині Богъ
А ні щастя, ні долі;
Тільки давъ мині Богъ
Красу, каріі очи, —
Та й ті виплакала
Въ самотині дівочій;
А ні братіка я,
Ні сестрички не знала,
Міжъ чужими зросла,
Та вже й вьянути стала...
Де жъ дружина моя,
Де ви, добріі люде?!
Іхъ нема, — я сама,
А дружини — й не буде....

За байракомъ байракъ,
А тамъ степъ та могила.
Изъ могили козакъ
Встає сивий, похилий.
Встає самъ у-ночі,
Иде въ степъ, а йдучи
Співà, сумно співàє:
— Наносили землі,
Та й до-дому пішли,
И ніхтò не згадає...
Насъ тутъ тріста, якъ скло,
Товариства лягло,
И земля не приймàє.
Якъ запрòдавъ гетьманъ
У ярмо християнъ,
Насъ послàвъ поганяти, —
По своїй по землі
Свою кровъ розлили
И зарізали брата;
Крòві брата впились,
И отгуть полягли
У могилі заклятій. —
Та й замòвкъ, зажурився
И на списъ похилився,
Ставъ на самій могилі.
На Дніпрò позяравъ,

Тяжко плакавъ-ридавъ;
 Сїні хвилі голосили...
 Зъ-за Днїпра, изъ селà
 Лунà гæемъ гулà,
 Трèтї пївні спївãли.
 Провалївся козàкъ,
 Стрепенївся байрãкъ,
 А могїла застогнãла.

«Не кїдай мãтерї!» казãли;
 А ти покїнула, втеклà.
 Шукãла мãти, не найшлà,
 Та вже й шукãти перестãла —
 Умèрла плачучи. Давнò
 Не чутъ нїкòго, де ти грãлась;
 Собãка десь помандрувãла,
 И въ хãтї вїбито вїкнò;
 Въ садòчку тёмному ягнїта
 У-день пасутця, а въ-ночі
 Вїщїють сòви та сичї
 И не дають сусїдамъ спãти;
 И твїй барвїночокъ хрещãтий
 Зарїсь богїлою, ждучї
 Тебè, неквїтчану; и въ гãї
 Ставòчокъ чїстїй висихãе,
 Де ти купãлася колїсь;
 И гай сумїе, похилївсь;
 У гãї пгãшка не спївãе —
 Йї зъ собòю занеслà;
 Въ ярù кринїця завалїлась,
 Вербã усòхла, похилїлась,
 И стèжечка, де ти ходїла,
 Колючимъ тèрномъ порослà.
 Кудї полїнула, де дїлась,
 До кòго ти перелетїла

Въ чужій землі, въ чужій семѣ?
 Кого ти радуешъ? до кого,
 До кого рѹки приросли?
 Віщѹє сѣрце, що въ палатахъ
 Ти роскошѹешъ, и не жаль
 Тобі покинутої хати.
 Благая Бѹга, щобъ печаль
 Тебѣ до віку не збудила,
 Щобъ у палатахъ не найшла;
 Щобъ Бѹга ти не осудила,
 И маторі не прокляла.

Мині однаково, чи бѹду
 Я жить въ Україні, чи ні,
 Чи хто згадає, чи забуде
 Менѣ въ снїгѹ на чужині —
 Однаковісїнько мині.
 Въ невѹлі вірісь міжъ чужими,
 И, неоплаканний своїми,
 Въ невѹлі, плачучи, умрѹ
 И все зъ собѹю заберѹ,
 Малѹго слїду не покину
 На нашій славній Україні,
 На нашій несвоїй землі.
 И не помьяне батько зъ сїномъ,
 Не скаже сїнові: молись.....

.
 Мині однаково, чи бѹде
 Той синъ молїтися, чи ні...
 Та не однаково мині,
 Якъ Україну злії люде
 Присплять, лукаві; и въ огні
 Пї окраденную збѹдятъ....
 Охъ, не однаково мині!

КАЛИНА.

«Чогò ти хòдишь на могїлу?»
 На-силу м`ати говорїла.
 «Чогò ти плачешь идучй,
 Чогò ворк`уешь у-ночі,
 Мой гол`убко сизокрїла?»
 — «Такь, м`амо, такь!»

И зновь ходїла,
 А м`ати плакала ждучй.
 Не сонь - трав`а на могїлі
 Вь-ночі процвїтає:
 То дївчїна зар`учена
 Калину саж`ає,
 И слєз`ами полив`ає,
 И Г`оспода прòсить:
 «Пошли, Б`оже, дощї вь-ночі
 И дрїбнїї р`оси,
 Щобь калина прийнялась,
 Роспустила вїги:
 Мòже, пт`ашкою прилїне
 Мїлий сь тогò свїта.
 Зовь`ю єму кубєлечко
 И сам`а прилїну,

И б`удемо щебет`ати
 Вь-к`упці на калині.
 Б`удемь плакать, щебет`ати,
 Б`ога вихвал`яти,
 Б`удемь вь-к`упочці у-р`анці
 На той свїть лїт`ати.»

И калина прийнялась,
 Вїги роспустила,
 И три лїта на могїлу
 Дївчїна ходїла.
 На четвєрте — не сонь-трав`а
 Вь-ночі процвїтає:
 То дївчїна сь калиною
 Плаче - розмовл`ає:

«Шир`окая, вис`окая
 Калино мой!
 Не вод`ою до схїдь с`онця
 Поливаная!
 Шир`окї слєзи - рїки
 Тебє полили.
 Ихь сл`авою лук`авою
 Л`юде понесли.
 Осмїяли подружєньки
 Подругу свою,
 Осмїяли черв`оную
 Калину мою.
 Приймї жь мою гол`овоньку,
 Рос`одою умїй
 И вїтами шир`окими
 Одь с`онця закрий.
 Менє знайдуть — похов`ають,
 Менє осмїють,

Широкі твої віти
Діти обірвуть.»

Не сонъ-трава передъ-світомъ
Одцвіла, зівьяла:
То дівчина на могилі
Плакать перестала, —
Перестала слези лїти
И тяжко любити;
На вікъ-віки на могилі,
Слезами умита,
Втомїлася, та й задрїмала...

Зъ-за гаю сонечко вставало;
Радїли люде встаючи;
А маїти й спати не лягала,
Вечерять дню дожидала
И тяжко плакала ждучи.

Ой три шляхи широкі
До купи зійшлися;
На чужину зъ України
Братї розійшлися;
Покїнули стару маїтеръ;
Той жінку покїнувъ,
А той сестру, а найменший —
Молоду дівчину.

Посадїла стара маїти
Три ясени въ полі,
А невістка посадїла
Високу тополью;
Три явори посадїла
Сестра — при долині,
А дівчина заручена —
Червону калину.

Не прийнялись три ясени,
Тополь всихала;
Повсихали три явори,
Калина зівьяла;
Не вертаютьця три брати.
Плаче стара маїти,
Плаче жінка зъ діточками
Въ петопленій хатї.

Сестра плаче — йде шукати
 Братів на чужину.
 А дівчину заручену
 Кладу́ть въ домовину...
 Не вертаютьця три брати, —
 По світу блукаюгь,
 И гри шляхи широкі
 Терномъ заросгають.

1847
 Петербургъ

ВЕЧІРЬ.

(Аф Ал Лазаревський)

Садокъ вишневий коло хати;
 Хруци надъ вишнями гуду́гь;
 Плугатарі съ плугами йдуть;
 Спваюгь идучі дівчата,
 А магері вечєрягь ждуть.

Семья вечєря коло хати;
 Вечіря зіронька встає;
 Дочка вечєрять подає,
 А мати хоче научати, —
 Такъ соловейко не дає.

Поклала мати коло хаги
 Малєнькихъ діточокъ своїхъ,
 Сама заснула коло їхъ;
 Затіхло все... тілько дівчата
 Та соловейко не затіхъ.

Въ невѣлі тяжко, хоча й вѣлі,
Сказать по-правді, не було;
Та все-такі якось жилось —
Хоть на чужому, та на полі...
Теперъ же злоі ті ділі,
Якъ Бѣга, ждати довелось.
И жду її и виглядаю,
Дурний свій рѣзумъ проклинаю,
Що дався дурнямъ одурить,
Въ калюжі вѣлю утопить.
Холоне сѣрце, якъ згадаю,
Що не въ Украйні поховаютъ,
Що не въ Украйні буду жить,
Людей и Гѣспода хвалить.

ПУСТКА.

Рано въ-ранці новобранці
Виходили изъ селѣ,
А за ними молодими
Одна дѣвчина пішла.
Подібала старѣ мати
Дочку зъ милимъ розлучати.
Розлучила та вмовляла,
Пѣки въ зѣмлю закопала,
А сама въ старці пішла.

Стоить селѣ — не вѣросло,
Не переминилось,
Тільки пуста на край селѣ
На бѣкъ похилилась.
Коло пѣстки на мѣлиці
Москаль шкандибѣе,
На садѣчокъ позирѣе,
Въ вѣкно заглядѣе.
Заглядѣе — не вѣгляне
Чорнобрѣва зъ хати,
Не покличе старѣ мати
Вечеряти въ хату.
А вѣнь колѣсь бувъ кліканий,

Рушникї вже ткáлись
 И хустїна мерèжалась,
 Шовкомъ вишивáлась.
 Думавъ жити, любитися,
 Весь вікъ веселїтись,
 А довелось, мій голубе,
 Слєзáми умїтись!

Сидїть москáль підъ хáтою,
 На-дворї смеркáє,
 А въ вікно, ненáче бáба,
 Совá виглядáє.

1847.
 Петербургъ.

Чи ми ще зійдемося знову,
 Чи вже на-віки розійшлись,
 И слóво правди и любóви
 Въ степї - вергèпи понесли?
 Нехáй и такъ!... Не нáша мáти,
 А довелось поважáти.
 То — вóля Гòспода!.. Годїть,
 Смирїтєся, молїтєсь Бòгу
 И згáдуйте одїнь другòго,
 Свою Україну любїть.
 Любїть її, бо врèмя лóте...
 Въ остáнню, тяжкую мїнўту
 За неї Гòспода молїть!

Не спалося; а нічъ якъ море, —
 Хочъ діялось не въ-осені,
 Такъ у невдлі. До сліні
 Не заговоришь ні про горе,
Ни про младенческіе сны.
 Верчуся, світу дожидаю;
 А за дверима про своє
 Солдатськее нежитіє
 Два часовіі розмовляють.

перший.

Така ухабиста собой,
 И меньше бѣлой не дарила;
 А баринъ бѣдненькой такой.
 Меня-то, слышь, и подсмотрили;
 Свезли въ Калугу и забрили.
 Такъ вотъ-тѣ случай-то какой!

другий

А я... ажъ страшно, якъ згадаю...
 Я самъ пішовъ у москалі.
 Таки-жъ у нашому селі
 Назнавъ я дівчину. Вчащаю
 И матірѣ удову еднаю;
 Такъ панъ заклятий не дає:

Малà, каже, нехай дїждуся.
 Я, знай, вчащаю до Ганнусі.
 На той рікъ знову за своє:
 Пішовъ я зъ матірью просїти.
 «Шкодà, каже, и не просї —
 Пятьсотъ, каже, коли дасї,
 Берї хочъ заразъ». Що робїти,
 Голòвка бідна! позичать —
 Та хто таку позичить силу?
 Пішовъ я, брате, зароблять.
 И дè вже нòги не носїли!...
 Покї ті грòши заробївъ,
 Я гòдївъ зò-два проходївъ
 По Чорномòрії, по Дòну;
 И подарунківъ накупївъ
 Найдорòгшихъ. Отъ вертаюсь
 Въ селò до дівчини въ-ночі;
 Ажъ тїлько мати на печі,
 Та й та сердешна умірає,
 А хàта пúсткою гниє.
 Я викресавъ огнїю, до неї:
 Одъ неї пахне вже землєю,
 Ужè й менè не пізнає.
 Я до попà та до сусїди:
 Привївъ попà, та не заставъ —
 Вона вже вмєрла. Немà й слїду
 Моєї Ганни. Я спитавъ
 Таки сусїду про Ганнусю.
 «Хибà ти й дòсі ще не знаєшь?
 Ганнуся на Сїбїрѣ пішла.
 До паничà, бачпшь, ходїла,
 Покї дигїну привелà,
 Та у кринїці й затопїла».
 Ненàче згàга запеклà...

Я ледве-ледве вийшовъ зъ хати.
 Ще не світало. Я въ палати
 Пішовъ зъ ножемъ—не чувъ землі.
 Ажъ паничà вже одвезлі
 У школу въ Києвъ. Отъ якъ, брате!
 Осталися и батько, й маги,
 А я пішовъ у москалі.
 И досі страшно, якъ згадаю:
 Хотівъ палати запалить,
 Абò себè занастить,
 Та Богъ помилувавъ. А знаєшъ,
 Егò до насъ перевели
 Изъ армії, чи що?

перший.

Такъ чо-же,
 Ну вотъ теперъ и приколи!

другий.

Нехай собі... а Богъ помòже,
 И такъ забудетья колісь.

Вони ще довго говорили;
 Я ставъ передъ-світомъ дрімать,
 И паничi мині присийлись
 И не дали. погані, свать.

Сòнце заходить; гòри чорніють,
 Пташечка тїхне; поле шиме;
 Радіють лòде, що одпочинуть;
 А я дивлюся, и сèрцемъ лїну
 Въ темний садòчокъ на Україну;
 Лїну я, лїну, думу гадаю,
 И нїби сèрце одпочиває.
 Чорніє поле, и гай, и гòри,
 На сїне нèбо виходить зòря.
 Ой зòре, зòре! — и слези кàнуть —
 Чи ти зійшла вже и на Україні?
 Чи òчи кàрі тебè шукають
 На нèбі сїнімъ, чи забувають?
 Колі забули — бодай заснули.
 Про мою дòленьку щòбъ и не чули.

Мині тринадцятий минавъ.
 Я пасъ ягвята за селомъ.
 Чи то такъ сонечко сіяло,
 Чи такъ мині чогò було —
 Мині такъ любо-любо стало,
 Неначе въ Бога...
 Ужè прокликали до паю,
 А я собі у бурьяні
 Молюся Бòгу; и не знаю,
 Чогò маленькому мині
 Тоді такъ пріязно моїлось,
 Чогò такъ вèсело було.
 Господне нèбо и селò,
 Ягня, здаётця, веселїлось,
 И сонце грїло — не неклò.

Та недòвго сонце грїло,
 Недòвго моїлось:
 Запеклò, почервонїло
 И рай запалїло.
 Мовъ прокїнувся, дивлюся:
 Селò почорнїло,
 Бòже нèбо голубèе
 И те помарнїло.
 Поглянувъ я на ягнята —
 Не мої ягнята;

Обернувся я на хати —
 Немà въ менè хати.
 Не давъ мині Богъ ничòго!
 И хлинули слèзи,
 Тяжкі слèзи; а дівчина,
 При сàмій дорòзі,
 Не далèко коло мене,
 Плòскїнь вибирала,
 Та й почула, що я плачу;
 Прийшла, привїтала,
 Утирала мої слèзи
 И поцілувала.
 Неначе сонце засїяло,
 Неначе все на свїті стало
 Моє — ланї, гаї, садї...
 И ми, жартуючи, погнали
 Чужі ягнята до водї.

Бриднї! а й дòсі, якъ згадаю,
 То сèрце плаче, та болить:
 Чому Господь не давъ дожїть
 Малòго віку у тїмъ раю!
 Умеръ би òрючи на нїві,
 Ничòго бъ на свїті не знàвъ,
 Не бувъ-би въ свїті юродївимъ,
 Людèй би не проклявъ.

Привікне, кажуть, собака за вóзомъ
бігти, то біжить и за саньми.

То такъ и я тепèрь пищù:
Папèрь тілько, чернило трачу.
А першъ — ей-Бòгу, не брешù —
Згадаю що, чи щò побачу,
То такъ утнù, що ажъ заплачу;
И нїби самъ перелечù
Хочь на годину на Україну;
На нєї глянù — подивлюсь,
И мовъ добрò комù зроблю —
Такъ любо сèрце одпочїне.
Якь - би сказати, що не люблю,
Що я Україну забуваю,
Абò лукавихъ проклинаю
За тє, що я тепèрь терплю, —
Ей-Бòгу, братїя, прощаю
И милосèрдому молюсь,
Щобъ ви лихимъ чимъ не згадали;
Хочь я вамъ крївди не робївъ,
Та все-таки мїжъ вами живъ,
То мòже дє-що и осталося.

С О Н Ъ.

Гòри мої висòкшї!
Не такъ и висòкі,
Якь хорòші — хорòші,
Блакїтні здалєка —
Зъ Переяслова старòго,
Зъ *Вїблòї моїмї*,
Ще старòпої, мовъ ті хмàри,
Що за Днїпрòмъ сїли.

Идù я тїхою ходòю,
Дивлюсь — ажъ òнь передо мною,
Неяче дїва, виринають:
Изь хмàри тїхо виступають
Обрївъ висòкий, гай, байраць;
Хаткї бїленькї виглядають,
Мовъ дїти вь бїлихъ сорочкахъ
У пїжмурки вь ярù гуляють;
А дòлі сївий нашъ козàкъ
Днїпрò зъ лугами вигравàє;
А òнь-де, òнь-де, за Днїпрòмъ,
На прїгорї, нїби каплїчка,
Козàцька цєрква невеличка
Стоїть сь похїлинимъ хрестòмъ.

Давно стоїть — виглядає
 Запорозця зь Лугу;
 Зь Дніпромъ своїмъ розмовляє,
 Розважає тугу.
 Оболонками старими,
 Мовъ мертвець очима
 Зеленими, позирає
 На світъ зь домовини.
 Може, чаєшъ оновлення?
 Не жди тії слави:
 Твої люде окрадені.
 А панамъ лукавимъ
 На що здалась козацькая
 Великая слава?!...

И Трахтеміровъ геть гордю
 Нечепурні свої хатки
 Роскидавъ зь долею лихюю,
 Мовъ п'яний старець торбинки.
 А онъ старе Манастиріще,
 Колись козацьке село.
 Чи те вонò тоді було?
 Та все пішло на грище:
 И Запорджже, и село,
 И манастіръ святий, скарбниця.
 Все, все неситі рознеслі,
 А ви, ви, гòри, отдали...
 Бодай ніколи не дивитьця
 На васъ, прокляті!... Ні, ні!
 Не ви прокляті, а гетьмани,
 Усòбники ляхи погані...
 Простить, висòкні, мині,
 Висòкні и голубіи.
 Найкращі вь світі, найсвятіи!

Простить!... Я Бòгу помолюсь ..
 Я такъ її, я такъ люблю,
 Мою Україну убòгу,

 За неї душу погублю!

Надъ Трахтеміровимъ висòко
 На кручі, ніби сиротà
 Прийшла топїтися вь глибокімъ,
 Вь Дніпрі ширòкому, — оггакъ
 Стоить однімъ-одна хатїна.
 Зь хатїни відно Україну
 И всю Гетьманщину кругòмъ.
 Підъ хатою дідусь свєпєлий
 Сидить, и сонечко низенько
 Ужє спустилось надъ Дніпрòмъ.
 Сидить, и дивигця, и дума,
 А слези капають. «Гай-гай!»
 Старий промовивъ: «недоуми!
 Занапастїли Бòжий рай!

Гетьманщина!...» И думнее
 Чолò похмаріло:
 Мабуть, щось тяжке-тяжкее
 Вїмовить хотїлось,
 Та не вїмовивъ...

.. Котїлися
 И наші козачі
 Дурні гòлови за правду,
 За віру Христòву;
 Упивались и чужòї
 И своєї крòви;
 А полóччали? Ба де то,

Ще гіршими стали!
 Безъ ножа и авто-да-фе
 Людѣй закували,
 Та й мордують... Ой, ой, пані,
 Пані — христіяне!..

Затихъ мій сивий, бітий тугдою,
 Пошккъ старою буй-головдою.
 Вечѣрне сонечко гай золотило,
 Дніпрò и пòле зòлотою крило;
 Собòрь Мазèпинъ сѣ-біліе,
 Батька Богдана могила мріє;
 Кієвськимъ шляхомъ вѣрби похилі
 Требрагні давні могили вкрили;
 Зъ Трубайломъ Альта міжъ осокòю
 Зійшлись-зъєднались, мовъ братъ зъ сестрòю.
 И всё те, всё те радує очі,
 А сѣрце плаче — глянуть не хоче!

Попрощалось ясне сонце
 Зъ чòрною землею;
 Виступає круглий місяць
 Зъ сестрòю зорèю,
 Виступають изъ-за хмàри, —
 Хмàри звеселіли,
 А старій мій подивівся —
 Слèзи покотїлись.
 «Молюсь Тобі, Бòже мїлий,
 Гòсподи великий,
 Щò не давъ ми́ні загїнуть,
 Небесний владїко!
 Щò давъ ми́ні добру сїлу
 Пересїлить гòре,
 И привівъ менè, старòго,

На сі святі гòри
 Одинòкий вікъ дожити,
 Тебè восхвалїти,
 И Твоєю красотою
 Сѣрце веселїги,
 И поховать, побїтее
 Грїхами людськїми,
 На горàхъ оцїхъ висòкихъ,
 И вігàгъ надъ нїми.»

Утèрь слèзи нехолòдні,
 Хочъ не молодїї,
 И згàдувавъ лїта свої,
 Дàвнии благїї:
 Де, якъ, коли и що робїлось;
 Було що справді, а що снїлось;
 Які моря перепливавъ.
 И тёмний гаєкъ зеленєнький,
 И чорнобрївка молодєнька,
 И місяць зъ зòрями сїявъ,
 И соловєйко на калині
 То затихавъ, то щебетавъ,
 Святòго Бòга вихвалїавъ.
 И все то, все то въ Україні!
 И усмїхнўвся сивий дїдъ:
 Бо, мòже, — нїгде правди дїть —
 Було такè, шо й женихались,
 Та розїйшлися — не побрãлись,
 Покїнула самòго житъ,
 Въ хатїні віку доживати.
 Старій мій знову зажури́всь;
 Ходївъ довгєнько коло хãти,
 А пòтімъ Бòгу помолївсь,

Пішовъ у хату ночувати;
А місяць хмарию повівсь.

Оттакій-то на чужині
Сонъ мні приснівся, —
Ніби знову я на волю,
На світъ народівся.
Дай же, Бже, коли-небудь,
Хочь на старість, стати
На тихъ горахъ окраденихъ,
У маленькій хаті;
Хоча сєрце замучене,
Поточене гдємъ,
Принести и положити
На Дніпрєвихъ горахъ...

А нумо знову віршувать,
Звичайне нїшкомъ. Нумо знову,
Поки повїнка на основі,
Старїнку Бджу лицувать,
А сїричь... якъ би вамъ сказать,
Шобъ не сбрехавши... Нумо знову
Людєй и дєлю проклипать.

Людєй за те, щобъ насъ знали,

Та насъ шанували;

Дєлю за те, щобъ не спала,

Та насъ доглядала.

А то, бачь, що наробїла:

Кїнула малєго

На роспїтї, та й байдуже;

А вонò убòге,

Молодєе, сивоусе —

Звичайно дитїна —

И подїбало тихєнько

По-підъ чужїмъ тїномъ

Ажъ за Уралъ. Опинїлось

Въ пустїні, въ невòлі...

Якъ же тебе не проклинать,

Лукавая дòле?

Не проклянұ жъ тебе, дòле,

А бұду ховатись

За валàми, та нищечкомъ
 Бѹду вѣршувàти,
 Нудѣть свѣтомъ, сподѣвàтись
 У гòстѣ вѣ невòлю
 Изъ-за Днѣпрà ширòкого
 Тебѣ, мой дòле!

ВАРНÀКЪ.

Тиняючи на чужинѣ
 По-надъ Элѣкомъ, стрѣвъ я дѣда
 Вельми старòго. Нашъ землякъ
 И недомѹченний варнàкъ
 Старий той бувъ. Та у недѣлю,
 Якось у пòлѣ ми зострѣлись,
 Та й забалàкались. Старий
 Згадавъ свою Волинь святѹю
 И вòлю-дòлю молодѹю,
 Свою бувàльщину. И ми
 Вѣ травѣ за вàломъ посѣдали
 И розмовляли-сповѣдались
 Одинъ другòму: «Дòвгий вѣкъ!»
 Старий промòвивъ. «Все одъ Бòга.
 Одъ Бòга все! А самъ ничòго
 Дурний не вдѣ чоловікъ!
 Я самъ, якъ бачишь, мàрно, всѹе...
 Я самъ занѣвечивъ свѣй вѣкъ!
 И нѣ на кòго не жалкѹю,
 И нѣ у кòго не прошѹ я,
 Ничòго не прошѹ. Оттàкъ,
 Мѣй сѣну, дрѹже мѣй єдиний,
 Такъ и загину на чужинѣ.

Въ невѣлі». И сгарій варнакъ
Заплакавъ нїшкомъ. Сївий брѣте!
Покї живѣ надїя въ хѣті,
Нехай живѣ, не виганяй!

Нехай пўстку негѣплєну
Иноді пагрїє;
И потечўгъ зъ очей сгарїхъ
Слезї молодїї;
И, умїтєє слезамп,
Сєрце одпочїне
И полїне изъ чужїни
На свою країну.

«Багато дє-чого не стѣло».
Сказавъ сгарїй. «Водї чимѣло
Изъ Икви въ мѣре утеклѣ. .
Надъ Иквою булѣ селѣ.
У тїмъ селї на безталїяне
Та на погїбель вїрїє я...
Лїчѣя дѣленька моя!
У нашої старді пѣні
Малїп паничі булї,
Таки однѣлігки зо мнѣю.
Вона ї берѣ менѣ въ покді
Синкамъ на вїграшкѣ Рослї,
Рослї паниїта, вирѣсѣли.
Якъ ті щєнята, покусѣли
Не одногѣ менѣ малї.
Отгѣ жъ и вчїти почалї
Пїсьмў панигъ. На безголѣввє
И я учўся. Слїзмп, крѣвью
Пїсьмѣ те полїлѣся! Насъ,
Дешєвпїхъ пѣнської собѣки,
Пїсьмў чїти!»

Молїтїсь Бѣгу
Та за рѣломъ спотикатїсь,
А бльшъ нїчѣго
Не повинѣнь знатъ невѣльнїкъ, —
Така єгѣ дѣля!
Отгѣжъ и вївчївєся я, вїрїєсь,
Прѣшў собї вѣлі —
Не даѣ, и въ москалі,
Проклѣта, не гѣлїть!
Щѣ тутъ на свѣтї робїти?
Пїшѣвъ я до рѣла,
А паничївъ у гвардію
Поопредїлялї...

Годїна тѣжкая пастѣла,
Настѣли тѣжкї лїгѣ!
Отгѣжъ працїю я за рѣломъ.
Я бувъ убѣгий сирѣта,
А у сусїдї вирѣстѣла
У наймахъ дївчина. И я...
О, дѣле-дѣленька моя!
О, Бѣже мїй! О, мїй єдїннїй!
Вонѣ тоді булѣ дїтїна,
Вонѣ... Не намъ твої дїлѣ
Судїть, о, Бѣже нашъ велїкїй!
Отгѣжъ вона мїнї на лїхо
Та на погїбель пїдрѣслѣ.
Не довелѣсь и надївїтїсь...
А я вже дўмавъ одружїтїсь,
И веселїтїсь, и жїть,
Людѣй и Гѣспѣда хвалїть...
А довелѣся...

Накупїлї

И крѣмв. ї пїва наварїлї. —

Не довелось тільки пить.
 Старої пані бахурь сівий
 Окрвав той крамь, розливъ те пиво,
 Пустивъ покриткою... Дарма!
 Минуло... годі!... Не до-ладу
 Теперъ и згадувать! Нема,
 Нема, минулося, пропало...
 Покїнувъ нїву я и рало,
 Покїнувъ хату и городъ —
 Усе покїнувъ. Чортъ нарадивъ,
 Пішовъ я въ писарі въ громаду.
 То саякъ, то такъ минає годъ.
 Пишущі собі, зъ людьми братаюсь
 Та добрихъ хлопцівъ добіраю.
 Минувъ и другий. Паничі
 На трєте літо позызжались,
 Уже засвѣтані. Жили,
 Въ дворі гуляли, въ карти грали,
 Та молодїхъ дївчатъ въ селі,
 Мовъ бугаї, перебрала, —
 Звичайне паничі. Ждемò.
 И ми ждемò весілля.
 Отгòжъ у клєччану неділю
 Ихъ и новїчано оббхъ,
 Такї въ домашньому костєлі, —
 Вони ляхї були. Ніколи
 Нічòго кращòго самъ Богъ
 Не бачивъ на землі великій,
 Якъ молодїї ті були...
 Заграла вєсело музика —
 Ихъ изъ костєлу повелї
 Въ возобновлєнні покòї...
 А ми й зострїли їхъ и всїхъ
 Княжятъ, панятъ и молодїхъ —

Всїхъ перерїзали. Рудòю
 Весілле вмїлося! Не втікъ
 Нїжє єдиний католикъ —
 Всї полягли, мовъ поросята
 Въ багні смердячому. А ми,
 Упоравшись, пішли шукати
 Новòї хати; и найшли
 Зелєну хату и кїмнату
 У гаї тємному. Въ лугахъ,
 Въ степахъ ширòкихъ, въ байракахъ
 Крутихъ, глибòкихъ — всїуди хата!
 Було де въ хатї погуляти
 И одпочїти де було.
 Менє господаромъ обрали.
 Семья моє що-дєнь росла
 И вже до сòтнї доростала.
 Мовъ поросята кровъ лилась!
 Я рїзавъ все, що паномъ звалось,
 Безъ милосєрдїя и зла,
 А рїзавъ такъ. И самъ не знаю,
 Чогò хотїлося мнї?
 Ходївъ три годї я зъ ножами,
 Неначе пьяний той рїзникъ.
 До слєзъ, до кровї, до пожару —
 До всєго, всєго я привикъ!
 Бувало, мовъ жабу ту на спїсі
 Спряжєшь дитїну на огні,
 Абò панянку бїлолицю
 Розїпнешъ гòлу на конї,
 Та й пустишь въ степь!...
 Всєгò, всєгò тодї бувало —
 И все докучило мнї...

Одурїв я, тяжко стало

У вертєнахъ жити.
 Думавъ самъ себє зарізати,
 Щобъ не нудить світомъ.
 И зарізававъ би, — та диво,
 Диво-дівне сталось
 Надо мнѡю, недѡлюдомъ.
 Вже на свѣтъ займалось...
 Вийшовъ я зъ ножємъ въ халївѣ
 Зъ броварського лісу,
 Щобъ зарізатиця. Дивлюся,
 Мовъ на нєбі висїть
 Святий Кїєвъ нашъ великий!
 Святїмъ дївомъ сїюгъ
 Храмї Бѡжі, нїбї сь самїмъ
 Бѡгомъ розмовляють.
 Дивлюся я, а самъ млію.
 Тїхо задзвонїли
 У Кїєві, неначе на нєбі...
 О, Бѡже мїї мїлий!
 Який дївний Ти! Я плакавъ,
 До полудня плакавъ...
 Та такъ мїні любо стало!
 И малѡго знаку
 Нудьгї тїї не осталось,
 Мовъ переродївся...
 Подивївся кругѡмъ себє
 И, перехрестївшись,
 Пішовъ собі тїхо въ Кїєвъ
 Святїмъ помолїтись,
 Та судà, судà людськѡго
 У людєй просїти.»

На бàтька бїсового трàчу
 И днї, и пєра, и папєрь?
 А їноді то ще й заплачу,
 Такї ажъ надто. Не на миръ
 И на дїлà єгѡ дивївшись,
 А такъ, мовъ їноді упївшись,
 Дїдусь сивєсенський ридà
 Тогѡ, бачте, що сиротà.

Ой гляну я, подивлюся
На той степь, на поле,
Чи не дасть Богъ милосердий,
Хочъ на старість, вді.
Пішовъ би я въ Україну,
Пішовъ би до-дому —
Тамъ би менє привітали,
Зраділи бъ старому,
Тамъ би я спочивъ хочъ мало,
Молівшися Бòгу.
Тамъ би я... та шкода й гадки,
Не буде нічòго!
Якъ же ёгò у невòлі
Жіти безъ надії?
Навчіть менє, люде добрі,
А то одурію!

Та не дай, Гòсподи, нікòму,
Якъ міні тепєрь старòму,
У невòлі пропадати,
Мàрне літа коротàти.

Ой піду я стèпомъ-лугомъ
Та розважу свою тугу!
— Не йди, кажуть, зъ ці хàти,
Не пускають погуляти.

И дoсі снитця — підъ гордою,
Міжъ вѣрбами, та надъ водою,
Біленька хаточка; сидить,
Неначе й дoсі, сивий дідъ
Колo хатиночки, и бавить
Хорoшее та кучеряве,
Своє маленькеє внуча.
И дoсі снитця: вийшла зъ хати
Веселая сміючись мати,
Цілує дiда и дитя —
Ажъ грiчі весело цілує,
Прийма на рiuki и годує,
И спать несє; а дідъ сидить
И усміхаєтця, — и сгiха
Промовить нишкомъ: «де жъ те лихо?
Печалi тii, ворогi?...»
И нищечкомъ старий читає
Перехристiвшись «Отче-нашъ»,
Крiзь вѣрби сонечко сiяє
И тихо гасне .. День погасъ, —
И все почiло... Сивий въ хату
И самъ пішовъ опочивати.

И станомъ гнiчимъ, и красдою,
Пренепорочно молоддою,
Старий oчи веселю.
Дивлюся инодi, дивлюсь...
И чудно... мовъ передъ святдою,
Передъ тобдою помолось.
И жаль мнi стардому стане
Твоєi бoжоi краси.
Де зъ нєю дiнесся есi?
Хто коло тебе въ свiтi стане
Святимъ хранителемъ твоимъ,
И хто заступить? Хто укріє
Одъ зла людськoго въ часъ лихий?
Хто сєрце чiстее нагріє
Огнемъ любви, хто такий?
Ти сиротa — нема нікoго,
Опріче праведного Бoга.
Молись же, сєрце! помолось
И я зъ тобдою. Щось пророче
Мини вже зазирає въ oчи —
И я вже Бoгу не молось,
Ужє й на тебе не дивлюсь.
Мини приснилось — ти вже мати.
Не въ оксамитахъ, не въ палатахъ
Твоє голoднее дитя...
И вьянешъ ти. А днi летятъ,

Несуть все добре за соббою,
 Уже й надію понесли,
 А ти осталась на землі
 Одна-однісенька. Зъ тобою
 Единоє добрò було —
 Твоє дитя. Поки росло,
 Въ колодочкѣ поки вбивалось,
 Оперилось, а ти осталась
 Стара и немощна. Людѣй,
 Людѣй неприязнихъ благашь
 И, христа-ради, простягаешъ
 Коло зачиненнихъ дверей
 Старій рѹки.

Оттакъ я иноді тобою,
 Тобю, сѣрце, молодю
 Старій очи веселю.
 Дивлюся иноді, дивлюсь
 На станъ твій гнучий, и за тебе
 Тихенько Бòгу помолюсь.
 Молїся й ги, щобъ и на тебе
 Зъ свягòго нѣба нїзійшла
 Твоя и дòля, и недòля.

И золоті, й дорогі
 Мині, щобъ знали ви, не жаль
 Моєї дòлі молоді.
 А иноді така печаль
 Оступить дѹшу, ажъ заплачу!...
 А ще до тòго, якъ побачу
 Малòго хлопчика въ селі.
 Мовъ одірвалося одъ гїллі,
 Одно-однісеньке підъ тїномъ
 Сидить собі въ старій ряднїні.
 Мині здається, що се я,
 Що це жъ га м̀лодость моя.
 Мині здається, що нїколи
 Вонò не бачитеме вòлі,
 Святі вòленьки; що такъ
 Даремне, м̀рне пролетять
 Їгò найкращі лїта;
 Що вінъ не знатеме, де дїтись
 На сїмъ ширòкімъ вòльнімъ свїті,
 А піде въ найми; и колїсь,
 Щобъ вінъ не плакавъ, не журївсь,
 Щобъ вінъ де-нѣбудь прихїлївсь,
 То отдадуть у москалі.

Огні горять, музика грає,
Музика плаче, завиває!
Алмазомь добримь, дорогимь
Сіяють очи молодії,
Вітає радість и надія
Въ очахъ веселихъ. Любо імъ,
Очамъ негрішнимъ, молодимъ!
И всі регочутця, сміютця,
И всі танцюють. Тільки я,
Неначе заклятий, дивлюся
И нішкомъ плачу, плачу я.
Чого жъ я плачу? Мабуть шкода,
Що безъ пригоди, мовъ негода,
Минула молодосць мой.

Ми въ кўпочці колїсь росли,
Маленькими собі любїлись,
А матері на насъ дивїлись
И говорїли, що колїсь
Одружимò їхъ. Не вгадали.
Старї заранне повмірали,
А ми малїми розїїшлись,
Та вже й не схòдились нїколи.
Менè по вòлі и невòлі
Носїло всюди. Принесло
На старїсть лèдвè и до-дòму.
Весèлее колїсь селò
Чомусь тепèрь минї старòму
Здавòлось тёмнимъ и нїмимъ,
Такимъ, якъ я тепèрь старимъ;
И, бачитця, въ селї убòгимъ, —
Минї такъ бачитця — нїчого
Не вїросло и не згнило —
Такè собї, якъ и було:
И яръ, и пòле, и топòля,
И надъ кринїцею верба
Нагнулася, якъ та журба
Далèко въ самотнїй невòлі;
Ставòкъ, гребèлька и вїтрякъ
Зъ-за гаю крїлами махає,
И дубъ зелений, мовъ козакъ
Изъ гаю вїйшовъ, та й гуляє

Моїй Україні небозі
 И трѣхъ синівъ своїхъ. Нехай,
 Я думавъ грішній передъ Бѣгомъ,
 Нехай хоть часточка убѣга
 За мене піде, за нашъ край,
 За цѣрковъ Бѣжую, за люде;
 А я молюсь въ хаті буду.
 Бо вже не здужавъ, сиңу, встать,
 Руки на вѣрога піднять.

Зо мною, слухай же, остались
 Даніло, чѣра мій, та я,
 Та Прися, дѣчечка моя.
 Вонѣ ще тілько виростало,
 Ще тілько - тілько наливалося,
 Мовъ та черешенька. За гріхъ,
 За тяжкий, мабуть, гріхъ, великий
 Не давъ мині Святий Владика
 Очѣй нарадувать старіхъ
 Моїмъ дитяткомъ.

Не ходили
 Ксендзи по сѣлахъ, а возили
 На людахъ їхъ зъ селѣ въ селѣ.
 Такѣе-то у насъ було!
 Якѣсь їхъ, клятихъ, и до мене
 Въ-ночі на хутирь занесло;
 А зъ ними чѣлядь їхъ скажена,
 Та ще драгунн. Дай мині
 Хочъ коли - нѣбудь, Бѣже мійий,
 На світъ твій виглянуть зъ могїли —
 Спряжѣ всю шляхту на огні!
 Вони, вони — не бійся сиңу —
 Вони, ксендзи, мою дитину
 Зъ собою въ хату завели,

Замкнулись пьяніи, я бачивъ;
 А чѣлядь пьяна полягала
 У клѣні на солѣмі спать;
 Драгунн тежъ. А ми зъ Даніломъ
 Солѣми въ сїні наносили,
 А клѣню прѣсто запалили.
 Не встануть, прокляті, опять
 Дітей козачихъ мордувать!
 Усі до ѣдного згоріли.
 И Прися бѣдная моя
 Згоріла зъ клятими. А я
 На пожаріщі хрестъ зъ Даніломъ
 Поставили, та помолїлись,
 Заплакали, та й потягли,
 На кѣней сївши, до обѣзу.
 Синівъ всїхъ трѣхъ моїхъ найшли,
 Та въ добрий часъ и полягли
 Оттуть у-куші...

А якъ ми бїлись, умїрали!
 За щѣ ми гѣлови складали
 Въ оці могїли? Бѣдешъ жить,
 То мѣже й знатимешъ, небѣже;
 Бо слава здорово кричитьъ
 За наши гѣлови. А мѣже,
 И про могїли, и про насъ
 Зъ старцями бѣжими по сѣлахъ
 Правдїва дѣма, невесѣла
 Мїжъ людьми ходить...

У Бѣга за дверьми лежала сокира.
 А Богъ тоді зъ Петромъ ходивъ
 По світу, та дива творивъ.
 А кайзакъ на хірю,
 Та на тяжке ліхо
 Любенько та тихо
 И вкравъ ту сокиру;
 Та й потягъ по дрѣва
 Въ зелену дібрѣву;
 Дрѣвину вибравши, та й цюкъ.
 Якъ вирветця сокира зъ рукъ, —
 Пішла по лісу косовиця!
 Ажъ страхъ, ажъ жалъ було дивитця:
 Дуби и всякі дрѣва
 Великолітні, мовъ трава
 Въ покѣси стѣлетця; а зъ яру
 Встає пожаръ и диму хмара
 Святѣе сонце покрива.
 И стала тьма, и одъ Уралу
 Та до Тингіза, до Аралу *)
 Кипіла въ озеряхъ вода;
 Палають села, городя;
 Ридають люде; вѣють звіри

*) Аральське море.

И за Тобѣломъ у Сибірі
 Въ снігахъ ховаютця. Сімъ лігъ
 Сокира бѣжа лісъ стѣнала,
 И пожарище не вгасало,
 И меркъ за димомъ бѣжий світъ.

 На вѣсьме літо у неділю,
 Неначе ляля въ лѣлі білій,
 Святѣе сонечко зійшло.
 Пустиня циганомъ чорніла;
 Де городъ бувъ, абѣ село, —
 И головня уже не тліла,
 И поділъ вітромъ рознесло,
 Биліни навіть не осталося.
 Тільки однимъ-однѣ хиталося
 Зелѣне дѣрево въ степу.
 Червоніе по пусгіні
 Червѣна гліна, та тичіна,
 Бурьянъ колѣчий, та будякъ;
 Та инде тирса зъ осокѣю
 Въ яру чорніе підъ горѣю
 Та дикий инколи кайзакъ
 Тихенько вѣде на гору
 На тѣмъ захілімъ верблюді.
 Непѣвнѣ діетця тоді:
 Мовъ степъ до Бѣга заговѣрить,
 Верблюдь заплаче, и кайзакъ
 Понурить гѣлову и гліне
 На степъ и на *Каръ-бутакъ* *),
Синій-алій **). Кайзакъ вспомьяне,
 Тихенько спуститця зъ горі
 И згине въ гліняній пустині.

*) Невеличка річка.
 **) Однѣ дѣрево.

Однімъ-едіне при долині,
 Въ степу край дорѣги,
 Стоїть дѣрево висѣке,
 Покинуте Бѣгомъ;
 Покинуте сокѣрою,
 Огнѣмъ не палїме,
 Шепѣчетця зъ долиною
 О давній годїні.
 И кайзакї не минають
 Дѣрева святѣго,
 На долину заїжжають,
 Дивуютця зъ ѣго,
 И мѣлятця и жѣртвами
 Дѣрево благаяють,
 Щобъ парости роспустило
 У їхъ бїднїмъ краї.

Добрѣ, у кѣго е господа,
 А въ тїй господї е сестра,
 Чи мати дѣбрая! Добра,
 Добра такѣго такї зъ-рѣду
 У мене, правда, не булѣ,
 А такъ собї якѣсь жилѣсь...

.
 И довелѣсь колїсь минї,
 Въ чужїй далѣкїй сторонї,
 Заплакать, що немає рѣду,
 Нема пристанища, госпѣди...

.
 Ми довго въ мѣрї пропадали;
 Пришли въ *Дарїю*, на якорь стали,
 Зъ *Ватїи* письма принесли,
 И всї тихѣнько зачитали.
 А ми зъ лягли,
 Та щѣсь такѣе розмовляли.
 Я думавъ: де-бъ тогѣ добра,
 Письмѣ чи матїрь, взятъ на свѣтї?
 «А въ тебѣ есть?» — «Женѣ и дїти,
 И домъ, и мати, и сестра.
 А письма нема...»

.

Бувàе, йподі старій
Не знàе самъ, чоґò зрадїс,
Ненàче стàне молодій
И заспівàе, якъ уміє.
И стàне ясно передъ нимъ
Надія àнгеломъ святїмъ
И зòря, мòлодость єґò,
Вітàє вєсело надъ нимъ.
Щò жъ се зробїлося зъ старїмъ,
Чоґò зрадївъ оцє? Тогò,
Що, бàчите, старій подумавъ
Добрò якєсь комусь зробїгъ.
А щò-жъ якъ зрòбїть! Дòбре жїть
Тому, чий душà и дума
Добрò навчїлася любїть:
Не разъ такòму лїобо стàне,
Не разъ барвїнкомъ зацвїтє.
Отґакъ, бувàе, вь тємну яму
Святєє сòнечко заґляне,
И вь тємній ямі якъ на тє
Зелєна трàвка поростє

Готòво! Пàрусь роспустили;
Посунули по сїнїй хвїлі,
По-мїжъ кугòю, вь Сирь-Дарью,
Байдàру, та баркàсь чимàлий.
Прощай, убòгий Кось-Арàле!
Нудьґу заклàтую мою
Ти розважàвъ такї два лїта.
Спасїбі, дрўже! Похвалїсь,
Що лїоде и тебє знайшли
И знàли, що зъ тебє зрòбїть...
Прощай же, дрўже! Нї хвалї,
А нї ганьбї я не сплїтàю
Твоїй пустїні; вь йншїмъ крàю,
Не знàю, мòже й наґадàю
Нудьґу колїшнюю, колїсь...

И сивою головою
 Батько покиває;
 Мати скаже: бодай тіі
 Діти не родились,
 А дівчина подумає:
 Я їхъ полюбила.

1848.

Орская крѣпость.

Не для людей и не для слави,
 Мерезані та кучеряві
 Оці вірші віршую я —
 Для себе, братія мой!
 Мині легшає въ невѣлі,
 Якъ я їхъ складаю:
 Зъ-за Дніпра, мовъ, далѣкого
 Слова прилітають
 И стѣлютця на папѣрі,
 Плачучи, сміючись,
 Мовъ ті діти, и радують
 Мою сѣру дѣшу,
 Уббгую... Любо мині,
 Любо мині зъ нѣми,
 Мовъ батькові багатому
 Зъ дітками маліми.
 И радий я, и весѣлий,
 И Бога благаяю,
 Щобъ не приспавъ моіхъ дітокъ
 Въ далѣкому краю:
 Нехай летять до-дѣмоньку
 Легенькі діти,
 Та розкажуть — якъ-то тяжко
 Було їмъ на свѣті...
 И въ семѣі весѣлій, тихій
 Дітей привітають,

Неначе степомъ чумаки
У-осені верству проходять:
Такъ и мене минаютъ годи,
А я й байдуже. Книжечки
Меречаю, та починаю
Такі віршами, — розважajú
Дурну́ю голову свою:
Та кайдани собі кую...
Якъ ці добродіи дознають!...
Та вже-жъ нехай хочъ розпіну́ть,
А я безъ вірши не улèжу;
Ужè два годи промерèжавъ
И третій въ добрий часъ почну́.

1849.

За сонцемъ хмаронька пливè,
Червоні пòли розстíлає,
И сонце спàтоньки зовè
У синє мòре; покриває
Рожèвою пеленòю,
Мовъ мàти дити́ну...
Очàмъ любо... годиночку —
Малую годину —
Нíби сèрце одпочíне,
Зь Бòгомъ заговòрить...
А туманъ — неначе вòрогъ —
Закриває мòре
И хмароньку рожèвую, —
И тьму за собòю
Розстíлає туманъ сíвий,
И тьмòю нímòю
Оповíє тобі дúшу,
Й не знàєшь де дítись.
И ждешъ егò — тогò свítу,
Мовъ мàтери дítи...

Ө. М. ЛАЗАРЕВСЬКОМУ.

Не до дому въ-ночі йдучи
 Зъ кумині хати
 И не спати лягаючи,
 Згадай мене, брате, —
 А якъ прийде нудьга въ-гості,
 Та й на-нічъ засяде...
 Отоді мене, мій друже,
 Зови на пораду!
 Отоді згадай — въ пустині,
 Далєко, надъ моремъ,
 Свогò друга весєлого,
 Якъ вінъ гóre боре,
 Якъ вінъ, свої думи тії
 И сєрце убоге
 Заховавши, хòдить собі
 Та мòлитця Бòгу,
 Та згадує Україну
 И тебе, мій друже,
 Та иноді й пожуритця...
 Звичайне — не дуже,
 А такъ тільки... На-дворі, бачь,
 Наступає свято...
 Тяжко єгò, друже-брате,

Самòму стрічати
 У пустині... Завтра рано
 Заревуть дзвіниці
 Въ Україні... Завтра рано
 До цєркви молитись
 Пйдуть люде... Завтра жь рано
 Завіє голòдний
 Звірь въ пустині, и повіє
 Ураганъ холòдний,
 И занесє піскòмъ-снігомъ
 Курінъ — мою хату.
 Оттакъ мині доведєтця
 Свято зострічати!...
 Що жь діяти?... На те й лихо,
 Щобъ сь тимъ лихомъ битись...
 А ти, друже мій єдиний,
 Якъ мєшть журитись,
 Прочитай оцю щідулу
 И знай, що на світї
 Тільки й тяжко, що въ пустині
 У невòлі жити...
 Та й тамъ живуть, хочъ погано...
 Що жь діяти маю?...
 Треба бь вмерти, — такъ надія,
 Брате, не вмирає!

Якъ маю я журитися —
Докучати людянь,
Пийду собі свить за-очи!
Що буде, те й буде!
Найдү долю — одружүся,
Не найдү — втоплюся,
Та не продамсь я нікому,
Въ найми не наймүся.

Пішовъ же я свить за-очи...
Доля заховалась,
А воленьку люде добрі
И не торговали,
А безъ торгу закінчили
Въ далёку неволю.
Щобъ не росло такє зілле
На нашому полі...

КОЗАЦЬКА ДОЛЯ.

На що миши женитися?
На що миши братися?
Будуть зъ менс молодого
Козакі сміятися.
«Оженівся», вони скажуть,
«Голодний и голій,
Занапастивъ, перозумний,
Молодую волю»!
Вонò й правда. Що жь діяти?
Навчить менс люде.
Ити хибà до васъ въ найми?
Чи до ладү буде?
Ні, не буду чужі волі
Пасты-заганяти;
Не буду я въ чужій хаті
Тещу поважати;
А буду я красуватися
Въ голубимъ жупані
На кòпику воронòму
Передъ козакàми.
Найдү собі чорнобрівку
Въ стену при долині —

Високую могилоньку
 На тій Україні.
 На весілле товариство
 Вийде погуляти,
 Та вніесе самопали,
 Вйкочить гармату.
 Якъ понесуть товариша
 Въ новую світлицю,
 Загомонять самопали,
 Гукнуть гаківниці.
 Якъ поїдуть отамана
 Въ новій хаті спаги,
 Заголдсять, якъ та мати,
 Голосна гармата.
 Гукатиме-кричагиме
 Не одну годину,
 И рознесе тую славу
 По всій Україні.

1849.

Надъ Араломъ.

Ой крикнули сірі гуси
 Въ ярѹ на ставѹ;
 Стала на все село слава
 Про тую вдовѹ.
 Не такъ слава, не такъ слава,
 Якъ той поговірѹ,
 Що заїздивъ козакъ зъ Січи
 До вдови на двірѹ;
 Вечеряли у світлиці,
 Медъ, вино пили,
 И въ кімнаті на кроваті
 Спочити лягли...

Не минула слава гая —
 Не марино пішла:
 Удовіця у м'ясниці
 Сіна привела...
 Вйгодувала малого,
 До школи 'дала,
 А изъ школи ёго взявши,
 Коня купила;
 А коня емѹ купивши,
 Сідельце сама
 Самимъ шовкомъ вишивала,
 Злѹтомъ окула;
 Одягла ёго въ червоний

Въ жупанъ дорогій,
 Посадила на кѣника:
 «Гляньте, ворогї!
 Подивітесь!» — Та й повелà
 Коня вдовжъ селà,
 Та й привелà до обѣзу —
 Въ вїйсько оддалà...
 А самà на прѣщу въ Кїївъ
 Въ чернїці пішла...

Якъ-бї тобї довелѣся
 Въ насъ попапувати,
 То знавъ-би ти, панебрàте,
 Якъ їхъ називàти,
 Огтїхъ твоїхъ безталàннихъ
 Дївчàтокъ покритїхъ;
 А то верзє бїси-знà-що,
 Та й дїмає: ми-то,
 Ми-то людямъ покажемо
 Оцїхъ безталàннихъ,
 Та навчемо шанувàтись
 Панячївъ погàнихъ.
 Шкодà й прàці! Поки сєла,
 Поки панї въ сєлахъ, —
 Бїдутъ собї тинятїся
 Покриткї весєлі
 По шинѣчкахъ зъ москалями,
 И не турбїуйсь, брàте!
 — Дѣбре, кажї. А все-такї
 Невелїчку нàте
 Оцїю однїю остàннюю.
 Слїхайте жь, панята!

Дївчàта на луцї греблї,
 А парубкї копїці клàли,
 Та звàй на сѣнце позирàли,

Та нісенітницю верзлі;
 Звичайне, хлопці; а дівчата,
 Мов ті сорочки, цокотали,
 Та до криниці уцацали —
 У яръ погуляти.
 Найкращая зъ всѣго села
 Давненько вже у яръ пішла,
 Узвѣвши глечикъ, та й немає;
 А лановій и не шукає,
 Мовъ и не бачить. Не новій
 Оцѣй лукавій лановій —
 Старà собака, та ще й бита.
 У бальці сгало щось кричати.
 Побігли хлопці рятовати.
 Ажъ тамъ панічъ несамовітій,
 Недолітокъ гакѣ творить —
 Сердешну дівчину мордує;
 Сердешна дівчина кричитьъ...
 Прибігли хлопці; не рятують —
 Боятця пана. А оди́нь,
 Що-наймолодший, озирнувшись,
 Та вилами пана
 И просадивъ, мовъ ту жабу...
 Застогнавъ погәнець
 Та й... Порадились,
 Далі въ городъ знати.
 Судъ наїхавъ; подивілись,
 Попились завзято
 Судовикй. Закували
 Хлопця молодого,
 Та въ тюрму заквасували.
 Та й більше нічого.

На верстовімъ шляху въ полі
 Корчма підъ вербою
 Стоить собі въ холодочку;
 А по-підъ корчмою
 Сидять въ путахъ арестанти.
 Трѣхи одпочіти
 Позволено бідолахамъ,
 Та воді напїтись.
 Сидять собі, розмовляють,
 А дѣ-хто й куняє.
 А зъ-за горі поїзжане
 На шляхъ виїзжають,
 Ажъ три трѣйки. И, звичайне,
 Коло корчми стали:
 Дати кѣнямъ одпочіти,
 Та й друкки присгали,
 Співаячи. Отто-жъ стали.
 Молодая встала,
 Взяла кваргу оковіти,
 Та й почастувала
 Сердешного невольника
 И егò сгорѣжу.
 Коли дивитця-погляне —
 Бѣже, мїлий Бѣже!
 Міжъ невольниками въ путахъ
 Той самий едїнний
 І месєникъ безталанний
 Несє зъ України
 Ажъ у Сибірѣ ланцюгъ-пуга.
 А ти будєшь гуга
 У рѣскоши и не будєшь
 Ні знати, ні чути
 Егò плачу всєднєвного.
 Не почастувала

Свогò мѣстника святòго
 И не привітала;
 Тільки глянула на ёго.
 Та й бiльше нічòго.

По пєреду поїзжане
 Рўшили въ дорòгу,
 А за нїми й невòльники
 Побрязкали пўтомъ
 По-надъ шляхомъ. И нiкòго
 Не вiдно, не чўти
 Коло корчми; одна собі
 Поки-щò осталась
 Зъ шинкаркою. Кругòмъ нєї
 Димомъ розстiлалась
 Въ полi кўрява.

И смєрклося.

И вiкъ не великий,
 Не тiлько день. На хўторi
 Танци та музики
 Ажъ до пiвночи. Придане
 Постiль пiйшли слати
 У комòру; а молодà
 Вийшла мòвчки зъ хати,
 Та й пропала. Скрiзь шукали,
 До свiту шукали,
 Та не найшли. Де жъ подiлась?
 Де? Помандрувала
 За невòльникомъ убòгимъ
 У Сiбiрь... Та й гòдi.

Зацвила въ долини
 Червòна калина,
 Нiби засмiялась
 Дiвчина-дитина.
 Любо-любо стало, —
 Пгашечка зрадила
 И защебетала...
 Почўла дiвчина
 И, въ бiлий свитiни,
 Зъ бiленької хати
 Вийшла погуляти
 У гай на долину.
 И вийшовъ до нєї
 Зъ зелєного гаю
 Козакъ молодєнький.
 Цiлє, вiтє, —
 И йдуть по долини
 И йдучi спiвають,
 Якъ дiточокъ двє;
 Пiдъ тўю калину
 Прийшли, посiдали,
 И поцiлувались...

Якòго-жъ ми рiю
 У Бòга благiємъ?

МАТИ-ПОКРИТКА.

У нашімъ раі, на землі,
 Нічого кращого немає,
 Якъ тая мати молодя
 Зъ своїмъ дитяточкомъ малімъ.
 Буваетъ, ішоді, дивлюся,
 Дивуюсь дівомъ — и печаль
 Охвѣтить дѣшу; стане жаль
 Мині її... и зажурюся,
 И передъ нею помолюся,
 Мовъ передъ образомъ святимъ
 Тпєі матери святїї,
 Що въ миръ нашъ Бѣга принесла.

Теперь її любо, любо жити!
 Вона середь-ночи встає,
 И стережє добрѣ своё,
 И дождаетъ того світу,
 Щобъ зновъ на ёго подивитись, —
 Наговоритись... «Це моє,
 Моє!...» — и дивитця на ёго,
 И мѣлитця за ёго Бѣгу,
 И йде на улицу гулять
 Гордїйше самої царїцї.

Щобъ людемъ, бачте, показати
 Своє добрѣ... «а подивитця —
 Моє найкращє надъ всїма!»
 И ненарѣкомъ инший гляне, —
 Весєла, рада, — Бѣже мїй!
 Несє до-дѣму свого Йвѣна,
 И її здаєтця — все сєлѣ
 Весь день дивлюся на ёго,
 Що тїлько й дїва тамъ булѣ,
 А бїльше не булѣ ничѣго...
 Щасливая!...

Лїта минѣють;
 По-трѣху дїти виростають;
 И вїросли, и розїйшлись
 На заробїтки, въ москалї...
 А ти остѣлася, небѣго,
 И не остѣлося нїкого
 Сь тобѣю дѣма... Наготї
 Старѣи пїчимъ одягтї
 И вїтопнїть зїмѣю хѣту;
 А ти нездѣжаешъ и встѣти,
 Щобъ хочъ огѣнь той розвестї...
 Въ холѣднїй мѣлїсся осєлї
 За їхъ — за дїточѣкъ...

А ти,
 Великомѣченице! Сєла
 Минѣешъ, плѣчучи, въ-ночї,
 И пѣлемъ-стѣпомъ идучї
 Свого ти сїна закривѣешъ.
 Бо її пѣашка йнодї пїзнає
 И защебѣче: — онъ, байстрѣ
 Несє покритка на базаръ. —

Безталанная! де ділась
 Краса твоєї тая,
 Що всі люди дивувались?
 Пропала, немає!...
 Все забрала дитиночка...
 І вигнала з хати;
 І вийшла ти за царину
 З хреста ніби знята;
 Старці тебе цурують
 Мов ти прокази;
 А вонд такє маленке —
 Вонд ще й не лазить,
 І коли-то вонд буде
 Гратись — и промовить
 Слово: «мамо», — великеє,
 Найкращее слово!...
 Ти зрадієш — и розкажеш
 Дитині правдиво
 Про панича лукавого, —
 І будеш счаслива...
 Та недовго: бо не дійде
 До-зросту дитина, —
 Пійде собі сліпця водить,
 А тебе покине
 Калікою на росп'ятті,
 Щобь собаць дражнила,
 Та ще й вілає... за те, бачь,
 Що на світ родила,
 І за те ще, що такь тяжко
 Дитину любила...
 І любитимешь, небдго,
 Поки не загинешь
 Межї псами, на морозі,
 Де-небудь під тивомь...

На великдень, на солоні
 Проти сонця, діти
 Грались собі крашанками
 Та й стали хвалитись
 Обновами. Тому кь святкамь
 Зь ліштвою пошїли
 Сордечку, а тій стєжку,
 Тій стрічку купили;
 Кому шапочку смушєву,
 Чобіткі шкапові,
 Кому світку... Одна тільки
 Сидить безь обнови
 Сиріточка, рученята
 Сховавши вь рукава.
 — Міні мати купувала.
 — Міні батько справивъ.
 — А міні хрещєна мати
 Ліштву вишивала.
 «А я вь попє обїдала»,
 Сирітка сказала...

Мовъ за подушне оступили
Оце мене на чужині
Нудьга и осень... Божє милій!
Де жъ заховалися мнї?
Що діяти? Ужє й гуляю
По цімъ Аралу, и пишю —
Віршюю — нищечкомъ грїшю —
Богъ-зна-колишні случаї
Въ душі своїй перебіраю
Та списую, щобъ та печаль
Не перлася, якъ той москаль,
Въ самотню душу... Лютий злодій
Впіраєтця-такї та й годї...

П. С.

Не жаль на злого: коло ёго
И слава сторожемъ стоїть;
А жаль на доброго такого,
Що й славу вмє одурить.

И досї нудно, якъ згадаю
Готїчеський съ часами домъ;
Селю обідране кругомъ,
И шапочку мужикъ знімає,
Якъ флагъ побачить: значить панъ
У себе съ причетомъ гуляють.
Оцей годіваний кабанъ,
Оце ледяцо — щїрий панъ!
Потомокъ гетьмана дурного
И презавзятий патріотъ,
Та й христїянинъ ще до того —
У Кїївъ їздить всякий годъ;
У свїті ходить міжъ панами
И пьє горїлку зъ мужиками,
И вольнодумсгвує въ шинку.
Отгуть вінъ весь, хочъ надрукуй.
Та ще въ селї своїхъ дівчатокъ

Перебірає; та спроста
 Такі своїх байстрять зь-десятокъ
 У годъ подержить до хреста.
 Та й тільки-жъ то... Кругомъ паскуда!
 Чому жъ ёго не такъ зовуть?
 Чому на ёго не плюють?
 Чому не тѣпчуть? Люде, люде!
 За шмать гнилої ковбасї
 У васъ хочъ матірѣ попросї,
 То оддастє... Не жаль на ёго,
 На пьяного Пегрѣ кривѣго;
 А жаль великий на людѣй,
 На тихъ юрѣдивихъ дїтѣй.

НА УКРАЇНУ.

Немѣе гірше, якъ въ невѣлі
 Про вѣлю згадувать. А я
 Про тебе, вѣленько мой,
 Оце нагадую. Нікѣли
 Ти не здавалася минї
 Такѣю свѣже-молодѣю
 И прехорѣшою такѣю,
 Якъ на далѣкій чужинї,
 Та ще й въ невѣлі. Дѣле! дѣле!
 Мой проспїванная вѣле!
 Хочъ глянь на мене зь-за Днїпра,
 Хочъ усміхнїся.....

И ти, мой єдина, я,
 Встаєшѣ изъ-за мѣря,
 Зь-за тумѣну, слухийная
 Рожѣвая зѣре!
 И ти, мой єдина, я,
 Ведєшѣ за собѣю
 Літѣ мої молодїї,
 И передо мнѣю,
 Нібї мѣре, виступѣють

Широкі села,
 Зъ вишнєвими садочками,
 И люде весєлі,
 И ті люде, и сєлò те,
 Де колїсь, мòвь брата,
 Привїтали менє. Мати,
 Старєнькая мати!
 Чи збірãютця ще й дòсі
 Весєлі гòсті -
 Погуляти у старòї,
 Погуляти прòсто
 По-давнєму, по-старòму —
 Одъ свїту до свїту?
 А ви, мої молодїї,
 Чорняві діти,
 Весєлі дївчãточка!
 И дòсі вь старòї
 Танцюєте? А ти, дòле,
 А ти, мій покòю,
 Моє свãто чорнобрїве!
 И дòсі мїжъ нїми
 Тїхо-нїшно похожãешь?
 И тїми очїма
 Ажъ чòрними-голубїми
 И дòсі чаруєшь
 Людськї дўши? Чи ще й дòсі
 Дивўютця всє
 Не станъ гнучкїй? Свãто моє,
 Едїнее свãто!
 Якъ остўплять тебє, дòле,
 Дїточкї-дївчãта
 Й защебєчуть по своєму
 Любòму звичãю,
 Мòже й менє ненарòкомъ

Дїточкї згадãють;
 Мòже якã и про мєне
 Скаже якє лїхо.
 Усмїхнїся, моє серце,
 Тихєсєнько-тїхо,
 Щобъ нїхтò и не побãчивъ,
 Та й бїльше нїчòго.
 А я, дòленько, вь невòлі
 Помолўся Бòгу.

1849.
 Надъ Арãломъ.

Якъ-би зострілися ми знову,
Чи ти злякалася бь, чи ні?
Якєє тїхєє ти слòво
Тоді бь промòвила мині?
Нїякого! и не пізнала бь!
А мòже бь пòтімь нагадала,
Сказавши: снїлося дурній...
А я зрадївь би, моє дїво,
Мой ти доле чорнобрїва,
Якъ-би побачивь-нагадавь
Веселее, та молодєе
Колїшне лишенько-лихєе.
Я заридавь би, заридавь
И помолївсь, що не правдївимь,
А сномь лукавимь розїйшлòсь,
Слїзьми-водю розлилòсь
Колїшнее святєе дїво.

И нєбо невміте, и заспані хвїлі,
И по-надь бєрегомь геть-гєть,
Неваче пьяний, очерєть
Безь вітру гнєтця. Бòже мїлий!
Чи довго бұде ще мині,
Вь оцїй незамкнутїй тюрмі,
По-надь оцїмь нїкчємнимь мòремь,
Нудїти свїгомь?... Не говòрить —
Мовчїть и гнєтця, мовь жива,
Вь степу пождòвклая трава;
Не хòче правдоньки сказать,
А бїльше нї вь 'кого спитать...

Ненàче праведнихъ дїтєй,
Господь любя своихъ людей,
Пославъ на землю имъ прорòки —
Свою любовь благовѣститъ,
Святòму рòзуму учить.
Ненàче нашъ Днїпрò широкий,
Слова єго лились-текли
И въ сєрце падали глибоко,
И, нїбї тимъ огнємъ, пекли
Холоднї дўши. Полюбили
Прорòка люде, и молились
Єму, и слєзи знай лили.
А потїмъ... люде, родъ лукавий,
Господнюю святую славу
Ростлили, и чужимъ богамъ
Пожєрли жєртви, омерзїлись,
И мўжа свята — гòре вамъ! —
На стòгнахъ каменємъ побили
И заходилися гулять,
Святю кровью шинкувать.
И праведно Господь великий
На васъ на лютихъ, на васъ дїкихъ
Кайдани повелївъ кувать,
Глибòкї тюрми мурувать.

Ой сяду я підъ хàтою,
На ўлицю гляну,
Якъ то тї дївчàточка
Безъ своєї Гàнни,
Безъ моєї Ганнўсєвьки
У хрєщника грають;
И граютьця не вєсело,
И не такъ сївàють
Дївчàточка... А моєї
Голубки нємає:
У свєкрўхи дєсь воркўє,
Мєнє виглядає.

Изъ-за гая сонце сходить,
За гай и заходить
По долині у-вечері
Козакъ смугній ходить.
Ходить вінъ годину,
Ходить вінъ и другу, —
Не виходить чорнобрива
Изъ тёмного дугу.
Не виходить зрадливая...
А зъ яру та лісу,
Зъ собаками та псарями,
Иде панъ-гульвіса.
Цькують ёго собаками,
Крутять назадъ руки,
И завдають козакові
Смертельні муки.
У лёхъ ёго молодого
Той панъ замикає,
А дівчину покриткою
По світу пускає.

Коло гая, въ чистімъ полі,
На самій могилі,
Дві топді високі
Одна одну хилить.
И безъ вітру гойдаютьця,
Мовъ бориотця въ полі...
Отò сестри-чарівниці
Отгій топді.

Закохалися обидві
Въ одного Івана;
А Іванъ — козакъ звичайний —
Обдохъ їхъ не ганивъ,
И лицявся то съ тією,
То зъ другою любо, —
Поки въ яру, у-вечері,
Підъ зеленимъ дубомъ
Не зійшлися усі трде...
— Отакъ-то ти, кате!
Згнущаєся надъ сестрами... —

И пішли шукати
Трути-зілля, щобъ Івана
Завтра отруїти.
Найшли зілля, накопали
И стали варити;

Заплакали, заридали,
 Та нема де дітись —
 Треба варить!..

Наварили;

Ивана струїли,
 Й поховали коло гаю,
 Вь полі на могилі.

И байдуже?.. Ні, не дуже!
 Бо сестри ходили
 Що-день Божий вранці-рано
 Плакати надь Ивановъ,
 Поки й самі потруїлись
 Тимъ зіллемъ поганимъ.

А Богъ людямъ на-науку
 Поставивъ їхъ вь полі,
 На могилі, топдіями, —
 И тії топді
 Надь Ивановъ, на могилі,
 Коло того гаю
 И безъ вітру гойдаютьця,
 И вітеръ гойдає. —

Якъ-бй мині черевіки,
 То пішла бь я на музики, —
 Горенько моє!
 Черевіківъ немає;
 А музика грає, грає,
 Жалю завдає!
 Ой підь я бдса пдлемъ,
 Пошукать свою ддлю, —
 Ддленько моя!
 Глянь на мене чорнобриву,
 Моя ддле неправдйва,
 Безталанна я!
 Дівчаточка на музикахъ
 У червднихъ черевікахъ...
 Я світомъ нужд...
 Безъ роскдши, безъ любдвы,
 Зношд свої чдрні брдвы —
 У наймахъ зношд!...

И багата я,
И вродлива я,
Та не маю собі пари,
Безталанна я!
Тяжко-важко въ світі жить
И нікого не любить,
Оksamитові жупани
Одинокій носить!
Полюбилась би я,
Одружилась би я
Зъ чернобривимъ сиротю,
Та не воля моя!
Батько, матери не сплять,
На сторожі стоять:
Не пускають саму мене
У садочокъ гулять!
А хочъ пустять — то зъ нимъ,
Зъ препоганимъ старимъ,
Зъ моимъ нелюбомъ багатимъ,
Зъ моимъ вдегомъ злимъ!

Полюбилася я,
Одружилася я
Зъ безталаннимъ сиротю —
Така доля моя!

Люде горди, злі
Розрізнили, взяли
Та повезли до приёму —
Оддали въ москалі!

И москвкою я,
Одинокою я
Старіюся въ чужій хаті —
Така доля моя!

Породила менè мати
У висòкихъ у палàтахъ, —
Шòвкомъ повилà;
У зòлоті, въ оксаміті,
Мовъ та квіточка укритà,
Рослà я, рослà.
И вiросла я на дiво:
Карòдка, чорнобрiва,
Бiлолиця я.
Убòгого полюбiла, —
Мати зàмiжъ не пустiла, —
Остàлася я
У висòкихъ у палàтахъ
Увèsь вiкъ свiй дiвовàти...
Недòля моя!
Якъ билiвна при долiнi,
Въ одинòкiй самотiнi
Стàрюся я;
На свiтъ Бòжий не дивлюся,
Нi до кòго не горнуся,
А матiрь стару...
Простi менè, моя мати!
Буду тебе проклинàти
Покi не умру...

По úлицi вiтеръ вiе
Та снiгъ замiтàе.
По úлицi по-пiдтiнню
Вдова шкандибàе —
Пiдъ дзвiницю сердешная
Рúки простягàги
До ихъ сàмихъ, до багàтихъ,
Що сiна въ салдàти
Позàторiкъ заголiли...
А думала жiти, —
Хочъ на стàрiсiь у невiстки
Въ добрi одпочiти...
Не довелось! Виблагала
Тую копiйчину...
Та Пречiстiй поставила
Свiчечку за сiна

Закувала зозуленька
Въ зелёному гаї;
Заплакала дівчинонька —
Дружини не має.
А дівочі молодії
Веселі літа,
Якъ квіточкї за водою,
Пливуть съ сего світа.

Ой люлі, люлі, моя дигіно,
Въ день и въ ночі...
Пійдешъ, мій сїну, по Україні,
Насъ кленучї.
Сїну мій, сїну! не кленї тага,
Не помьянї.
Менє, прокляту, я — твої маги, —
Менє кленї...
Менє не сганє, — не йди міжъ люде,
Иди ти въ гай.
Гай не спитає й бачигь не буде...
Тамъ и гуляй.
Найдешъ у гаї тую калїну,
То пригорнїсь...
Бо я любила, моя дигіно,
І колїсь.
Якъ пійдешъ въ сєла, у тїї хати,
То не журїсь;
А якъ побачишьъ зъ дїтками матїрѣ,
То — не дивїсь!

Туманъ, туманъ долиною —
Добре жити зъ родиною,
А ще лѹчче за горюю,
Зъ дружжиною молодюю.
Ой пийдѹ я тѣмнимъ гѣемъ —
Дружиньоньки пошукѹю.
Дѣ ти? дѣ ти? озовѣся!
Прийдѣ, сѣрце; пригорнѣся!
Нѹмо, сѣрце, лицѣтисѣя
Та поїдемъ вѣнчѣтисѣя,
Щобъ не знѣли бѣтько й мѣти,
Де ми бѹдемъ ночувѣти.
Одружѣлись, заховѣлись...
Бодѣй булѣ не кохѣлись!
Лѣгше булѣ бѣ самѣй жити,
Якъ сѣ тобѣю вѣ свѣтѣ бѣтисѣя.

И ширѣкую долину,
И висѣкую мѣгилу,
И вечѣрнюю годѣну,
И що снѣлось-говорѣлось —
Не забѹду я.
Та що зъ тогѣ?... не побрѣлись: —
Розѣйшлися, мѣвъ не знѣлись...
А тимъ чѣсомъ дорогѣи
Лѣтѣ нашѣ молодѣи
Мѣрне пронеслѣсь.
Помарнѣли ми обѣе,
Я — вѣ невѣлѣ, ти — вдовѣю,
Не живѣмъ, а тѣльки хѣдимъ
Та згѣдуемъ тѣи гѣди,
Якъ жилѣ колѣсь.

На городі коло броду
Барвінокъ не сходить;
Чомусь дівчина до броду
По воду не ходить.

На городі коло тіню
Сдохне на тичині
Хміль зелений; не виходить
Дівчина зъ хатини.

На городі коло броду
Вербà похилїлась;
Зажурїлась чорнобрїва —
Тяжко зажурїлась.

Плаче-плаче та ридає,
Якъ рибонька бьєтця...
А надъ нею, молодю,
Поганецъ смієтця.

Якъ би мині, мамо, намісто,
То пішла бь я за́втра на місто, —
А на місті, мамо, на місті —
Грає, мамо, музїка троїста,
А дівчага зъ парубками
Лицьютця... Мамо! мамо!
Безталанна я!

Ой пїйдү я Бòгу помолюся,
Та пїйдү я у найми наймуся,
Та куплю я, мамо, черевїки,
Та найму я троїсті музїки:
Нехай люде не здивують,
Якъ я, мамо, потанцюю...
Дòленько моя!

Не дай мнї вікъ дівувати,
Кдси мої плестї-заплїтати,
Бровевїта дòма зносїти,
Въ самотїні віку дожїти...
А покї я заробляю —
Чòрні брови полиняють...
Безталанна я!

Утопта́ла стѣжечку
Черезъ яръ,
Черезъ гору, сѣрденько,
На базаръ.
Продава́ла бѹблики
Козакáмъ,
Вторговáла, сѣрденько,
Пьятакá.
Я два шагi, два шагi
Пропилá,
За копiйку дѹдника
Найвялá.
Заграй ми́ні, дѹднику,
На дудѹ,
Нехай свое ли́шенько
Забѹду.
Оттакáя дiвчина,
Такá я!
Свáтай менѣ, сѣрденько, —
Вiйду я!

Не вернѹвся изъ походу
Гусáринъ - москаль.
Чогò жъ ми́ні ёгò шкода,
Чогò ёгò жаль?
Що на ёмѹ жупанъ кѹций,
Що гусáринъ черноѹсий,
Що Ма́шою звавъ?
Нi, не тогò ми́ні шкода;
А марнiе мо́я врòда,
Люде не берѹть;
А на ѹлицi дiвчáга
Насмiхáютця, проклáтi, —
Гусáркою звугь!...

Ой умєрь старий батько
И старєнькая мати,
Та немà кому щирої
Тні радонок дати...
 Що мині на світі
 Сироті робити:
 Чи йти въ люде жити,
 Чи дōма журитись?
Ой пїйдū я въ гай зелєний,
Посажū я рўта:
Якъ що зійде моя рўта,
Остапуся тўга, —
 Прїйде мїлий въ мою хату
 Хазяїновати;
 А якъ же нї — то я пїйдū
 Дōленьки шукати...
Посхōдила тая рўга,
Въ гай зеленїє...
А дївчїша-сиротїна
У наймахъ марїє!

Ш В А Ч К А.

Ой не пьєтця горїлочка,
Не пьютця й медї;
Не будете пшкувати,
Прокляті жидї.
Ой не пьєтця тєє пиво,
А я бұду пить;
Не дамъ же я вражимъ ляхамъ
Въ Україні житї.
Ходїмъ, батькї-отаманцї,
У Хвастовъ въ недїлю,
Та надїнемъ вражимъ ляхамъ
Кошўленьку бїлу;
Нї, не бїлу, а червону...
Ходїмъ-погуляємъ,
Та въ пригōді свогō батька
Старогō згадаємъ,
Полковника Хвастовського.
Славного Семєна.
Ходїмъ, братї, — не згїнете,
Хлōпцї, коло мєне.
 Въ Перепьятї гайдамакї
Нїшкомъ почували;
До схїдъ сонця у Хвастовї

Хлоп'ята гуляли.
Прийдіть зь того Межигор'я,
Нашъ сла́вний Палію, —
Подиві́ся, що той Шва́чка
У Хвастові́ діє
Добре́ діє! . У Хвастові́,
У сла́вному місті,
Покоті́лось ляхівъ, жидівъ
Не сто и не дві́сті,
А тї́сячи; а майдани
Крв'ю́ черво́ніли;
А ора́нди съ ко́сцелами,
Мовъ сві́чки, згорі́ли.
Въ са́мімъ за́мкѣ невелі́чку
Цѣ́рковку св'яту́ю
Не спа́лено. Огта́мъ Шва́чка
Спів'а: *аллелу́йя!*
Хва́лить Го́спода, весѣ́лий,
И ка́же сі́длати
Коп'я́ свого́ воро́ного:
Ма́є погуля́ти
У Бі́хові, сла́внімъ мі́сті,
Зъ Левче́нкомъ ук'у́ні, —
Пото́пта́ти жидівського
Й шляхецького́ тру́пу.

Ой чо́го́ ти почорні́ло,
Зелене́е по́ле?
— Почорні́ло я відъ кр'ові́
За во́льну́ю во́лю.
Кругъ мі́стечка́ Бересгѣ́чка,
На чо́ті́рі м'я́лі,
Мене́ сла́вни за́порожці́
Свої́мъ тру́помъ вкрі́ли.
Та ще мене́ гайвороши
Укрі́ли съ півно́чі...
Клюю́ть о́чи коза́цьки́,
А тру́пу — не хо́чуть.
Почорні́ло я, зеле́не,
Та за ва́шу во́лю...
Я зно́вь бу́ду зелені́ти,
А ви вже ні́кді́ли
Не ве́ри́тете́ на во́лю ..
Бу́дете ора́ти
Мене́ сті́ха, та о́рючи
До́лю проклина́ти...

СОТНИКЪ.

У Оглаві... Чи по знаку
 Кому цей Оглавъ білохатий?
 Троха лиш! Треба розказати,
 Щобъ зъ жально не зробить сміху.
 Одъ Борисполя недалєко,
 А буде такъ якъ Борисполь,
 И досі ще стоїть любенько
 Рядокъ на вігоні тополь;
 Неначе зъ Оглава дівчата
 Ватагу вийшли виглядати,
 Та й стали. Буде вже давно —
 Оттуть, бувало, изъ-за тїну
 Вилась квасоля по тичїні;
 А зъ оболонкамч вікно
 Въ садочокъ літомъ одчинялось,
 И хата, бачите, була
 За тїномъ — сотникова хата.
 А сотникъ бувъ собі багатий,
 То въ ёго, знаєте, росло
 На Божїй харчі, за дитїну,
 Чнєсь байстря. А мѝже, й такъ
 Узявъ собі старій козакъ
 Чшо сирїтку за дитїну,

То й доглядє въ - затишкѹ,
 Якъ квіточку, чужѹ дочкѹ.
 А сїна — (сѝтникъ бувъ жонатий,
 Та жінка вмєрла) сїна ддавъ
 У буреу въ Кїївъ обучатись.
 А самъ Настѹсю піджидавъ,
 Такї годѝванку, щобъ зъ нєю
 Собі зробитися рїднєю:
 Не сїна зъ нєю поеднатъ,
 А забандѹрилось старѝму
 Самѝму въ дѹрняхъ побуватъ.
 А щобъ не знать було шкѝму,
 То ще й не радився ні съ кимъ,
 А тїлько самъ собі гадає;
 А жїночкї. . . лихий їхъ знає!
 Ужє смїялися надъ нимъ, —
 Вони цю страву нѝсомъ чѹють.

Сидїть сѝтникъ —
 Та дѹмку гадає;
 А Настѹся по садѝчку
 Пташкою лїтає.
 То посїдить коло ёго,
 Рѹку поцїлує;
 То ўсами страшєнними
 Сївими цуєтѹє.
 Ну звичайше, якъ дитїна,
 Пєстѹє старѝго.
 А старѝму не до тѝго:
 Иншого якѝгось,
 Грїхѝвного пєстѹвання
 Старє тїло прѝсить.
 И пальцями старій сѝтникъ

Настусени кѣси,
 Мовъ дві гадши великі,
 До-кѹни сплітає;
 То росплетє, та кругъ шії
 Трічі обмотає.
 А вона, моя голубка,
 Нічого не знає;
 Мовъ кошеня на прівічку
 Зъ старимъ котомъ грає.

СОТНИКЪ.

Та одчипісь, божевільна!
 Дивісь лишень — кѣси,
 Мовъ русалка, ростріпала.
 А чому ти й досі
 Ніколи не вилегєшь кіснїки, —
 Оті, що тїтка привезла?

НАСТЯ.

Якъ-би пустїли на музики,
 То я бь кіснїки заплєла,
 Надїла бь жѣвті черевїки,
 Червѣну бь юнку одягла,
 Заквітчала бь барвінкомъ кѣси.

СОТНИКЪ.

Стривай, стривай, простоволѣса!
 Дурнєнька: дє-бь же ти взяла
 Тогѣ барвінку заквітчатїсь?

НАСТЯ.

А коло тїну. Тамъ такїй
 Порїсь зелєний, та хрещатїй,

Та сїній, сїне - голубїй,
 Зацвїв... .

СОТНИКЪ.

Не бѹдешь дїву вїги!

НАСТЯ.

А щѣ-жъ, умру хибà?

СОТНИКЪ.

Ба ні!

А сїлось вь-осенї минї,
 Тодї якъ щєни ми щєпїли,
 Якъ прїймутця... минї присїлось. .
 Якъ прїймутця, то вь-осенї
 Ти вїйденць замїжъ.

НАСТЯ.

Схаменїсь!

И щєни вãши поламаю.

СОТНИКЪ.

И якъ барвінокъ зацвїтє...

НАСТЯ.

То я й барвінокъ позриваю.

СОТНИКЪ.

А одъ весїлля не втечєшь!

НАСТЯ.

Ба ні, втечу, та ще й заплачу. (Плаче).

СОТНИКЪ.

Дурна ти, Насте, якъ я бачу, —
И посміятыя не дасі:
Хибѣ не бачишъ, я жаргую.
Піді лишъ, скріпку принесі:
Та зъ лиха гарно потанцюешъ,
А я заграю.

НАСЯ.

Добре, тату!

И веселенька шастъ у хату.

СОТНИКЪ.

Ні, грѣхи грѣба подождать.
Вонд-бъ то такъ, та отъ що, брате:
Літа не ждуть, літа летять;
А думка прѣклята мардю
До сѣрця такъ и приросла.
— А ти вже й скріпку принесла?
Якѹ-жъ ми вчїстимо зъ тобдю?

НАСЯ.

Э ні, стривайте, цуръ не гратъ!
А то не буду й танцювать,
Покі барвінку не нарвѹ,
Та не уквітчаюсь. Я заразъ!

*(Идѣ недалѣчко, рве барвінокъ, квіт-
частія и співає. Сотникъ налагоджує
скріпку).*

СОТНИКЪ.

Отъ же одна вже й увірвалася;
Стривай, и другу увірвѹ.

НАСЯ. *(Вертається заквітчана,
співуючи).*

Якъ - бй міні крила, крила
Соколинні,
Полетіла бѣ я за мїлимъ
За дружїною.
Полетіла бѣ у дїбрѡву,
У зелєний гай,
Полетіла бѣ чорнобрѡва
За тихий Дунай!

*(Тимъ часомъ, якъ вонѣ співає, у садочокъ вхѡдить моло-
дий хлопець въ солдмяному брилї, въ корѡткому сїнєму
жупанку, въ зелєнихъ шаравїрахъ, зъ торбїною за плечїма
и зъ нагаємъ).*

ПЕТРО.

Зъ тимъ днемъ, що сѣгодня,
Бѡже помагай!

НАСЯ.

Тату! тату! Петрѡ, Петрѡ
Изь Кїіва прийшовъ!

СОТНИКЪ.

А, вїдомъ видати, слїхомъ слїхати! Чи по вѡлі, чи по
невѡлі?

ПЕТРО.

По вѡлі, тату, та ще й богослѡвомъ.

СОТНИКЪ.

Овъ!

НАСЯ.

Богослѡвомъ! Ажъ страшно!

СОТНИКЪ.

Дурна, чоґо ти боїєся! (*Підходить до сїна, хрїстить єґо и цілює*). Боже тебе благослові, мой дитино. Настую! поведи єґо въ покѡді, га нагодуй: бо вінъ ще мѡже й не обїдавъ.

ПЕТРО

Та такі й такъ (*Идє вє світлицю зь Настєю*).

СОТНИКЪ (*самъ*).

И дарувавъ же мині Богъ
 Такє дигя, такѡго сїна!
 И богослѡвъ ужє... причїна,
 Причїна мѡдрая. (*Задумуетця.*) Чоґо,
 Чоґо я дѡмаю? У пѡпи!
 А якъ не схѡче, то на Сїчъ —
 И тамъ не зґїне, вражий хлѡпець.
 Игтї лшгъ въ хату. Отъ ще рїчъ:
 Засгавиць трєба богослѡва,
 Щобъ дѡма байдиківъ не бивъ,
 Щобъ вінъ гуляючи навчївъ
 Настую заповїдь. Щобъ знѡву
 Не довелѡсь дяка наймать,
 Якъ для покѡйної. А знаю,
 Безъ сєґо вже не повїнчєе
 Отець Хомь... Пїчтї сказать,
 А то забуду. (*Идє вє хату*).

Жить би, жить, хвалїти Бѡга,
 Кохатися въ дїгахъ:
 Такъ же нї, самѡму трєба
 Себє одурїти.
 Оженїтися старѡму

На такїй дитїні!
 Схаменїся, не женїся:
 И вона загїне,
 И самъ сївимъ посмішищемъ
 Бѡдешъ въ своїй хатї.
 Бѡдешъ самъ огтє весїлле
 По-вїкъ проклинатї;
 Бѡдешъ плакать, п нікому
 Тї слєзи старєчї
 Бѡдє втєрти. Не женїся,
 И гичъ не до рєчї!
 Дивїся — рай кругѡмъ тєбе
 И дїти, якъ квїти.
 За шѡ жъ ти їхъ, молодєнькихъ,
 Дѡмаешъ убїги?
 Нї! старїй мїй чепурїтця,
 Ажъ брїдко дивїтьця.
 А Насгуся зь богослѡвомъ
 Заповїдї вчїтця.
 Онъ дивїгця — у садѡчокъ
 Вїйшли погуляти,
 У-двохъ собї похажяюгъ,
 Мовъ тї голубьята.
 А старѡго нема дѡма,
 То їмъ свой вѡти
 Награтися. Дивїєся —
 Тамъ коло топѡлі
 Сгали собї, та й дївлятця
 Однѡ на другѡго.
 Огтакъ ангели святїї
 Дївлягця на Бѡга,
 Якъ вони однѡ на другє
 И Петрусъ питєе:

ПЕТРО.

Чомъ же ти оцѣ, Настѹсю,
Справді не читашь?

НАСТЯ.

А хибà я школяръ, чи щò? Не хòчу, та й гòді!

ПЕТРО.

Хочь однѹ невеличку заповідь сѣгодня вивчи, хочь п'яту.

НАСТЯ.

И п'ятої, и шòстої, нїякої не хòчу.

ПЕТРО.

То пїпъ и не вїнчатиме нїкòли, якъ не вмітимешъ.

НАСТЯ.

Байдѹже, нехай собі не вїнчає.

ПЕТРО.

А зо мнòю?

НАСТЯ.

И зъ тобòю нехай собі... Э нї, нехай повїнчає!

ПЕТРО.

Та читай же, а то...

НАСТЯ.

А то щò ти зрòбишъ?

ПЕТРО.

Поцїлѹю. Ось побачишъ!

НАСТЯ.

Хочь якъ хòчешъ, цїлѹй собі, а я такі не читатему.

ПЕТРО (*цїлѹє її и примовляє*).

Оцѣ тобї разъ, оцѣ тобї два.

(*А сотникъ виглядає зг-за тїни и вхòдить вг хàту, не дàвши знаку.*)

НАСТЯ (*прудьветця*).

Гòді бо вже, гòді! Незабàромъ бàтько прїйде, трѣба справді читàть.

ПЕТРО.

А, тепєрь п читàть!

СОТНИКЪ (*вихòдить зг хàти*).

Дїти! гòді вже вамъ учїтьця. Чи не часъ обїдàть?

(*Петрò и Настя мòвчки идѹть у хàту*).

СОТНИКЪ (*самъ*).

Навчїлась, нїчого сказàть!

Оцѣ дитїна! Нї, Настѹсю,

Я коло тебе захожѹся

Тепєрь, лебѣдонько, не такъ!

Покї сто разъ не поцїлѹє,

Й читàть не хòче. А бурсакъ!

Собàчий сїну, знàешъ смакъ!

Ось я тебе попомуштрѹю;

Не такъ якъ вь бѹрсї. Помелòмъ!

Щòбъ дѹху вь хàтї не булò.

Велїкий свїтъ нашъ — не загїнешъ.

Дивїся, пся єгò личїна,

Оцѣ-то такъ, що богослòвъ —

У бàтька краде. Дòбре, свàте!

Які то стàли лѹде злі!

А що то дїетця у хàтї?

Тамъ знòву, знàть, мої малї

Читàють... Трѣба розїгнàти.

СОТНИКЪ.

Дурна, чогò ти боїся! (*Підходить до сина, хрїстить єго и цілує*). Бòже тебе благослови, мой дитино. Настусю! поведи єго въ покòдї, та нагодуй: бо вінъ ще мòже й не обїдавъ.

ПЕТРО.

Та такї й такъ. (*Идє въ свїтлицю зъ Настєю*).

СОТНИКЪ (*самъ*).

И дарувавъ же мині Богъ
Такє дитя, такòго сина!
И богословъ ужє... причїна,
Причїна мўдрая. (*Задумується*.) Чогò,
Чогò я дўмаю? У пòши!
А якъ не схòче, то на Сїчъ —
И тамъ не згїне, врəжий хлòпець.
Игтї лишъ въ хату. Отъ ще рїчь:
Засгавить трєба богослова,
Щобъ дòма байдиківъ не бивъ,
Щобъ вінъ гуляючи навчївъ
Настусю заповїдь. Щобъ зїдву
Не довелось дяка наймать,
Якъ для покòйної. А знаю,
Безъ сєго вже не повїнчє
Отєць Хомà... Пїттї сказать,
А то забўду. (*Идє въ хату*).

Жить би, жить, хвалїти Бòга,
Кохаться въ дїтяхъ:
Такъ же нї, самòму трєба
Себє одурїти.
Оженїтися старòму

На такїй дитинї!
Схаменїся, не женїся:
И вона загїне,
И самъ сївимъ посмїшищемъ
Будешъ въ своїй хатї.
Будешъ самъ оттє весїлле
По-вїкь проклинати;
Будешъ плакать, и нікому
Тї слєзи старєчі
Будє втєрти. Не женїся,
И гичъ не до рєчі!
Дивїся — рай кругòмъ тєбе
И дїти, якъ квїти.
За шò жъ ти їхъ, молодєнькихъ,
Думаєшь убїти?
Нї! старїй мїй ченурїтця,
Ажъ брїдко дивїтьця.
А Настуся зъ богословомъ
Заловїдї вчїтця.
Онъ дивїтьця — у садòчокъ
Вїйшли погуляти,
У-двохъ собї похожють,
Мовъ тї голубьята.
А старòго нема дòма,
То їмъ свой вòля
Награться. Дивїтєся —
Тамъ коло топòлі
Стали собї, та й дївлятця
Однò на другòго.
Оттакъ а̀нгели святїї
Дївлятця на Бòга,
Якъ вони однò на другє.
И Петрұсь питає:

ПЕТРО.

Чомъ же ти оцè, Настусю,
Справді не читаєшь?

НАСТЯ.

А хибà я школяръ, чи щò? Не хòчу, та й гòді!

ПЕТРО.

Хочь одну невеличку заповідь сèгодня вівчи, хоть п'яту.

НАСТЯ.

И п'ятої, и шòстої, нїякої не хòчу.

ПЕТРО.

То піпъ и не вінчаєтме нікòди, якъ не вмітимешъ.

НАСТЯ.

Байдуже, нехай собі не вінчає.

ПЕТРО.

А зо мнòю?

НАСТЯ.

И зъ тобòю нехай собі... Э нї, нехай повінчає!

ПЕТРО.

Та читай же, а то...

НАСТЯ.

А то щò ти зрòбишь?

ПЕТРО.

Поцілую. Ось побачишь!

НАСТЯ.

Хочь якъ хòчешъ, цілуй собі, а я такї не читатему.

ПЕТРО (*цїлує її и примовляє*).

Оцè тобі разъ, оцè тобі два.

(*А сотникъ виглядає зг-за тїни и входить вг хату, не давши знаку.*)

НАСТЯ (*примовляє*).

Гòді бо вже, гòді! Незабаромъ батько прийде, трèба справді читать.

ПЕТРО.

А, тепèрь и читать!

СОТНИКЪ (*виходить зг хати*).

Діти! гòді вже вамъ учїтьця. Чи не часъ обїдять?

(*Петро и Настя мовчки идуть у хату*).

СОТНИКЪ (*самъ*).

Навчилась, нічого сказать!

Оцè дитина! Нї, Настусю,

Я коло тебе захожуся

Тепèрь, лебедонько, не такъ!

Покї сто разъ не поцілує,

Й читать не хòче. А буреакъ!

Собачий сїну, знаєшь смакъ!

Ось я тебè попомуштрую;

Не такъ якъ въ бурсї. Помеломъ!

Щобъ духу въ хатї не булò.

Великий свїтъ нашъ — не загїнешъ.

Дивїся, пся ёго личїна,

Оцè-то такъ, що богослòвъ —

У батька краде. Дòбре, свàте!

Які то стàли люде злі!

А що то дієтця у хатї?

Тамъ знòву, знать, мої малї

Читають... Трèба розігнати.

Оттакі батькі на світі,
 На щò вони дітямъ?
 На наругу передъ Бòгомъ!
 А шаңуйге, чтїте,
 Поважайте егò, діти,
 Бо то батько сивий,
 Батько мўдрий. Дòбре отїмъ
 Сїротамъ щасливимъ,
 Що не мають отгїхъ батьківъ.
 То ї не согрїшають.

НАСГЯ (*вибїдає заплакана зъ хату*).

Не дає и пообїдаты —
 Вь Кїївь проганяє.
 А, Бòже мїй мїлосивий,
 Що мнї робїти!
 Помандрўю... (*Дивитця вь хату; заміра вся*).
 Учъ, якїй сердїтїй!
 Та не вдарїгъ... А я такї
 У Кїївь зъ Пегрўсемъ
 Помандрўю, хочъ що хòчешъ...
 Я не побоюся,
 Середъ нòчи помандрўю!...
 А вїдьма злякає?...
 Нї, не зляка. (*Загляда знову*)
 Сердєшненький!
 Книжечкї складає
 У торбїну и бриль берє.
 Прощай, моє любе,
 Моє сєрце!.. У-вєчерї?
 За царїну? Бўду,
 Раньше бўду!.. Ось на, ловї! (*Кїдає через тинз*
цвїтòкъ).

Чўешъ? дождїдайся! (*Вихòдитъ сотникъ*).

НАСГЯ (*спїває*).

«Не ходї, не нудї, не залпцїйся —
 Не сватаї, не пдў, не сподївайся!»

СОТНИКЪ.

А її байдўже, мовъ не знає!
 Непаче та сорòка скàче.
 Настўсю! чомъ же ти не плачешъ?
 Аджє-жъ Пегрўся вже немає.

НАСГЯ.

Двїгєся, яка печаль!
 То ї плачге, колї жаль.

СОТНИКЪ.

Мнї байдўже.

НАСГЯ.

А мнї
 Ще байдужїше — вїнь не мїї.
 А я вже заповїдї знаю,
 Усі до одної.

СОТНИКЪ.

Усі?

НАСГЯ.

Нехай хочъ заразъ сповїдає
 Отєць Хомà вашъ голоснїй.

СОТНИКЪ.

А повїнчаємось вь недїлю?

настя.

А вжежъ! Такъ ми ще не говіли.
Якъ одговіємось — тоді.

сотникъ (*цїлує її*).

Моя голубко сизокрила,
Моя ти ягідко! (*танцює и приговорює*)

У гордохъ
Въ чотирѣхъ
У-ночі ходила;
У-ночі,
Ходячій,
Намісто згубїла.

настя.

Та годі вже вамъ зъ тимъ намістомъ! Ишли бъ швидче
до отця Хомї, та порадилися. Отъ що!

сотникъ.

Правда, правда, моя квіточко! Побіжѹ жъ я швиденько,
а ти тутъ, моя любко, погуляй собі тихенько. Та заквіт-
чайся! Та не жди мене: бо бути має, що я остануся и на
вечѣрню. (*Цїлує її и їде*).

настя.

Добре, добре! Не ждѣтиму.

Не ждѣтиму, не ждѣтиму,
У свитїну вдягѣтимусь,
У намісто уберѹся —
Доганѣтиму Петруся.

Обнімемось, поцілуємось, поберемѣся за рѹченьки, та й
підемъ у-двохъ собі ажъ у Київъ. Треба заквітчатъдѣя, може
въ останній разъ; бо вінъ казавъ, що у Броварѣхъ и повин-
чаємося. (*Квітчатѣця и співѣє*).

«Ой підѹ я не бѣрегомъ-лѹгомъ,
Зострїнуся зъ несѹженимъ дрѹгомъ.
Здорѡвъ, здорѡвъ, несѹжений дрѹже!
Любїлися ми зъ тобою дѹже;
Любїлися, та не побрѣлися,
Тїлько жалю сѣрцю набрѣлися».

Оце нагадала яку! Цуръ їй, яка погана. Побіжѹ лишъ
швидче. Оставѣйтеся здорѡві, мої високї топлї и хрещатїй
мїй барвіночку! (*Виходить*).

Идѣ до-дѡму у-ночі
Пьяненький сѡтникъ, а йдучї
Собї весѣлий розмовляє:
— Нехай и нашихъ люде знають!
Нехай и сївий, и горбатїй,
А ми... хе! хе! а ми — жонатї!
А ми... — Насїлу влїзъ у хату,
Та й лїгъ собі тихенько спати,
Щобъ Настю, бачте, не збудїть,
Та сѡрому не наробїть.
Ужѣ й *достдївно* одзвонїли,
Ужѣ до-дѡму люде йдуть, —
Не йде Настусенька, не чутъ.
Насїлу сѡтника збудїли,
Та розказали — такъ и такъ.
Перехристївся неборѣкъ;
Коня найкращого сїдлає
И скѣче въ Київъ. Въ Броварѣхъ,
Ужѣ повїнчана, гуляє
Его Настуся молодѣ.
Вернѹвся сѡтникъ мїй до-дѡму.
Три днї, три нѡчи не встававъ,

Нікому й слѡва не сказавъ
И не пожадувавсь нікому.

.
.
Турбуетця, заробляє,
А тогò не знає,
Що на старість одуріє
И все заньхайть.
Оттакъ теперъ и зъ сòтникомъ,
Зъ дурнимъ моимъ, сталося:
Розігнавъ дітей по світу,
А добрò осталося, —
Немає зъ кимъ поділіти.
Довелось самòму
Роскідати, росточіти,
И добра нікому
Не зробити ні на шелягъ,
И притчею сгати
Добримъ людемъ, и òхати
У холодній хаті
Підъ кожухомъ. И нікому
Хату заготовити
И вимести; по смітнику
Ходити, нудити, —
Покі пугачъ надъ стріхою
Въ вікно не завіє,
А наймичка холодного
Трупу не накриє
Кожушіною старю,
А ключъ одъ коморі
Изъ-за пояса украде.

Оттакè-то гòре
И зъ сòтникомъ оцè сталося:
Не минуло гòду,
Якъ Настусеньки не стало,
А вже па горòді
Не осталося нічòго, —
Свіні та телята
Ужè брòдять. А барвінокъ,
Барвінокъ хрещатий,
Притòптаний коло тїну,
Засихає-вьяне.
А самъ сòтникъ у кожусі,
Одутлий, поганий,
Коло клуні похожає:
И стогї не вкриті,
И покòи не мазані,
И свòлокъ не мїттий,
И челяді нема дòма,
Й худòби немає...
А наймичка задріпана,
Та й та помикає
Старимъ паномъ. Такъ и трèба:
Не розгавий дітокъ,
Сивий дурню! Недòвго живъ
На свій заробітокъ
Пьянний сòтникъ. Ще минуло
Літо коло світа,
А въ-осені на ўлиці
Сòтника убито;
А мòже, вмеръ неборàка,
Одъ шинкарки йдучи.
Байдужè кому питати!
Забрали й онучи
Добрі люде, а самòго

Гарно поховали
 У леваді и хрестика
 Надъ нимъ не вкопали.
 Ажъ жаль ёго: бувъ багатий,
 И рідня и діти
 Есть у ёго, а нікому
 Хрестъ постанови́ти!
 Умёръ сѣтникъ, и покѳи
 Згнили, повалялись;
 Все пропало, погинуло.
 Тільки и остались —
 Що топѳли на виґоні
 Стоять, мовъ дівчата
 Вийшли зъ Оглава ватаґу
 Зъ поля вигляда́ти.

Заросли шляхи́ терна́ми
 На ту́ю Країну.
 Мабу́ть я її па-віки,
 На-віки покину́въ...
 Мабу́ть ми́ні не верну́тись
 Нікѳли до-дѳму:
 Мабу́ть ми́ні доведѳтця
 Читати самѳму
 Оці дѳми... Бѳже мѳлий,
 Тяжко ми́ні жи́ти!
 Маю се́рце ширѳкее —
 Ні съ кимъ подѳлити.
 Не давъ-еси́ ми́ні дѳлі,
 Молодѳи дѳлі;
 Не дававъ-еси́ нікѳли,
 Нікѳли, нікѳли!
 Не давъ се́рця молодѳго
 Зъ тимъ се́рцемъ дѳвѳчимъ
 Поєдна́ти. Ми́ну́лися
 Мої дні и нѳчи
 Безъ ра́дости, молодѳи,
 Такъ-собѳи́ ми́ну́ли
 На чужѳні. Не найшлѳся
 Зъ кимъ се́рцемъ дѳлитись:
 А тепѳрь не маю навігъ
 Зъ кимъ поговори́ти.

Тяжко міні, Бґже мїлий,
 Носїти самѡму
 Оці дѹми и не дїлять
 Нї съ кїмъ, и нїкѡму
 Не сказать святѡго слѡва,
 И дѹшу убѡгу
 Не рѡдовать, и не керїть
 Чоловіка злѡго,
 И умѡрти... О, Гѡсподи!
 Дай міні хочъ глїянуть
 На народъ отгой убитий,
 На тѹю Україну.

Булѡ роблю що, чи гуляю,
 Чи Бѡгу молюся, —
 Усѣ дѹмаю про ѡго
 И чоґѡсь боюся.
 Дурнѡ була, молодѡя —
 Я все виглядала,
 Чи не шле за рушникѡми,
 И не сподївалася,
 Щѡ вінъ менѣ дурнѹ дѹрить.
 А сѣрце болїло,
 Нїбї знало, що такъ бѹде, —
 Сказати не вмїло.
 А якъ-бї булѡ сказало,
 То я бѣ не любїла;
 Мѡже була-бѣ до кринїці
 У гай не ходїла.
 А то въ-ранці и въ-вѣчерї
 Ходїла, гуляла;
 Доходїлася — остѡлася,
 На віки остѡлася
 Дївувати. Тяжко міні
 У мѡтери въ хѡті
 Стѡрїтися; а своєї
 Вже хѡти не мѡти.
 А ще й дѡсі, чи роблю що,
 Чи то такъ гуляю,

Усє думаю про ёго,
 И сама не знаю,
 Чогò думаю, чогò я
 У той гай ходила,
 И за щò ёгò такъ довго,
 Такъ тяжко любила.

МАРИНА.

Неначе пвяшокъ въ сєрце вбитий,
 Оцю *Марину* я ношў.
 Давнò бѣ списать несамовитгу,
 Такъ що-жъ, сказа̀ли бѣ, що брешў;
 Що на панівъ, бачишъ, сердїтїй,
 То все такєе и пишў
 Про ихъ собачїи звичаї.
 Сказа̀ли бѣ прòсто: дурень лає
 За те, що самъ крепа̀къ,
 Неодукòваний сїря̀къ.
 Не правда — ей-Бòгу, не лаю —
 Минї не жаль, що я не панъ.
 А жаль минї, и жаль великий,
 На просвїщеннихъ христїянъ.

И звїрь тогò не зрòбить дикий,
 Що ви, бьючи поклòни,
 Зъ братами дїете. Закòни — —
 То вамъ байдуже — въ добрий часъ
 У Кїївъ їздите що-рòку,

Та сповідаєтесь. ні-врѣку,
У схѣмника.

Та й те сказаць,
Чогѡ я турбуюсь:
А ні злѡго, ні дѡброго
Я вже не почую.
А якъ, кажѹ, хто не чѹе,
То тому й байдуже.
Прилітай же зъ України,
Едїний мій друже.
Мой дѹмо пречїстая,
Вірная дружїно!
Та розкажї, мой зѡре,
Про тѹю Марїну:
Якъ вона у пана злѡго
И за щѡ страдала;
Та нїщечкомъ, щобъ не чѹли.
Абѡ не дознались —
А то скажуть, що по шляхахъ
Чїнемо розбѡї,
Та ще дальше заправтѡрять, —
Пропадѣмъ обѡе.

. Недавно се булѡ.
Черезъ селѡ весїлле йшло.
А панъ зъ костѣлу іхавъ,
Чи управїтель, а не панъ.
За вихлясами приданъ,
За зїкомъ, та за смїхомъ,
Нїхтѡ й не бачивъ, якъ проїхавъ
Той управїтель, ляхъ ледачий.
А вінъ такъ дѡбре бачивъ,
А надто молодѹю.
За щѡ такъ милѹе Госпѡдь

Лихѹю тварь такѹю,
Якъ сей правїтель? Дрѹгий годъ,
Якъ вінъ зъ нїмѣцькими плугами
Забрався гѡлий въ цей кутѡкъ, —
А що тихъ бїднихъ покритѡкъ
Пустївъ по свїту зъ байстрюками!
Отъ-же й нїчѡго! А жонатий,
И маѡ двѡе дїточѡкъ.
Якъ янголяточѡкъ.
Дивїтесь — вїйшла погуляти,
Мовъ кралея, пани молодая,
Зъ двома малєнькими дїтьми.
Изь кѡча панъ мій вилїзѡе
И посилѡ за молодїмъ.
А потїмъ дїточѡкъ вїтаѡе
И жїнгу, кралею молодѹю,
Ажъ трїчі бїдную пїлѹе.
И, розмовляючи, пїшли
Собї въ покѡї. Незабаромъ
И молодѡго привелї.
На завтра въ гѡродъ одвезлї,
Та й заголїли въ москалї.
Отгакъ по нашѡму звичаю
Не дѹмавши кончаюгъ!

А молодѡ? Мабуть безъ пари
Судїлось Гѡсподомъ зноситъ
Красѹ и мѡлодость. Мовъ чари,
Розсїпалось та розлїлось...
И знѡву въ лѹде довелѡсь
Просїтись въ найми? Нї, не знѡву:
Вона вже панна покоѡва,
Ужѡ Марїсею зовѹть,
А не Марїною. Найпаче

Сердешній плакати не дають;
 Вона жь сховається, та й плаче.
 Дурна! Йй шкода мужика,
 Та жаль святого сіряка, —
 А глянь лишь гарно кругомъ себе,
 И раю кращого не треба:
 Чого ти хочешь — забажай,
 Всєго дадутъ, та ще й багато.
 Не треба, кажешь. дайте хату!
 Сєго вже лүчче й не благай,
 Бо це... сама здорова знаєшь...
 Дивися, дгеремъ якимъ
 Самъ панъ кругъ тебе походяє, —
 Ужє чи добримъ, чи лихимъ,
 А будешь панською ріднею.
 Хвба повісися... За нею
 Приходила мати
 У пана просіти:
 Звелівъ не пускати,
 А якъ прийде — бити.
 Що' тутъ їй робити?
 Пішла ридючи въ селò, —
 Однимъ-однò дитя було,
 Та й те пропало...

Неначе вòронъ той, летячи,
 Про непогòду людянь кряче:
 Такъ я про слєзи, та печаль,
 Та про байстрятъ оттихъ ледачихъ,
 Хоть и нікому їхъ не жаль,
 Росказую, та плачу.
 Мині їхъ жаль... Мій Бòже мийий!
 Даруй словамъ святую силу —
 Людськєє сєрце пробивать,

Людські слєзи проливать, —
 Щобъ милость дүшу осинила,
 Щобъ спала тихая печаль
 На òчи їхъ, щобъ стало жаль
 Моїхъ дівчатокъ, щобъ навчились
 Путями добрими ходитъ,
 Святого Господа любитъ
 И брата миловать.

Насїлу

Прийшла до-дому. Подивилась —
 Цвіті за образомъ святимъ
 И на вікні стоять цвіті;
 На стїнахъ хвәрбами хресті,
 Неначе добрая картина,
 Понамалєвані... Марїна,
 И все Марїна, все сама...
 Тільки Марїночки нема...
 И лєдвє-лєдвє вийшла зъ хати.
 Пішла на гòру — на прокляті
 Палати глянуть; та й пішла
 Ажъ до палатъ. Підъ тїномъ сіла
 И нічъ цілєсїньку сидїла,
 Та плакала. Ужє зъ селà
 Ватажники ватагу гнаїли,
 А мати плакала-ридала.
 Ужє и сòнечко зійшло,
 Ужє й зайшло — смеркати стало,
 Не йде сердешная въ селò —
 Сидить підъ тїномъ. Прогавяїли,
 Ужє й собаками цькували —
 Не йде, та й гòді.

А Марїна въ сүкні білій,
 Неначе білиця,

Бòгу мòлитця, та плаче,
 Замкнута вь світлиці.
 Опрічъ пàна, у світлицю
 Нїхгò не вступàє:
 Самъ и їсти їй принòсять,
 И прòсить-благàє,
 Щòбъ на ёго подивїлась,
 Щòбъ утèрла òчи.
 И дивїтися не хòче,
 И їсти не хòче.
 Мордұетця ляхъ погàний, —
 Не зна, що й почàти.
 А Марїна вьяне, сòхне
 У бїлихъ палàтахъ.
 Ужè й лїто минұлося,
 Зїмà вже на-двòрї;
 А Марїна сидїть собї,
 Ужè й не говòрить
 И не плаче. Отгàкъ їй
 Доканàвъ, небòгу,
 Той правїтель! А все-такї
 Не вдїє нїчòго,
 Хочъ зарїжъ їй, та й гòдї!
 Такà вже вродїлась.
 Разъ у-вèчерї зїмòю
 Марїна дивїлась
 На лїсь чòрний; а зь-за лїсу
 Червòний дїждю
 Місяць схòдивъ. — И я колїсь
 Булà молодю... —
 Прошептàла, задумалась,
 Пòтїмъ заспївала:
 «Хàта на помòстї,
 Наїхали гòстї.

Росплїтàли кòси,
 Та стрїчкї знімàли.
 А панъ прòсить сàла,
 А чортъ їсти прòсить.
 Гўси, гўси бїлі
 Вь їрїй полетїлп,
 А сїрї на мòре».

Завїли пси на двòрї,
 Зареготàлися псарї,
 А панъ, червòний ажъ горїть,
 Идє вь світлицю до Марїни,
 Якъ *Кирикъ* пьяний.
 Нїбї вь хàтї,
 На хòлодї сердешна мàти
 Пїдъ тїномъ, знай собї, сидїть, —
 Старà ненàче одурїла
 Морòзь лютє, ажъ скрипїть,
 Лунà червòна побїлїла,
 И стòрожъ бòязно кричїть,
 Щòбъ злòго пàна не збудїть.
 Ажъ глядь — палàти зайнялїся.
 Пожàрь! пожàрь!.. И де взялїся
 Тї люде вь Бòга? Мовъ зь землї
 Родїлися и тутъ рослї,
 Ненàче хвїлї напливàли,
 Та на пожàрь той дивувàлись.
 Та й дїво тамъ такї булò!
 Марїна гòла-на-голò
 Передъ будїнкомъ танцовàла
 У-пàрї зь мàтїрью и — страхъ! —
 Зь ножємъ окрòвленнимъ вь рукахъ,
 И приспївувала:

«Чи не цежъ та кумàся,
Що підтикалася!...
Якъ була я пані
Въ новòму жупàні, —
Паничі лпцялись,
Рўку цілувãли». (до мàтери).
— А ви до мене на весілле
Зъ тогò світу прийшли?
Мині вже й кòсу роспелі,
Та панъ прихавъ. Гиля! гиля!
Чи то не гўси, то пані!
Дивіся — въ йрій полетіли...
Агў! гиля! до сатані,
До чòрга въ гòсті... Чўешъ! чўешъ!
У Київі всі дзвòни дзвòнять.
Чи бãчишъ — онъ огòнь горить,
А панъ лежить собі, читãе
И прòсить пїти... А ти знãешъ,
Що я зарїзала ёгò?...
Дивіся — онъ-де головнєю
Стоїть на кóмені... Чогò,
Чогò ти дївисся на нєї?
Це мàти, мàти! не дивись!
А то зьїси. Ось нà — давїсь! (дає дўли и спївãє)
«Полюбїла москаля,
Та ще й зўби вискаля!
Москалі, москалі
Запасòкъ навезлі;
Паничі —
Дукачївъ;
А поповичі зъ мїста
Навезлі намїста.
Бий, дзвòне, бий —
Хмàру розбий!

Нехãй хмàра
На татàри,
А сòнечко на христьяне.
Бий, дзвòне, бий!»

МАТИ.

Марїночка! Ходїмо спать!

МАРИНА.

Ходїмо спать, бо зãвтра рãно
До цєркви пїдемо. Погãний —
Дивіся — лїзе цілувãть.
Ось тобі нà!

МАТИ.

Ходїмо спать! (до лодєй).
Хрищєні лòде, допоможїте!

МАРИНА.

Берїть менє! берїть, вяжїте,
Ведїть до пàна у свїтлїцю!
А ти чи пїдешъ подивїтьця,
Якòю пãнною Марїна
У пàна взапертї сидїть
И вяїне, сòхне, гїне, гїне
Твоя єдїная дитїна.
Твоя Марїночка? (спївãє).
«Ой гиля-гиля, сїрні гўси,
Гиля на Дунãй!
Завьязãла голòвоньку —
Тепєрь сидї, та дўмай!»
И птãшкамъ вòля, въ чїстїмъ полї
И птãшкамъ вєсело лїтãть...
А я зовьяннула въ невòлі... (плãче).

Хоча-бъ намісто булò взятъ, —
 Оцè-бъ повісилась... Отъ бачишь,
 Тепèрь и шкòда!... Хочь топісь!
 Чогò жь ти, ма̀мо мой, плачешь?
 Не плачь, голубочко, дивісь:
 Це я — Маріночка твой.
 Дивіся — чòрная змія
 По снігѹ лізе... Утечѹ!
 У ірїї зпòву полечѹ!
 Бо я зозўлею вже стàла...
 Чи вінь у гòсті не приходивь?
 Убїли, ма̀буть, на войні...
 А знàешь — снїлося мнї,
 У-дèнь ненàче місяць схòдивь;
 А ми гуляємь по - надь мòремь
 У-двохь собї. Дивлюся — зòрі
 Пòдадали ненàче вь вòду;
 Тільки остàлася однà,
 Однà - однісінька на нєбі.
 А я, ненàче навїсна,
 Вь Дунàевї шукаю брòду;
 Зь байсгрàмь розхрїстана бредѹ.
 Сміютьця люде падо мнòю,
 Зовѹть покриткою, дурнòю;
 И ти смїєся, а я плачу.
 Ба ні! не плачу — регочѹсь...
 Дивіся — якь я полечѹ,
 Бо я — совà...

Та й замахàла.

Ненàче крїлами, рукàми
 И пострибàла черезь двірь
 У пòле, виючі, мовь звїрь.
 Пошкандибàла старà ма̀ти

Свою Марішу доганяти.
 Панї до-òдного спеклісь,
 Ненàче дòбрї поросята;
 Згорїли білі палàти;
 А люде тїхо розійшлись.
 Марїни й ма̀тери не стàло..
 Ужè веснòю, якь орàли,
 Два трѹпи на полі найшли
 И на могїлї поховàли.

Міжъ скåлами, ненåче злòдїй,
 По-надъ Днїстрòмъ идє въ-ночі
 Козàкъ, и дївигця йдучи
 На каламутну тёмну вòду,
 Ненåче вòроговї въ òчи,
 Ненåче вїмовити хòче:
 — Днїстре, вòдо каламутна!
 Вїнеси на вòлю.
 Абò втопї,
 / Коли така дòля.
 Та й роздїгся на калїні.
 У вòду кїнувся; пивè,
 Ажъ хвиля сїня ревè,
 И, ревучї, на той бєрегъ
 Козакà винòсн҃гъ.
 Стрепенувся сїромàха:
 И гòлий, п ббспїй,
 Та на вòлі; й бїльшъ нїчòго
 У Бòга не прòсить.
 Постривай лишъ: мòже, брàте.
 На чужòму пòлі
 Талану тогò попрòсншъ,
 Та тїєї дòлі...
 Пїшòвъ собї тёмнимъ яромъ,
 Та спївàє йдучи:

«Ой зь-підъ горї, та зь-підъ кручі
 Йшли мàжи рипучи;
 А за нїми йде та чорнявая,
 Та плаче - ридà йдучи».

Ужè якъ хòчете: хочъ лайте,
 Хочъ и не лайте. й не читайте.
 Про мене... я и не прошу...
 Для сèбе, братїки, спишу,
 Ще разъ те òливо потрачу,
 А мòже, дàсть - Богъ, и заплачу.
 То й бòде зь мєне...
 Нумо зновъ.
 Покїнувъ мàтїрь и гòспòду,
 Покїнувъ жїнку; жаль та й гòді!
 На Бесарàбію пїшòвъ
 Оцєй козàкъ. Погнало гòре
 До мòря пїти. Хочъ говорять:
 Абї орàнда въ рукахъ була,
 А хлопа, якъ тогò волà,
 У плугъ голòдного впряжєшъ.
 Трохà лишень, чи такъ?
 Ще зь-мàлку зь мàтїрью старòю
 Хòдївъ зь торбàми сей козàкъ.
 Отгàкъ и вїрїсь сиротòю
 У наймахъ. Скàзано шарпàкъ —
 То й одружївся собї такъ:
 Узївъ хорòшу, та убòгу, —
 Звичайне наймичку. А панъ...
 (И негалàнъ нашъ и талàнъ,
 Якъ кàжуть лòде, — все отъ Бòга)
 Наглєдївъ, клятпїй. Пàнські òчи!
 Та й ну гостїнці засилàть.
 Такъ и гостїнцївъ брать не хòче,

Не хоче й пана закохати.
 Що тут робить? За чоловіка,
 Укоротивши йому віка...
 А жінку можна привітати.
 Трохи не сталося оттакъ:
 До нітки звівся мій козакъ,
 Усє на паницині проклятий.
 А бувъ хазяїнъ.
 А жіночку своєю любивъ —
 И, Господи єдиний!
 Якъ те паня, якъ ту дитину
 У намістахъ водивъ!
 Та знемігся неборака —
 Хочъ продавай хату,
 Та йди въ найми. Оттакъ єго
 Оттої панъ проклятий
 Допікъ добре! А жіночка,
 Мовъ сєго й не знає,
 У доброму намістечку
 Въ садочку гуляє,
 Якъ та краля. — Що тут робить? —
 Сердєга міркє:
 — Покїну їхъ, та утєчє ..
 Хто-жъ їхъ нагодє,
 Хто догляне? Одна — старà,
 Нездужає встати;
 А другàя — молодàя,
 Дума погуляти.
 Якъ-же єго?.. Що діяти?
 Горе моє, горе!.. —
 Та й пішовъ, торбїну взявши,
 За синєє мєре
 Шукать дєлі... Думаєвъ прийти,
 Та хочъ жінку взяти —

Старà мати и тутъ бєде
 Віку доживати
 На господї...

Такъ оттакъ-то
 Трапляєтця въ свїті!
 Думаєвъ жити - поживати,
 Та Бєга хвалїти:
 А довелось на чужїні
 Тїлько слєзи лїти,
 Бїльшє нічєго. Нудно єму
 На чужєму полї!
 Всєгдє надбавъ, роботяга,
 Та не придбавъ дєлі,
 Талану тогдє святєго.
 Свїтъ Бєжпїй немїлий —
 Нудно єму на чужїні,
 И добрє остїло.
 Хєчетця хочъ подивїтьця
 На свїй край на мїлий,
 На висєкїі могїли,
 На степї ширєкї,
 На садочокъ, на жіночку,
 Краљу кародку.
 Та й попливъ Днїстрємъ на сей бїкъ,
 Покїнувши вєлю,
 Бродягою. О Бєже мїй,
 Якєє ти, полє,
 Своє полє! Якє -то ти
 Ширєке - ширєке.
 Якъ та вєля!..

Пришовъ до-дєму у-ночі.
 Стогнала мати на печї;
 А жінка у комєрї спала

(Бо панъ нездѣжа). Жінка встала,
 Неначе п'явка та впилаьсь
 И, мовъ водюю, залилаьсь
 Дрібніми, якъ горюхъ, слезами.
 И се трапляетьця міжъ нами,
 Що ніжъ на сѣрце наставля,
 А самъ цілує. Ожилà
 Моя сердешна молодіця:
 И дѣ ті въ Господа взялиься
 Усякі шгучніи іствà!

Самà жъ, неначе неживà,
 На плѣчи пада. Напоіла
 И нагодувала,
 И спать ёгò, весѣлого,
 Въ комòрі поклала.
 Лежіть собі, неборака,
 Думає-гадає,
 Якъ то будемъ мандрувати,
 И тихо дрімàє.
 А жіночка молодàя
 Кинулась до пàна,
 Розказала — оттакъ и такъ.
 Любо та кохàно
 Прийшли, взяли сиромàху,
 Та й повезли зъ дòму
 Пройдїсвіта, волоціòгу,
 Прямо до приѣму.

И тамъ дòля не кинула.
 Дослуживсь до чїну,
 Та й вернўвся въ селò своє, —
 И служить покїнувъ.
 Ужє матіръ поховàли
 Громадою люде,

И панъ умѣрь. А жіночка
 Московкою всюди
 Хиляетьця — и по жидахъ,
 И по панахъ... бòса.
 Найшòвъ її, подивївся
 И, сивоволòсий,
 Піднявъ рўки калічені
 До святòго Бòга.
 Заридàвъ, якъ та дитїна,
 И — простївъ небòгу.

Оттакъ, люде, научайтесь
 Ворогамъ прощати,
 Якъ сей нєукъ!..
 Дѣ жъ намъ грїшнимъ
 Добрà сєгò взяти?

И вірісь я на чужині,
 И сівію въ чужòму краї;
 То одинòкому мині
 Здаєгця, кращòго немає
 Нічòго въ Бòга, якъ Дніпрò,
 Та наша славноя Країна.
 Ажъ бачу — тамъ тилько добрò,
 Де пась нема. Въ лиху годїну,
 Якòсь недàвно довелòсь
 Мині заїхать въ Україну,
 У те найкращее селò,
 У те, де мати повивàла
 Менє малòго и въ-ночі
 На свїчку Бòгу заробляла,
 Поклòни тяжкїи бьючи;
 Пречїстїй стàвила, молила,
 Щòбъ дòля дòбрая любила
 Її дитїну. . Дòбре, мàмо...

Ажъ страхъ погàно
 У тїмъ хорòшому селї:
 Чорнїше чòрної землі,
 Блукàють люде; повсихàли
 Садї зелєні; погнили
 Білєнькї хàти, повалїлись;
 Стави бурьяномъ поросли.

Селò ненàче погорїло,
 Ненàче люде подурїли, —
 Нїмї на пàнщину идуть
 И дїточòкъ своїхъ ведуть...
 И я, заплакавши, назàдь
 Поїхавъ знову на чужїну.

И не въ однімъ оттїмъ селї,
 А скрїзь на славної Україні
 Людєй у ярма запрягли
 Панї лукаві... Гинуть, гинуть
 У ярмахъ лицарські синї...
 А препогàншї панї
 Жидàмъ, братàмъ своїмъ хорòшимъ,
 Остàтнї продають штанї...
 Погàно, дуже, страхъ погàно
 Въ оцїй пустїні пропадàть;
 А ще погàнше на Україні
 Дивїтсь, плакàть и — мовчàть.

А якъ не бачишь тогò лиха,
 То скрїзь здаєгця любо-тихо
 И на Україні добрò.
 Міжъ гòрами старий Дніпрò,
 Ненàче въ молоці дитїна,
 Красуєтця, любуєтця
 На всю Україну;
 А по-надъ нимъ зеленїють
 Ширòкїи сєла;
 А у сєлахъ у весєлихъ
 И люде весєлі.
 Вонò-бъ мòже гакъ и стàлось...

А де вàша, дiти, мàти? .
 Сердешний питає.
 Тàту! тàту! нàша мàти
 У шинкú гуляє.

Ой я свогò чоловіка
 Вь дорòгу послàла;
 А одь шинку та до шинку
 Стèжечку топтàла.
 Та до куми заходила
 Пшонà позичàти —
 Оттiхь дiтèй годувати
 Вь нетопленiй хàтi.

И нагодувала,
 И спàти поклàла,
 Самà пішла до дякà
 Добувàти п'ятакà,
 Та й заночувàла.

А изь Крiму чоловікь
 Лèдвè нòги доволiкь:
 Воли поздихали,
 Вози поламàлись, —
 Зь батiжкàми чумàченьки
 До-дòму вертàлись.

Увійшовь у хàту,
 Ударивсь обь пòли, —
 Лазять дiти у зашiчку,
 Голòднi и гòлi.

Ой вігострю товариша,
Засуну в халіву;
Та піду шукати правди
И тієї слави.
Ой піду я не лугами
И не берегами,
А піду я не шляхами,
А по-надъ шляхами.
Та спитаю в жидовіна,
Въ багатого пана,
У шляхтича поганого
Въ поганімъ жупані.
И у ченця, якъ трапичця,
Нехай не гуляє;
А святє писмò читàе,
Людей поучàе:
Щобъ братъ брата не різали,
Та не окрадали,
Та в москалі вдовичєнка
Щобъ не отдавали

Ой не пьюгця пивà-меді,
Не пьєтця вода, —
Прилучилась зъ чумàченькомъ
У степу бідà:
Заболіла голòвонька,
Заболівъ живіть, —
Упàвъ чумàкъ коло вòза,
Упàвъ, та й лежівъ.
Изъ Одєси прєславної
Завєзлі чуму;
Покінчили товариша,
Гòренько ємұ!
Волі єгò коло вòза
Понуро сгойть;
А изъ степу гайворони
До єго летять.
Ой не клійте, гайворони,
Чумàцького трупу —
Накльовàвшись, подòхнете
Коло мєне вкуші.
Ой полетівъ, гайворони,
Мої сизокрїлі,
До батєчка, та скажіте,
Щобъ слўжбу служили,

Та за мою грішну душу
Псалтир прочитали,
А дівчині молоденькій
Скажіть, щобъ не ждала.

На ўлиці невесело,
Въ хаті батько лає,
А до вдови на досвітки
Мати не пускає.
Що жъ міні робити,
Де міні подітись —
Чи то зъ іншимъ полюбйтись,
Чи то утопитись?
Ой надіну я сережки
И добре намисто,
Та піду я на ярмарокъ
Въ неділю на місто.
Скажу ему: сватай менє,
Абò одчипйся, —
Бо якъ міні у матері,
То лўчче втопйтця.

Ой пішла я у яръ за водю,
Ажъ тамъ мѣлий гуляе зъ другюю.
А другая тая,
Розлучниця злая, —
Багата сусідонька,
Вдова молодая.
А я вчора зъ нею,
Зъ сиею змією,
Въ полі плоскинъ вибирала,
Та все й розказала, —
Що якъ менѣ любить,
Женитися буде,
И до себе злюю сукку
Просила въ придане.
Йване мій, Йване,
Друже мій коханий,
Побий тебе сила Бѣжа
На наглий дорозі!

Не такъ тіи вороги,
Якъ добрі люде —
И окрадутъ жалкуючи,
Плачучи осудять,
И попрѣсять тебѣ въ хату,
И будуть вітати,
И пигають тебѣ про тебѣ,
Щобъ потімъ сміятись,
Щобъ зъ тебѣ сміятись,
Щобъ тебѣ добити.

Безъ ворогівъ можно въ світі
Якъ - нѣбудь прожити;
А сі добрі люде
Найдуть тебѣ всюди,
И на тімъ світі добряги
Тебѣ не забудуть.

Коли хочеш добре знати,
 Моя мати,
 Когò будеш по-переду
 Зятемь звати—
 Усіхъ - усіхъ, моя мамо,
 У неділеньку зятями
 Будеш звати.

У перетіку ходила
 По горіхи,
 Міршника полюбила
 Для погіхи
 Мельникъ меле, шеретує,
 Обернеця, поцілує —
 Для потіхи

* *

У перетіку ходила
 По опеньки,
 Лимаренка полюбила,
 Молодєнька.
 Лимарь кичку зашиває,
 Менє гòрне, обнимає —
 Молодєньку.

* *

У перетіку ходила
 Я по дрòва,
 Та бòндаря полюбила,
 Чорнобрòва.
 Бòндарь відра набиває,
 Менє гòрне - пригортає -
 Чорнобрòву.

У неділеньку та ранісенько,
Ще сонечко не зіходило,
А я молоденька
На шляхъ - на дорѳгу
Невеселая виходила.
Я виходила за гай на долину,
Щобъ не бачила мати,
Могѳ молодѳго
Чумака зъ дорѳги
Зострічати.
Ой зострілась я
За тими лозами.
Та зъ чумацькими возами
Идуть ѳго волі,
Волі полові,
Идуть, ремигають;
А чумаченька могѳ молодѳго
Коло воликівъ немає.
Ой копали ѳмѳ въ степѳ при дорѳзі
Та притиками яму;
Завернули ѳго у тую рогѳжу,
Та й спустили Йвана
У ту яму глибокую
На висѳкій могилі.
Ой Бѳже мильий, милосѳрдий!
А я такъ ѳго любила...

Не топѳлю висѳкую
Вітеръ нагинає:
Дівчинонька одинѳка
Дѳлю зневажає.
Бодай тобі, дѳле,
У мѳрі втопїтись —
Що не даєшъ мині й дѳсі
Ні съ кимъ полюбитись.
Якъ дівчата цілѳютьця,
Якъ їхъ обнимають
И щѳ тоді імъ дієтця, —
Я й дѳсі не знаю...
И не знатиму... Ой, мамо!
Страшно дівувати,
Увѳсь вікъ свій дівувати,
Ні съ кимъ не кохатись.

Ч У М А.

Чумà зъ лопàтою ходила,
 Та гробовица рила, рила,
 Та трұпомъ - трұпомъ начиняла.
 И со святими не сивала.
 Чи горodomъ, чи то селомъ
 Метє собі, якъ помеломъ.
 Весна. Садочки зацвилі,
 Ненàче полотномъ укриті,
 Росію Бджою умиті,
 Біліють. Вєсело землі, —
 Цвітє, красуетця цвітàми,
 Садàми тємними, лугàми, —
 А люде бідниі въ селі,
 Ненàче злякані ягнїта,
 Позамикàлися у хàтахъ,
 Та й мрутъ... По ўлицяхъ волі
 Ревуть голодні; на городі
 Пасутьця кòні: не виходить
 Нїхтò загнàть, нагодувàть,
 Ненàче люде тїі сплять.
 Заснули, дòбре знать заснули, —
 Святу неділеньку забўли,
 Бо дзвòна вже давнò не чутъ,

Сумують комені безъ дїму.
 А за горòдами, за тїномъ
 Могїли чòрніі ростуть.
 Підъ хàтами, по-міжъ садàми,
 Зашїті въ шкурю и въ смолі,
 Гробокопàтелі въ селі
 Волòчяць трұпи ланцюгàми
 За царину... и засипàють
 Безъ домовїни. Днї минàють,
 Минàють мїсяці... Селò
 На-вїкъ замòвкло — опімїло
 И крапивдою порослò.
 Гробокопàтелі ходїли,
 Та й тї підъ хàтами лягли.
 Нїхтò не вїйшовъ въ-рàнци зъ хàти,
 Щобъ їхъ сердєшнихъ поховàти, —
 Підъ хàтами и погнили.

Мовъ оàзисъ въ чїстїмъ полї,
 Селò зеленіє.
 Нїхтò въ єго не заходить;
 Тїлько вітеръ віє,
 Та рознòсить жòвге лїсте
 По жòвтому полю
 Довго вонò зеленїло, —
 Поки люде зъ поля
 Пожàрище не пустїли,
 Та не запалїли
 Селà тогò зеленòго.
 Згорїло, зотлїло,
 Пòпїль вітромъ розмахàло,
 И слїду не стàло.
 Оттакє-то людянь горє
 Чумà впроблїла!

Погуляю по-надъ мѳремъ,
 Та розважу своє горе,
 Та Україну згадаю,
 Та пісеньку заспіваю.
 Люде скажуть, люде зрадять;
 А вона мене порадить,
 И порадить и розважить,
 И правдоньку мині скаже.

И зновъ мині не привезла
 Нічого по́чта зъ України!
 За грішніи, мабу́ть, діла
 Карваюсь я въ оцій пустині
 Сердїтимъ бѳгомъ. Не мині
 Про тебе знать, за що карваюсь;
 Та й знать не хочетця мині...
 А сѳрце плаче, якъ згадаю
 Хочъ невесѳліи случайі
 И невесѳліи ті днї,
 Що пронеслися надо мнѳю
 Въ моїй Україні колись.
 Колись божились, та клялись.
 Братались, сѳстрились зо мнѳю,
 Поки, мовъ хмара, розійшлись —
 Безъ слѳзъ, росї тїї святѳї.
 И довелося зновъ мині
 Людѳй на старостї... Ні, ні!
 Вони зъ холѳри повмірали —
 А то бѳ хочъ клѳптикъ переслали
 Того папѳру...

Ой изъ журбї та изъ жа́лю,
 Щобъ не ба́чить, якъ читають
 Листї тїї, — погуляю,

Лічу вь невѣлі дні п нѣчи,
 И лїкъ забуваю!
 О, Гѣсподи! якъ то тїяжко
 Тїі дні минаюць!
 А лїгѣ пливуть за нїми,
 Пливуть собї стїха,
 Забїрають за собѣю
 И добрѣ и лїхо;
 Забїраюць, не вертають
 Нїкѣли нїчоґо...
 И не благай! бо пронаде
 Молягва....

Каломґнїми болотѣми
 Мїжъ бурґянаґми, за годѣми
 Три годї сґмно протекѣтї;
 Баґато дѣ-чоґо взялі
 Зъ моєї тѣмної комѣри,
 И вь мѣре нїшкомъ оцнеслі
 И нїшкомъ проовгнґло мѣре
 Моє не злѣго-серебрѣ —
 Мої лїгѣ — моє добрѣ,
 Мою нудґу, мої печѣлі —
 Тїі незрїмїі скрїжѣлі
 Незрїмїмъ пїсанї перѣмъ...

Нехай гнїлїми болотѣми
 Течуть собї мїжъ бурґянаґми
 Лїгѣ невѣльнїчї! А я...
 (Такая заповїдь моя)*
 Посїжу, трѣшки погуляю,
 На степъ, на мѣре подивлюсь,
 Згадаю дѣ-що, заспїваю,
 Та й зновъ мерѣжать захожґсь
 Дрїбнѣньку кнїжечку... Рушаю!..

Х А Т И Н А.

Не молилася за мене,
 Поклони не клала
 Мой матери; а такъ собі
 Менѣ повивала,
 Співючи: «Нехай росте
 Та здорове буде!»
 И віріє я, хвалить Бѣга,
 Та не вилізъ въ люде.
 Лучче бѣ було не родити,
 Абѣ утопити,
 Якъ мавъ би я у недѣлі
 Гѣспода гнівѣти.

А я такъ мало - небагато
 Благовъ у Бѣга, — тилько хату,
 Одну хатиночку въ гаю,
 Та дві тополі коло неї,
 Та безталанную мою...
 Мою Оксаночку, щобъ зъ нею
 У-двохъ дивитися зъ горі
 На Дніпръ широкій, на ярі
 Та на лані золотоплі,
 Та на високі могили, —

Дивитися, думати, гадать:
 Коли-то їхъ понаспали?
 Когдѣ тамъ люде поховали?
 И въ-двохъ тихенько заспівать
 Ту думу сумную, днедавну,
 Про лицаря тогдѣ гетьмана,
 Що на огні ляхі спеклі.
 А потімъ би зъ горі зійшли,
 По надъ Дніпрѣмъ у темнімъ гаї
 Гуляли бѣ, поки не смеркає,
 Попки миръ Бѣжий не заснѣ;
 Попки зъ вечернею зорѣю
 Не зійде місяць надъ горію,
 Туманъ на лавъ не проженѣ, —
 Ми бѣ подивілись, помолілись,
 И розмовляючи пішли бѣ
 Вечеряти въ свою хатину.

1850.
 Надъ Каєніємъ.

ПЕТРУСЬ.

(Поэма.)

Були на хуторі пані —
 И пань и пані небагаті,
 И дочечка у їх росла,
 Ужє чимала піднялась;
 И генераль її посватавъ,
 Бо страхъ - хорóшая була,
 А генераль бувъ страхъ-багатий.
 Отъ, и таланъ Господь пославъ
 На вбóгий хутирь... ублагали
 Царя небесного!... Взяли —
 Ї гарненько одягли,
 Та у неділю й повінчали,
 И генеральшою назвали,
 И цугомъ въ Київъ повезли.

Будò на хуторі погане
 Малє байстря — свиней пàсло,
 Петрусємъ звàлось; на придане
 Вонò за панною пішло
 У генеральськеє село
 Свиней же пàсти, безталанне.

За бѣломъ балъ у генерала.
 За генеральшою чимала
 Ордѣ панівъ и паничівъ;
 А генеральша у-ночі
 Ужє тихенько й плакати стала.
 — Занапастила мене мѣти...
 Зовьяне мѣрно у палатахъ
 Красѣ и молодость мой. —
 «Ти, дѣшко, плачешъ?» — Хто се? я?
 Нѣ, я не плачу... «Знаешъ, Мѣню?
 У гóродѣ теперъ армяни:
 Купи собі, Машѣню, шаль».
 — Минѣ не трѣба тѣ шалѣ... —
 «Не завдавай же сѣрцю жалю!
 Купи, голубко! Не печаль
 Могò ти сѣрця!... А весноу
 Въ Парижѣ поїдемо зъ тобю, —
 Абò поїдемо въ село...
 Якъ схòчешъ, сѣрце...»

Тихо, тихо,
 Зимѣ минала; крилось лихо
 Та въ сѣмимъ сѣрці й уляглось
 У генеральші молоді.
 Поїхали въ село весноу;
 Въ селѣ бенкетѣ загули;
 А генеральша плаче, плаче,
 А генераль тогò не бачить,
 А всі вже бачили въ селѣ.

Зъ нудьги, изъ двору погуляти
 Якòсь задумавшись пішла,
 Та ажъ за царину зайшла,
 Та й бачить, що пасє ягвята
 Малє хлопьяточко въ стерні.

— О гòре, гòренько мині!
Щò я робитиму на світі?...
Се ти, Петрусью? — «Ажèжь я...»
— Хòдїмъ до мєне; бòдемъ жїти,
Якъ тамъ на хòторі колїсь
Жилї, жилї. — Та й похилїлась,
Очєй не звòдячи, дивїлась
На Петруся. Однїмъ-однà
И виростàла, й дївува̀ла,
И за старòго генерàла
Занастїли-продалї,
И вкòви грòши пропилї...
И тьякко-тьякко заридàла.
— Хòдїмо, сєрце, погулять!
Хòдїмъ, Петрусью, вь садъ, вь палàти.
«А хто жь тутъ бòде доглядàть,
Хто попасє мої ягнїта?»
— Нехай хто хòче! — Й повелà
Èго вь палàти. А вь палàтахъ
Причепурїла, одягла,
А пòтїмъ вь шкòлу оддалà...
И лòбо їй... Нехай радїе,
Покї надїю сєрце грїе,
Покї ростє сь тогò зернà
Абò кувїль, абò пше́нїця...
Бо ми не знàемъ, що творїтця
У єго тамъ. А вінъ хочъ зна,
То намъ не скàже... Якъ-би знàла
Матуся гòренько твоє,
Чи оддалà бь за генерàла
Дитя єдїнее своє?
Не оддалà бь... А вь-тїмъ—не знàю,—
Бо всякі матерї бувають...

Минàють днї собї по-вòлі;
Петрусь до шкòли да изъ шкòли
Зь книжкàми хòдить, та ростє;
Самà ажъ нїби молодїе,
А генерàль собї радїе,
Щò дїло, бàчите, святє
У-двохъ такї вони зробїли.

Петра на вòлю одпустили;
Зїмòю вь Кїївъ відвезлї,
И тамъ у шкòлу оддалї,
И тамъ чимàло поповчїли.
Вернòвся зь Кїїва Петрусь
Ужє Петрòмъ и паничємъ,
И кучерї ажъ по плечє,
И вїсипався чòрний усъ
И ще... Та се ще не втечє:
Роскàжемъ їнодї колїсь
Про те, що снїлося Петрòві.
А генерàльшї чорнобрòвїй —
Щò снїтця?...

Передъ Пречїстою
Горїть лампа̀да у-ночі.
Поклòни тьяккї бючї,
Ридàла, билася... нечїстую,
Огнєннуоу слєзòу лилà.
Вонà благàла Пресвятòю,
Щобъ та їй... щобъ та спаслà,
Щобъ одурїть їй не далà,
Пренепорòчная... И всє —
Молїтва їй не помоглà:
Вонà, сердєшна, одурїла, —
Вонà, небòга, полюбїла
Свогò Петра!... И тьякко їй,

Душі негрівній молодій!
 Та щоджь робить? Не стало сил!
 Сердєга разомь одуріла.
 Та й якъ ёгò одній святїї
 Прожити літа молодїї?
 Вони жъ не вёрнутця!... Якъ хочъ!
 А ліхо, кажуть, перескòчь,
 А то задàвить. Генерàльша
 Не перескòчила, — бо їй
 Хотілось жити молодїї!
 Хотілося-бъ... Густєнька каша,
 Та каша, бачте, то не пàша;
 А нашъ несòлений кулішъ —
 Якъ знàешъ, такъ ёгò п їжъ!
 — Петрусью! Друже мій єдиний!
 Моє ти сєрце! Мій ти сїну!
 Рятуй менє, рятуй! рятуй!
 О, Матірѣ Божая! Роскуй
 Мою ти дұшу! — И ридàла,
 И бàтька й матірѣ проклинàла,
 И все на свїті. А Петрусь —
 Пї єдиная дитїна —
 Гулявъ собі пренеповїпний
 Въ садѹ, та àрїю якусь
 Мугїкавъ стїха. Більшъ нїчòго
 Петрусь не бачивъ. А небòга
 Самà не знàє, що робить
 И що їй дїяти зъ собòю?
 — Поїду въ Кїївъ, помолюся:
 Молїтва мòже проженє
 Дїявола... О мій Петрусью!
 Молїтва не спасє менє —
 Я у Днїпрòві утоплюся! —
 Молїте Гòспода, дівчàга,

Молїте Гòспода, щòбъ мàти
 И васъ отàкъ не завдалà
 За генерàла — за палàти —
 И васъ отàкъ не продалà...
 Любїтєсь, дїточки, всєнòю...
 На свїті є когò любить
 И безъ корїстї; молодїю,
 Пренепорòчною, свягòю,
 Въ малїй хатїні бѹде жить
 Любòвь та чїстàя, и бѹде
 Святїй покòй вашъ стерегтї
 И въ домовїні.

Щò жъ то бѹде
 Сь превосходїтельною? Щò ти
 Тепєрь робїтимєшъ зъ собòю,
 Сь своєю бòжою красòю?
 Хто стерегтїме твїй покòй,
 Украдений твоїмъ Петрусьемъ?
 — — — Нїхтò
 Не вєтерєжє тепєрь! Боюся,
 И вїмовить боюсь тепєрь
 Твоє грядѹщее...

У Кїївъ їздила. молїлася,
 Ажъ у Почàевї була —
 Чудòвная не помоглà,
 Не помоглà святàя сїла.
 А ти ажъ плакала-молїлася,
 Та й занехàяла. Вєзлà
 Назàдъ гадїоку въ сєрці лїоту,
 Та трòшки въ пляшечці отрѹти.

Не їла три днї й не пїлà,
 Вернѹвшись сь прòщи, и три нòчи

Не спала; впали карі очи;
 Засдохли губи; и въ-ночі
 Щось хідя шёлче сміючись...
 Ажъ тиждень такъ собі нудила.
 А потімъ тріти розвелà
 И генерàла напоила,
 Та й спать упòравинись лягла.
 — Тепèрь старòго поховàю,
 А молодòго привітàю,
 Та й бѹду жить собі та жить,
 Петрусь-сàрденько любить... —
 Подумала, чи то сказала.
 Хотіла спать, алè не спала;
 И ждала світу — и дожить
 До світу Бòжого боялась.

И задзвонили въ-ранці рано
 По генерàловій душі;
 Заговорили щось погане,
 До генерàла идучи
 Прощàтись, люде. Ажъ гудè,
 Зъ усіхъ усюдь нарòду йде;
 Та щось шепòчуть про отруту
 И судовихъ пенàче ждуть.
 И разомъ стїхли на минѹту —
 Приїхали. Ножі берѹть,
 И генерàла росчиняють,
 И ядъ находять въ животі.
 Громàда глухо присягàе,
 Заприсягла. Питàе судъ:
 — Тепèрь скажіте, христїяне,
 Хто отруївъ ёгò? — Гудѹть,
 Мовъ стїха дзвòни. «Пàні, пàні!»
 Громàда зично загула.

Тоді на гàнокъ вихожàе
 И до громàди промовляе
 Петрусь, и кàже: — Я зробивъ,
 Я генерàла отруївъ,
 А ви не знаєте нічòго! —
 Взяли Петрусья молодòго,
 Та въ гòродъ въ пѹтахъ одвезлі.
 Ёгò не довго мордували
 Въ тюрмі, въ суді; а въ дòбрий часъ
 Въ кайдàни дòбре закували,
 Переголили про запàсъ;
 Перехристївсь, отàкъ убрàний,
 И поволикъ Петрусь кайдàни
 Ажъ у Сібїрь...

Міні здається — я не знаю,
 А люде справді не вмірають:
 А перелізе ще живє
 Вь свиню, абò-що, та й живє,
 Купається собі вь калюжі,
 Мовь першъ купаюся вь гріхàхъ.
 И справді такъ! Міні байдуже
 За прòстихъ сиріхъ сиромàхъ —
 Вони и Гòсподомъ забуті —
 Такъ щò жь міні тутъ...
 А де отті? Не вже вь сажàхъ
 Годує хамъ собі на сàло?
 А мòже й такъ!... Добрà чимàло
 Вони творили на землі:
 Рікàми слèзи розлили,
 А кровъ морями... Люде знають,
 Когò годують, доглядàють.
 И щò-жъ ви скажете — за сàву
 Дили вони моря кровàви,
 Абò за себе? Ні! за насъ,
 За насъ сердешнихъ миръ палили,
 Поки їхъ вь сажъ не засадили.
 Якъ-би не те, то певне бь насъ
 Свинаръ вь голòці. Кляті! кляті!
 Де жь сàва вàша? На словàхъ!

Де вàше зòлото, палàти,
 Де власть великая? Вь склепàхъ,
 Вь склепàхъ, повàпленихъ катàми,
 Такими жь сàмими, якъ ви!
 Жили ви лютими звірми,
 А вь свінні перейшли...

Де жь ти,
 Великомучениче святий,
 Прорòче Бòжий! Ти міжъ нами;
 Ти, прісносущий, всюди зь нами
 Вітаєшъ àнгеломъ святимъ.
 Ти, любий друже, заговоришъ
 Тихенько-тихо про любовь,
 Про безгàлàнну, про гòре,
 Абò про Бòга, та про мòре,
 Абò про мàрне лїту кровъ
 Зь людèй великими катàми;
 Заплачешъ тjàкко передъ нами —
 И ми заплачемо... Живà
 Душà поэтова свята,
 Живà вь святихъ своїхъ речàхъ;
 И ми, читàя, оживàємъ
 И чуємъ Бòга вь небесахъ.

Спасїбі, друже мій убогий, —
 Ти, знаю, лєнту роздїливъ
 Свою єдїну. Передъ Бòгомъ
 Багàто, брàте, заробивъ.
 Ти переслãвъ міні вь невòлю
 Поэта нàшого; на волю
 Міні ти двèри одчинивъ.
 Спасїбі, друже! Прочтãю
 Собі, хоть мàло оживу,
 Надїю вь сèрці привітãю...

Ми заспівали, розійшлись
Безь слезь и безь розмови.
Чи зійдемося-ж знову,
Чи заспівемо коли?
А може й те... та де? якими?
И заспівемо яку?
Не тутъ и, певне, не такими,
И заспівемъ не такъ!
И тутъ невесело співали,
Бо й тутъ невесело булò,
Та все-таки якòсь жилòсь —
Принамні, вкупі сумували,
Згадавши той веселий край
И Дніпръ той дужий, крутогòрий,
И молодєе тєе гòре,
И молодий той грішний рай.

Бувàє, вь невòлі йноді згадаю
Своє стародавне — шукàю, шукàю,
Щобъ чимъ похвалитись, що й я таки живъ,
Що й я таки Бòга колìсь-то хвалìвъ;
Шукàю, шукàю... Гòсподи бь хотìлось
Згадаť хоть що-небудь! Та оцє й наткнувсь
На такє погàне, що такъ и заснòвъ,
Бòгу не молìвшись. Отъ минì приснилось —
Свинєю заснòвши, звичàйне такий
И сонъ приверзєтця — нìби край могìли
Пасò я ягнїга, — а я ще малий —
Дивлюся — могìла нìби розвернулась,
А зъ нєї вихòдить ненàче козàкь,
Ужє й сивоу̀сий собì неборàкь,
Та и йде до мєне... Я собì звернулось,
Щєня мовъ пìдъ тìномъ, — звичàйне малє,
То й перелякалось. Отъ менє берє
Ненàче на рúки, та несє вь могìлу;
А чòрна могìла ще гìрше розкрилась.
Дивлюся — вь могìлі усє козакì:
Який безголовий, який безь рукì;
А хто по колìна ненàче одтãтий;
Лежãть собì хлопцì, мовъ у теплìй хãтì.
— Дивìся, дитìно — оцє козакì! —
Нìби минì кàже. — На всìй Україні

Високі могили; дивіся, дитино,
Усі ті могили — усі отакі:
Начинені нашимъ благороднимъ трупомъ,
Начинені туго... Оце воля спить.
Лягла вона славно, лягла вона вкупі
Зъ нами козаками. Бачишъ, якъ лежить!
Неначе сповіта... Тутъ пана немає.
Усі ми однако на волі жили;
Усі ми однако за волю лягли;
Усі ми и встанемъ, та Богъ ёго знає,
Колі-то те буде. Дивіся-жъ, дитино,
Та добре дивіся! А я розкажѹ,
За що Україна наша стала гинуть,
За що й я міжъ ними въ могилі лежѹ.
Ти жъ людамъ розкажешъ, жъ виростешъ, сину.
Слѹхай же, дитино... — А пѹтимъ ягнѹта
Приснились у житі; лановий біжить,
Та бѣ мене добре и ніби, проклятий,
Свитину здирає... И досі болить,
Якъ сонъ той згадаю! А якъ нагадаю
Козакѹ въ могилі, — то й досі не знаю,
Чи то було справді, чи то було такъ —
Марѹ якѹ небудь. Мині той козакъ
Розказувавъ ось що...

ТИТАРІВНА.

Давно се діялось колись:
Ще якъ борці у насъ ходили
По селахъ, та дівчѹть дуріли,
Зъ громади кпили, хлѹпцѹвъ били,
Та верховодили въ селі,
Якъ ті гусѹри на *постѹ*;
Ще за гетьманщини святѹ —
Давно се діялось колись.

У неділю на селі,
У оранді, на столі
Сиділи лїрники, та грѹли
По шѣлягу за танѣць.
Кругѹмъ ажъ кѹрява вставѹла —
Дівчѹта танцювѹли
И парубкѹ. — Ужѹ й кинѣць!
А нѹте йншѹ! — «Та й се добра!»
И зновѹ лїри заревлї,
И зновѹ дівчѹта, мовъ сорѹки,
А парубкѹ, узѹвшись въ бѹки,
Навпрѹсѹдки пішли...
Найкращий парубокъ Микѹта

Стоїть на лаві вь сїрій свїті.
Найкращий хлопець, та байстріюкь;
Байстріюкь собі, та ще й убогий.
Такъ и нїкому не до єго.
Стоїть собі. Якъ той....
Плечима стєлю підпірає,
Та дївигця и замірає
На титарівну. А та вь квітахъ,
Мовъ памалєвана, стоїть
Самà собі, и на Микїту
Ненàче глянцла. Горить,
Горить Микїта вь сїрій свїті!

Шєляга виймає
И за тогò остàтнєго
Музику наймає,
И перівню титарівну
У танєць вигàє...
— Одчипїся, пройдї-свїте! —
И зареготàлась
Титарівна: — хибà тобі
Наймичòкь не стàло? —
Насмїялась титарівна
Зь бідного Микїти;
Насмїялася при людяхъ,
Щò вінъ вь сїрій свїті,
Буде тобі, титарівно!
Заплачешъ, небòго,
За ті смїхи!...

Де-жъ Микїта?

Вь далєку дорòгу
Пїшовъ собі... Зь тогò чàсу
Не чутъ єгò стàло...
Зь тогò чàсу титарівні
Щось такєе стàлось...

До-дòму плачучи прийшла,
И спàти плачучи лягла,
И не вечєряла, не спàла —
Якà лягла, такà и встàла,
Мовъ одурїла. Щò робить —
Самà не знає. А Микїта,
Ненàче сичъ, у сїрій свїті
Передъ очима все стоїть.
Марà та й гòді! Титарівно,
Вь недòбрний часъ зь тогò перівни
Ти насмїялась! Стàло жалъ
Тобї єгò... Нудьгà, печаль
И сòромъ дўшу остунїли,
И ти заплакала. Чогò?
Тогò що тjàкко полюбїла
Микїту бідного тогò!...

Дїво дївнее на свїті
Зь тимъ сєрцемъ бувàє:
У-вєчерї пурàетця,
Вь-рànці забажàє.
Та такъ тjàкко забажàє,
Щò хочъ на край свїта
Шукàть пїде. Оттàкъ тепєрь
Не знає, де дїгисъ,
Титарівна... Хочъ у вòду,
Абї до Микїти!...
Стережїтесь, дївчàточка,
Смїйтисъ зь перівни;
Щòбъ не булò и вамъ тогò,
Щò тїй титарівні.

Якъ та билїна, засихàла;
А бàтько, мàти турбувàлись;

На прѣщѣ въ Кїївъ повезлі,
Свягїми травами поїли, —
И всѣ-таки не помоглі.
Втоптаła стѣжку на могїлу, —
Все виглядать ёго ходїла.
И стѣжка стала заростать,
Бо вже нездужае и встать.
Такъ ђтъ що смїхи наробїли!...

А вінъ канувъ, провалївся;
Ёго вже й забули,
Чи й бувъ колї. Годъ за годомъ,
Три годї минули.

На четвѣртий годъ въ недїлю,
У оранді на селї,
На ширѣкому столї
Слїпї лїрники сидїли;
По шелягу брали
И ту сѣму грали,
Що и позаторїкъ. Дївчѣта
Такъ сѣмо дрїбно танцювали,
Якъ и позаторїкъ.

Завзятий,
У сїній шапцї, у жупанї,
Въ червѣнихъ, якъ калина, шт҃аняхъ,
Навпрїсядки влїта козѣкъ;
Та ще й приспївуе отгѣкъ:
«Та спасїбі бѣтьковї,
Та спасїбі матерї,
Що насъ добулї!
Якъ насъ добували —
Жїто розспїтали
Въ-ночі на печї!»..

— Горїлки! мѣду! Де отѣманъ,
Громада, сѣтський? Препогѣне,
Мерзѣне, мѣрзле парубѣтство!
Ходїте бїтьця, чи борѣтця!
Бо я борѣць.

Не недїлю,
Не двї, не три й не чотїрї,
Якъ тїй болячцї, якъ тїй хїрї
Громадою годїли, —
Тому борцѣвї. Вередуе,
Якъ той панїчъ... и де взялось
Такѣ хирѣнне! Все селѣ
Проклѣтого не нагодуе;
А вінъ собї гуляе, пѣе,
Та хлѣпцямъ жѣло завдаѣ
Тимї дївчѣтами. Дївчѣта
Ажъ понедужали за нимъ:
Такїй хорѣпшїй та багатїй!
Ужѣ й не борѣтця нї сѣ кїмъ;
А такъ собї гуляе,
Та вечорами у садѣчокъ
До тїтаря вчащѣе.
А титарївна зострїчаѣ,
Приспївуе-примовляѣ:

«Чи не той це Микїта,
«Що зъ вилѣтами свїта?..»

Той, це той, що на селї
Ти насмїялася колїсь;
А тепѣрь самѣ до ёго
У садѣчокъ ходишъ,
Самѣ ёму, байстрюковї,
Якъ пановї годишъ.
Не день, не два. титарївна

Въ садочокъ ходила;
 Не день, не два, якъ панові,
 Микиті годіла.
 Догодилась титарівна
 До самого краю
 И не счулась...

Дні минули;

Місяці минають;
 Мина літо, мина осень;
 Мина сёмий місяць, осьмий;
 Уже й дев'ятий настає, —
 Настане горенько твоє!

У титаря у садочку,
 У ярѹ, криниця
 Під вербою. До криниці,
 Не воді нап'ятьця
 Ледве ходить титарівна, —
 Трѹхи пожури'тьця,
 Поплакати, погадати,
 Якъ їй дівувати,
 Де їй дітись одъ сорому,
 Де їй заховатись.
 Разъ у-вечері, зімѹю,
 У одній свитині,
 Идє бѹса титарівна
 И несє дитину.
 То підйде до криниці,
 То зновъ одступає;
 А зъ каліни, мовъ гадина,
 Байстріокъ виглядає.

Положила на цямрину
 Титарівна сина,

Та й побігла... А Микита
 Вилізъ изъ каліни,
 Та й укїнувъ у криницю,
 Неначе ценя те.
 А самъ пішовъ, співаючи,
 Сѹтському сказа'ти, —
 Та щобъ ишовъ зъ громадою
 Дитину шукати.

У неділеньку раненько
 Збиралася громадонька,
 Та криницю виливали,
 Та дитя тєе шукали.

Найшли, найшли твогѹ сїна,
 Титарівно, въ баговинні!
 Ой узали безталанну,
 Закували у кайдани,
 Сповідали, причащали,
 Батька, матірѹ нарикали,
 Громадою осудили
 И живѹю положили
 Въ домовину, й сїна зъ нею,
 Та й засїпали землею.
 Стовпъ висѹкий муровали,
 Щобъ про неї люде знали —
 Дітєй своїхъ научали;
 Щобъ навчались дівчата,
 Коли не вчить батько, мати.

Борця тогѹ въ селі не стало.
 А люде въ Пѹльці зустрічали
 Якѹгось панича; пита'въ:

— Чи жива, каже, титарівна,
 Чи насміхається зь нерівні? —
 Отò вінъ самий. Покаравъ
 Ёго Господь за грїхъ великий —
 Не смєртію — вінъ б́уде жить —
 И сатаню - чоловікомъ
 Вінъ б́уде по - світу ходить
 И васъ, дівчàточка, дурить
 Во віки.

Заступила чòрна хмàра
 Та білую хмàру:
 Виступили зь-за Лимàну
 Зь турками татари;
 Изъ Полісся шляхта лізе,
 А гетьманъ попòвичъ
 Изъ-за Дніпра напірає,
 Дурний Самойловичъ
 Зь Ромоданомъ; мовъ та галічъ,
 Вкрїли Україну;
 Та й клюють еліко-мòга.
 А ти, Чигирїне,
 А ти, старий Дорошенку,
 Запорòзський брате!
 Нездужаєшъ, чи боїєся
 На вòрога стàги?
 — Не боїєся я, отамàни,
 Та жаль України! —
 И заплакавъ Дорошенко,
 Якъ тàя дитїна.
 — Не розсїплемъ вràжу сїлу,
 Не встану я знову!
 Возьмїть мої гетьманські
 Клейноди, панòве,
 Та однесїть москалєві:

Нехай Москва знає,
 Що гетьмана Дорошєнка
 На світі немає.
 А я, братї запорозці,
 Возьму собі рясу,
 Та піду поклони бїти
 Въ Межигорь до Спаса. —
 Задзвонїли въ усі дзвони,
 Гармата грїмала;
 У двї лави заднїпрїянци
 Зъ москалями стали,
 Ажъ на мїлю. Мїжъ лавами
 Понесли клейноди.
 Годї тобі, Пєтре, пїти
 Изъ Тясмина воду!
 Положили ті клейноди
 Попєнковї въ нѳги;
 Идї, Пєтре, въ Межигорье
 Молїтєся Бѳгу!
 Не пустїли Дорошєнка,
 У ряси пїзнали.
 Закували у кайдани,
 Въ Сѳсницю послали;
 А зъ Сѳсниці въ *Яропѳме* *)
 Віку доживати.
 Оттакъ тобі довелѳся,
 Запорѳзський брѳте!

 Вїглянуло надъ Чигрїномъ
 Сѳнце изъ-за хмѳри:
 Потягли въ свої улуси
 Зъ турками татари.
 А ляхї зъ своїмъ Чарнєцькимъ,

*) Селѳ коло Москви.

Зъ поганимъ Степаномъ,
 Запалили цѳркву Бѳжу,
 И кѳсті Богдана
 Й Тимошєви въ Сѳботовї
 Гарнєцько спалили.
 Та й пїшли собі у Пѳльщу,
 Мовъ дѳбре зробили.
 А москалі зъ Ромѳданомъ
 Въ недїленьку рѳно
 Пїшли собі зъ попѳвичемъ
 Шляхомъ-ромѳданомъ.
 Мовъ орѳль той приборканий,
 Безъ криль та безъ вѳлі,
 Знемїгъ славний Дорошєнко,
 Сидячи въ невѳлі;
 Та й умѳръ зъ нудьги. Остило
 Волочить кайдани!
 И забули въ Україні
 Славного гетьмана.
 Тїлько ти, святий Ростѳвський,
 Згадавъ у темниці
 Своѳо дрѳга великого,
 И звелївъ каплицю
 Надъ гетьманомъ змурѳвати
 И Бѳгу молїтєся
 За гетьмана, панихїду
 За Петра служити.
 И дѳсі ще, що-рїкъ Бѳжий,
 Якъ день той настане,
 Идуть править панихїду
 Надъ нашимъ гетьманомъ.

Ну що-бъ, здавалося, слова...
Слова та гдось, більшє нічєго...
А сєрце бєтця, ожива,
Якь ихъ почує... Знать, одь Бєга
И гдось той, и тї слова
Идуть мїжь люди.

Помолївшись,
Не те щобъ дуже зажурївшись,
А такь на палубї стоявь
И сторчъ на мєре поглядавъ,
Мовъ на Іуду. Изъ туману,
Якь кажутъ, стала виглядять
Черволиця Дїана.
Я вже думавъ спать лягать,
Та й ставъ, щобъ трєхи подивїтьця
На круглицю молодїцю,
Чи тєє дївчину. Матрєсь,
Такї землякь нашъ зъ Островнї *),
На вѣхтї стоя,
Журївся самъ собї чождсь.
Та й заспївавъ, звичайне тїхо,
Щобъ капїтанъ не чувъ: бо зъ - лїха
Якїйсє лихїй, хочь и землякь.

Спїва матрєсь, якь той козакь,
Що вь наймахъ вїрїсь сиротю,
Идє служїти вь москалї.

Давнє, давнє колїсь
Я чувъ, якь стоя пїдъ вербю,
Тихєнько дївчина спївала.
И жаль мїнї, малєму, стало
Тогдє сїрєму сироту,
«Що вїнь утомївся,
На тїнь похїлївся;
Людє кажутъ и говорять,
Мабуть вїнь упївся».
И я заплакавь, жаль малєму
Булє сїрєми сиротї.

Чогдє - жь тепєрь заплакавь ти,
Чогдє тепєрь тобї старєму
У сїй невдлї стало жаль,
Що свїть завязаний, закритїй,
Що самъ есї тепєрь москаль,
Що сєрце порване, побїте,
И що хорєше, дорогє
Булє вь єму, то розлїлєся,
Що ось якь жїти довелєся?
Чи такь, лебєдику? — Эгє!..

Чи то недоля та невдоля,
 Чи то літа ті, летячі,
 Розбили душу? Чи ніколи
 Ї не живъ я зъ нею? Живучи
 Зъ людми въ паскуді, опаскудивъ
 И душу чистую?... А люде,
 Звичайне люде — сміючись,
 Зовуть її и молодію,
 И непорочною, святію,
 Чи ще якюсь... Ворогі!
 И люті, люті!... Ви-жъ украли,
 Въ багно погане заховали
 Алмазъ мій чистий, дорогій —
 Мою, колись святую, душу;
 Та й смієтесь!.. Нехристияне!
 Чи не міжъ вами жъ я, погані,
 Такъ опоганився, що й не знать —
 Чи й бувъ я чистимъ коли - небудь!
 Бо ви менє зъ святото неба
 Взяли міжъ себе, и писать
 Погані вірші научили.
 Ви тяжкий камень положили
 По-середъ шляху и розбили
 О єго, Бѣга боячись,
 Моє малєе та убѣге,
 Те сєрце праведне колись...

Тепєрь идѹ я безъ дорѣги,
 Безъ шляху бѣтого... А ви
 Дивуетесь, що спотикаюсь,
 Що васъ и долю проклинаю,
 И плачу тяжко, и, якъ ви,
 Душі убѣгої цураюсь —
 Своєї грѣшної душі.

Хибà самòму написàть
 Такі послàніє до себе,
 Та все до-чїста розказàть,
 Усє що трєба, що й не трєба?
 А то не дїждисся єгò,
 Тогò писàнїя святòго,
 Святòї прàвди нї одь кòго.
 Та й ждàть не мàю одь когò.
 Бо вже-бъ, здавàлося, порà:
 Либòнь ужє десàте лїго,
 Якъ людямъ давъ я *Кобзаря*.
 А імъ ненàче ротъ зашїто:
 Нїхтò й не гàвкне, не лайнє!
 Ненàче й не булò менє!
 Не похвалї собі, громàдо, —
 Безъ неї, мòже, обїйдусь —
 А рàди жду собі, порàди;
 Та мàбуть вь яму перейдù
 Изъ москалївъ, а не дїждусь...
 Мнї булò, ажъ сєрце мліло,
 Мїй Бòже мїлий, якъ хотїлось,
 Щобъ хто-небудь мнї сказàвъ
 Хочъ слòво мўдре; щобъ я знавъ,
 Для кòго я пишù, для чòго,
 За щò я Вкраїну люблю,
 Чи вартъ вона огнà святòго.
 Бе хочъ зостàрїюсь затòго,

А ще не знàю, що роблю:
 Пишù собі, щобъ не мїняти
 Часà святòго такъ на такъ,
 Та йнодї старїй козàкъ
 Верзєтця грїшному, — усàтий,
 Зъ своєю вòлею мнї
 На чòрнїмъ вòронї-конї.
 А бїльшъ нїчòго я не знàю,
 Хочъ я за це и пропадàю
 Тепєрь вь далєкїй сторонї...
 Чи дòля такъ оцє зробїла,
 Чи мàти Бòгу не молїлась,
 Якъ понеслà менє, — що я,
 Ненàче лютая змїя
 Ростòптана вь степу здихàє,
 Захòда сòнця дождїдàє.
 Оттàкъ-то я тепєрь терплю,
 Та смерть изъ стєпу виглядàю!..
 А зà що — ей-Бòгу не знàю!
 А все-такї їй люблю,
 Тою Україну ширòку,
 Хочъ я по їй и одїнòкий,
 Бо, бàчте, пàри не найшòвъ,
 Ажъ до погїбелї дїйшòвъ.

Нїчòго, дрўже, не журїся:
 Вь дулєвину (?) себє закуї,
 Гарнєнько Бòгу помолїся,
 А на громàду хочъ наплòй —
 Вона капўста головàта.
 А втїмъ, якъ знàєшь, панебрàте,
 Не дўрень — самъ собі мрїкуї.

Оце тобі вари й печі!
 Щобъ не нести до-дому
 Такè добрò, то повбивавъ;
 А іншихъ гратися оддавъ
 Приборканихъ воронамъ,
 И не сказавъ нікому.

С И Ч І.

На ніву въ жито у-ночі,
 На полі, на роздóллі,
 Зліталися по воді
 Сичі —
 Пожаргувать,
 Поміркувать,
 Щобъ бідне птаство заступить,
 Орліне царство затопить
 И геть спалить.
 Орла жъ повісить на тичині
 И, при такій годні,
 Республіку зробить.
 И все бъ здавалося? А ні!
 Щобъ не толóчили пашні —
 Вонò булò-бъ не диво,
 Якъ-би хто інший на тій ніві
 Сільцè поставивъ, а то зиркъ —
 Таки голісінький мужикъ
 Поставивъ любо, та й пішовъ
 Въ копійці спать собі. А рано,
 Не вмівшися, зайшовъ
 Гостей довідать. Та й погані —
 Усі до одного Сичі!

Въ невѣлі, въ самоті немає,
Немає съ кимъ сѣрце поеднать,
То самъ собі оцѣ шукаю
Когось-то, зъ нимъ щобъ розмовлять...
Шукаю Бога, а нахожу
Такѣ, що цурь, ёму й казать.
Отъ що зробили зъ мене гѣди
Та безгаланне! Та ще й те,
Що літечко моє святѣ
Минуло хмарно, що немає
Нижѣ єдиного случаю,
Щобъ до-ладу було згадать...
А душу трѣба розважать,
Бо їй такъ хочетця, такъ прѣсити
Хочъ слѣва тихого... Не чутъ!
И мовъ у полі снігъ занѣситъ
Неохолѣнувший ще трупъ.

МОСКАЛЕВА КРИНИЦЯ.

ПОЕМА.

Я. Г. КУХАРЕНКОВІ.

(На пам'ять 7 мая 1857 року.)

Не на Україні, а далѣко —
Ажъ за Ураломъ, за Элѣкомъ,
Старій недѣбитокъ — *варникъ*
Мині розказувавъ отгакъ
Про сю Криницю Москалеву;
А я, сумуючи, списавъ,
Та рѣому нищечкомъ додавъ, —
Та невеличку и дешѣву
(Звичайно, крадене!) зобгавъ
Тобі поему на споміни,
Мій друже щѣрий, мій єдиний!

I.

Після великої зими,
За Катеріни за царіці,
Москаль ту вѣкопавъ криницю,
А якъ вінъ вѣкопавъ — то ми

Оце й розкажемо вь пригдї,
 А ви записуйте: не шкдить
 Такую рїчь и записать —
 Бо се не казка, а билиця,
 Абд бувальщина, сказать.
 Отгакъ пишїть: була криниця...
 Ні, не криниця, а селд —
 Пишїть — давнд колїсь було
 Міжї садїми, при долинї,
 Такї у насъ, на Украинї,
 Булд те Бдjee селд.

Вь селї томуд вдовд жилд,
 А у вдовї дочкд рослд
 И синъ малолїтокъ.
 Ддбре мдти дїтокъ
 Багдтому: хвалїть Бдга
 Вь роскдшахъ; а вбдгїй
 Вдовї не до тдго:
 (Бо залили за шкудру салд —
 Трдхи не пропдла) —
 Думала итї вь черниці,
 Абд утопїтїсь,

Такъ жалъ малєнькихъ дїтокъ стдло
 (Звичдйше, мдти! — що й казать!)
 Та, мдже, жддвся-такї й зятъ,
 Бо вже Катрдся пдростдла —
 (Катрдсею вдовївна звдлась) —
 Чи вїкъ же їй продївувдть,
 Зносїти брївоньки нї за що?
 Хибд за те, що сиротд?
 А красотд-то, красотд!..
 Мїй Бдже мїлий! А труддще,
 А чепурнє, та роботдще,
 Та тїхе... бачъ, и сиротд,

А всїмъ була на-вдивовїжу;
 Бувдло, вїгляне изъ хїжї,
 Якъ тдя квітччка зъ росї,
 Якъ тєє сднєчко зъ-за хмдри:
 Весь похолдну, не живїй
 Стоїд, бувдло...

Анї кдра,
 Нї мудки, кайддани,
 Нїждє лїтд, сїну,
 Тїї сїли не втомїли...
 Отгакъ и загїну, —
 Такъ и згїну, — бо дивїся:
 Смєртї сподївдюсь,
 А риддю, мовъ дитїна,
 Якъ я нагаддю
 Катерїну... Слудхай, сїну,
 Мїй дрдже єдиний!
 Слудхай ддбре, та записуй, —
 Та на Украинї,
 Якъ Богъ тебє допровддїть,
 То розкажї, сїну,
 Щд ти бдчивъ дївола
 Своїми очїма!...

II.

Такъ, бдчїшъ, дївонька отгд
 Рослд собї; и роботдщїй
 (Бо всїоди сїроти — лєддщо)
 У ндймахъ вїрїсь сиротд,
 Нєндче бдтькова дитїна.
 Отдждъ, той сдмїй сиротїна
 У ндймахъ, сїкъ собї, то такъ,
 Придбдвъ сїрдма грошенїть,

Одежу справивъ, жупанину,
 Та не відсілъ и не відтілъ
 Купивъ садочокъ и хати́ну,
 Подякувавъ за хлібъ, за сі́ль
 И за нау́ку добримъ лю́дямъ,
 Та до вдові́вни навпросте́ць
 Шелестъ за рушникáми!..
 Не торгува́лись зъ староста́ми,
 Якъ те бува́ зъ багати́рями,
 Не торгува́всь и паноте́ць
 (На диво лю́дямъ та на чу́до!) —
 За три копі́ звича́в у бу́день,
 Безъ пі́хи, такъ, якъ довелòсь...
 Отту́ть-то, го́лубе мій сизий,
 Отту́ть-то й ли́хо почалòсь.

III.

Уже́, либо́нь, після́ Покрòва
 Верта́вся зъ Дòну я, та знòву —
 (Бо я вже́ двічі́ поси́лавъ
 До дівчини́ за рушникáми) —
 Посла́ть и въ трейте́ міркува́въ, —
 Та съ чумака́ми, та зъ вола́ми,
 Якъ разъ́ въ неді́лю на весі́ллє
 До удові́вни причвала́въ.
 Пропàло, все добро́ пропàло,
 Ані́ щі́тінки не зоста́лось!..
 Пропàвъ и я, — та не въ шинкú,
 А на *кобїлі*... На вікú
 Всі́ люде́ ба́чять ли́хо, сїну;
 Але́ тако́го, мій е́диний,
 Тако́го лю́того — ніхтò,
 Ніхтò и зда́лека не ба́чивъ,

Якъ я, лука́вий! А тимъ́ ча́сомъ
 Просòхли́ очи́ у вдови́:
 Ненàче́ въ Бо́га за двері́ма,
 У зя́тя та въ сїна́
 Стара́ собі́ спочивàе,
 А на Катері́ну,
 На дитя́ своє́ е́дине,
 Тільки́ погляда́е.
 А я въ шинкú́ съ пья́ницями
 Ду́шу пролива́ю, —
 Та й прощівъ́! Запрòдавъ́ ду́шу, —
 И ду́шу и ті́ло:
 Ті́ло ка́тові, а ду́шу... —
 О, Бо́же мій́ милий!
 Хоті́лося́ бъ́ жити́ на сві́ті,
 Та-ба! трèба́ вчі́тись —
 Якъ на сві́ті́ жи́ти,
 А то́ битимуть, та й дуже́!..
 Не зна́ю, мій́ друже́,
 Чи сатана́ ли́хо ко́ївъ,
 Чи я занедужавъ́,
 Чи то́ мене́ зля́я дòля
 Привела́ до то́го!..
 Такі́ й дòсі́ ще́ не зна́ю —
 Не зна́ю нічо́го...
 Зна́ю тільки́, що́ тверезий́,
 (Бо́ вже́ ані́ вї́на,
 Ні́ меді́, ні́ окови́та
 Не пи́вся, сїну)!..
 Оттакè́-то сподї́ялось!
 Вмеръ́ ба́тько и ма́ти,
 Чужі́ люде́ поховàли,
 А я, мовъ́ прокля́тий
 Той Іуда́ одрї́нутий

И людьми и Богомъ,
 Тиняюся, ховаюся —
 И дійшло до того,
 Що, я въ ночі підкрівшися,
 Максимову хату
 (Бо ёго Максимомъ звали —
 Вдовиного зятя)
 Запалівъ! Згоріла хата...
 А душа проклята
 Не згоріла... моя душа,
 Мій друже, мій брате,
 Не згоріла, а зосталась —
 Тліє, й досі тліє...
 И коли вона зотліє,
 Коли одпочине, —
 Святий знає...

IV.

Съ переляку

Вмерла Катерина;
 А Максимъ на пожарище
 Та на попелище
 Подивівся... нема ради!..
 Тільки вітеръ свіще
 У димарі та въ кѣмині...
 Що тутъ въ світі діять,
 И що теперъ ёму почати?
 Подумавши, перехристівсь
 Та й зновъ пішовъ у наймити
 Голодні злидні годувати;
 Вдова зосталась не сама,
 А зъ синомъ парубкомъ; женити
 Ёго збиралась въ осені,

Ажъ гультъ!.. одъ матушки-царйці,
 Такі изъ самої столиці,
 Пришовъ указъ — лобі голить;
 Се въ перший разъ такий указъ
 Пришовъ зъ Москвѣвщини до насъ,
 Бо на Україні въ насъ бувало
 У козакі охочи йшли,
 А въ пікинѣри вербували —
 Та тежъ охочихъ... На селі
 Зібралася громада радить —
 Кого голить у москалі.

Порядили громадою —
 И вдовиченка-ледаццю
 Забили въ скрепицю,
 Та й повезли до приѣму!
 Онъ-якѣ творитця
 На сімъ світі, — яка правда
 У людѣй, мій сину!..
 Такъ й досі, я думаю,
 Въ насъ на Україні;
 Та другої и не буде
 Въ невѣльникахъ-людяхъ.

V.

«Ні вже», каже, «добрі люде,
 Не такъ вонѣ буде,
 Оттакъ хибà!» Максимъ каже:
 «Які зъ мене люде
 У наймитахъ! Идѣ служить;
 Нехай», каже, «вдовинъ синъ
 Та не стане підъ аршинъ,
 А я стану.»

Изъ приѣму

Вернувся до-дому,
 До матері вдовиченко;
 А Максимъ съ приёму
 Пішовъ собі у москалі,
 Помолівшись Бѣгу.
 Міні полѣгшало, — а съ чого,
 Съ чого полѣгшало міні?
 Съ того, що вѣрога не стало...
 Якѣго жъ вѣрога, мій Бѣже!
 Моя пекѣльная душа
 Кого боялася? Максима!
 Ні, не Максима, а когѣсь,
 Когѣсь боялася проклята:
 Люциперові служила
 Та ёго й страшилася!..

VI.

Черезъ годъ, отѣ, й велика
 Зима наступила;
 До зелѣної недлі
 Въ байракахъ білили
 Сніги білі, — тоді жъ отѣ
 И Очѣковъ брали
 Москалі; а Запорѣжже
 Пѣрше зруйнували.
 Розбридѣся товариство...
 (А що тѣ за люде
 Були тї запорѣзці —
 Не було й не буде
 Такихъ людей!..)
 Підъ Очѣковъ
 Погнали й Максима:
 Тамъ-то ёго скалічено,

Та на Україну
 Повѣрено зъ одставкою, —
 Бачишъ, праву ногу,
 Чи то ліву, підстрѣлено...
 Міні не до того
 Було тоді: знову люта
 Гадина впилася
 Въ саме сѣрце; кругѣмъ ёго
 Тричі обвилася,
 Якъ той *уродъ*... Що тутъ робить?
 Не дамъ собі ради;
 А Максимові кривѣму
 Нічого не вѣдить:
 Шкандибѣ на мїлиці
 И гѣдки не має;
 А въ неділеньку святую
 Мундїръ надѣває,
 И медаль и хрѣсть причѣпить,
 И заплетѣ косу
 Та ще й борошномъ посипле...
 (Я не знаю й досі,
 На що вонѣ москалі ті
 Кѣси заплїтали,
 Мовъ дівчѣта, та святѣе
 Борошно псували?...
 На йграшку, я думаю —
 Такъ-собі, абї-то!)
 Отѣ жъ було, мовъ генераль,
 Максимъ сановито
 Приберѣтця у неділю
 Та й пошкандибѣ
 У храмъ Бѣжий; на криласі
 Стѣне та й свѣає
 Зъ дякомъ-такї, атѣ вѣзьме

Та ще й прочитає
 Апостола середь цѣркви
 (Вивчився читати
 У москаляхъ). Непевний бувъ
 Максѣмъ отой, брата, —
 Та трудящий, роботящий,
 Та тихий до того,
 Та ласкавий... булò тоби
 Ніжè анікòго
 Не зачепить ніжè діломъ,
 Ніжè якимъ слòвомъ.
 «И таланъ, и безталанне —
 Все», каже, «відь Бòга
 Вседержителя святòго,
 А бильшь ні відь кòго...»
 Преблагий бувъ мужъ на свѣті
 Максѣмъ отой, сїну;
 А я! а я!.. не вїмовлю,
 Мой ти дитино!..
 Я — вбивъ єгò!.. Пострївай-лишь,
 Трòхи одпочїну,
 Та тоді вже...

VII.

Такъ ти кажешъ,
 Що бачивъ Криницю
 Москалєву, що ще й досі
 Беруть зъ нєї вòду?
 И хрестъ, кажешъ, колò шляху
 И досі Господній
 Стоїть собі на роздòлї;
 А не розказали
 Тобі люде тамъ нічòго?..
 Вже повимїрали

Тїі люде, мої свідки,
 Праведніі люде;
 А я й досі караюся
 И каратись бóду
 Й на тїмъ свѣті...

Ось послухай,

Довòдить до чòго
 Сатанà той дóшу нашу; —
 Якъ не схаменєтця
 Та до Бòга не вєрнетця —
 То такъ и ввїпєтця
 Пазурами въ сàме сєрце...
 Ось слухай же, сїну,
 Про Максїма праведного:
 Булò не спочїне
 Нікòли вїнъ, а въ недїлю,
 Абò въ якє свѣто,
 Берє святїй псалтїрь въ рúки
 Та й идє читати
 У садòчокъ: (у садòчку
 Тамъ, у холодòчку,
 Катерїну поховали...)
 Отòжъ, у садòчку,
 За упокòй душі її
 Псалтїрь прочитає,
 Пòтїмъ собі тихєсенько,
 Тїхо заспївє
 «Со святїми», та й заплаче,
 А пòтїмъ помьяне
 «О здравїи» тєщу зъ сїномъ, —
 И весєлий стàне:
 «Все одъ Бòга», — скаже собі:
 «Трєба вїкъ дожїти!»
 Отгàнъ то мужъ праведний

Бувъ вінъ на сімъ світі;
 А у буддень, — то вінъ тобі
 Не посідить въ хаті —
 Все нишпорить по надвірю:
 «Треба роботати»,
 Було скаже по-москòвські:
 «Атò, лèжа въ хаті,
 Ще опухнешь.» Та взявъ якòсь
 Заступъ и лопату,
 Та й пішовъ собі у поле
 Криницю копати.
 «Нехай», каже, «колись люде
 Бúдутъ воду пíti,
 Та за мою грiшну дúшу
 Гòспода молити.»
 Вийшовъ въ поле, геть одъ шляху
 У балку спустився,
 Та й викопавъ при долiнi
 Глибòку криницю.
 (Не самъ оди́нь: толокòю
 Ёмú помагати
 Й добри люде приходили
 Криницю копати).
 И вiложивъ цямриною
 И, надъ шляхомъ въ полi,
 Височèнний хрестъ поставивъ:
 Зо всèго роздòлля
 Широкого було видно;
 Се, бачишь, для тòго,
 Щобъ знать було, що криниця
 Есть колò дорòги,
 Щобъ заходили зъ крини́ці
 Люде воду пíti,

Та за тòго, що викопавъ,
 Бòгу помолiтись.

VIII.

А тепèрь ужè, — онъ бачишь,
 Доходить до чòго! —
 Що я стратить намирiюсь
 Максiма святòго...
 Оттакè-то!... А за вiщо?
 За тè, за що Каiнъ
 Убивъ брата праведного
 У свiтлому раю.
 Чи то бúло у недiлю,
 Чи въ якèе свiято,
 Слúхай, сiну, якъ навчає
 Сатана проклятий:
 «Ходiмъ», кажú, «Уласовичъ,
 На твою криницю
 Подивiтись.» — «Дòбре», каже —
 «Ходiмо напiтись
 Водi зъ нèй погòжоi.»
 Та й пішли обде,
 И вiдèрце и вiчекки
 Понесли зъ собою.
 Отъ, приходимъ до крини́ці;
 Я першь подивiвся —
 Чи глибòко. «Власовичу», —
 Кажú, — «потрудiся
 Водi достати: я не вмiю.»
 Вiнъ и нахилiвся,
 Опускаючи вiдèрце;
 А я... я за нòги
 Вхопивъ ёгò, та й укiнувъ
 Максiма святòго

У криницю...

Отакè-го
Сотворивъ я, сїну!..
Такòго ще не творилось
Въ насъ на Україні!
Та й нїколи не створитця
На всїмъ свїті, брате!..
Всїюди люде, а я *одїнъ* —
Дияволъ проклїтий!..

IX.

Черезъ тїждень вже вїтягли
Максїма зъ криниці
Та у бальці й поховали;
Чималу каплицю
Поставили громадою,
А ёго криницю
Москалєвою назвали...
Отъ тобї й биліця
Про ту криницю москалєву,
Не людська биліця.

А я... пішовъ у гайдамаки
Та на Сїбїрі й опинївсь,
(Бо тутъ Сїбїрѣ була колїсь)...
И пропадаю, мовъ собака,
Мовъ той Іуда... Помолїсь
За мене Бòгу, мїй ти сїну,
На тїй преслãвнїй Україні,
На тїй веселїй сторонї...
Чи не полєгшає мнї?...

1857.

Новопетровское
укрѣпленіє.

Н Е О Ф І Т И *).

(ПОЭМА.)

*Сїя глаголетъ Господь: сотворитѣ
судъ и сохраните правду, прибли-
жи бо ся спасеніє мое прїйти, и
милость моя открытєся.*

(Исаїя V, 1.)

М. С. ЩЕПКИНУ.

(На пам'ятъ 24 декабря 1857 року.)

Возлюбленнику музъ и грацій!
Ждучї тебе, я тїхо плачу
И думу скòрбную мою
Твої душі передаю.

Привїтай же благодұшне
Мою сиротїпу,
Нашъ великий чудотвòрче,
Мїй друже єдїний!
Привїтаєшь: убòгая,
Сїрая, съ тобю
Перепливє вона Лєту, —

*) У листї до М. М. Лазаревського, отъ 21 января 1858 р. (Основа, III-я книжка 1862 р., листъ XII-й), Т. Гр. Шевченко писавъ, що «*Неофити* не виконченї.» Пїсля того, вінъ не приймався за їхъ; такъ вони такъ и зостались не виконченими. *Примѣч. ред. «Основы».*

И огнём-слізю
Упадє колись на зємлю
И притчою стәне
Роспинателямъ народнімъ,
Грядущимъ тиранамъ.

ПРОЛОГЪ.

Давно вже я сижу въ невѣлі,
Неначе злодій взаперті,
На шляхъ дивлюся та на пѣле,
Та на ворѣну на хресті
На кладовищі; більшъ пичѣго
Зъ тюрми не видно; слава Бѣгу
Й за тє, що бачу, що живуть
И Бѣгу мѣлятца и мрутъ
Хрещєні люде.

Хрестъ висѣкий
На кладовищі, трѣхи, зъ-бѣку,
Златомалєваний, стоить.
Не вбѣгий, мабуть, хтось лежить!..
И намалєвано: роспѣятий
За насъ Синъ Бѣжий на хресті.
Спасибі сиротамъ багатимъ,
Що хрестъ поставили; и я —
Такая дѣленька моя! —
Сижу собі та все дивлюся
На хрестъ висѣкий изъ тюрми...
Дивлюсь-дивлюся, помолюся, —
И гѣре-гѣренько моє,
Мовъ нагодѣвана дитина,
Затїхне трѣхи... и тюрма
Неначе ширшає; спиває
И плаче сѣрце, оживає

И въ тѣбе, Бѣже, и въ святїхъ
Та праведнихъ твоїхъ питає:
Що вінъ зробивъ їмъ — той свягїй,
Той Назорѣй, той Синъ єдиний,
Бѣгомъ-избранної Марїї —
Що вінъ зробивъ їмъ? И за що
Єго святѣго мордували,
Во ўзи ковали
И главу Єго честнїю
Тѣрномъ увїнчали;
И вївели зъ злодіями
На Голгѣфу-гѣру
И повїсили мїжъ нїми?
За що? — — —

Благословєнная въ женѣхъ,
Святая праведная Мати
Святѣго Сїна на землі!
Не дай въ невѣлі пропадати,
Летучі літа марне тратить,
Скорбѣщихъ радостє! Пошли —
Пошли мині святєє слово —
Святѣї правди гѣлосъ нѣвий,
И слово рѣзумомъ святїмъ
И оживї и просвїтї!
И роскажѣ я людамъ гѣре,
Якъ тая мати рїки-мѣре
Слѣзи кровавої лила,
Такъ якъ и ти, — и прийняла
Въ живїю дѣшу свїтъ незрїмий
Твоєго рѣспѣятого Сїна!..
Ти, мати Бѣга на землі,
Ти слѣзи матерї до-краю —
До-каплї вїлила!.. Рїдаю,

Подай душі убогій силу,
Щобъ огненно заговоріла,
Щобъ слово пламенемъ взялось,
Щобъ людянь сѣрце ростопило
И на Україну понеслось
Те слово — Божее каділо —
Каділо йстини... Амінь.

I.

Не въ нашімъ краї Бѣгу-милімъ,
Не за гетьманівъ и царівъ,
А въ римській ідольській землі
Се беззаконіє творилось —
Либонь за Діція-царя,
Чи за Нерѣпа-сподаря —
Сказать запевне не зумію.
Нехай за Нерона...

Россіі

Тоді й на світі не було,
Якъ у Італії росло
Малє дівчã; и красотю —
Святою чистою, красюю —
Якъ тãя лїлія цвїло.
Дивїлася на неї мãти
И молодїла, и дівчãти
Людєй шукãла, и знайшла;
Та, помолївшись Гименєю
Въ своїмъ весєлімъ гинекєдї,
Въ чужий весєлий одвелã.
Не забаромъ зробїлася мãти
Изъ дѣброго тогѣ дівчãти —
Дитїну-сїна привелã;
Молїлася своїмъ пенãтамъ
И въ Капітолїї принеслã

Немãли жєртви; ублагãла
Капітолїйський той синклїтъ,
Щобъ пєрвенця її вїтали
Святїи йдоли. Горїтъ
И день и нїчъ передъ пенãтомъ
Святїй огонь. Радїє мãти:
Въ Алкїда синъ її ростє,
Ростє... лицяютця гетєри,
И передъ образомъ Венєри
Лампаду свїтãть...

II.

Тоді вже схѣдила зорã
Надъ Виолєємомъ: правди слово —
Святїи правди и любѣви —
Зорã всесвїтняã зїйшла
И миръ и радѣсть принеслã
На зємлю людянь. Фарисєї
И вся мерзєна Іудєа
Заворущїлася, заревлã,
Ненãче гãдина въ болѣгї,
И Сїна Бѣжого во плѣтї
На тїй Голгѣфї роспьялã
Межї злодїями; — и спãли,
Упївшись крѣвїю, катї, —
Твоєю крѣвїю!.. а ти
Возстãвъ одъ грѣбу. Слово встãло —
И слово правди понеслã
Твої апѣстоли святїи.

III.

Тоді жь, отѣ, її Алкїдъ,
Та ще гетєри молодїи,

Та козлонòгий п'яний дідъ
 Надъ сáмимъ Аппіевимъ шляхомъ
 У гáй гáрно роздяглись,
 Ищє гарніше пошплись,
 Та й поклонялися Пріацу ..
 Ажъ гулькь! идє святій Петрò,
 Та йдучи въ Римъ благовістити, \ /
 Зайшовъ у гай воді напїтись
 И одпочїти. — «Блáго вамъ!» —
 Сказáвъ апòстолю утомлєний.
 И òргію благословивъ
 И тихимъ, дòбримъ, крòткимъ слòвомъ
 Благовістивъ имъ слòво нòве,
 Любовъ, и правду, и добрò —
 Добрò найкращее на світі —
 То — братолòбіє. И сїтний,
 И п'яний, й гòлий фавнъ отòй
 И синъ Алкїдъ твій, и гетєри —
 Всі, всі упàли до землі
 Передъ святимъ, и повели
 До сєбе въ тєрми на вечєрю.

IV.

И въ тєрмахъ òргія: горять
 Чертòги пурпуромъ и злòтомъ,
 Куря́тця а́мфори; дівчàта
 Трохї не гòліи стоять
 Передъ Кипрїдою, и въ-ладъ
 Співàють гимнъ. Пригòтованъ
 Весєлий пиръ, и полягли
 На лòжахъ гòсті... рєгїтъ, гòмінъ!..
 Гетєри гòстя привели
 Сивоборòдого, — и слòво

Изъ устъ апòстола святòго
 Драгимъ елєемъ потеклò, —
 И стїхла òргія... А жриця
 Кипрїди — òргії царїця,
 Понїкла рáдоснимъ челòмъ
 Передъ апòстоломъ — и встàла
 И всі за нєю повставàли
 И за апòстоломъ пішли
 У катакòмби. И єдиний
 Твій синъ Алкїдъ пішовъ за ними
 И за апòстоломъ святимъ —
 За тимъ учїтелемъ своїмъ!..
 А ти весєла вийшла зъ хàти
 На шляхъ изъ гáю виглядàти
 Свогò Алкїда. Нї, немà!..
 Ужє й не будє!.. Ти самà
 Помòлилася своїмъ пенàтамъ,
 Самà вечєрять сядешъ въ хàті!..
 Нї, не вечєрять, а ридàть,
 Ридàть и дòлю проклинàть,
 И сивїть кленучї. И — гòре!
 Умрєшь еси на самоті,
 Мовъ прокажєнна!..

V.

На хресті
 Стримгlàвъ повісили святòго
 Тогò апòстола Петра,
 А неофїтівъ *) въ Сиракўзи
 Въ кайдàнахъ одвезли. И синъ —
 Твій синъ Алкїдъ, твой дитїна,
 Єдиная твой родїна,

Любовь единая твоя,
 Гниє въ невѣлі, у кайданахъ;
 А ти, прескорбная, не знаєшь,
 Де вінъ канє, пропадє!...
 Идєшь шукать єгò въ Сибірѣ,
 Чи тєє... въ Скїюію... И ти...
 И чи одна ти?... Бѣжа Мати,
 И заступй васъ и укрій!...
 Немà семй, немàє хатц.
 Немàє брата, ні сестрй,
 Щобъ не заплакані ходїли,
 Не катувалися въ тюрмі,
 Абò въ далєкій стороні,
 Въ британськихъ, гальськихъ легїонахъ
 Не муштрувалися!... О, Нерòне,
 Нерòне лїотий! Бѣжйй судъ
 Правдївий, нãглий, сєредъ шляху
 Тебє осудить: припливуть
 И прилетять зо всєгò свїту
 Святїі мученики — діти
 Святòі вòлі; кругъ одра,
 Кругъ смєртного твого постануть
 Въ кайданахъ, — и... тебє простятъ:
 Вони братї и христїяни,
 А ти собàка, людòідъ,
 Деспòтъ скажєний!...

VI.

Ажъ кишїть
 Невòльника у Сиракўзахъ
 Въ лєхахъ и тюрмахъ; а Медўза
 Въ шинкў зъ старцїями пьяна спить...
 Огъ-огъ прокинєтця, — и пòтомъ

И крòвью вàшною, деспòти,
 Похмїлле справить.

Скрїзь шукàла

Дитїну мати: не знайшла —
 И въ Сиракўзи поплила,
 Та тамъ ужє єгò въ кайданахъ
 Найшла, сердєшная, въ тюрмі.
 Не допустили й подивїтись,
 И мўсила вона седїти
 Колò острòгу, — ждатель и ждатель,
 Якъ Бòга зъ нєба, виглядять
 Своєго сїна, ажъ покї-то
 Ёгò въ кайданахъ поженуть
 Бульваръ мєстї. —

А въ Рїмі свѣто,

Вєлїке свѣто! Тискъ парòду,
 Зо всєго царства воевòди,
 Преторїяне и сенатъ;
 Жерці и лїкторї стоять
 Кругъ Капитòлія — и хòромъ
 Спївають гимнъ и кўрять димъ
 Зъ кадїль и амфоръ. И зъ собòромъ
 Идє самъ кєсарь; передъ нимъ
 Изъ брòндзи лїтую статую
 Самòго кєсаря несуть.

VII.

Нєпєвне вїдумали свѣто
 Патрїці - аристократї
 И мўдрйй кєсарївъ сенатъ:
 Вони, бачъ, кєсаря хвалїли
 На всї ладї, що ажъ остїло
 Ёгò самїймъ їмъ вихвалїть, —

Та заразѡмъ щобъ доканать,
 Вонѣ на радѣ ѣ присудѣли,
 Щобъ прѣсто кѣсаря назвать
 Самѣмъ Юпитеромъ, — та ѣ годѣ!...
 И написали воеводамъ
 По всѣмъ царству: такъ-и-такъ....
 Що кѣсарь — богъ, ще бѣльшъ одъ бѣга,
 И майстровѣ дали ковать
 Изъ брѣнци кѣсаря; до-того,
 Такъ нѣга - бѣне додали,
 Що брѣндзовий той кѣсарь бѣде
 И милувать... Сердѣшнѣ люде,
 Неначе въ ирѣй, потягли
 У Римъ на прѣщу. Приплила
 Изъ Сиракузъ и та небѣга
 Благодѣти кѣсаря и бѣга.
 И чи одна вона? мѣй Бѣже!
 Пришло ихъ тисяча въ слѣзахъ,
 Пришло здалѣка!..

Гѣре зъ вами!

Когѣ благодѣти ви прийшли?
 Кому ви слѣзи принесли?
 Кому ви принесли зъ слѣзами
 Свою надѣю?... Гѣре зъ вами!
 Когѣ благодѣте, благодѣти,
 Рабѣ незрячѣи, слѣпѣи!
 Чи катъ помилуе когѣ?
 Молѣтесь Бѣговѣ одному,
 Молѣтесь правдѣ на землѣ, —
 А бѣльше на землѣ нѣкому
 Не поклонѣтесь. Все брехнѣ!..

VIII.

Передъ Нерѣномъ,

Передъ Юпитеромъ новѣмъ,
 Молѣлись вчѣра сенатѣри
 И всѣ патрициѣ, — и вчѣра
 Лилася бѣжа благодѣть:

— — —

Преторѣине помолѣлись —
 Преторѣинамъ давъ указъ,
 Щобъ все, що хочуть, те ѣ робѣли,
 А ми помилуемо васъ;
 И ви плебѣи - гречкосѣи,
 И ви молѣлися, — та васъ
 Нѣхтѣ не милуе! не вмѣють
 Васъ и помилувать гарѣздъ...

IX.

На третѣй день ужѣ пустѣли
 Молѣтися за христѣянѣ.
 И ти приходѣла, молѣлась, —
 И милосѣрднѣи истуканѣ
 Звелѣвъ вѣсти изъ Сиракузѣвъ
 У Римъ въ кайданахъ христѣянѣ.
 И рада ти, и весѣла,
 Кумѣровѣ знову
 Помолѣлась... а кумѣръ той,
 Юпитеръ той новѣй,
 Осъ побачъ, якѣе свѣто
 Бѣде завдавѣти
 Въ Колизѣи.
 А тимъ часомъ
 Идѣи зустрічѣти

Свогò сїна, та недуже
Радїй-лишъ, небòго:
Ще не знаєшь ти новòго
Лукавогò бòга! —

X.

А пòки-щò, зъ матерями
Алкїдова мати
Пшла ёгò зострїчати, —
Святїхъ привїтати
На бєрезї. Пшла есї,
Трòхи не спїваєшь,
Та кєсаря-юпїтера
Хвãлишъ-вихваляєшь.

— — —
И нищечкомъ помолїлась
Кєсаревї-бòгу,
Та й пшла по-надъ болòгомъ, —
На Тїбръ поглядæ...
А по Тїбру, изъ-за гãю,
Байдãкъ впливãе —
Чи галєра. На галєрї
Везуть твогò сїна
Зъ неофїтами въ кайдãнахъ;
А твоã дитїна
Ще й до щòгли прикòвана: —
Не неофїтъ новїй,
А апòстоль великого
Христòвого слòва.
Отгакїй-то-вїнъ! . . . Чи чуєшь?
У пугахъ спївãе
Твїй мученикъ:
«Псалòмъ новїй Гòсподевї

И новую славу
Воспоємъ честнїмъ собòромъ,
Сєрцемъ нелукавимъ;
Во псалтїрї и тимпанї
Воспоємъ благãя,
Яко Богъ карã неправїхъ,
Правїмъ помагãе;
Преподòбнїи во слãвї
И на тїхїхъ лòжахъ
Рãдуютця, славослòвлять,
Хвãлять їмя Бòже;
И мечї въ рукахъ їхъ добрї,
Гòстри обоюду,
На отмщєнїе язїкамъ
И въ науку людямъ.
Окують царей несїтихъ
Въ залїзні пуга,
И їхъ слãвнїхъ окòвами
Ручнїми окрутятъ;
И осудятъ неправеднїхъ
Судòмъ своїмъ правїмъ,
И во вїкї стãне слãва —
Преподòбнїмъ слãва!» —

XI.

А ти на бєрезї стоїла
Ненãче тёмная скала,
Не слухала и не ридала,
А «алїлїуйã» подала
За матерями христїянамъ.
Мовъ дзвòни загулї кайдãни
На неофїтахъ: а твїй синъ,
Единїй твїй, апòстоль новїй.

Перехрестившись, возгласивъ:
 — «Молітесь, братія, молітесь
 За ката ліотого! Ёго
 Въ своїхъ молітвахъ помьяніте;
 Передъ гордінею жъ ёго,
 Браті моі, не поклонітесь!
 Молітва — Бѳгови! А вінъ
 Нехай люте на землі,
 Нехай прорѳкївъ побиває,
 Нехай усіхъ насъ распинає...
 Ужє внучата зачалісь
 И віростуть вони колісь:
 Не мєстники внучата тїі —
 Христѳві вѳіни святїі, —
 И безъ огня, и безъ ножа
 Стратєги бѳжи воспрїянуть.
 И тьми и тїсячі поганихъ
 Передъ святїми побїжять!
 Молітесь, братія!» —

Молїлись,
 Молїлися передъ хрестѳмъ
 Закуті въ пуга неѳїти,
 Молїлись радѳсно!.. Хвала,
 Хвала вамъ, дѳші молодїі,
 Хвала вамъ, лицарї святїі,
 Во віки-віки похвала!..

XII.

И въ Римъ галєра приплила.
 Минає тїждень. Пьяний кєсарь,
 Пострїгши самъ себє въ Зевєси,
 Завдавъ Зевєсу юбилєй.
 Ликѳе Римъ. Передъ кумїра

Везуть возами ладанъ, мїро,
 Женуть гуртѳми христїанъ
 У Колизєй. Мовъ у рїзницї
 Кровъ потекла. Ликѳе Римъ...
 И гладїато; ѳ и патрїцїй, —
 Обїдва пьяні: кровъ и димъ
 Ихъ упоивъ; руїну слави
 Римъ пропиває, — трїзну править
 По Сципїонахъ. Лїотий, лїотий,
 Мерзєний старче! роскошї
 Въ своихъ гарємахъ! Изъ-за мѳря
 Ужє встає святая зѳря;
 Не грѳмомъ правєднимъ, святїмъ
 Тебє убьютъ: ножємъ тупїмъ
 Тебє зарїзуютъ, мовъ собаку...

XIII.

Другий день

Ревє арєна; на арєні
 Лидїйський золотий пісѳкъ
 Покрївся пїрпуромъ червѳнимъ —
 Въ болѳто кровї замїсивъ;
 А Сиракѳзськихъ Назорєївъ
 Ще не було у Колизєі.
 На трєтїй день и їхъ въ кайданахъ
 Сторѳжа зъ гѳлими мечѳми
 Гуртѳмъ въ рїзницю привелѳ.
 Арєна звїремъ зарєвлѳ;
 А синъ твїй гѳрдо на арєну,
 Псалѳмъ співѳючи, ступивъ, —
 И пьяний кєсарь, мовъ скажєний,
 Зарєготѳвсь. И леопѳрдъ
 Изъ лєху вискочивъ на сцєну...

Ступівъ, зирнѹвъ, — и полилась
 Святаѹ кровъ. По Колизѣи
 Ревѹчимъ грѹмомъ пронеслась
 И стѣхла бѹря... Де жъ була,
 Де ти сховалась? Чомъ на его.
 На кѣсаря свогѹ святѹго,
 Не кинулась? — Бо сберегли, —
 Кругѹмъ въ три лѹви обступили
 Зевѣса ликтори; за нимъ,
 Твоимъ юпитеромъ святимъ,
 Залізну брѹму зачинили;
 А ти осталася одна,
 Одна-однісінька на двѹри ..
 И що ти зможешъ? — «Гѹре, гѹре!
 О, гѹре лютеє моє!
 Мой ти дѹленько! Безъ єго
 Щѹ я робитиму? До кѹго
 Я прихилюся?..» — И небѹга
 Кругѹмъ зирнѹла, — п о муръ,
 О муръ сгарѹю головѹю
 Ударилась, и трѹпомъ пала
 Пидъ сѹму брѹму.....

XIV.

Зъ позѹрища у-вѣчері
 У терми сховався
 Святій кѣсаръ зъ ликторѹми;
 Колизѣй осгався
 Безъ кѣсаря п безъ римлянъ,
 И нибі заплакавъ
 Одинокій; мовъ горѹ та
 На пѹлі, чорніє
 Колизѣй гой середъ Риму.

Тѣхо, тѣхо віє
 Изъ-за Тибру, изъ Альбана
 Вітеръ по-надъ Рймомъ,
 А надъ чѹрнимъ Колизѣємъ
 Нибі изъ-за дѣму
 Пливѣ місяць круглѹлийций, —
 И миръ первоздѹнный
 Одпочивъ на лѹні нѹчи;
 Тільки ми, Адѹме,
 Твоі чѹда престѹпниі,
 Не одпочивѹємъ
 До сѹмоі домовіни
 У прѹспанімъ раі;
 Гриземѹся, мовъ собѹки,
 За маслѹкъ смердѹчий
 Та тебѣ ще зневажѹємъ,
 Праѹтче...

XV.

Трѹхи одпочила
 Старѹ мѹти недобѣта;
 Живѹщюю сѣлу
 Сѣла нѹчи оживѣла;
 Встѹла, походѣла
 Коло замкнutoї брѹми
 Та щѹсь шепѹтѹла:
 Чи не кѣсаря святѹго
 Нѣшкомъ проклиналѹ?
 А мѹже й такъ... Тихѣсенько
 До брѹми підкрѹласъ,
 Послѹхала, усміхнѹласъ,
 И щѹсь прошептѹла —
 Якѣсь слѹво... И нѣщечкомъ

Коло брами сіла
 Й закурилась. Незабаромъ
 Брама одчинилась,
 И на возахъ, на колесницяхъ
 Изъ Колизея, изъ різниці,
 Святій вивезли тіла
 И повезлі на Тибрь: тіламъ
 Святіхъ убитихъ годували
 Для царського-такі стола
 У Тибрі рибу. Встала мати,
 Кругомъ оглянулась, взялась
 За біту голову руками
 И тихо, мовчки за возами
 Марю чорною пішла
 На Тибрь. А скіен сіродкі,
 Погоничі, рабівъ рабї,
 Подумали: сестра Морюка
 Изъ пекла вийшла провозають
 У пекло римлянъ. Поскидали
 У воду трупи, та й назадъ
 Зъ возами скіен повертали. —
 А ти осталася одна
 На березі, и ти дивилась,
 Якъ ростилися, стелились
 Круги широкі надъ нимъ,
 Надъ синомъ праведнимъ твоімъ...
 Дивилась, поки не осталося
 Живого сліду на воді, —
 И усміхнулася тоді
 И тяжко, страшно заридала,
 И помолїлась, въ перший разъ,
 За насъ Роспьятому, — и спасъ
 Тебè роспьятий синъ Марї,
 И ти слова єго живїи

Въ живую дүшу прийняла,
 И на торжища и въ чертоги
 Живого істинного Б҃га
 Ти слово правди понесла.

Нижній-Новгородъ.
 8 Декабря 1857 г.

Д О Л Я.

Ти не лукавила зо мнєю,
Ти другомъ, брагомъ и сестрєю
Сірѣмі стала. Ти взяла
Менє, малєнького, за рѹку
И въ школу, хлѣпця, одвела
До п'яного дяка въ паўку:
«Учїся, сєрденько! колїсь
Зь насъ бѹдуть люде», ти сказала.
А я й послухавъ, и учївсь,
И вївчивсь. А ти збрехала:
Які зь насъ люде?... Та дарма!
Ми не лукавили зь тобою,
Ми прѣсто йшли; у насъ нема
Зерна неправди за собєю...
Ходїмо-жъ, дѣленько моя,
Мій друже вбѣгний, нелукавий!
Ходїмо дальше, — дальше слава,
А слава — заповідь моя

1858.
Петербургъ

М У З А.

А ти, пречїстая, святая,
Ти, сєстро Фѣба молодая!
Менє ти въ пєлену взяла
И геть у поле однесла:
И на могїлі середь поля,
Якъ тую вѣлю на роздѣлї,
Туманомъ сївимъ сповїла,
И колихала, й сповївала,
И чари діяла... И я...
О, чарівнїченько моя!
Минї ти всюди помагала,
Менє ти всюди доглядала.
Въ степу, безлюдному степу,
Въ далєкій невѣлі
Ти сїяла, пшшалася,
Якъ квіточка въ полі!
Изь казарми нечїстої
Чїстою, святєю
Пташечкою вїлетїла
И по-надо мнєю
Полїнула, заспївала
Ти. золотокрїла.

Мовъ живучою водою
Душу окропила.

И я живу, и надо мною
Зъ своєю Божою красою
Горішть ти, зоренько моя,
Моя порадонько святая!
Моя ти доле молодая!
Не покидай мене. Въ-ночі,
И въ день, и въ-вечері, и рано
Вітай зо мною и учи,
Учи неложними устами
Сказати правду. Поможі
Молітву діяти до краю.
А якъ умру, моя святая,
Моя ти мамо! Положи
Свого ти сина въ домовину,
И хочь єдиную слезину
Въ очахъ безсмертнихъ покажи.

С Л А В А.

А ти, задріпанко, шинкарко,
Перекупко пьяна!
Де ти въ кота забарилась
Зъ своїми лучами?
У Версалі надъ злодіємъ
Наборъ розпустила,
Чи зъ кимъ иншимъ мізкаєся
Зъ нудьги та съ похмілля?
Горнись лишень ти до мене,
Та вітнемо зъ ліха;
Гарнєсенько обіймемось,
Та любо, та тихо
Пожартуємъ, чмокнимось
Та й поберемось,
Моя краме малєвана,
Бо я такі й досі
За тобою чимчикую.
Ти хоча й пишалась
И зъ пьяними кєсарями
По шинкахъ хилялась,

Мині, моя доле,
 Дай на себе подивітись,
 Дай и пригорнѹтись
 Підъ крилѡмъ твоімъ любѣнько,
 Въ холодкѹ заснѹти.

С О Н Ъ.

На паницині пшеницю жала;
 Втомилася; не спочивать
 Пішла въ снопи, — пошкандибала
 Івана-сіна годувать.
 Вонд сповітее кричало
 У холодочку за снопомъ;
 Росповила, нагодувала,
 Попѣстила, — и пібі сномъ,
 Надъ сномъ сѣдя, задрімала.
 И світця їй той синъ Іванъ —
 И уродливий, и багатий,
 Не одинѡкий, а жонатий
 На вѡльній, бачитця... бо й самъ
 Ужѣ не панський, а на вѡлі
 Та на своїмъ весѣлімъ полі
 У-двохъ собі пшеницю жнуть,
 А діточкі обідъ несѹть...
 Та й усміхнѹлася небѡга...
 Прокінулася — нема нічѡго!
 На Івася глянула; взяла
 Его, гарнѣнько сповила,

Та, щобъ дожати до ланового,
 Ще копу дожинати пішла...
 Остатню, може; Богъ помодже,
 Той сонъ твій справдитця...

13-го іюля, 1858.

Мій Боже мійлий! якъ то мало
 Святіхъ людей на світі стало! .
 Одинъ на другого кують
 Кайдани въ серці... а словами,
 Медоточивими устами
 Цілюютьця, и часу ждуть,
 Чи швидко брата въ домовині
 Зъ гостей на цвинтаръ повезуть?...
 А ти, о Господи єдиний,
 Скуєшъ лукаві уста,
 Язикъ отій велерічивий,
 Мовлявший: «ми — не суета,
 И возвелічимо на диво —
 И розумъ нашъ, и нашъ язикъ...
 Та й дє той панъ, що намъ закаже
 И думать такъ и говоріть?»
 «Воскрєсну я!» той панъ вамъ скаже:
 Воскрєсну нїні, ради їхъ,
 Людєй закòванихъ моїхъ —
 Убòгихъ нїщихъ... Возвелічу
 Малїхъ отїхъ рабівъ нїмїхъ!
 Я на сторòжі коло їхъ
 Постаблю *слово*.»

И понїче,

И думка ваша, и слова. —
 Неначе срібло куте, біте
 И семикрати переліте
 Огнемъ въ горнілі, — словеса
 Твої, о Господи, такіі.
 Роскїнь же їхъ, твої святїі,
 По всій землі!... И чудесамъ
 Твоїмъ увірують на світі
 Твої малі убѣгі діти!

15-го февраля 1859 р.

МАРКУ ВОВЧКУ.

(На память 24 января 1859 р.)

Недавно я по-за Ураломъ
 Блукавъ и Господа благавъ,
 Щобъ наша правда не пропала,
 Щобъ наше слово не вмірало —
 И виблагавъ! Господь пославъ
 Тебѣ намъ, кроткого прорѣка
 И обличїтіля жестѣкихъ,
 Людѣй несїтихъ. Свїте мїй,
 Мой ти зѣренько святая!
 Мой ти сїло молодая!
 Свїтї на мене, и огрїй,
 И оживї моє побїге,
 Убѣге сѣрце, неукрїте,
 Голѣднее! — И оживу,
 И думу вѣльную на вѣлю
 Изъ домовїни воззову!
 И думу вѣльную... О, доле!
 Прорѣче нашъ! Мой ти дѣне!
 Твоєю думу назову.

Радуйся, ніво неполітая!
 Радуйся, зѣмле, не повітая
 Квітчастимъ злѣкомъ! Роспустись,
 Рожѣвимъ крѣномъ процвіті!..
 И процвітѣшъ, позеленѣшъ,
 Мовъ Іорданови святїї
 Лугї, зелѣні берегї!
 И честь Кармїлова, и слава
 Ливанова, а не лукава,
 Тебѣ укрѣ дорогимъ
 Золотоканнимъ, хитрошїтимъ,
 Добрѣмъ та волею підбїтимъ,
 Святимъ омѣфоромъ своїмъ, —
 И люде тѣмниї незрячі
 Дива Господнї побачать!

И спочїнуть невѣдльничї
 Утѣмленї рѣки,
 И колїна одпочїнуть,
 Кайданами кѣті!
 Радуйтеся, вбогодѣхї,
 Не лякайтесь дїва:
 Се Богъ сѣдить, визволяє
 Довготерпѣливихъ —
 Васъ убѣгихъ — и воздає
 Злодїямъ за злїя!

Тодї, якъ, Господи, святїя
 На зѣмлю правда прилетїть,
 Хочъ на годїночку спочїть, —
 Незрячі прѣзрять, и кривїї,
 Мовъ сарна зъ гаю, помайнѣють.
 Нїмїмъ отвѣрзутця уста,
 Прорвѣтця слѣво, якъ вода,
 И дебръ-пустїня неполіта,
 Сцїлющою водою вмїта,
 Прокїнетця; и потечѣть
 Весѣлі рїки, а озѣра
 Кругѣмъ гаїми поростѣть,
 Весѣлимъ птїствомъ оживѣть.

Оживѣть степї, озѣра,
 И не верстовїї,
 А вѣльнїї, ширѣкнї,
 Скрїзь шляхї святїї
 Простѣлютця; и не найдуть
 Шляхївъ тихъ владїки,
 А рабї тимї шляхами,
 Безъ гвалту и крїку,
 Позїхѣдятця до-кѣпи,
 Радї та весѣлі,
 И пустїню опанѣють
 Весѣлії сѣла.

25 марта, 1859 р

*
* *

Поставлю хату и кімнату,
Садокъ-раёчокъ насажѹ;
Посіжѹ я п похожѹ
Въ своїй маленькій благодати,
Та въ одині-самотині
Въ садочку бѹду спочивати...
Приснітця діточки мині,
Весёлая приснітця мати,
Давне-колішній та ясний
Приснітця сонъ мині... и ти!..
Ні, я не бѹду спочивати,
Бо й ти приснієся! У малій
Раёчокъ мій, спідтиха - гйха,
Підкращєся, нарѹбишь лйха, —
Запалишь рай мій самотній.

27 сєнтября 1860
Петербургъ.

П І С Н Я.

О И. ЧЕРНЕНКУ.

(На память 22 сєнтября 1859.)

Ой по горі ромєнь цвітє,
Долиною козакъ идє
Та у журбѹ питаетця:
Де та дѹля пишаетця?
Чи то въ шинкахъ зъ багачами,
Чи то въ степахъ зъ чумаками,
Чи то въ полі на роздѹллі
Зъ вітромъ віетця по вѹлі?
Не тамъ, не тамъ, друзє братє!
У дівчйни, въ чужій хаті,
У рушничкѹ та въ хустині
Захѹвана въ новій скрині.

7 іюня, 1859 р.

Ой маю, маю я очинята —
Нікого, ма́ти, та огляда́ти,
Нікого, се́рденько, та огляда́ти!

Ой маю, маю и ручиня́га —
Нікого, ма́тінко, та обніма́ти,
Нікого, се́рденько, та обніма́ти!

Ой маю, маю и ноженя́га, —
Та ні съ кимъ, ма́гічко, потанцюва́ти,
Та ні съ кимъ, се́рденько, потанцюва́ти!

10 іюня 1859 р.
Г. Пирятинъ.

СЕСТРИ.

Минаючи убогі сєла
По-над-дніпрїнські невесєлі,
Я думавъ: де жъ я прихилюсь
И де подінуся на свѣті?
И снитця сонъ мниі: дивлюсь,
Въ садочку, квітами повѣта,
На пригорі собі стоїть,
Неняче дівчина, хатїна.
Дніпрѣ геть-геть собі роскинувсь,
Сїє, батько, та горить!
Дивлюсь, у тємному садочку,
Підъ вишнею у холодочку
Моя єдина сестра,
Многострада́льная, святая,
Неняче въ раі спочиває,
Та зъ-за ширѣкого Дніпра
Менє, небѣга, виглядає.
И їй здаєтця, виринає
Зъ-за хвилі чѣвень, доплива
И въ хвилі чѣвень порина...
— Мій братаку! Моя ти доле!
И ми прокинулися: ти —

На п'анщині, а я — въ невѣлі!...
 Отг'акъ намъ довел'ся йти
 Ще зм'алечку колючу н'иву!
 Мол'ися, с'естро! Б'удемъ ж'иві,
 То Богъ пом'оже перейти.

20 іюля 1859 р
 Г. Черкаси

Кол'ись дурн'юю голов'ю
 Я д'унавъ: г'оренько зо мн'ю!
 Якъ довед'еця въ св'іті жигъ,
 Люд'ей и Г'оспода хвал'ить?..
 Въ багні кол'одою гнил'ю
 Вал'ятись, стар'ітись, гнить,
 Умерти — й сл'іду не пок'інуть
 На (обезславленій) землі!...
 О г'оре, г'оренько мн'і!
 И д'е я въ св'іті захов'аюсь?
 Що-д'ень пил'яги роспин'ають,
 Мор'озять, шквар'ягъ на огні!..

21 іюля 1859 р
 Г. Черкаси

Якъ би то ти, Богдане п'яний,
Теперъ на Переясловъ глянувъ,
Та на замчище подививсь, —
Упився бѣ, здорово упивсь!

18 августа 1859 р.
Г. Переяславъ.

Во Іудеї, во дні ѓни,
Во время Ирода царя,
Кругомъ Сїдна й на Сїдні
Романські п'яні легїдни
Паскудились. А у царя
У Ирода такі самѡго,
И у порѡгу й за порѡгомъ
Стояли лїктори. А царь
Лизавъ у лїктора холяву,
Щобъ той ёму на те на все,
Хочъ пів-динарія позичивъ.
А той кишѣнею трясѣ,
Виймає грѡші и не лічить,
Неначе старцеві даѣ...
И п'яний Иродъ знову п'є!
Якъ ось не въ самімъ Назарѣті,
А въ виолѣемському вертѣпі
Марія сїна родила
И въ Виолѣемъ зъ малімъ пішла...
Бїжить почтаръ изъ Виолѣема
И каже: «Царю! Такъ и такъ!
Зїновать, кўкіль и будякъ
Ростѣ въ пшениці! Кляте плѣмя
Давїдове у насъ зїшло.
Зотнї, покї не піднялось»!
— «Такъ що жъ!» промовивъ Иродъ п'яний,

« По всьому царству постинать
 Малихъ дитей; а то погани
 Намъ не дадутъ доцарюватьъ ».
 Почтарь — неврѣоку — бувъ підийлий,
 Оддавъ Анатові приказъ,
 Щобъ тільки въ Виолеємі били
 Малихъ дитей.

Спаси ти насъ,

Младенче праведний, великий!

24 октября 1859 г.
 С - Петербургъ.

АНТОНІЮ СОВІ.

ПОДРАЖАНІЕ ПОЛЬСКОМУ ПОЭТУ.

Посажу коло хатини,
 На споминъ дружині,
 И яблуньку и грушечку,
 На споминъ єдиній!

Богъ дасть, віроснуть. Дружина,
 Підъ дрєвами тими
 Сяде собі въ холодѣчку
 Зъ дїтками малими.

А я буду груші рвати,
 Дїткамъ подавати...
 Зъ дружиною єдиною
 Тїхо розмовляти.

— Тоді, сєрце, якъ брãлися,
 Сї дрєва садївъ я...
 Щасливий я! — И я, дрўже,
 Зъ тобою щаслива!

19 ноября 1859.
 Петербургъ.

Дівчя любе, чорнобріве
Несло зь лёху пиво.
А я глянувъ, подивівся —
Та ажъ похилився...
Кому вонò пиво нòсить?
Чому бòсе хòдить?
Бòже сйльний! Твой сйла
Та тобі жъ и шкòдить.

Ой дйбрòво, тёмний гайò!
Тебè одягає
Тричи на рйкь... Багàтого
Собй бàтька мàешъ.
Разъ укрийе тебè рясно
Зелèнимъ покрòвомъ, —
Ажъ самъ собй дивуєтця
На свою дйбрòву...
Надивйвпись на доненьку
Любу, молодую,
Вйзьме йй та й огòрне
Въ рйзу золотую
И сповйє дорогòю
Бйлою габòю,
Та й спать ляже, втомйвшися
Турбòю такòю.

15 стйчня 1860 р.
С.-Петербургъ.

ПОДРАЖАНІЕ СЕРВЬСЬКОМУ.

Найхали старостй
Йй молодйкь за нйми;
Вонй собй пйшли въ хату
Зь бàтькомъ розмовляти;
А я въ ёгò, молодòго,
Въ тогò чорнобрйвця,
Беру коня, та й нйчòго...
Веду до кринйці.
Кйнь утòмлений, копыта
Роскуті, розбйті,
Сйделечко мерèжане
Зопсутье, не вкрийте.
— Скажй, кòню, до когò це
Ви такъ нагло гнались? —
«До якòись чорнобрйвки
Всю нйчь майнували.»
Чи ти жъ, кòню, будешъ пйти
Зь нашої кринйці?
Чи бòде та чорнобрйвка
Сей рйкь молодйця?

4 мая 1860 р.
С.-Петербургъ.

Колись то ще, во время оно,
Помпійій Нума, римський царь,
Тихенькви, кроткий государь,
Втомившись пишучи закони,
Пішовъ любенько погулять
И одпочить, та спочивавши,
Додумаль, якъ би то скувать
Кайдани на римлянъ. И взявши
Гнучкій одиолігокъ лозі,
Каблучку заходивсь плесті,
На пнію бъ то. Коли погляне, —
У холодочку підъ платочкомъ
Дівчя завігчанеє спить...
Друідамъ нічого робить
Передъ такою красотою,
Передъ богинею такою!
Самà Егерія въ гаю,
Кленучи доленьку свою,
Повісилась. А мұдрий Нума
И на дивчя и на цвігї
Дивуєтця собі и дума:
Який би ретязь ще сплесті?

ПЛАЧЪ ЯРОСЛАВНИ.

Въ Путівлі гряді въ-ранці рано
Співаеть-плаче Ярославна,
Якъ та зозуленька кує,
Словами жалю додає.
Полечу, каже, зигзйцею,
Тією чайкою-вдовицею,
Та по-надъ Дѳномъ полечу,
Рукавъ бобровий омочу
Въ ріці Кайлі; и на тілі,
На княжимъ білімъ помарнілімъ
Омїю кровъ суху, — отру
Глибѳкї, тяжкї рани...

И квілить-плаче Ярославна
Въ Путівлі рано на валу:
Вітрило, вітре мій єдиний,
Легкій, крилатий господїне!
На що на дужому крилі,
На вді любїї мої,
На князя — лѳдо моє мїле,
Ти ханови мегѳешъ стрїли —
Не мѳло нѳба и землі

Гойдай насіди кораблі!
 А ти, прелютій... горе, горе!..
 Моє веселіє укравъ,
 Въ степу на тирсі розібгавъ.

Сумує, квилить-плаче рано
 Въ Путівлі гряді Ярославна,
 И каже: дужий и старий,
 Широкій Дніпре, не малий!
 Пробивъ есі високі скіли,
 Текучи въ землю Половчана;
 Носивъ есі на байдакахъ
 На Половчанъ, на Кобяка
 Дружину тую Святославлю!..
 О, мій словутицю преславний,
 Моє ти лядо! Принеси,
 Щобъ я постіль весела слала,
 У море слезъ не посидала —
 Слезами моря не долить!

И плаче, плаче Ярославна
 Въ Путівлі на валу, на брамі —
 Святее сонечко зійшло —
 И каже: сонце пресвятее
 На землю радість принесло
 И людамъ, и землі, — моєй
 Туги-нудги не розевло.
 Святий огненний господіне!
 Спаливъ есі луги, степи,
 Спаливъ и князя, и дружину, —
 Спали мене на самоті!
 Абд не грій и не світи...

Зъ передъ-світа до вѣчора,
 А зъ вѣчора до дѣсвіта
 Летить стріла каленная,
 Брязчить шабля о шелѣми,
 Трещать списы гартѣвані
 Въ степу, въ незнаемому полі,
 Середі землі половѣцької.

Земля чорна копитами
 Подрана, порята;
 Кістми земля засіяна,
 А крѣвію політая.
 И журба-тѣга на тѣмъ полі
 Зійшла для рѣської землі.

Що гомонить оттамъ, зичить
 У дѣсвіта? То повертає
 Той Игорь військо на пригѣду
 Тому буй-тѣру Всеволоду.
 И бѣлись день,
 И другий бѣлися,
 Та коло полудня на третій
 Поникли Игореві стязі.

Крові-вина! Допировали
 Хоробрі русичі той пиръ —
 Сватівъ упоили
 Й самі простяглися
 За зємлю рұськую. Хилїлась
 И слалась плачучи травà,
 Високі гнұлись деревà,
 До-дòлу гнұлися, журились.

6 юли 1860 р
 С.-Петербургъ.

Въ Путївлї градї въ-ранці рано
 Сумує, плаче Ярославна:
 Полечу, речè, зозулею
 По-надъ Дунàемъ, полечу!
 Рукàвъ бєбрїний омочу
 Въ ріці Каялі, и омїю
 На княжому дебèлимъ тїлі
 Глибòккі на лàдо рàни. —

И плаче, плаче Ярославна
 Въ Путївлї гòроді,

Й речè:

Вітрило-вітре, господїне!
 На що ти вієши, несєшъ
 На лєгкому крилі своєму
 Ханòвські стрїли?

14 сентября 1860.
 С.-Петербургъ.

Надъ Дніпрѣвою сагдою
Стоить яворъ міжъ лоздою,
Міжъ лоздою зъ яліною,
Зъ червѣною калиною.

Дніпрѣ бѣрегъ рѣе-рѣе,
Яворові корінь мѣе;
Стоить старій, похилився,
Мовъ козакъ той зажурився, —

Що безъ долі, безъ родіни
Та безъ вірної дружінни,
Безъ дружінни и надіи
Въ самотині посивіе!

Явіръ каже: похилися,
Та въ Дніпрѣві скупаюся;
Козакъ каже: погуляю,
Та любої пошукую.

А калина зъ яліною
Та гнучкдою лозіною,
Мовъ дівчачка изъ гаю
Вихожаячи, співають, —

Повбірані, заквітчані
Та зъ таланомъ заручені,
Думки-гядоньки не мають —
Вьютця-гнутця та співають...

24 іюня 1860 р.
С. Петербургъ

* *
*

Рослі у - кўпочці; зрослі,
Сміялись, гратись перестали...
Неначе справді розійшлись...
Зійшлись незабаромъ; побрались;
И тихо, вѣсело пройшли,
Душею-сѣрцемъ пєновіщї,
Ажъ до самїи домовіни...
А міжъ людьми вони жили!

—

Подай же й намъ, всецѣдрий Бѣже,
Отакъ цвѣтї, отакъ ростї,
Такъ одружитися и йти, —
Не сварячїсь въ тяжкій дорѣзі
На той свѣтъ тихий перейти.

25 іюня 1860.
Петербургъ.

* *
*

(На пам'ять 5 августа 1860 р.)

Моя ти любо! мій ти друже!
Не ймуть намъ віри безъ хрестà,
Не ймуть намъ віри безъ пона,
Рабї, невольники недужї!
— — Збрешуть люде —
Одурять! Не одурить Богъ:
Карать и мїловать не буде,
Ми не рабї єгò: ми — *люде*...
Моя ти любо! усміхнїсь,
И вольную святую душу
И руку вольную, мій друже,
Подай минї... то перейтї
И Вїнъ помòже намъ калюжу,
Помòже й лихо донестї
И поховать лихè, дебеле,
Въ хатїнї тихїй и веселїй.

5 августа, 1860.
Стрѣльна.

Н. Я. МАКАРОВУ.

(На пам'ять 14 сентября.)

Барвінокъ цвївъ и зеленївъ,
Слãвся, ростїлãвся, —
Та недòсвітъ передь-світòмъ
Въ садòчокъ укрався.
Потоптãвъ веселї квіти,
Побївъ, поморòзївъ...
Шкòда тогò барвіночка
Й недòсвіта шкòда!

14 сентября 1860.
Петербургъ.

Не нарікаю я на Бòга,
 Не нарікаю ні на кòго:
 Я самъ-себè, дурний дурію,
 Та ще й співàючи... Орію
 Свій перелігъ — убòгу ніву,
 Та сію слòво: добрі жнїва
 Колїсь-го бóдуть!.. И дурію —
 Себè-таки, себè самòго,
 А бїльше, бàчитця, нїкòго. .

Орїся жъ ти, моє нїво,
 Дòломъ та горòю,
 Та засїйся, чòрна нїво,
 Вòлею яснòю!
 Орїся жъ ти, розвернїся,
 Пòлемъ розгелїся,
 Та посїйся добримъ жїтомъ,
 Дòлею полїйся!
 Розвернїся жъ на всі бòки,
 Нїво-десятино!
 Та посїйся не слòвами,
 А рòзумомъ, нїво!
 Вїйдуть люде жїто жàти...
 Весèлі жнїва!..
 Розвернїся жъ, розстелїся жъ,
 Убòгая нїво!!

Чи не дурію себè я звòву
 Своїмъ химèрнимъ добримъ слòвомъ?..
 Дурію! Бо лóчче одурїть
 Себè-таки, себè-самòго,
 Нїжъ зъ вòрогомъ по-правдї житъ
 И всьє нарікають на Бòга!

5 Октября 1860.
 Петербургъ

Минѹли літа молодї...
Холоднимъ вітромъ одъ надїї
Ужє повіяло... Зімà!..
Сидї одїнъ въ холодній хатї...
Немà сь кимъ тихо розмовляти
И ні порадитись... Немà!
А нікогісінько немà!
Сидї жь одїнъ, покї надїя
Одѹрягь дѹрня, осміє...
Мордозомъ очи окує,
А дѹми гòрді розвіє,
Якъ ту сніжину по степѹ...
Сидї жь одїнъ-собї въ куткѹ,
Не жди веснї — святòї дòлі!
Вонà не зїйде вже нїколи
Садòчокъ твїй позеленїть,
Твою надїю оновїть —
И дѹму вòльную на вòлю
Не прїйде випустить... Сїди —
И нікогісінько не жди!..

18 Октября 1860 р.
Петербургъ.

Титарївна-Немирївна
Гапгѹе хустїну,
Та колїше московщїнѹ —
Малѹю дитїну.
Титарївна-Немирївна
Людмї гордувàла...
А москаля-пройдїсвіта
Нїщечкомъ вітала!
Титарївна-Немирївна
Почєстного рòду...
Виглядає пройдїсвіта
Москаля зь походу.

19 Октября 1860 р.
С.-Петербургъ.

И тутъ, и всюди — скрізь погано!..
Душà убòга встàла рàно,
Напрàла мàло, та й ляглà
Одпочивàть собі, небòга.
А вòля дўшу стереглà...
«Прокінься», кàже: «плачь, убòга!
Не зійде сòнце!.. тьма и тьма!
И прàвди на землі немà!»
Ледàча вòля одуріла
Маленьку дўшу: сòнце йде
И за собòю день ведè!..

30 Октября 1860 р.
Петербургъ.

Въ-ночі и òжеледь и мряна,
И снігъ, и хòлодь... и Невà
Тихèсьнько кудісь неслà
Тонсьньку крїгу по-підъ мòстомъ.
А я, отò-жъ-такї въ-ночі,
Идў та кàшляю йдучї.
Дивлюсь: ненàче ті ягнїта,
Идуть задрїпані дівчàта,
А дідъ (сердèшний инвалїдъ)
За пїми гнèтця, шкандибàе,
Мовъ у кошàру заганяє
Чужу худòбу... Дèжъ той свігъ!?
И де та прàвда?!.. Гòре! гòре!
Ненагодòванихъ и гòлихъ
Дівчàточокъ, якъ ту отàру,
Женуть!.. Чи бўде судъ и кàра
Усімъ неправдамъ на землі?
Чи бўде прàвда міжъ людьмі?..
Повїнна бугъ!.. бо сòнце стàне
И осквернèнну зèмлю свàлнить.

3 Полября 1860 р.
Петербургъ.

Якъ би съ кимъ сісти, хліба ззісти,
Промовить слѣво, — то вонѣ бѣ,
Хочъ и якъ-небудь, на сімъ свѣті,
А все бѣ такі якѣсь жилѣсь.
Та ба!.. нема съ кимъ! Свѣтъ ширѣкий,
Людѣй чимало на землі...
А доведѣтца одинѣкимъ —
Въ холѣдній хѣтї кривобѣкїй,
Абѣ підъ тїномъ — простягтїсь!..
Абѣ... ні!.. Трѣба одружитїсь,
Хоча бѣ на чѣртовїй сестрї!
Бо доведѣтца одурїти
Въ самотнї... Пшенїця, жїто,
На дѣбрїмъ сіялось лану,¹
А люде такъ-собї пожнѣтъ
И скѣжуть: — десь ѣгѣ убитѣ,
Сердѣшного, на чужинї...
О гѣре, гѣренько мнї!..

4 Ноября 1860 р.
Петербургъ.

И день идѣ, и нїчъ идѣ...
И, гѣлову схопївши въ рѣки,
Дивѣсся — чомѣ не йде
Апѣстолъ правди и науки?!

5 Ноября 1860 р.
Петербургъ.

Вийшли зъ хати батько й мати
 Въ садокъ погуляти,
 Порадитись, когò бь то імь
 Своімъ зятемъ звати.

Течє вода зъ-підь явора
 Яромъ на долину,
 Пишєтця надь водюю
 Червона калина.
 Пишєтця калинонька,
 Яворъ молодіє,
 А кругомъ ихъ верболдзи
 Й лїзи зеленіють.

Течє вода изъ-за гаю
 Та по-підь горюю,
 Хлюпòщутця качàточки
 По-міжъ осокюю.
 А качечка впливає
 Зъ качуромъ за пими —
 Ловлять ряску, розмовляють
 Зъ дїтками своїми.

Течє вода край гòрода, —
 Вода ставомъ стала.
 Пришло дівчя воду брати
 Брало, заспівало.

Зійшлись, побрались, поєднались,
Помолоділи, підрослі,
Гаєкь, садочокь розвели
Кругомъ хатини. И пишались
Неначе князі. Діти грались,
Рослі собі та виростали...
Дівчатокъ москалі украли,
А хлопцівъ въ москалі забрали,
А ми неначе розійшлись,
Неначе брались — не сдпались.

5 Декабря 1860 р
С -Петербургъ

Чи не докінуть намъ, небого,
Моя сусідонько убѣга,
Вірші шкѣмні віршувать,
Та заходитьця рѣштувать
Возі въ далѣкую дорѣгу? —
На *той свѣтъ*, друже мій, до Бѣга
Почимчикуємъ спочивать...
Втомілися и підгонгались
И рѣзуму-таки набрались, —
То й бѣде зъ насъ! — ходімо спать —
Ходімо въ *хату* спочивать...
Весѣла хата, щобъ ти знала!..

Ой не йдімо, не ходімо,
Рано, друже, рано;
Походімо, посидимѣ —
На *сей свѣтъ* поглянемъ!
Поглянемо, мой доле...
Бачъ, який ширѣкий,
И ширѣкий та весѣлий,
Ясний та глибѣкий...
Походімо жъ, мой зѣре!
Зійдемо на гѣру —
Спочинемо... а тимъ-чѣсомъ
Твої сѣстри-зѣрі,
Безвічніі, по-підъ небомъ

Попливуть, засяють...
 Подождімо жь, мой сестро,
 Дружино святая!
 Та нескверними устами
 Помолимось Бѣгу,
 Та й рѣшимо тихесенько
 Въ далѣку дорѣгу...
 Надъ Лѣтою бездѣнною
 Та каламутною
 Благослові мене, друже,
 Славою святою!..

А поки те, да се, да онс,
 Ходімо прѣсто — навпростець
 До Эскулапа на ралѣць —
 Чи не одурить вінъ Харѣна
 И Парку-прѣлку?.. И годі,
 Поки бь химеривъ мѣдрий дѣдъ,
 Творили бь скрѣзь по-надъ землѣю —
 Та все бь гекзаметри плелі,
 Та на горіще бь однеслі
 Мишамъ на спѣданне... А пѣтімъ
 Спѣвали бь прѣзу — та по нѣтахъ,
 А не якъ-нѣбудь...

Друже мій,
 О мій сопутниче святій!
 Поки огѣнь не захолѣнувъ,
 Ходімо лѣчче до Харѣна —
 Черезъ Лѣту бездѣнную,
 Та каламутною
 Перепливѣмъ, перенесѣмъ
 И славу святою,
 Безвѣчною, молодюю...

Абѣ — цурь їй, друже!
 И безъ неї обійдѣся —
 Та якъ бѣду здѣжать,
 То надъ самимъ Флегетѣномъ
 Абѣ надъ Стѣксомъ у раю,
 Пенѣче надъ Днѣпрѣмъ шпрѣкимъ,
 Въ гаю, предвѣчнѣму гаю,
 Поставлю хѣточку, — садѣчокъ
 Кругѣмъ хѣтїни насажѣ:
 Прилинешъ ти у холѣдѣчокъ,
 Тебѣ, мовъ крѣлю, посажѣ:
 Днѣпрѣ, Україну згадѣемъ,
 Весѣлі сѣлица въ гѣяхъ,
 Могїли-гѣри на стѣпахъ —
 И веселѣнько заспѣвѣемъ...

14—26 Февраля 1861 р.
 С.-Петербургъ.

Стихи оці, (мають — *До Музи*) здаѣтця, останне поѣтичне слѣво
 нашого вѣчно-памѣятного Тарѣса. На пѣдлиннику. пѣдъ пѣрвою сѣдъ по-
 ловїною (пѣсля стихѣ: *Славою святою*), стоїть «14 февралѣ»; пѣдъ дрѣ-
 гою половиною—дня не ознаѣчено. *Примѣч. ред. «Основы».*

ЗАПОВІТЪ.

Якъ уиру, то поховайте
• Менє на могїлі,
Середъ степу ширького,
На Вкраїні мїлій;
Щобъ ланї широкопїлі,
И Днїпрò, и кручи
Були видні, булò чути,
Якъ ревè ревучий.....

ЧИГИРИНЪ.

Чигрїне, Чигрїне!
Все на свїті гїне,
И святая твоя слава,
Якъ пилина, лїне
Зъ вітрами холодними,
Въ хмїрі пропадає.
Надъ землею летять лїгà,
Днїпрò висихàє,
Розсипаютьця могїли,
Висòкі могїли —
Твоя слава; и про тебе,
Стàрче малосїлий,
Нїхтò й слова не промовить,
Нїхтò й не покаже,
Де ти стоявъ, чогò стоявъ...
И на смїхъ не скаже!
За що-жъ борòлись ми зъ ляхами!
За що-жъ ми рїзались зъ панàми!
За що скорòдили списàми
Татàрські рєбра!.. Засївàли,
И рудòю поливàли,
И шàблями скорòдили.
Шожъ на нївї уродивъ?

Уродила рута, рута —
Волі нашої отрута.

А я, юродивий, на твоїхъ руїнахъ
Марио слези грачу. Заснула Україна,
Бурьяномъ укрилась, цвіллю зацвіла,
Въ калюжі, въ болоті сєрце прогнило
И въ дуплє холодне гадюкъ напустила,
А дітямъ надію въ степу оддала.

А надію

Вітеръ по полю розвіявъ,
Хвиля моремъ рознесла.
Нехай же вітеръ все рознісєть
На неукраїнімъ крилі,
Нехай же сєрце плаче, прєсєть
Святї правди на землі.

Чигрине, Чигрине,
Мій дружеєдиний!
Прославъ-єсє степи, лїси
И всю Україну!
Спи жъ повитий жидовю,
Покї сонце встане!
Помолївшись, и я бѣ заснувъ..
Такъ думи прокляті
Рвутьца душу запалїти,
Сєрце розірвати.

Не рвїть, думи, не палїте!
Можє, верну знову
Мою правду безгаланну,
Моє тихє слово.
Можє, вікую я зъ єго
До старого плуга
Новий лємїшь и черєсло,

А

Я посию м.
Мої щїрі сл.

Можє, зїйдуть и

Ножи обоюдні;

Роспанахають поганє,

Гнилє сєрце, труднє;

И вицїдять сукровату,

И наллють живдї

Козацької тиї кровї,

Чїстої, святї.

Можє, можє... а мїжъ тїми,

Мїжъ ножами рута

И барвінокъ розвєтця;

И слово забутє,

Моє слово тихє-сумнє,

Богобоязливє

Згадаєтця, — и дївочє

Сєрце боязливє

Сгренєтця, якъ рїбонька,

И менє згадає...

Слово моє, слези мої,

Рāju ти мій, рāju!

19 .Лютого, 1844
Москва.

Письмо къ редактору Народнаго Чтенія.

Я вполнѣ сочувствую вашему желанію познакомить читателей *Народнаго Чтенія* съ исторіею жизни людей, выбившихся своими способностями и дѣлами изъ темной и безгласной толпы простолюдиновъ. Подобныя свѣдѣнія поведутъ, мнѣ кажется, многихъ къ сознанию своего человѣческаго достоинства, безъ котораго невозможны успѣхи общественнаго развитія въ низшихъ слояхъ населенія Россіи. Моя собственная судьба, представленная въ истинномъ свѣтѣ, могла бы навести не только простолюдина, но и тѣхъ, у кого простолюдинъ находится въ полной зависимости, на размышленія глубокія и полезныя для обѣихъ сторонъ. Вотъ почему я рѣшаюсь обнаружить передъ свѣтомъ нѣсколько печальныхъ фактовъ моего существованія. Я бы желалъ изложить ихъ въ такой полнотѣ, въ какой покойный С. Т. Аксаковъ представилъ свои дѣтскіе и юношескіе годы, — тѣмъ болѣе, что исторія моей жизни составляетъ часть исторіи моей родины. Но я не имѣю духу входить во всѣ ея подробности. Это могъ бы сдѣлать чловѣкъ, успокоившійся внутренно и успокоенный на счетъ себѣ подобныхъ внѣшними обстоятельствами. Все, что я могу покаместъ сдѣлать въ исполненіе вашего желанія, это представить вамъ въ короткихъ словахъ фактическій ходъ моей жизни. Когда вы прочтете эти

строки, вы, я надѣюсь, оправдаете чувство, отъ котораго у меня сжимается сердце и костиѣтъ грудь.

Я—сынъ крѣпостнаго крестьянина, Григорія Шевченка. Родился въ 1814 г. февр. 25, въ селѣ Кирилковѣ Звенигородскаго уѣзда Кіевской губ., въ имѣніи одного помѣщика. Лишившись отца и матери на 8-мъ году жизни, пріютился я въ школѣ у приходскаго дьячка, въ видѣ школяра — попихача. Эти школяры въ отношеніи къ дьячкамъ тоже самое, что мальчики, отданные родителями, или иною властью, на выучку къ ремесленникамъ. Права надъ ними мастера не имѣютъ никакихъ опредѣлительныхъ границъ: они — полные рабы его. Всѣ домашнія работы и выполненіе всевозможныхъ прихотей самого хозяина и его домочадцевъ лежатъ на нихъ безусловно. Предоставляю вашему воображенію представить, чего могъ требовать отъ меня дьячекъ, — замѣтте, горькій пьяница, — и что я долженъ былъ исполнять съ рабской покорностью, не имѣя ни единого существа въ мірѣ, которое заботилось бы, или могло заботиться, о моемъ положеніи. Какъ бы то ни было, только въ теченіе двухъ-лѣтней тяжелой жизни въ такъ называемой школѣ, прошелъ я грамѣтку, часлѣвецъ и, наконецъ, псалтирь. Подъ конецъ моего школьнаго курса, дьячекъ посылалъ меня читать, вмѣсто себя, псалтирь по усопшихъ крѣпостныхъ душахъ и благоволилъ платить мнѣ за то десятую копѣйку, въ видѣ поощренія. Моя помощь доставляла суровому моему учителю возможность больше прежняго предаваться любимому своему занятію, вмѣстѣ съ своимъ другомъ, Ионою Лимаремъ, такъ что, по возвращеніи отъ молитвословнаго подвига, я почти всегда находилъ ихъ обоихъ мертвецки пьяными. Дьячокъ мой обходился жестоко не со мною однимъ, но и съ другими школярами, и мы всѣ глубоко его ненавидѣли. Безтолковая его придирчивость сдѣлала насъ въ отношеніи къ нему лукавыми и мстительными. Мы надували его при всякомъ удобномъ случаѣ и дѣлали ему всевозможныя пакости. Этотъ первый

деспотъ, на котораго наткнулся въ моей жизни, поселилъ во мнѣ на всю жизнь глубокое отвращеніе и презрѣніе ко всякому насилію одного человѣка надъ другимъ. Мое дѣтское сердце было оскорблено этимъ исчадіемъ деспотическихъ семпнарій миллионъ разъ, и я кончилъ съ нимъ такъ, какъ вообще оканчиваютъ выведенные изъ терпѣнія беззащитные люди, — местию и бѣгствомъ. Найдя его однажды безчувственно пьянымъ, я употребилъ противъ него собственное его оружіе — розги, и, на сколько хватило дѣтскихъ силъ, отплатилъ ему за всѣ его жестокости. Изъ всѣхъ пожитковъ пьяницы дьячка драгоцѣннѣйшею вещью казалась мнѣ всегда какая-то книжечка съ кунштиками, т. е. гравированными картинками, вѣроятно, самой плохой работы. Я не счелъ грѣхомъ, или не устоялъ противъ искушенія, похитить эту драгоцѣнность, и ночью бѣжалъ въ мѣстечко Лисянку.

Тамъ я нашелъ себѣ новаго учителя въ особѣ маляра-діакона, который, какъ я скоро убѣдился, очень мало отличался своими правилами и обычаями отъ моего перваго наставника. Три дня я терпѣливо таскалъ на гору ведрами воду изъ рѣчки Тикача и растиралъ на желѣзномъ листѣ краску мѣдянку. На четвертый день терпѣніе мнѣ измѣнилось, и я бѣжалъ въ село Тарасовку къ дьячку-маляру, славившемуся въ околоткѣ изображеніемъ великомученика Никиты и Ивана Воина. Къ сему то Апеллесу обратился я съ твердою рѣшимостью перенести всѣ испытанія, какъ думалъ я тогда, неразлучныя съ наукою. Усвоить себѣ его великое искусство хоть въ самой малой степени желалъ я страстно. Но, увы! Апеллесъ посмотрѣлъ внимательно на мою лѣвую руку и отказалъ мнѣ наотрѣзъ. Онъ объяснилъ мнѣ, къ моему крайнему огорченію, что во мнѣ нѣтъ способности ни къ чему, ни даже къ шевству или бондарству.

Потерявъ всякую надежду сдѣлаться когда нибудь хоть посредственнымъ маляромъ, съ сокрушеннымъ сердцемъ возвратился я въ свое родное село. У меня была въ виду скром-

ная участь, которой мое воображеніе придавало, однако жъ, какую то простодушную прелесть: я хотѣлъ сдѣлаться, какъ выражается Гомеръ, пастыремъ стады непорочныхъ съ тѣмъ, чтобы хотя за громадскою ватагою, читать свою любезную краденую книжку съ кунштниками. Но и это не удалось мнѣ. Помѣщику, только что наслѣдовавшему достояніе отца своего, понадобился расторопный мальчикъ, и оборванный школяръ-бродяга попалъ прямо въ тиковую куртку, въ такіе же шаровары и, наконецъ, — въ комнатные козачки.

Изобрѣтеніе комнатныхъ козачковъ принадлежитъ цивилизаторамъ Задніпровской Украины, полякамъ; помѣщики иныхъ національностей перенимали и перенимаютъ у нихъ козачковъ, какъ выдумку, неоспоримо умную. Въ краю, нѣкогда козацкомъ, сдѣлать козака ручнымъ съ самаго дѣтства — это тоже самое, что въ Лапландіи покорить произволу человѣка быстроногаго оленя. Польскіе помѣщики былаго времени содержали козачковъ, кромѣ лакейства, еще въ качествѣ музыкантовъ и танцоровъ. Козачки играли, для панской потѣхи, веселыя двуемысленныя пѣсенки, сочиненныя народною музою съ горя, подъ пьяную руку, и пускались передъ панами, какъ говорятъ поляки: сіюды-туды-навприсюды. Новѣйшіе представители вельможной шляхты, съ чувствомъ просвѣщенной гордости, называютъ это покровительствомъ украинской народности, которымъ-де всегда отличались ихъ предки. Мой помѣщикъ, въ качествѣ русскаго нѣмца, смотрѣлъ на козачка болѣе практическимъ взглядомъ и, покровительствуя моею народности на свой манеръ, вмѣнялъ мнѣ въ обязанность только молчаніе и неподвижность въ углу передней, пока не раздастся его голосъ, повелѣвающій подать тутъ же возлѣ него стоящую трубку, или налить у него передъ носомъ стаканъ воды. По врожденной мнѣ продерзости характера, я нарушалъ барскій наказъ, напѣвая чуть слышнымъ голосомъ гайдамацкія унылыя пѣсни и срисовывая украдкою картины суздальской

школы, украшавшія панскіе покои. Рисовалъ я карандашемъ, который — признаюсь въ этомъ безъ всякой совѣсти — укралъ у конторщика.

Баринъ мой былъ человѣкъ дѣятельный: онъ безпрестанно ѣздилъ то въ Кіевъ, то въ Вильно, то въ Петербургъ и таскалъ за собою, въ обозѣ, меня для сидѣнія въ передней, подаванія трубки и тому подобныхъ надобностей. Нельзя сказать, чтобы я тяготился моимъ тогдашнимъ положеніемъ: оно только теперь приводитъ меня въ ужасъ и кажется какимъ-то дикимъ и несвязнымъ сномъ. Вѣроятно, многіе изъ русскаго народа посмотрятъ когда-то по моему на свое прошедшее. Странствуя съ своимъ баринкомъ съ одного постоялаго двора на другой, я пользовался всякимъ удобнымъ случаемъ украсть со стѣны лубочную картинку и составилъ себѣ такимъ образомъ драгоценную коллекцію. Особенными моими любимцами были историческіе герои, какъ-то: Соловей Разбойникъ, Кульневъ, Кутузовъ, козакъ Платовъ и другіе. Впрочемъ, не жажда стяжанія управляла мною, но непреодолимое желаніе срисовать съ нихъ какъ только возможно вѣрныя копіи.

Однажды, во время пребыванія нашего въ Вильно, въ 1829 г. декабря 6-го, панъ и пани уѣхали на балъ въ такъ называемые *рессурсы* (дворянское собраніе) по случаю тезоименитства въ Бозѣ почившаго императора Николая Павловича. Въ домѣ все успокоилось, уснуло. Я зажегъ свѣчку въ уединенной комнатѣ, развернулъ свои краденныя сокровища и, выбравъ изъ нихъ козака Платова, принялся съ благоговѣніемъ копировать. Время летѣло для меня незамѣтно. Уже я добрался до маленькихъ козачковъ, гарцующихъ около дюжихъ копытъ генеральскаго коня, какъ позади меня отворилась дверь, и вополь мой помѣщикъ, возвратившійся съ бала. Онъ съ остервененіемъ выдралъ меня за уши и надавалъ пощечинъ — не за мое искусство, нѣтъ! (на искусство онъ не обратилъ вниманія) а за то, что я могъ

бы сжечь не только домъ, но и городъ. На другой день онъ велѣлъ кучеру Сидоркѣ выпороть меня хорошенько, что и было исполнено съ достоюльнымъ усердіемъ.

Въ 1832 г. мнѣ исполнилось 18 лѣтъ, и такъ-какъ надежды моего помѣщика на мою лакейскую расторопность не оправдались, то онъ, внявъ неотступной моей просьбѣ, законтрактовалъ меня на четыре года разныхъ живописныхъ дѣлъ цеховому мастеру, нѣкому Ширяеву, въ Петербургѣ. Ширяевъ соединялъ въ себѣ качества дьячка-спартанца, дьякона-маляра и другаго дьячка-хиромантика; но, не смотря на весь гнетъ тройственного его генія, я, въ свѣтлыя весеннія ночи, бѣгалъ въ Лѣтній Садъ рисовать со статуй, украшающихъ сіе прямолинейное созданіе Петра. Въ одинъ изъ такихъ сеансовъ познакомился я съ художникомъ Иваномъ Максимовичемъ Сошенкомъ, съ которымъ я до сихъ поръ нахожусь въ самыхъ искреннихъ братскихъ отношеніяхъ. По совѣту Сошенка, я началъ пробовать акварелью портреты съ натуры. Для многочисленныхъ грязныхъ пробъ, терпѣливо служилъ мнѣ моделью другой мой землякъ и другъ, козакъ Иванъ Ничипоренко, дворовый челоуѣкъ нашего помѣщика. Однажды помѣщикъ увидѣлъ у Ничипоренка мою работу, и она ему до того понравилась, что онъ началъ употреблять меня для снятія портретовъ съ любимыхъ своихъ любовницъ, за которые иногда награждалъ меня цѣлымъ рублемъ серебра.

1837 г. Сошенко представилъ меня конференцъ-секретарю Академіи Художествъ, В. И. Григоровичу, съ просьбой освободить меня отъ моей жалкой участи. Григоровичъ передалъ его просьбу В. А. Жуковскому. Тотъ сторговался предварительно съ моимъ помѣщикомъ и просилъ К. П. Брюлова написать съ него, Жуковскаго, портретъ, съ цѣлью разыграть его въ частной лотереѣ. Великій Брюловъ тотчасъ согласился, и вскорѣ портретъ Жуковскаго былъ у него готовъ. Жуковскій, съ помощію графа Вельегор-

скаго, устроилъ лотерею въ 2,500 р. ассигнаціями, и этою цѣною куплена была моя свобода, въ 1838 г. апрѣля 22.

Съ того же дня началъ я посѣщать классы Академіи Художествъ и вскорѣ сдѣлался однимъ изъ любимѣйшихъ учениковъ-товарищей Брюлова. Въ 1844 г., удостоился я званія свободнаго художника.

О первыхъ литературныхъ моихъ опытахъ скажу только, что они начались въ томъ же Лѣтнемъ Саду, въ свѣтлыя безлунныя ночи. Украинская строгая муза долго чуждалась моего вкуса, извращеннаго жизнію въ школѣ, въ помѣщицкѣй передней, на постоялыхъ дворахъ и въ городскихъ квартирахъ; но, когда дыханіе свободы возвратило моимъ чувствамъ чистоту первыхъ лѣтъ дѣтства, проведенныхъ подъ убогою батьковскою стрѣхою, она, спасибо ей, обняла и приласкала меня на чужой сторонѣ. Изъ первыхъ, слабыхъ моихъ опытовъ, написанныхъ въ Лѣтнемъ Саду, напечатана только одна баллада «Причинна». Какъ и когда писались послѣдовавшія за нею стихотворенія, объ этомъ теперь я не чувствую охоты распространяться. Краткая исторія моей жизни, набросанная мною въ этомъ нестройномъ разсказѣ въ угожденіе вамъ, правду сказать, обошлась мнѣ дороже, чѣмъ я думалъ. Сколько лѣтъ потерянныхъ! И что я купилъ у судьбы своими усиліями — не погибнуть? Едва-ли не одно страшное уразумѣніе своего прошедшаго. Оно ужасно, оно тѣмъ болѣе для меня ужасно, что мои родные братья и сестры, о которыхъ мнѣ было тяжело вспоминать въ своемъ разсказѣ, до сихъ поръ крѣпостные. Да, м. г., они крѣпостные до сихъ поръ!

Примите, и проч.

Т. Шевченко.

1860, февраля 18.